

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

QUEER MÜSLÜMANLARDA DİNÎ BİREYCİLİK

Sıla KÜÇÜKVATAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Süheyl ÜNAL

İZMİR - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Metni olarak sunduğum “**Queer Müslümanlarda Dini Bireycilik**” adlı çalışmamın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu doğrularım.

...../...../2019

Sıla KÜÇÜKVATAN

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Queer Müslümanlarda Dini Bireycilik
Sıla KÜÇÜKVATAN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Felsefe Ve Din Bilimleri Programı

Cinsiyet, cinsiyet rolleri, cinsellik ve cinsel yönelimler gibi konular insanlık tarihinin her döneminde konuşulan, merak edilen ve tartışılan konuları olmaktadır. Bu araştırmada öncelikle konu ile ilgili tartışmalar ele alındı. Daha sonra bu doğrultuda katılımcıların tecrübeleri ve deneyimleri aktarıldı. Özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet rolleri ile ilgili kısımlarda “queer teori”nin düşünsel ve kurumsal bakış açısından yararlanıldı. Sınıflandırmalara, rollere ve bununla bağlantılı olarak tanımlamalara ve kavramlara eleştirel bir gözle bakan queer teori, bu manada çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Araştırmanın “queer Müslümanlar” özelinde olmasından dolayı bilhassa “İslamiyet” ve “queer teoloji” ile bağlantılı olarak çalışmalar yürütüldü. Konu ile ilgili olarak İslam hukuk literatüründen, tefsir ve diğer İslam ansiklopedisi gibi kaynaklardan yararlanıldı. İslamiyet’in geleneksel ve modern tarafları aktarılmaya çalışıldı. Bu doğrultuda belirli temalar belirlendi ve katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirildi. “Queer teoloji” ve “İslam dini” perspektifinden ele alınan verilerin sonuçları bize Müslüman olan queer bir bireyin İslam dini çatısı altında ve ona bağlı olarak yaşayabileceğini göstermektedir. Araştırmanın temelini oluşturan “dini bireycilik”, moderniteyle birlikte değişen dünya düzeninin bireylerde bağımsızlık ihtiyacını uyandırması üzerine din alanında gelişen ve günümüzde popülerliğinin arttığı bir kavramdır. Katılımcıların hemen hemen hepsi dini, bireysel olarak yaşamayı tercih ettiklerini kendilerini ve kimseyi dışlayıp ötekileştirmediklerini dile getirmektedirler. Konuyla ilgili kendilerini ifade ederken “akletmek”,

“kucaklayıcı olmak”, “düşünmek” “sorgulamak” ve “bağımsızlık” gibi kavramların üzerinde durdukları tespit edildi. Katılımcıların büyük çoğunluğu ailesine ve çevresine yönelimlerinden bahsetmemektedir. Çok azı cinsel yönelimi ile ilgili gösterdiği davranış şekillerinden ötürü günah işlediğini düşünmektedir. Sonuç olarak katılımcılar Allah’ın merhametli, kucaklayıcı ve affedici gibi sıfatları üzerinde durarak hoşgörüyü temel almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Queer Teoloji, Queer Teori, Cinsel Yönelimler, Bireycilik, Dini Bireycilik, Queer Müslüman

ABSTRACT
Master's Thesis
Religious Individualism in Queer Muslims
Sıla KÜÇÜKVATAN

Dokuz Eylul University
School for Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences
Philosophy and Religious Sciences Program

The subjects such as gender, gender roles, sexuality, and sexual orientations have always been talked about, wondered and argued upon throughout the history of mankind. In this research, the arguments about these topics are primarily looked into, later on, a group of participants' experiences is cited in this sense. Especially, in the matters of gender roles and sexual orientations "queer theory"s intellectual and institutional perspectives are practiced on. Queer Theory which approaches classifications, roles, and related definitions and concepts critically is the main concern of this work. The research is focused on "Queer Muslims", therefore, the study is carried on in relation to "Islamism" and "Queer Theology". Islamic Law articles, commentaries, and other Islamic Encyclopedia sources are used on the subject. Both the traditional and modern aspects of Islamism are tried to be shown. Accordingly, certain themes are determined and the participants are interviewed. The outcome of this data which focused on the perspectives of "Queer Theology" and "Islam" has indicated that a Muslim queer can exist in and be subject to an Islamic environment. "Religious Individualism" that is the foundation of this research, is a concept developing in the field of religion and becoming more popular day by day along with everchanging world order that changed after modernity, arousing the need of being independent in individuals. Almost all of the participants uttered that they prefer to practice their religion personally, and they do not marginalize themselves or others for that matter. It was established while they express themselves in the subject, they use

expressions such as, "think of", "all-embracing", "contemplate", "question" and "independence". The majority of the participants stated that they do not talk about their orientation either to their family or friends. Very few are concerned about committing a sin by the way they behave because of their sexual orientations. In conclusion, the participants ground on the fact that God is merciful, forgiving, embracing and so on.

Keywords: Queer Theology, Queer Theory, Sexual Orientations, Individualism, Religious Individualism, Muslim Queer

QUEER MÜSLÜMANLARDA DİNİ BİREYÇİLİK

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

QUEER TEORİ VE CİNSEL YÖNELİMLER

1.1.CİNSİYET KİMLİĞİ VE CİNSELLİK	9
1.1.1.Temel Kavramlar	10
1.1.1.1 Heteroseksüel (Heterosexual)	11
1.1.1.2.Homoseksüel (Homosexuality)	11
1.1.1.3.Lezbiyen (Lesbian)	13
1.1.1.4. Gey (Gay)	13
1.1.1.5.Biseksüel (Bisexual)	14
1.1.1.6.Transseksüel (Transsexual)	14
1.1.1.7. Transvestit (Transvestite)	15
1.1.1.8.İnterseksüel (Intersexual)	15
1.1.1.9.Panseksüel (Pansexual)	17
1.1.1.10.Genderqueer / Non-binary	18
1.1.2.Biyolojik Cinsiyet (Sex)	19
1.1.3.Toplumsal Cinsiyet (Gender)	20

1.1.4.Cinsel Yönelim	24
1.2. QUEER KAVRAMI	26
1.2.1. Queer'in Tarihi ve Siyasi Potansiyelleri	27
1.2.2.Queer Kuramı	29

İKİNCİ BÖLÜM

DİN BAĞLAMINDA QUEER TEORİ VE DİNİ BİREYCİLİK

2.1. QUEER TEOLOJİ VE DİN	33
2.1.1. Yahudilik ve Queer Teoloji	44
2.1.2. Hristiyanlık ve Queer Teoloji	48
2.1.3.İslamiyet ve Queer Teoloji	53
2.2.DİNİ BİREYCİLİK	60
2.1.1.Birey Kavramı ve Bireycilik	60
2.2.2.Dinî Bireycilik Kavramı	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

3.1. NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	72
3.1.1. Nitel Araştırmada Fenomenoloji Deseni	73
3.1.2. Örneklem	75
3.1.3. Veri Oluşturma Tekniği	78
3.1.3.2. Gözlem	78
3.1.3.3. Görüşme	79
3.1.3.4. Görüşme Formu	81
3.1.4. Veri Analizi	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

4.1.AİLE YAPISI VE ÇEVRENİN KÜLTÜREL DEĞERLERİ	85
--	----

4.2.CİNSEL YÖNELİMİNİ FARK ETME VE KENDİNİ KEŞFETME SÜRECİ	96
4.3.QUEER TEOLOJİ VE DİNİ BİREYCİLİK	125
4.4.SONLANDIRMA SORULARI	143
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	160
EKLER	

KISALTMALAR

vs.	Vesaire
vb.	Ve benzeri
s.	Sayfa No
s.s.	Sayfa Sayfaya
a.g.m.	Adı geçen makale
trs.	Tarihsiz
LGBT	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, İnterseksüel
MPV	Muslims for Progressive Valmes

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Kişisel Özellikleri

s.84

EKLER LİSTESİ

EK 1: Görüşme Formu

ek s.1

EK 2: Kişisel Bilgi Formu

ek s.2

GİRİŞ

Araştırmamız Queer Müslümanların dini bireysel olarak yaşama şekillerini kapsamlı ve bütüncül bir şekilde ele alıp incelemek amacıyla yapılan derinlemesine nitel bir çalışmadır. Çalışmamızda Queer Müslüman bireylerin düşüncelerini, deneyimlerini ve önerilerini sağlıklı bir şekilde “anlayıp” yansıtabilmemiz için nitel çalışma yöntemini tercih ettik. Araştırmamızı İzmir, İstanbul, Denizli ve Manisa’da ikamet eden katılımcılarımızla gerçekleştirdik. Genellikle görüşmelerimiz yüz yüze ve derinlemesine birkaç defadan fazla yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızın kapsamı açısından “cinsiyet rolleri” ve “cinsel yönelimler” konuları önemli bir noktada bulunmaktadır. Tarihsel süreçte sosyolojik açıdan konumu itibari ile cinsiyet rolleri ve cinsel yönelimler çeşitli süreçlerden geçmiştir. Bu süreçte en önemli etkenler toplum ve onun kültürel yapısı olmaktadır. Bireyler kendilerini bu noktada tanıırken ve tanımlarken kültür öğelerinin de etkisinde kalmaktadır. Bir takım araştırmacıya göre cinsiyet rolleri ve cinsel yönelimlerle ilgili oluşturulan “normal” ve “anormal” kavramları iktidar tarafından bilinçli olarak öğretilmiştir. Bunun sonucu olarak ise bireylerden oluşan toplumun cinsiyet rolleri ve cinsel yönelimlerle ilgili ayrı bir kültürü oluşmuştur. Buna “toplumsal cinsiyet” de denilmektedir. Alanyazında çalışmalar cinsiyetin iki yönü üzerinde olmaktadır. Bunlar “biyolojik cinsiyet” diğeri “toplumsal cinsiyet” dir. Anatomik ve fizyolojik açıdan değerlendirilen cinsiyet biyolojik cinsiyettir. Toplumsal ve kültürel açıdan değerlendirilen cinsiyet ise toplumsal cinsiyettir (gender).

Biyolojik açıdan kadın ve erkeği tanımlamanın ve açıklamanın sosyolojik açıdan tanımlamaktan daha kolay olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü toplumsal ve kültürel açıdan cinsiyeti tanımlamaya kalktığımızda bireylerin kültürel alt yapısı, yetişme tarzı ve toplumun bakış açısı vs. gibi pek çok değişken etkeni göz önünde bulundurmak zorundayız. Dolayısıyla araştırma sürecimizde bireylerin biyolojik cinsiyetlerini ve toplumsal cinsiyetlerini ayrı ayrı değerlendirerek, kimlikleri ve yönelimleri ile ilgili konuları ele alırken bireyin kendini tanıyıp tanımadığını, farkında olup olmadığını ve yaşadığı toplumun kültürel alt yapısını da göz önünde bulunduracak şekilde değerlendirmeler yaptık. Cinsel yönelimleri etkileyen faktörlerin doğuştan mı yoksa çevresel faktörlerden mi kaynaklandığı ile ilgili çeşitli

tartışmalar vardır. Bir kısım araştırmacı doğuştan hormonlarla geldiğini, bir kısmı çevresel ve sosyal faktörlerden kaynaklandığını, bir kısmı ise hem doğuştan hem de çevresel ve sosyal faktörlerden kaynaklandığını savunmaktadır. Konu ile ilgili detaylı ve kapsamlı çalışmalar içeren “queer teori” bu anlamda yararlandığımız ve üzerinde durduğumuz bölümlerden biri olmaktadır.

Geçmiş 19. yüzyıla kadar dayanan queer teori bir takım tarihsel ve siyasal süreçlerden geçerek bugünkü konumuna gelmiştir. Temelde “queer”, şemsiye bir kavramdır. Cinsel yönelimler ve cinsiyet kimlikleri ile ilgili konulara özgürlükçü ve ötekileştirmeyen bir bakış açısı sağlamaktadır. Özellikle 1980-90 yıllarında var olan lezbiyen ve gey hareketlerin desteği ile ve daha sonra onlardan da ayrı olarak bir kurama dönüşmüş ve günümüze “queer teori” olarak gelmiştir. Kurumsal açıdan daha çok ne olduğu ile ilgili değil, ne olmadığı ile ilgili bir yol çizen queer teorisinin amacı bireyler arasında yönelim açısından ‘öteki’ olanı kucaklamak ve cinsiyet rollerinin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini ele alarak kutuplaşmayı engellemektir. Bu yöndeki çalışmaları antropolojik, epistemolojik ve sosyolojik açıdan yapılan değerlendirmelerden oluşmaktadır.

İnsan ve onun bağlantılı olduğu hemen hemen her alanı inceleyen queer teori, “teoloji” alanında da çalışmalarını yürütmektedir. Bu çalışmada **“queer teoloji”** kapsamında üç semitik din de ele alınmıştır. Tanımlamalar ve kavramları ele alırken bunları oluşturan bu etkenlerin bilhassa kültürel, tarihsel ve sosyolojik açıdan değişkenliği üzerinde duran queer teori, teolojik açıdan değerlendirmelerde bulunurken yine ‘değişim’ faktörünü göz önünde bulundurmaktadır. İnsanlık tarihini cinsellik ve cinsiyet özelinde incelendiğinde pek çok süreçten geçtiğini ve bu süreçler neticesinde birçok noktada değişimlere uğradığını söylemek mümkündür. Queer teoloji bu değişim süreçlerinin dini de etkilediğini savunmaktadır. 19. yüzyıl öncesinde cinsellik ve cinsiyet konularında katı bir tutum sergileyen insanlığın daha sonraları bakış açısını yavaş yavaş değiştirdiğini ve yumuşadığını düşünen queer teoloji, dinin de ılımlı bir bakış açısına gittiği ve daha kucaklayıcı bir tavra döndüğü kanaatinde dir.

Araştırmamızın yöntemi ve teknikleri özel önem taşıdığı için ayrı bir bölüm yapmayı uygun gördük. Yöntem olarak “nitel araştırmanın fenomenolojik deseni” ile ilerledik. Çünkü araştırmamız içerik bakımından *yorumlayıcı yaklaşıma* uygun

olmaktadır. Bu açıdan görüşmeler neticesinde elde ettiğimiz bulguları değerlendirirken kapsamlı bir şekilde incelemeye özen gösterdik. Gözlem ve görüşmelerin içerik ve derinliği önemli olduğu için görüşmeci sayımızı 7 kişi olarak belirledik. Katılımcılarımızla geneliyle birden fazla, uzun ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdik. Görüşmelerimizi yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanarak sohbet tarzı ve soru cevap şeklinde gerçekleştirdik. Bu görüşmeler esnasında ses kayıt cihazı kullandık. Daha sonra aldığımız kayıtları yazıya geçirdik. Görüşmeler sonucunda elde ettiğimiz bulguları çok yönlü ve detaylı değerlendirebilmek adına *olasılıksız amaçlı örnekleme yöntemini* kullandık. Katılımcılarımıza erişimi hızlandırmak ve daha sağlıklı olması açısından olasılıksız amaçlı örneklem yönteminden *kartopu* tekniğini kullandık. Tekniği, görüşmecilerden aldığımız referanslarla bir diğer görüşmeyi ayarlayarak uyguladık. Bu sürecin ilerlemesi ile katılımcı sayısı artmakta ve görüşme halkası genişlemektedir. Görüşmeler dışında araştırma sürecinde saha çalışmalarımız olmuştur. Gözlemlerimizi yaptığımız saha çalışmalarında *yarı yapılandırılmış alan çalışmasından* yararlandık.

Araştırma kapsamında yaptığımız görüşmeler neticesinde katılımcılarımız dinin cinsel yönelimlere engel olmadığını fakat belirli kural ve kaidelerinin olduğunu ve bunlar sonucunda yaptırımlarının da mevcudiyetini ifade etmektedir. Katılımcıların geneli inandıkları dinin, farklı cinsel yönelimleri yaşamaya engel olmadığını düşünmektedir. Aksine, yönelimlerinden dolayı yaşadıkları olumsuzluklar karşısında Allah’a sığındıklarını ve dinden bu anlamda destek ve güç aldıklarını ifade etmektedirler. Verileri incelediğimizde katılımcıların queer Müslüman bir birey olarak yaşamayı tercih ettiklerini, bu anlamda –her zaman telaffuz etmeseler de- “dini bireycilik” kavramı üzerinde sıklıkla durduklarını gözlemledik.

Dini bireycilik; bireyden bireysellikten, özgürlükten, bağımsızlıktan yana olan ve bunların getirdiği sorumluluğu bireyde toplayan bir kavramdır. Değişen, gelişen ve katı kuralları arkada bırakan post-modern dünya düzeninde dinlerin de yer yer değiştiğini, dönüştüğünü, bazı konularda yumuşamaya gittiğini ve bireyselleştiğini tarihsel süreci incelediğimizde görebilmekteyiz. Bunun beraberinde insanların artık Tanrı ile arasında bir aracı istememesi ve direkt kendisi ile bağlantılı

bir ilişki kurmak istemesi dinî bireyciliği ön plana çıkarmıştır. Dini toplumsal olarak yaşamaktansa bireysel yaşamayı tercih eden bireyler için yeni bir süreç başlamış ve bunun beraberinde sorumluluklar artmıştır. Günümüzde birçok alanda artık bireysel yaşamayı tercih eden insanların çoğu teoloji alanında da dinî bireyciliğe yönelmiş ve bununla ilgili sorumlulukları üstlenmiştir. Bundan sonra dini açıdan seçimlerini kendisi yapan ve kendi özgür iradesi ile hareket eden dinî bireyciler var olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Araştırmamızın temelini oluşturan “dinî bireycilik” katılımcılarımızın da üzerinde durduğu merkezî bir konudur.

Bu açıdan araştırmamızın “İslam dini” “queer teoloji” ve “dinî bireycilik” açısından okuyuculara ve bu alanla ilgili yapılan araştırmalara ve araştırmacılara örnek olabileceği kanaatindeyiz. Katılımcılarımızın büyük çoğunluğu bir Müslüman olarak cinsel yönelimleri ile ilgili deneyimlerinde genellikle toplumun yargılayıcı fakat Tanrı’nın affedici ve kucaklayıcı olduğundan ve bu inançtan güç aldıklarından bahsetmektedirler.

Problem

Cinsel yönelimlerle ilgili konular insanlık tarihi boyunca konuşulan, merak edilen ve tartışılan konular olmuştur. Bireylerin cinsel yönelimleri ile ilgili seçimleri psikolojik dürtülere, sosyolojik etkenlere ve biyolojik sisteme bağlı seçimler olmaktadır. 17. yüzyıl başlarına kadar serbest ve özgür olan cinsel yönelim anlayışı 19. yüzyıldan sonra daralmaya gitmiştir. Bununla beraber çeşitli kavram, tanım ve görüşler ortaya çıkmıştır.¹ Özellikle bu süreçte tanımlamalar “normal” ve “anormal” kavramları üzerinde durularak tanımlamalar yönlendirilmiştir. Yönlendirilmelerin siyasi, ideolojik ve dini pek çok gerekçeleri vardır. Toplumun genelinden farklı olan cinsel yönelimlere sahip olan bireyler yine o toplum tarafından “anormal” olarak görülmüştür. 1980-90’lara kadar pek tepki gösterilmeyen bu düzene gey ve lezbiyen akımlar çeşitli kanallarla tepki göstermeye başlamıştır. Bir yandan Dünya düzeninin de (özellikle kurallar bazında) yavaş yavaş değiştiği ve yumuşadığı bu dönemde gey ve lezbiyen bireylerin ortaya koyduğu hak mücadelesine destek çoğalmıştır. Aslında

¹ Michel Foucault, **Cinselliğin Tarihi**, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015, s.19-29.

bu sürecin öncesinde varlığını yavaş yavaş belli etmeye başlayan queer teori, 1980-90'larda oluşan bu akımlardan destek alarak kurumsallaşma yönünde gelişim göstermiştir. Fakat tanımsızlıktan dolayı kavramlardan uzak durmaya çalışan queer teori zamanla gey ve lezbiyen teorilerinden ayrılmış ve kendine özgü bir yol çizmiştir. Queer teori bugün dışlanan ve ötekileştirilen “heteroseksüel” bireyler de dahil herkesi kucaklayan bir duruş sergilemektedir.

Cinsel yöneliminden dolayı dışlanan, hor görülen ve ötekileştirilen her bireyi merkezine alan queer teori, teoloji alanında da inanan bireylerde de için varlığını göstermektedir. Bu anlamda dini bireycilik ile aynı perspektiften bakan queer teori bireycilikten ve özgürlükten yana olduğunu söylemektedir. Müslüman olan queer bireyler için dini bireycilik ve queer teoloji kendi inanç sistemlerinde ve sosyal hayatlarında destekçi birer etken durumundadır. Öncelikle Tanrı ile olan ilişkilerinde dini bireyciliğin de savunduğu gibi dışsal bütün etkenlerden sıyrılıp sadece Tanrı ile iletişim kurmaktadır. Zira yaptığımız görüşmelerden de anladığımız kadarıyla dini açıdan cinsel yönelim ile ilgili konularda toplumun tepki ve yorumları olumsuz olmakla birlikte Tanrı'nın yaklaşımının insanlara göre (bireylerin Kutsal kitaplardan yola çıkarak yaptığı yorumlardan anlaşıldığı üzere) daha kucaklayıcı ve hoşgörülü olduğu görülmektedir. Dini bireyciliğin de ısrarla üzerinde durduğu bireysellik bu noktada etkilidir. Bu anlamda farklılıklar hangi konuda olursa olsun ve toplum nasıl değerlendirmiş olursa olsun dini açıdan bireyselliğin bireylerin Tanrı ile olan etkileşimi ve kişisel hayatlarını olumlu yönde etkilediğini görmekteyiz.

Tarihin sunduğu bilgiler bize cinsel yönelimi toplum genelinden farklı olan bireylerin genel olarak toplum tarafından dışlandığını bir takım yaptırımlara maruz kaldığını göstermektedir. Özellikle inanç ve din alanında bu yönden sıkışan bireylerin ‘dinden kovulma’, ‘dışlanma’, ‘günahkâr olma’ gibi korkularından ötürü yönelimleri ile inançları arasında ikilemde kaldıklarını ve yer yer de bu durumdan psikolojik olarak olumsuz yönde etkilendiklerini gözlemledik. Bu noktada “dini bireycilik” ve “queer teoloji” gibi bağımsızlık ve özgürlük üzerinde birey odaklı olan kavram ve kuramların dindar ve din mensubu insanlar için geliştirici ve destekleyici yollar olduğunu söyleyebiliriz.

Alt Problemler

- Queer Müslüman bireylerin çocukluk dönemleri nasıl geçmiştir?
- Queer Müslüman bireyler kendilerini ilk ne zaman ve nasıl keşfetmiştir?
- Queer Müslüman bireyler kendilerini keşfettikten sonra durumlarını kabullenmişler midir? Kabullendi iseler bu ne zaman ve ne şekilde olmuştur?
- Queer Müslüman bireyler kendilerini kabullenme sürecinde olumlu ve olumsuz ne gibi etkenlerle karşılaşmışlardır?
- Queer Müslüman bireyler cinsel yönelimlerini kimlere ve ne şekilde açıklamışlardır?
- Queer Müslüman bireylerin din ile olan ilişkileri nasıldır?
- Queer Müslüman bireylerin din ile olan ilişkileri cinsel yönelimlerinde etkileyici faktör müdür?
- Queer Müslüman bireylerin İslamiyet'in cinsel yönelimlere bakış açısı ile ilgili düşünceleri nelerdir?
- Queer Müslüman bireyler "Müslüman bir birey olarak" cinsel yönelimleri ile birlikte kendilerine nasıl bir hayat tarzı seçmektedirler?
- Queer Müslüman bireylerin LGBTİ ve Müslüman bireyleri temel olarak "cinsel yönelimler" ve "İslamiyet/din" özelinde yaptıkları bireysel eleştiriler/yorumlar nelerdir?

Sınırlılıklar

Araştırmamız 2014 yılı itibaren İzmir, İstanbul, Denizli ve Manisa'da ikamet eden 2 biseksüel, 2 gey, 3 panseksüel bireyden ve bunun dışında saha çalışmalarımızda yaptığımız gözlem ve görüşmelerden topladığımız verilerle sınırlıdır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Müslüman ve cinsel yönelimleri birbirinden farklı olan bireylerin çocukluktan yetişkinliğe yaşamını sürdürdüğü süreçte karşılaştığı tavır, tutum, davranış, etki ve tepkiler sosyolojik ve psikolojik açıdan bireyler için önemli olmaktadır. Bu süreçte ve hayatlarının bundan sonraki dönemlerinde bireylerin karşılaştıkları olumlu ve olumsuz olayların bireylerde bıraktığı etkileri ve bunun sonucunda bireylerde oluşan psikolojik durumu sosyolojik açıdan ele almayı ve bunu aktarmayı hedeflemekteyiz. Queer Müslüman bireylerin cinsel yönelimleri ile bağlantılı olarak dini açıdan sergiledikleri bireysel tavırları gözlemledik ve aktardık. Yaptığımız tespitlerin genellikle cinsel yönelimi farklı olan ve kapalı yaşamayı tercih eden diğer Müslüman bireyler için örnek teşkil edeceğini düşünmekteyiz. Özellikle çoğunluğu Müslüman olan yaşadığımız Türk toplumunda genel olarak Müslüman bireyler arasında cinsel yönelim ve cinsellik ile ilgili konuların konuşulmadığını ve araştırma açısından yeterince ele alınmadığını tespit ettik. Queer ve LGBTİ Müslüman bireyler, İslamiyet ve cinsel yönelimler ile ilgili konuların (yaptığımız alanyazın araştırmaları sonucunda) Türkiye’de ilahiyat alanında çok az sayıda çalışıldığı dikkatimizi çekti.

Çalışmamızı özellikle derinlemesine nitel çalışma yöntemiyle yürüttük. Çünkü araştırma sürecinde yukarıda da belirttiğimiz gibi cinsel yönelim ve İslamiyet meselelerinin yeterince ele alınmadığını ve bunların bireylerde “saklama” ve “gizleme” gibi etkilerin oluşturduğunu gözlemledik. Meselenin daha detaylı sunulması ve bireylere örnek teşkil etmesi açısından incelikli olarak katılımcılarımızın cinsel yönelimlerini de temel alacak şekilde dini bireysel olarak yaşama biçimlerini yansıtmayı hedeflemekteyiz. Bu açıdan özde “dinî bireycilik” konusu üzerinde durduk.

Bu araştırmada veriler (Türkiye’de yaşayan bireylerle çalışılmasından ötürü) toplumun kültürel etkileri de göz önünde bulundurulacak şekilde katılımcıların bakış açılarıyla ele alınarak betimlenmiştir. Bu anlamda konu ile ilgili olarak bütüncül bir bakış açısı sergilemeye özen gösterdik. Araştırmada gerçekleştirdiğimiz İslam ve cinsel yönelimler ile ilgili konuların detaylı olarak ele alınmasının, katılımcılarımız ve gözlemlerimizden elde ettiğimiz verilerin, queer Müslüman bireylerin toplumdaki yerleri ve toplumun farkındalığı açısından katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Yine

bu konu ile ilgili olarak diğ er sosyal bilimler alanındaki araştırmacılara çalışmamızın cesaret vereceğini ve bu alanda daha fazla çalışma için örnek teşkil edeceğini umuyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

QUEER TEORİ VE CİNSEL YÖNELİMLER

1.1. CİNSİYET KİMLİĞİ VE CİNSELLİK

“Cinsiyet (gender)” köken olarak “cins (sex)” kelimesinden gelmektedir. Fakat kelimenin bu bağlamı çeşitli yanlış kullanımlara sebebiyet vermektedir. Aslında cinsiyet, dilbilgisinde işaret zamiri (o, şu, bu gibi) anlamlara gelen ve belli bir sınıfın üyesi olma durumunu bildirmek için kullanılan terimdir. Bazıları bu terimi biyolojik olarak belirlenen cinsiyet anlamında kullanırken bazıları kültürel olarak şekillenen cinsiyete özgü roller için kullanmaktadır. Kelimenin kökü olan “cins (sex)” erkek ve kadını birbirinden ayıran genetik (cinsiyet kromozomları), anatomik (bedensel yapı), fizyolojik (hormonlar) ve ruhsal farklılıkların tümüdür.²

Bir takım araştırmacılar “cinsiyet” ve “cinsiyet rolleri” olarak iki ayrım yapar. “Cinsiyet” anatomik ve fizyolojik farklılıklar sebebiyle bireylerin genetik olarak kadın ve erkek şeklinde ayrılmasıdır. Bu ayrım sonucu bir bakıma bireyler doğduğu andan itibaren biyolojik açıdan statü elde etmektedirler. “Cinsiyet rolü” ise bireyler arasında var olan biyolojik farklılıkların toplum içerisinde bir kimliğe bürünmesidir. Burada en önemli etken toplumun kültürel yapısıdır. Birey kendini kadın ve erkek olarak algıladıktan sonra kültür öğelerinin de etkisiyle cinsiyetinin gerektirdiği davranışları sergiler. Bu süreçte birey doğduğu andan itibaren var olan biyolojik cinsiyetiyle sosyal-kültürel kimliği birbirine eklemleyerek gelişir. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki bir toplumun kadın erkek tanımı ve algıları o toplumun cinsiyet kültürünü de oluşturur.³

Cinsiyetle ilgili konulara farklı bir bakış açısı kazandıran Morgan Holmes ise cinsiyetin hem öğrenilmiş, tarihsel, hem de biyolojik bir durum olduğunu savunarak konuyu “normal” ve “anormal” açısından ele alır. İktidar tarafından ‘norm’un tıp yoluyla üretildiği ve bunun en büyük etkisinin Avrupa-Amerika kültürlerinin olduğu eleştirisinde bulunur. Holmes, heteroseksüelliği dayatmak adına cinsiyetin ayrıldığını ve bedenlere dişi/eril ayrımının konulduğunu savunur. Dolayısıyla bugün tıbbi ve

² Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat, Ankara, 2009, s. 165.

³ Sezer Ayan, “Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik”, **Cumhuriyet Tıp Dergisi**, Cilt:36, No:2, 2014, s.147-156.

psikolojik yaklaşımlar açısından baktığımızda bireylerin gerek bedenlerinin gerek de tercihlerinin farklı olmasının bir rahatsızlık olarak tanımlandığını görmekteyiz. Holmes, bunun temelinde iktidarın “normal” i üretebilmek adına bu farklılıkları “anormal” olarak tanımladığını savunmaktadır.

Bir üretim sonucu var olduğu düşünülen *normal* kavramının güç kazanabilmesi için anormalin tehdit unsuru olarak görüldüğünü ortaya koyan Holmes, tıbbın anormali farklılık olarak değil bir *sapkınlık* olarak tanımlamasının altında yukarıda belirttiğimiz sebeplerin olduğunu savunur ve şöyle devam eder: *“Anormalliği yalnızca sapmaktan ziyade kavramsal ve tanısal bir kategori olarak yaratmak ise (bedenleri) objektif olarak ölçülebilir limitler içerisinde yeniden yerleştirme taahhüdü veren biyotıbbın biyolojik olarak neyin ‘aşırı’ neyin ‘yetersiz’ özellikler olduğunu tanımlama ve ‘bilimsel hakikatler’ üretme gücünü verir.”*

Dolayısıyla Holmes, doktorların konuyla ilgili teşhislerinde kültürden bağımsız bir karar vermediklerini ve bilerek ya da bilmeyerek normali yaratmak adına bir ideolojiye hizmet ettiklerini söylemektedir.⁴

Biz konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi adına meseleyle ilgili temel kavramları irdelerek gerek biyolojik gerekse sosyolojik ve psikolojik açılardan ele alacağız. Bu bölümde ilk olarak temel kavramları açıklayıp biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelimden bahsedeceğiz.

1.1.1. Temel Kavramlar

Çalışmamızda *queer* ve cinsiyet kavramı etrafında şekillenen diğer kavramlarla sıkça karşılaşacağız. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına öncelikle bu kavramlardan kısaca bahsetmenin daha uygun olacağını düşündük. *Queer* ve cinsel yönelimlerle ilgili bu bölümde öncelikli olarak heteroseksüel (heterosexual), homoseksüel (homosexual), homofobi (homofobia), lezbiyen (lesbian), gey (gay), biseksüel (bisexual), transseksüel (transsexual), transvestit (transvestite) ve interseksüel (intersexual) kavramları tanımlanacaktır. Daha sonra cinsel yönelimler ve cinsellik irdelenerek *queer* kavramsal, tarihsel ve bir kuram olarak ilgili araştırmalarla birlikte açıklanacaktır. Bölümün son kısmında ise semavi dinlerin ve

⁴ Berfu Şeker, “İnterseksüellik ve Cinsiyetin İnşası”, **Cogito**, Sayı: 65-66, “Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram”, Bahar 2011, s.126-127.

özellikle İslam dininin homoseksüel bireylere ve homoseksüelliğe karşı tutumları incelenecektir.

1.1.1.1 Heteroseksüel (Heterosexual)

Psikoloji “karşıcinsel” olarak geçen heteroseksüellik, karşı cinsten iki bireyin cinsel nesne olarak birbirlerini seçmesi veya duygu durumu olarak karşı cinsin üyelerine duyulan ilgidir.⁵ Heteroseksüel kavramının kökeni olan “hetero” kelimesi Yunanca ‘başka’ ya da ‘farklı’ anlamına gelmektedir. Homoseksüelliğin karşıtı olarak heteroseksüellik birçok kurumda (okul, iş, mabet, vb.) ayrıcalıklı rol alan ve çeşitli toplumsal pratikleri anlatan bir terimdir.⁶

Homoseksüel bireylere yönelik toplum baskısının artması neticesinde ortak bir dil oluşturma ve soruna politik bir anlam kazandırmak amacıyla “heteroseksüelizm” kavramı oluşturulmuştur.⁷ Bu açıdan kavram, sadece heteroseksüelliği değil cinsiyetçi yaklaşımlardan dolayı eleştirileri de kapsayan bir kavramdır. Kavramla ilgili tanımlamalardan biri de Herek’den gelmiştir. Herek heteroseksüelizmi “heteroseksüel olmayan herhangi bir davranış, kimlik, ilişki ya da toplum biçimini reddeden, kötüleyen, damgalayan ideolojik bir sistem” olarak tanımlamaktadır.⁸

1.1.1.2. Homoseksüel (Homosexuality)

Homoseksüel terimi aynı cinsten iki insanın bir araya gelerek cinsel ilişkide bulunmasını ifade etmektedir. Bu ilişki cinsel fanteziler ve duygularla başlayıp öpüşmek, karşılıklı mastürbasyon, oral veya anal temasa kadar değişkenlik gösterir.⁹ Homoseksüelliği tıp alanında ilk kavramsallaştıran ise İsviçreli doktor Karoly Maria Benkert’tir.¹⁰

⁵ Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 411.

⁶ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s. 300.

⁷ Rothblum Esther D. ve Lynne A. Bond, **Preventing Heterosexism and Homophobia**, Sage Press, 2013, s. 3-19.

⁸ Herek Gregory ve Kevin Berrill, The context of anti-gay violence notes on cultural and psychological heterosexism, **Journal of Interpersonal Violence**, Vol:5, No:3, 1990, s: 316-333.

⁹ Budak, s.264.

¹⁰ Annamarie Jagose, **Queer Teori**, çev. Ali Toprak, Notabene Press, Ankara, 2015, s.93.

Hemen hemen her toplumda hemcinsleriyle ilişkiye giren homoseksüel bireyler bulunsun da davranışın toplumsal bir kimlik haline gelmesi yeni ve Batı'ya özgü bir fenomendir. Batı'da erkek homoseksüellere “gay”, kadınlara ise “lezbiyen” denilmektedir. Homoseksüel bireyler yirminci yüzyılın ilk dönemlerinde sempatiyle karşılanırsa da o dönemde terime patolojik bir durum olarak yaklaşan birçok yazı kaleme alınmıştır.¹¹ Daha sonra suç olarak kabul edilen homoseksüellik tıbbın devreye girmesiyle hastalık olarak değerlendirilmiştir.

Homoseksüelliğin bir hastalık olarak görülmesi Amerikan Psikanalizci yaklaşımlara dayanmaktadır. Bunun yanında o dönemde ünlü psikanalist Sigmund Freud'un homoseksüelliğin hastalık olmadığıyla ilgili çalışmaları olmuştur. Fakat Freud'un bu fikirleri zamanla kabul görmemekle birlikte engellenmiştir de. Daha sonra ise heteroseksüellik bir norm olarak belirlenmiş, homoseksüellik ise iyileştirilebilir bir hastalık olarak görülmüştür.¹²

Bu çalışmalardan sonra homoseksüelliğe karşı aşağılayıcı tutumlar olmuş ve bu durum homoseksüel bireylerde dışlanma hissi yaratmıştır. Bu ise bireylerin örgütlenmelerine neden olmuştur. Yıllardan beri süre gelen mücadeleler ve çalışmalar homoseksüelliği aşağılayıcı bir kavram olmaktan çıkarmaya çalışmaktadır. Konuyla ilgili olarak Mary McIntosh “The Homosexual Role” adlı makalesinde homoseksüelliğin kesinlikle bir durum değil toplumsal bir rol olduğunu vurgulayarak terimi anormal algısından sıyırmaya çalışmıştır...¹³

Son olarak 1973'e kadar DSM (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) psikiyatrik sınıflandırma sisteminin kriterlerinde de “hastalık” olarak tanımlanan homoseksüellik Amerika Psikiyatri Birliği Terminoloji Komitesi'nin aldığı kararla “hastalık” olmaktan çıkarılıp “cinsel kimlik bozukluğu” olarak nitelendirilmiştir.¹⁴ Bu gelişme homoseksüellikle ilgili yaklaşımlar adına büyük önem taşımaktadır. Bugün günümüzde homoseksüellikle ilgili çalışmalar devam etmektedir.

¹¹ Marshall, s. 305-306.

¹² Robert M., Friedman, “The Psychoanalytic Model of Male Homosexuality: A Historical and Theoretical Critique”, **The Psychoanalytic Review**, 1986

http://www.williamapercy.com/wiki/images/The_Psychoanalytic_model.pdf (11.01.2017), s.86.

¹³ Mary McIntosh, “The Homosexual Role”, **Social Problems**, Vol: 16, No: 2, 1968, s.182-192.

¹⁴ Jack Drescher, “Gold or Lead: Introductory Remarks on Conversions” **Ex-Gay Research**, Ed. Jack Drescher and Kenneth J. Zucker, Roudledge Press, London and NewYork, 2011.

Homoseksüellikle ilgili çalışmalar devam ederken konunun kapsamında olmasından dolayı homofobiden de bahsetmenin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Homofobi, eşcinsel, biseksüel, transseksüel bireylerin cinsel yönelimine ve kendi cinsine duyduğu ilgiye yönelik heteroseksüel bireylerin korku ve nefretle gösterdikleri davranış ve tutumlardır.¹⁵ Terimi ilk olarak psikolog George Weinberg *Society and the Healthy Homosexual* adlı eserinde kullanmıştır. Homofobiyi eşcinsel bireylere karşı duyulan nefret ve korku olarak tanımlayan Weinberg, bu terimi psikolojik homoseksüellik korkusunu anlatmak için kullanmıştır.¹⁶

Kitzinger'e göre ise homofobi "toplumsal cinsiyete ilişkin sıkıca tutulan kalıp ve yargıları dayatmanın ve toplumsal cinsiyet baskısını sürdürmenin bir yoludur".¹⁷ Bu tanımlardan yola çıkarak homofobinin eşcinsel bireylere karşı bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan bir yıpratma aracı olduğu, homofobik nefretin eşcinsel bireylere ve eşcinselliğe karşı bilgisizlik sonucu oluştuğu; bu tarz tutumların ise ayrımcılığa ve şiddete yol açtığı görülmektedir.

1.1.1.3. Lezbiyen (Lesbian)

Kadın eşcinselliğini temsil eden bir terimdir. Terim adını şair Shappo'nun MÖ 600'lerde Ege'de kadınlar arasında yaşanan erotik hayatı anlattığı Lesbos Adasından almaktadır.¹⁸

1.1.1.4. Gey (Gay)

Erkek eşcinselleri ifade eden bir terimdir. Bireylerin eşcinselleri aşağılamak amacıyla homo ve homoseksüel terimleri yerine kullanmayı tercih ettikleri terimdir. Bazı kaynaklarda gey hem kadın hem de erkek eşcinselleri tanımlamak amacıyla kullanılır.¹⁹

¹⁵ Budak, s.356.

¹⁶ George Weinberg, **Society and the Healthy Homosexual**, St. Martin's Press, 1972, s. 1-22.

¹⁷ Rothblum ve Bond, s.8.

¹⁸ Budak, s.468.

¹⁹ Budak, s.302.

1.1.1.5.Biseksüel (Bisexual)

Biseksüel kavramı ilk başlarda iki biyolojik cinsiyetin aynı bedende bulunması veya bir bireyde hem kadın hem erkek karakteristik davranışların bulunması durumu olarak kullanılmıştır. Daha sonraları bu kullanım değişmiştir. Özellikle 20. yüzyıldan sonra biseksüel kavramı daha çok belirsizliği ifade etmek için kullanılmaya başlamıştır. Heteroseksüel eğilimli bireylerin hemcinsleriyle, homoseksüel bireylerin karşı cinsleriyle de cinsel ve duygusal birliktelik yaşayabildiği bir yönelimdir. Bu durum yetişkin biseksüel bireylerin çoğunda heteroseksüel eğilime göre homoseksüel eğilimin daha güçlü olduğu görülmektedir.²⁰

1.1.1.6.Transseksüel (Transsexual)

Bir grup görüşe göre transseksüellik belli bir cinsten doğan kişinin kendini doğduğu cinse hapsetmiş hissetmesi, karşı cinse ait fiziksel ve sosyal özelliklere sahip olma gibi zorlayıcı bir arzu duyduğu psikososyal bir rahatsızlık olarak görülmektedir. Bu açıdan transseksüelliği şizofreniden ayırt edebilmek için bazı kriterler konulmuştur. Örneğin; kişinin kendi cinsel anatomisinden, davranış ve düşüncelerinden rahatsızlık duyup bunları kabul edilemez bulması (ego uyumsuz), karşı cinste olmaya yönelik derin ve kalıcı arzudur.²¹

Bu noktadan sonra bireyler cinsel organlarını cerrahi bir operasyonla değiştirip diğer bir cinsiyete geçerek o cinse özgü rollere bürünürler. Bazı psikanalistler transseksüelliği bir çatışma sonucu olarak görürler. Çatışmalar genital cinselliğin öncesinde başlar ve nesne farklılaşması oluşmadan önceki süreçte yoğun bir ayrılma kaygısından kaynaklanır. Bebek bu yaşadığı kaygıyı yatıştırmak için anneyle ortak bir yaşama girer ve kaygı sıfırlanır. Bu noktadan sonra artık o annedir ve anneye dönüşür. Kendi dünyasında oluşturduğu bu fanteziyi devam ettirmek için de cinsiyetini kadın olarak değiştirmeye karar verir.²² Yirminci yüzyılın ortalarında klinik bir fenomen olarak ortaya çıkan transseksüalizm (transsexualism) zamanla

²⁰ Henry Havelock Ellis, **Bisexuality: A Critical Reader**, ed. Merl Storr, Routledge, Canada, 2002, s.15-19.

²¹ Budak, s.740.

²² L. Ovesey, E. Person, "Gender Identity and Sexual Psychopathology in Men: A Psychodynamic Analysis of Homosexuality, Transsexualism, and Transvestism", **Journal of American Academy of Psychoanalysis**, Vol:1, No:1, 1973, s.53-72.

sosyolojinin toplumsal cinsiyet ve sapkınlıkla ilgili araştırmalarında önemli bir yer edinmiştir.²³

Son olarak Birleşmiş Milletlere bağlı olan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslar arası çalışmalar yapan World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından transseksüellik, ‘**ruhsal bozukluk ve davranış bozukluğu**’ kategorisinden çıkarılarak ‘**cinsel sağlık**’ bölümü altında listelenmiştir. Alınan bu karardan sonra transseksüellik için kullanılan ‘**cinsiyet kimliği bozuklukları**’ ifadesi ‘**cinsiyet uyuşmazlığı**’ ifadesi olarak değiştirildi. Konuyla ilgili değişiklikler 1 Ocak 2022’de yürürlüğe girecektir.²⁴

1.1.1.7. Transvestit (Transvestite)

Genellikle homoseksüellik ve transseksüellikle karıştırılan bu terim kadının erkek elbiseleri giymesi erkeğin de kadın elbiseleri giymesi anlamına gelir.²⁵ Çoğu zaman kadın gibi giyinen erkekler için kullanılsa da terim kadınları da kapsamaktadır. Fakat toplumun algılama şeklinden dolayı kadınların erkek gibi giyinmesi çok dikkat çekmediği için terim daha çok kadın gibi giyinen erkekler üzerinde dönmektedir. Batı’da on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan transvestitlik toplumsal cinsiyetin sunumu ve giyim sosyolojisi alanındaki araştırmalarda önemli ve etkili bir faktör olmuştur.²⁶

1.1.1.8.İnterseksüel (Intersexual)

İnterseks tıbbi bir terim olarak, dış genital bölgede ve iç üreme organlarında, cinsiyet kromozomlarında veya cinsiyetle ilgili hormonlarda farklılıkların olması durumudur. İnterseks bireyler ne genetik, ne anatomik, ne de hormonal olarak kadın

²³ Marshall, s.764.

²⁴ DİKEN ‘DSÖ, transseksüelliği davranış ve ruhsal bozukluk kategorisinden çıkardı’ (2019) <http://www.diken.com.tr/dunya-saglik-orgutu-transseksuelligi-davranis-ve-ruhsal-bozukluk-kategorisinden-cikardi/> (30.05.2019)

USA TODAY ‘Being transgender no longer classified as mental illness. Here's why?’ (2018) <https://www.usatoday.com/story/news/2018/06/20/transgender-not-mental-illness-world-health-organization/717758002/> (30.05.2019)

²⁵ “Transvestit” terimi ülkemizde genellikle “travesti” olarak kullanılmaktadır. Fakat terim sadece transvestit bireyler için değil “transseksüel” bireyler için de kullanılmaktadır. İkisinin farklı anlamlarda olması fakat toplum tarafında “travesti” olarak kullanılmasından dolayı bu kısa bilgilendirmeyi gerekli gördük.

²⁶ Marshall, s.764.

veya erkek sınıfına girerler. Bu şekilde doğan bebeklere doktorlar ailelerin onayıyla önce bir test uygularlar. Bu test sonucunda bebeğin hangi interseks durumuna yakın olduğu saptanır.

Doktorlar çoğunlukla ebeveynlere ameliyat ve ilaç tedavisiyle interseks çocukların bedenlerinin kadın ya da erkek özelliklerine kavuşturulmasını önerir. Çünkü yaşadığımız dünyada bireyler sadece kadın ve erkek olarak tanımlanmaktadırlar. Ebeveynlerin bu tedaviyi kabul etmesi durumunda cinsiyet değiştirilir. Tedavi sürecinden geçen çoğu kişi belirlenen cinsiyetten memnun kalsa da cinsiyetleri ile rahat ve doğru hissetmeyenler de çıkabilir. Bu tarz vakalarla tekrar cinsiyetlerini değiştiren bireyler de olmuştur.²⁷

İnterseksüellikle birlikte çift cinsiyetliliği temsil eden bir diğer kavram hermafroditir. Fakat hermafrodit bütün canlıları kapsayan (örneğin salyangozlar, orfoz balıkları vb.) bir terimdir. İnterseks ise hermafrodit olan bir insanı ve onun toplumsal durumunu temsil eden bir sözcüktür. Hermafroditin tarihi ise yirminci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Yirminci yüzyılın ilk yıllarından sonra teknolojinin gelişmesiyle birlikte önceden görülemeyen yabancı kromozom ve DNA'lar görünür hale gelmiştir. Bu ilerlemeyle tıbbi olarak birçok kavramla tanışılmış ve cinsiyet ayrımının dişil/eril olmak zorunda olmadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte hermafroditin çeşitli türlerinin olduğu görülmüştür.²⁸

19. yüzyıl öncesinde hermafroditler çift cinsiyetli olarak kabul görmekteydiler. Hermafroditler Ortaçağ'da çocukken ebeveynlerinin belirlediği cinsiyeti yetişkin olduklarında değiştirebiliyorlardı. Fakat evlenecekleri zaman bir cinsiyeti belirleyip ölene kadar o cinsiyetle yaşamlarını sürdürmeleri gerekiyordu. Ortaçağ ve Rönesans'ta hermafroditlerin suç olarak görülen davranışı anatomik karışımları değil tercihlerinin değişmesiydi.²⁹ Fakat daha sonra modernleşme sürecinde devletlerin medeni hukuka geçmesiyle birlikte tek cinsel kimlik kabul edilip, çok cinsiyetli kimlikler reddilmeye başlandı. Artık hukuk alanında olduğu gibi tıp alanında da bu iki cinsiyet bir bedende kabul ediliyordu.

²⁷Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association) "Answers to your questions about individuals with intersex conditions." 2006 <http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.pdf> , (31.12.2016).

²⁸Morgan Holmes, **Intersex: A perilous Difference**, Susquehanna Press, Selinsgrove, 2008, s.20.

²⁹ Michel Foucault, **Herculin Barbin: Being the Recently Discovered Memories of a Nineteenth Century French Hermaphrodite**, Panteon Books, New York, 1980, s. Viii.

Bunun beraberinde insanlar cinsiyetlerini kız-erkek olarak ayırıp kendi denetimleri altına almadıkları sürece “sodomi (/sodomy/)³⁰” ile suçlanıyorlardı. Dolayısıyla böyle bireylerin suçlamalara maruz kalmamak için cinselliklerini sabitlemeleri gerekiyordu. Artık bireylerin yaşadığı bu ikili cinsiyet durumu rahatsızlık olarak kabul ediliyor ve birey için hangi cinsiyetin doğru olup olmadığı sorgulanıyordu. Bunun sonucunda da bireyler bir seçime mecbur bırakılıyordu.³¹

Günümüzde ise interseks de diğerleri gibi bir *hastalık* olarak tanımlanmaktadır. Biyotıp bize bedenlerin dişil/eril olmak üzere iki çeşit olduğunu söyler ve interseks bedenleri anormal belirleyerek tıbbi müdahalelerle düzeltilecek hastalık olarak görür. Fakat interseks, son yirmi yılda interseks hakları savunucuları tarafından tekrar ele alınarak tıbbi bir problem olmanın aksine insanlarda doğal görülen cinsiyet özelliklerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Yaşanılan toplumlar ve onları yöneten devletler, insanları sadece iki cinsiyet (kadın-erkek) altında toplayarak bir tercih yapmak zorunda bıraktığı ve bu yaptırımlarıyla interseks bireylerin özgürlük haklarını ellerinden aldığı için birçok araştırmada eleştiri konusu olmaktadır. Bu çalışmalarda interseks bedenlerin varlığının tanınmadığını, sağlık durumu iyi olmasına rağmen cinsiyet ayrımına mecbur bırakılan kişilerin “tıbbi problem” veya “psikososyal acil durum” olarak görülerek cerrahi, hormonal ve psikolojik müdahalelerden geçirilmemesi gerektiği savunulmaktadır.³²

1.1.1.9.Panseksüel (Pansexual)

Günümüzde davranış ve biyolojik bilim çalışmalarında insan cinselliğinin çeşitliliği ile ilgili önemli çalışmalar olmaktadır. Çoğu bilim insanı eskiden sapkın davranış olarak belirlenen cinsel yönelimlerin anormal olmadığını kabul edilmektedir. Toplumun bir kesimi tepki göstermiş olsa da homoseksüel yönelimler bazı bölgelerde yavaş yavaş hasta tanımlamalarından çıkarılmaktadır. Bununla

³⁰Sodomy (/sɒdəmi/) genel olarak iki kişi arasında anal yada oral sex olarak adlandırılır. Ya da bir insan ve hayvan arasındaki cinsel ilişkiye denir. Sodomy adını Tevrat’ın birinci kitabı Tekvin’de geçen Sodom ve Gomorrah şehirlerinde gerçekleşen hikayeden alır. bkz. J. D. Douglas, Merrill C. Tenney, **Zondervan Illustrated Bible Dictionary**, Zondervan Press, Zondervan, 2011 “sodom ve sodomy” maddesi, s. 1376.

³¹ Sibel Yardımcı, Özlem Güçlü. **Queer Tahayyül**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.10-11.

³² Levy J. V. Ladee, “Ambiguousgenitalia as a Psychosocial Emergency”, **Z. Kinderchir**, Vol:36, No:3, 1984, s.178-181.

birlikte pek çok insanın bu alt kategorilere girememesinden kaynaklı olarak bu kategorilerin daha fazla araştırılması ve kabulü için çalışmalar sürdürülmektedir. Bir takım araştırmalar sonucunda cinsel yönelim olarak sadece heteroseksüel, homoseksüel ve biseksüel yönelimin insan cinsel davranışını yeterince tanımlamadığı sonucuna varılmaktadır.

Panseksüellik ‘her türlü’ cinselliği kapsamaktadır. Panseksüelizm genel olarak tüm arzu ve ilgilin sex içgüdüsünden kaynaklandığını savunur. Dolayısıyla panseksüellik bir eşleştirmeyi gerektirmeyen heteroseksüel, homoseksüel, biseksüel ve diğer cinsel davranışları kapsamaktadır. Örneğin mastürbasyon, bekarlık, fetişizm ve fanteziyi içermektedir. Dahası panseksüellik, bazen “eşek şakası” olarak yanlış etiketlenen heteroerotik ve homoerotik oyun ve cinsel saldırganlığı içermektedir. Bu görüşe göre hepimiz panseksüel, bireysel ve kolektif insanlarız ve cinsellikte her bireyin birden fazla formunu meydana çıkarma yeteneği vardır.³³

1.1.1.10. Genderqueer / Non-binary

Biyolojik cinsiyet genel olarak kadın ve erkek olarak iki şekildedir. Toplumsal cinsiyet rollerine baktığımızda bu kadın ve erkek cinsiyetinden belirli davranış ve yönelimler beklenmektedir. Fakat bu her zaman beklenilen olacağı anlamına gelmemektedir. Bir bireyin biyolojik cinsiyeti erkek olabilir. Fakat bu bireyin kadın ‘cinsiyet kimliği’ taşımayacağı anlamına gelmemektedir. Zira yapılan araştırmalara baktığımızda biyolojik cinsiyeti kadın olan bazı bireylerin erkek kimliğe, aynı şekilde erkek olanların da kadın kimliğine sahip olduğu görülmektedir. Bir de bu ikili durumun dışında kalan interseks bireyler vardır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi interseks bireyler çift cinsiyetli olarak dünyaya gelen bireylerdir. Geneli çok küçük yaşlarda ailesinin kararıyla ameliyat olur ve tek cinsiyetli olacak şekilde ameliyat olmaktadır. Bu durumun bireyler üzerindeki etkisini “İnterseksüel (İnterseksual)” başlığı altında ayrıntılı olarak vermiş bulunmaktayız.

Bununla birlikte yaşadığımız dünya düzeninde genel olarak bireyler kendilerini ‘kadın’ ve ‘erkek’ olarak tanımlamaktadır. Ancak bazı bireyler bu iki gruba ek olarak ne erkek ne de kadın kimliğinin uygun olduğu “*queergender*”

³³ Jennifer Ann Drobac, “Pansexuality and the Law” **William & Mary Journal of Race, Gender, and Social Justice**, Vol:5, No:2, 1999, s.300-301.

kavramını kullanmaktadırlar. Hem erkek hem dişi yönlerini birleştiren ancak sabit bir kimliği olanlar ikinci esnek bir tanım olduğu için “androgynous (çift cinsiyetli)”, “mixed gender (karma cinsiyet)” veya bazen “pangender (birden fazla olan cinsiyet)” kavramlarıyla tanımlama yapmaktadırlar. Buna karşılık cinsiyetler arasında akıcı bir şekilde hareket eden insanlar “bigender (iki cinsiyetli)”, “gender fluid (akışkan cinsiyet)” ve “pangender” tanımlamalarını kullanmaktadırlar. Üçüncü cinsiyet olarak kullanılan tanımlamalar ise “thirdgender (üçüncü cinsiyet)”, “othergender (diğer cinsiyet)” ve bazen “pangender”dır. Son olarak cinsiyetleri olmayan bireyler “agender (cinsel kimliği olmayanlar)”, “gender neutral (cinsiyet nötrlüğü ve toplumsal cinsiyet tarafsızlığı)”, “non-gendered (cinsiyetsiz)”, “genderless (cinsiyetsiz dil, dilbilgisinde cinsiyet ayrımları olmayan)”, “neuter (kısır)” veya “neutrois (nötr, boş veya ikili olmayan cinsiyet kimliği)” tanımlamalarını kullanmaktadırlar.

Yukarıdaki terimlerin tümü “*non-binary*” veya “*queergender*” kimlikleri şemsiyesi koşullarında belirtilmiştir. Ortaya çıkan bu alanda terimlerin değişmesi muhtemeldir ancak biz araştırmamız esnasında bireylerin kendi tercih ettikleri tanımlamalara uyarak çalışmamızı sürdürdük.

1.1.2.Biyolojik Cinsiyet (Sex)

Genelde cinsiyetle eş anlamlı kullanılan biyolojik cinsiyet, kromozomlar ve vücut kimyasıyla belirlenir.³⁴ Biyolojik cinsiyet, türlerde var olan genetik (cinsiyet kromozomları), anatomik (bedensel yapı), fizyolojik (hormonlar) varyasyonları kapsayan ve geleneksel anlayışta da erkek ve dişi olarak ikiye ayrılan biyolojik bir yapıdır. İnsan vücudunda 23 anneden 23 babadan olmak üzere toplamda 46 kromozom bulunmaktadır. Kromozomlar 1’den 22’ye kadar sıralanır. Bunların dışında X ve Y olmak üzere iki tane de cinsiyet kromozomu vardır.

Cinsiyet kromozomları kişinin erkek veya kız olmasına göre XX ya da XY olmaktadır. Bazen insanda XX ve XY genotipinin dışında XXX (süper dişi), XXY (klinefelter), XYY (süper erkek) ve XO (turner) genotipler de bulunmaktadır. Bu

³⁴ Budak, s.144.

varyasyonlar bireylerin sağlıklarında bazen olumsuz etkiler yaratsa da biyolojik cinsiyetin sadece dişi ve erkek olarak algılanmasında değişimlere yol açmıştır.³⁵

Bunun dışında genetik, anatomik ve fizyolojik olarak herhangi bir sınıfa girmeyen bireyler, “interseksüel” olarak adlandırılır. İnterseksüellerin çoğunda mikro-penis ve büyük bir vajina bulunurken bazılarında sadece küçük bir penisi andıran klitoris bulunmaktadır. İnterseks olmak doğrudan cinsel yönelimle bağlantılı değildir. Fakat cinsel yönelim çeşitliliği açısından bakacak olursak interseks bireylerle interseks olmayan bireyler arasında bir fark yoktur.³⁶

Bazı görüşlere göre biyolojik cinsiyet tıpkı toplumsal cinsiyet gibi sonradan yapılandırılmış ve zamanla değişebilmektedir. Queer teoriye göre cinsiyet ile ilgili yapılan sınıflandırmalar doğamıza göre değil zaman ve kültüre göre şekillenmektedir. Dolayısıyla kültürlerde olan cinsiyet tanımları zamanla farklılık gösterebilmekte ve insanlığın biyolojik cinsiyete de bakışı zaman içerisinde değişebilmektedir. Örneğin interseks olarak dünyaya gelen çocuklar belli bir yaştan sonra cinsiyetlerini belirlemek adına ebeveynlerinin rızaları doğrultusunda ameliyat edilmektedirler. Fakat daha sonra ameliyat olan bazı bireyler yapılan değişime kendi rızaları dışında olduğu için itirazlarda bulunmaktadır. Bu itirazlar sonucunda cinsiyet belirlenimini mecbur gören anlayış büyük oranda değişmiştir. Geçmişte interseks bebekler bir cinsiyete mecbur bırakılıp onlara kadın veya erkek olmaları için cerrahi müdahalede bulunulurken; bireye verdiği psikolojik rahatsızlıklardan dolayı bugün bu müdahalelerden vazgeçilmiştir.³⁷ Biyolojik cinsiyetle ilgili bu tür gelişmeler cinselliğe dair kalıplaşmış tüm yargıların sorgulanmasına da sebep olmuştur.

1.1.3. Toplumsal Cinsiyet (Gender)

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınlık ve erkekliğe ilişkin kültürel rollere, sınırlara dayanan çok boyutlu bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet,

³⁵ John Oliffe ve Lorraine Greaves, **Designing and Conducting Gender, Sex, Health Research**, Sage Yayınları, Los Angeles, 2012, s. 17-39.

³⁶ Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association) “Answers to your questions about individuals with intersex conditions.” 2006 <http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.pdf> , (31.12.2016).

³⁷ Fausto-Sterling, The Five Sexes, Revisited, **The Sciences**, Cilt:40, No:4, 2000, s. 18-23.

içeriği toplum ve kültüre göre değişiklik gösteren “cins kimliği” dir. Kültüre ve zamana göre değişiklik gösteren toplumsal cinsiyet kadınlık ve erkeklik arasındaki eşitsiz bölünmeye ve kategorileştirmeye vurgu yapmaktadır.³⁸

Sosyolojik açıdan erkek ve kadının doğası kolayca tanımlanabilir bir şey değildir. Bu açıdan cinsiyeti iki durumda tanımlamak daha doğru olmaktadır. Birincisi, anatomik ve fizyolojik farklılıklardır. İkincisi, cinsiyet rolleri olarak toplumsal ve kültürel farklılıklardır. Buna toplumsal cinsiyet denilmektedir. Toplumsal cinsiyet, toplum tarafında kurulmuş erillik ve dişillik kavramlarıyla bağlantılıdır.³⁹

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk olarak 1968 yılında Robert Stoller tarafından kültürel olarak kurulan cinsiyetin biyolojik cinsiyetten ayrılması adına kurulmuştur.⁴⁰ Kavram yetmişlerin başında Ann Oakley tarafından sosyolojiye kazandırılmıştır. Oakley toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe gönderme yaptığını savunmaktadır.⁴¹ 1970’lerde toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek arasındaki farklılıkla açıklanamayacağına, terimin aslında kültürlerdeki egemen fikirlerin oluşturduğu kimlikleri temsil ettiğine yönelik sosyolojik ve psikolojik çalışmalar vardır.

Bu çalışmalar sonucunda kültür ve toplum farklılıklarının cinsiyet rollerindeki değişikliğe de sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla beraber kız ve erkek çocuklarının yetiştirme tarzlarına, meslek türlerine ve ev içindeki eşitsiz iş bölümüne değinilmiştir.⁴² Bu sıralanan eşitsizlikle birlikte kadın ve erkek olarak ikili yapı rollerine uymayan bireyler, öteki ve marjinal görüldüklerinden dolayı ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bununla birlikte kadın ve erkeklerin davranış şekillerini belirleyen cinsiyet rollerinin kavramsallaştırılması, toplumsal cinsiyete yerleşik ve değişmeyen bir işlev kazandırmaktadır.⁴³

Bu açıdan biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı çok önemlidir. Çünkü cinsiyet ayrımı sanıldığı gibi basitçe sınıflandırılacak olgular değildir.

³⁸ Fatmagül Bertay, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s.16.

³⁹ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 505.

⁴⁰ Lynne Segal, **Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler**, çev. Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 98.

⁴¹ Marshall, s.98.

⁴² Gülnur Acar Savran, **Beden Emek Tarih**, Kanat Kitap Yayınları, İstanbul, 2004, s. 234.

⁴³ Candace West, ve Don H. Zimmerman, **Doing Gender, Gender and Society**, Cilt:1, No:2, 1987, s.125-151.

Genel olarak erkek veya kadın olmanın bedenlerimizin cinsiyetine bağlı olduğu düşüncesi hakimdir. Yanı sıra toplumsal rollerin bunda etkisi oldukça fazladır. Çocukluktan başlayan cinsiyet rolleri toplumsallaşma sürecinde etkilidir. Çocuklar bu süreçte çeşitli araçlarla ilişki kurarak kendi cinsiyetlerine uygun olan toplumsal normları ve toplumun beklentilerini içselleştirmektedirler. Bu açıdan toplumsal cinsiyet rolleri biyolojik olarak değil o toplumun kültürüne uygun olarak üretilir. Bunun sonucu olarak da insanlar farklı farklı rollerle toplumsallaştırılmaktadırlar.⁴⁴

Simone de Beauvoir'ya göre toplumsal cinsiyet bir inşa sonucu oluşmuştur. Örneğin; kadınlığı, dünyaya gelen bir varlık olarak değil, sonradan oluşturulmuş ve öğretilmiş bir tanım olarak görmektedir. Beauvoir'ya göre bir kişi kadın olabilir bunu açıkça görebiliriz fakat bu her zaman *kültürel* bir mecburiyet icabıdır. Bu mecburiyeti doğuran ise cinsiyetin kendisi değil *toplumdur*. Bir insanın kendisini kadın olarak tanımlaması onun ille de dişi olduğunu ifade etmemektedir. Bunun sonucunda Beauvoir bedenin bir “durum” olduğunu iddia eder. Cinsiyet, kültürel olarak önceden kararı verilmiş ve doğan bedenler, verilen bu karar üzerine tanımlanmaktadır. Dolayısıyla da cinsiyetin tanımı önceden yorumlandığı için aslında cinsiyet hep “toplumsal cinsiyet” olagelmektedir.⁴⁵

Lezbiyen teoriye canlılık kazandıran ve Foucault'cu bir yaklaşımla cinsiyet ve *queer* ile ilgili önemli çalışmaları olan Judith Butler, toplumsal cinsiyete fazlaca değinmekte ve anlam dünyası açısından eleştirilerde bulunmaktadır. Butler, toplumsal cinsiyetin sınırlarının erillik ve dişillikle belirlenip bunların yerleşmiş standart sanılara dayandırılmasını eleştirmektedir. Cinsiyetli bedenlerin de tıpkı kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet gibi kültürel anlamlarla yapılandırıldığını savunmaktadır.⁴⁶

Toplumsal cinsiyet sadece verili bir cinsiyetin üzerine inşa edilen bir kültür olmamaktadır. Toplumsal cinsiyet, üretilmekle birlikte cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının da kendisi olmaktadır. Eğer toplumsal cinsiyeti, bireyin kültürel olarak etkilendiği bir şey kabul edersek o zaman toplumsal cinsiyet bir cinsiyetten tek bir şekilde etkilenememelidir. Var olan ikili cinsiyeti kabul etsek bile bu bir erkeğin sadece eril bir bedene veya kadının dişil bir bedene yorum getireceği

⁴⁴ Giddens, s. 506.

⁴⁵ Simone de Beauvoir, **İkinci Cins**, çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, 1993, s. 38-79.

⁴⁶ Judith Butler, **Cinsiyet Belası**, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, s.53-60.

anlamına gelmemektedir. Üstelik sorunsuz görülen bu ikili cinsiyetler var olsa bile toplumsal cinsiyetin iki cinsiyetle sınırlı kalması için herhangi bir sebep olmamaktadır. Böyle olduğunu varsayarsak toplumsal cinsiyet ile cinsiyet arasında birbirini taklit eden bir ilişkinin olduğunu, birinin diğerini aynaladığını ve cinsiyetin toplumsal cinsiyeti kısıtladığını söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyeti, cinsiyetten bağımsız düşündüğümüzde ise kendisinin toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişiklik gösteren bir yapı haline geldiğini görürüz. Nitekim Connell'a göre toplumsal cinsiyet bir nesneden çok, bir süreçtir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet sabitlenmiş bir tanım değil, sürekli olarak yenilenen, öğrenilen ve üretilen bir olgudur.⁴⁷

Bu durumda erkek ve eril, erkek bedeni ima ederken kadın bedeni de ima edebilmektedir. Aynı şey kadınlar için de geçerlidir. Sonuç olarak cinsiyetin doğayla olan ilişkisi ne ise toplumsal cinsiyetin de kültürle olan ilişkisinin o olduğu söylenemez. Toplumsal cinsiyet, cinsiyetin doğadan var olup, siyasi olarak tarafsız ve söylemsellik öncesi olduğunu, bunun üzerine ise kültürün etki ettiğini temellendirmek adına kullanılan söylemsel/kültürel bir araçtır. Bu durumda cinsiyetin söylemsellik öncesi üretilmesi, toplumsal cinsiyetin de kültürel bir etkisi olduğu anlamına gelmektedir.⁴⁸

Sonuç olarak biyolojik cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) birbirini tam olarak karşılamamaktadır. Biyolojik cinsiyet bizi sadece 'kadın' ve 'erkek' olarak tanımlamaktadır. Fakat 'kadınlığın' ve 'erkekliğin' kültürel özellikleri toplumsal cinsiyete aittir. Dolayısıyla bu ikisi arasında doğal bir bağ olmamaktadır. Buna en iyi örnek intersex bireylerdir. Oakley'in konuyla ilgili çalışmalarından birinde erkeklik organı olmadan doğan çocukların büyüdüklerinde bilinen 'erkeklik' davranışları sergilediğini ve aynı şekilde yumurtalıkları olmadan ve erkeklik organıyla dünyaya gelen kız çocuklarının da zamanla yine 'kadınlık' özelliklerini sergilediğini gözlemlemiştir. Buradan yola çıkarak 'kadınlığın' ve 'erkekliğin' sonradan edinilebilen özellikler olduğu ve toplumsallaşmak adına kültürün benimsediği roller olduğu söylenebilir. Buna bir diğer örnek de transseksüel bireylerdir. Trans bireyler, belirli bir biyolojik cinsiyetle dünyaya gelip toplumsal

⁴⁷ Raewyn Connell, **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.191.

⁴⁸ Butler, s.50-53.

cinsiyet olan karşı cinsle özdeşleşirler. Dolayısıyla biyolojik olarak ‘erkek’ ya da ‘kadın’ olmak, ‘tamamen’ toplumun belirlediği ‘erkekliği’ ve ‘kadınlığı’ temsil etmemektedir. Fakat bu yine de ‘tamamen’ toplumsal cinsiyetten bağımsız olduğu anlamına gelmemektedir. Bireyler hem *biyolojik cinsiyeti* hem de bir elbise mahiyetinde olan *toplumsal cinsiyeti* aynı bedende taşımaktadırlar. Son dönemlerde biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı üzerinde özellikle durulmaktadır. Sosyolojik açıdan bu ikisi arasında belirgin bir sınır çizilmesi kanaatinde olan araştırmacılar ise genel olarak ‘doğal’ olanı temel alma yönelimindedirler.⁴⁹

1.1.4.Cinsel Yönelim

Cinsel yönelim bir bireyin başka bir bireye cinsel kimlik ve özelliklerine bağlı olarak duyduğu cinsel ve duygusal arzudur. Bireyin cinsel seçimi psikolojik dürtülere ve biyolojik sisteme bağlı duygusal durumdur. Cinsel yönelim bireyin kendini tanıması, farkında olması ve kültür gibi faktörlerle ilişkilidir. Bu açıdan cinsel yönelim, bireyin arkadaşlık ilişkileri ve rol modeli seçiminde temel oluşturan sosyal ilişkiler ve kişiler arası kararların belirlenmesinde önemli bir faktördür.⁵⁰

Cinsel yönelim, bireyin bir başka bireye cinsel ve romantik çekim duymasını *heteroseksüellik*, *homoseksüellik*, *biseksüellik* ve *aseksüellik* kavramlarıyla sınırlandırmaktadır. Yukarıda değindiğimiz gibi *heteroseksüellik* karşı cinse duyulan, *homoseksüellik* hemcinslere duyulan, *biseksüellik* ise her iki cinse de duyulan çekimdir. Bir de bireyde herhangi bir çekimin bulunmaması durumu vardır. Bu da *aseksüellik* olarak tanımlanır.⁵¹

Cinsel beğeni ve eğilim kişiden kişiye değişmektedir. Bu eğilimlerle ilgili olarak Judith Lorber cinsel yönelimleri ona ayırmaktadır: bunlar heteroseksüel kadın ve heteroseksüel erkek, lezbiyen kadın ve gey erkek, biseksüel kadın ve biseksüel erkek, travesti kadın ve travesti erkek, transseksüel kadın ve transseksüel erkektir.⁵²

⁴⁹ Joanne Enstwestle, “Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet”, **Temel Sosyolojik Dikotomiler**, ed. Chris Jenks, çev. İhsan Çapçioğlu, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2012, s.219.

⁵⁰ Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association)“Report of the American Psychological Association Task Force on Appropriate Therapeutic Response to Sexual Orientation.” 2009 <http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/therapeutic-response.pdf> , (31.12.2016).

⁵¹ N. Prause, ve C. A. Graham, “ A sexuality: Classification and Characterization”, **Archives of Sexual Behavior**, Vol:36, No:3, 2007, s. 340-356.

⁵² Giddens, s.484.

Günümüzde cinsel yönelimin çevresel ya da doğuştan gelen bir nitelik olduğuna dair iki ayrı görüş bulunmaktadır. İlk görüş “sosyal yapısalcılık” ikinci görüş ise “biyolojik özcülük” tür. Sosyal yapısalcılık eşcinselliğin doğuştan geldiğini, biyolojik özcülük ise eşcinselliğin ortaya çıkışında çocukluğun ve sosyal çevrenin etkili olduğunu savunmaktadır. Daha sonraları ise cinsel yönelimin oluşmasında çevresel faktörlerden çok genetik ve doğum öncesi faktörlerin etkili olduğu vurgulanmaktadır.⁵³

Konuyla ilgili olarak iki görüş vardır. Amerikan Pediatri Akademisi, cinsel yönelimin tek *bir* faktör tarafından etkilenmediğini çevresel, genetik ve hormonal etkilerin karışımı sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir.⁵⁴ Genetik faktörlerin ve erken dönem bebeklikte (0-13 ay) daha etkili olduğu görüşü ise Kraliyet Psikiyatri Koleji'ne aittir. Kraliyet Psikiyatri Koleji, bireyin heteroseksüel ya da homoseksüel olmasında ailenin ve çevrenin etkisine olduğuna dair kesin bir kanıt olmadığını ve bireyi etkileyen faktörün genetik olduğunu vurgulayarak bu durumun bir tercih olmadığını belirtmektedir.⁵⁵

LeVay'ın biyolojik kökenle ilgili yaptığı gözlem ve araştırmalar bireyler daha dünyaya gelmeden cenin yaşamında dolaşan sex hormon seviyelerinin cinsiyete dayalı özelliklerinin bebeği etkilediğini savunmaktadır. Birçok kanıt genlerin cinsel yönelimi ve cinsiyetin diğer yönlerini etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte homoseksüel bireyler çocuklukta ve yetişkinlikte bazı zihinsel özellikler bakımından heteroseksüel bireylerden ayrılmaktadır ve bireylerin beyin ve vücutlarında yapısal ve işlevsel farklılıklar bulunmaktadır.⁵⁶

Düşünce sistemleri, söylem ve iktidar kavramlarıyla ilgili çalışmaları olan Fransız düşünür Michel Foucault cinselliği, iktidarın hükmüyle gerçekleşen ve çeşitli söylemlerle desteklenerek bilgi düzeylerinin kurulduğu alan olarak görmektedir. Cinsel yönelimler 17. yüzyıl başlarına kadar daha serbest ve özgür iken,

⁵³ Jeffry L. Moe, et al, “Models of Sexual and Relational Orientation: A Critical Review and Synthesis, **Journal of Counseling & Development**, Vol:89, No:2, 2011, s. 227-233.

⁵⁴ Barbara L. Frankowski, et al, “Sexual Orientation and Adolescents”, **Pediatrics**, Vol:113, No:6, 2004, s. 1827-1832.

⁵⁵ Kraliyet Psikiyatri Koleji (The Royal College of Psychiatrists), “Submission to the Church of England's listening exercise on human sexuality” 2007
<http://www.rcpsych.ac.uk/workinpsychiatry/specialinterestgroups/gaylesbian/submissiontothecofe/psychiatryandlgbpeople.aspx> , (07.05.2017).

⁵⁶ Simon LeVay, **Gay, Straight, and The Reason Why: The Science of Sexual Orientation**, Oxford University Press, New York, 2010, s.43.

kapitalizmin gelişmesiyle birlikte baskı çağı başlamaktadır. Özellikle 19. yüzyıldan sonra ölçütler daralmaya gitmiş ve belli kısıtlamalar olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte işgücü ve yeniden üretim önem kazanmış, bundan sonra ise daha çok üreme odaklı cinsel yönelimler söz konusu olmuştur. Heteroseksüelliğin dışında kalanlar ise edepsiz ya da verimsiz görülerek “anormal”e dönüştürülmüştür. Bu dönemde özellikle dinsel söylemlerde de eski düzen eleştirilmiş ve cinselliğin günah oluşuna vurgu yapılmıştır. Cinselliğin bastırılmasına yönelik bu söylemler Michel Foucault’ya göre planlı yönlendirmeler olup yeni iktidar biçiminin toplum üzerinde ekonomik yararı sağlamak ve siyasi bir muhafazakar cinsel düzen kurma isteğiyle bağlantılıdır.⁵⁷

Böylelikle cinsellik kontrol altına alınarak üreme odaklı nüfus artışı denetlenecektir. Dolayısıyla Foucault cinselliği, günümüzde var olan baskıcı iktidara karşı özgürleşme adına başkaldırı olarak değil de zamanında iktidarın çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiş ve sistemin daha iyi işlemesi adına merkezde olan bir tertibat olarak görür. Bunun sonuncunda ise diyebiliriz ki Foucault’ya göre bireyler, cinsel yönelimlerini aslında tam olarak kendi tercihleriyle değil bu olagelen sistemden etkilenerek yapmaktadırlar.

1.2. QUEER KAVRAMI

Queer kelime anlamı olarak Türkçe’de acayip, tuhaf, garip, argo olarak da “homoseksüel” ve “ibne” anlamlarına gelmektedir.⁵⁸ Kelimenin Almanca’dan İngilizce’ye geçmiş hali “quer”, “çapraz kesen” ya da “aynı anda birçok çizgiyi kesen”dir.⁵⁹ Batı’da uzun bir süre eşcinselleri aşağılamak için kullanılan *queer*, geyler ve lezbiyenlerce sahiplenilerek cinsel sınıflandırmalara ve heteronormatif diktelere karşı sindirilmeyi reddeden bir kavram haline dönüşmüştür.⁶⁰ Bu açıdan *queer*in bir anlam tarihi vardır: Meçhul bir orijine sahip olan, hasta ya da kötü hissetme hali, karanlık, sapkın, eksantrik, soru sormak ya da alay etmek, kafasını

⁵⁷ Michel Foucault, **Cinselliğin Tarihi**, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015, s.11-33.

⁵⁸ Serap Bezmez ve C. H. Brown, **İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü**, SEV, İstanbul, 2008, s. 418

⁵⁹ Sibel Yardımcı ve Özlem Güçlü, **Queer Tahayyül**, SEL, İstanbul, 2016, s: 17.

⁶⁰ Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice, **Cinsellik Muamması**, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s.15.

karıştırmak, ama aynı zamanda dolandırmak ve aldatmak gibi anlamlara da gelmektedir.⁶¹

*Queer*in gerek anlam dünyası gerekse tarihi dikkate alındığında temelde bir mantığı ve belirgin bir karakteristik özelliği yoktur. Bu belirsizlik ise *queer*i muğlak ve çalışması zor bir konu haline getirmektedir.⁶² Yaygın olarak *queer*, geleneksel kimlik anlayışlarını ve otorite tarafından oluşturulan kategorileri yeniden sorgulamaya açan bir teori olarak görülmektedir.⁶³ O, zıtlıkları ve denklikleri köklerinden sarsarak kimliklere esnek bir yer sağlayan kavramdır. Fakat yine de *queer*in işaret ettiği, içerdiği veya delalet ettiği şeyin ne olduğunu söylemek pek de kolay bir iş değildir.⁶⁴

*Queer*in ne olduğuna dair mevcut tartışmalar, onun net olarak bir yere koyulamamasına neden olmaktadır. Fakat *queer*, içinde bulunduğu bu kargaşayı avantaja çevirerek, kimlik sorununun özgül bir biçimde tartışıldığı ve yorumlandığı yeni bir politik öznellik arayışı olan bir kavram haline gelmiştir.⁶⁵ Tüm bu karışıklığa rağmen özünü koruyan *queer* kavramını biz de araştırma sürecimizde elimizden geldiğince tarihsel ve kuramsal açıdan açıklamaya ve ilgili araştırmalarla zenginleştirmeye çalışacağız.

1.2.1. Queer'in Tarihi ve Siyasi Potansiyelleri

1980'lerin sonunda geyleleri aşağılamak amacıyla kullanılmaya başlanan '*queer*' ibaresinin geçmişi aslında 19. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Homoseksüellik sözcüğünü ilk 1869'da kullanan İsviçreli doktor Karoly Maria Benkert'in ardından Havelock Ellis'in de benimsemesiyle kavram, 1890'larda İngilizcede de yaygın hale gelmiştir. Kavramların bu şekilde benimsenmesi *queer* pratiğin açıktan olmasa da temelde varlığının olduğunu göstermektedir.⁶⁶

⁶¹ Judith Butler, **Bela Bedenler**, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2013, s.250.

⁶² Alexander Doty, **Making Things Perfectly Queer: Interpretating Mass Culture**, University of Minnesota Yayınları, Minneapolis, 1993, s.3-2.

⁶³ Rosemary Henness, QueerTheory: A Review of the "Differences" Special IssueandWittig's "TheStraightMind", **Signs**, Cilt:18, No:4, 1993, s.964-973.

⁶⁴ Henry Abelove, et al, **TheLesbian and Gay Studies Reader**, Routledge Yayıncılık, New York, 1993, s.xvii.

⁶⁵ Alev Özkazanç, **Feminizm ve Queer Kuram**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, s.109.

⁶⁶ Özkazanç, s.91-92.

1910 ve 1920’lerde kendini erkek eşcinsel olarak tanımlamak isteyen gey bireyler, zamanın mevcut kavramından rahatsız olup kendilerini diğer erkeklerden farklı göstermek amaçlı *queer* kavramını kullanmaya başlamışlardır. 1960’larla birlikte daha çok “kadın ahlaksızlığını”⁶⁷ vurgulayan homoseksüel sözcüğünden gey sözcüğüne geçilmiştir.⁶⁸

Bu yeni anlamlarıyla kavramı ilk olarak Paul Goodman, *The Politics of Being Queer* kitabında kullanmıştır. Fakat kavram politik ve teorik manada asıl 1980’ler ve 1990’larda kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁹ 1980’lerde ise eşcinsel erkekleri aşağılamak için kullanılan en popüler argo sözcüklerden biridir.⁷⁰ Buradan *queer*in tarihine baktığımızda esnek bir anlam dünyasına sahip olduğunu görmekteyiz. Fakat bu esneklik *queer*in tutarsız olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine kavramın oluşum süreci devam ettiği için tarihin herhangi bir dönemsal algısında kalmamış tarihle birlikte ilerleyerek kendini geliştirmektedir. Queer, genişleyen bu anlam dünyasıyla cinsel kimliklere zamanla bir şemsiye kavram haline gelmiştir. Bugün hala *queer*in tam olarak “şudur” diye tanımlanamaması aslında onun kurucu özelliklerinden birini de ortaya koymaktadır.

Genel olarak *queer*; biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve arzular arasındaki değişmez kuralların tutarsızlıklarla örülü olduğunu en açık şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir. Yeryüzünde tek kalıp olarak heteroseksüelliğin normal algılanması ve bunun doğruluğunun kabulüne direnerek toplumun bedenler üzerinde kurduğu otoriteye odaklanmaktadır. Çalışma alanı olarak *queer*, daha çok eşcinsellerle özdeşleştirilse de kavramın anlam yelpazesine baktığımızda interseksüel, biseksüel, transseksüel ve transvestit gibi başlıkları da içerdiğini görmekteyiz.

Queer hareketinden önce başta gey ve lezbiyen hareketi vardı. Bugün *queer*in bu noktaya gelmesinde en büyük destek de onlardan olmuştur. Daha doğrusu zamanında gay ve lezbiyenlerin kültürel ve teorik baskılara karşı baş kaldırmasından sonra *queer* de hareketlilik kazanarak kendi varoluşunu ortaya koymuştur. Bundan

⁶⁷ Genellikle 1960’lara kadar homoseksüel kavramı daha çok kadınların yaptığı ve o dönemde ahlaksız sayılabilecek davranışlar için kullanılmaktaydı.

⁶⁸ Jagose, s.93.

⁶⁹ Sibel Yardımcı, **Ne O! Ne Şu! Ne Bu! Queer Kuramı ve Kimliksizleşme**, e-skop Sanat Tarihi E-Dergi, 18.05.2012, www.e-skop.com, (02.02.2017).

⁷⁰ Wayne Dynes, **Encyclopedia of Homosexuality**, Garland Yayınları, New York, 1990, s.1091.

sonra artık *queer*, gay ve lezbiyenlerin kimlik tanımlamalarında yaşadığı kültürel baskının bir ürünü haline gelmiştir. Var olan ve kendi içinde tartışmaya açtığı pek çok kavramı ele alırken gay ve lezbiyen hareketinin kimlik algılarını da problematize etmektedir.

Bu anlamda *queer* hareket, gay ve lezbiyen hareketlerinden ayrılmaktadır. Günümüzde gay ve lezbiyen hareketin yerini *queerin* almasının en büyük nedenlerinden biri *queerin* gay ve lezbiyen kimliğini de kapsayacak anlamsal ve söylemsel dönüşümünü gerçekleştirmesidir. *Queer* hareket bu yola çıktığından beri kimlik kategorileri üzerinde önemle durmakta ve kimlikleri kategorize ederek bireyler üzerindeki bu sınırlandırmayı eleştirmektedir. Bireylerin varoluşunun özünde cinsel kimliği olmazsa olmaz bir önkoşul olarak görmemekte ve bir bakıma bu cinsel kimlik kategorileri arasında bir arabuluculuğu temsil etmektedir. Bu özelliği ile *queer* hareket cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleriyle ilgili çatı görevi görmektedir.

Queerin bu duruşu onu '*queer*' yapan en önemli özelliktir. Bu anlamda bugün baktığımızda *queere* dair herkes tarafından kabul edilen tek bir tanım görememekteyiz. Bunun sebebi ise *queerin* bir yere sıkışmak istememesi, bunu normallik olarak görmesi ve normali oluşturan her şeye karşı olmasıdır. Sedgwick, *queere* kapsamlı bir tanımlama getirerek onun karışıklığını ve bu karışıklık içindeki bütünlüğü şu sözleriyle anlatmaktadır “pek çok olasılığın birbirine girdiği, boşluk, çakışma, ahenk ve ahenksizliğin, yanılğı ve anlam gibi öğelerin meydana getirdiği monolitik biçimde ifade edilemeyen herhangi birinin toplumsal cinsiyeti ve cinselliği”.⁷¹

1.2.2. Queer Kuramı

“*Queer kuramı*” ilk olarak 1990 yılında University of California’da düzenlenen bir konferansta Theresa de Lauretis tarafından kullanılmıştır. Burada bir

⁷¹ Eve Kosovsky Sedgwick, **Epistemology of the Closet**, University of California, Berkeley, 1990, s.8.

tepki olarak kullanılan “*queer kuram*” daha sonraları Theresa de Lauretis’in de eserlerinin katkılarıyla kuramın temeli oluşturulmuştur.⁷²

Queer teorisi “*kimlik*”, “*özne kurulumu*” ve “*cinsiyet edinimi*” sorunlarını inceler ve ayrıca cinsellik ve arzunun karmaşık hikâyesiyle uğraşmaktadır. Bu fikirlere baştan sona entelektüel, politik ve uygulamalı bir çalışma sorumluluğuyla yaklaşan *queer*, her ne kadar LGBTİ ile kuvvet kazanmış olsa da o, bugün LGBTİ’den ayrı, kendine özgü bir duruşla “*kimliksizleşme önerisi*” olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden *queeri* bir yere bağlı tutmak, onu sıkıştırmak ve özünden uzaklaştırmak anlamına gelmektedir. Bu da *queerin* varoluşsal duruşuna ters bir durumdur.⁷³

Queer kuramı varlığını daha çok ne olduğuyla değil ne olmadığıyla ortaya koymaktadır. Cinsiyet ve cinsellikle ilgili her türlü etikete ve bunlar üzerine kurulu her türlü kategoriye karşıdır. İnsanları toplumsal cinsiyetleri ne olursa olsun bir çatı altında toplayarak homofobiye karşı tutumlarını bir ittifaka yönlendirmektedir. Bireyleri bir kimliğe sokmak yerine bu kimliklerin baskıcı ve ötekileştirici yönlerini etkisiz hale getirerek dışlanan kimlikleri bir arada toplamaktadır. İnsanları normal ve anormal olarak ayıran normları sorgulamaktadır. Burada amacı kenara itilmiş olanı merkeze almak değil, merkezi oluşturan her şeyi darmadağın etmektir. Cinsiyetle ilgili algılarımızı öğrenilmiş, tarihsel bir kurgu gibi görmektedir. Dolayısıyla bunların iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak düşünölemeyeceğini savunmaktadır.⁷⁴

Queer kuramcılarının bir kısmı bedenın k0lt0rle var olduğuna inanmaktadırlar. Eğer bir beden cinsiyetli ise cinsiyet normlarıyla birlikte biğimlenmiştir ve biğimlenmektedir. Biğimlenmekte olması da onun hala bir s0reğte olduğunu g0stermektedir. Zira cinsel davranışlarımıza kurallar koyan yasalar bir defaya mahsus değildir.⁷⁵ Bu yasalar hayatımızın her alanında vardır ve olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla *queer* için beden, bu yasalarla var olan k0lt0r0n cinsiyetli olarak 0rettiği bir 0retimdir (production).

⁷² David M. Halperin, “The Normalization of Queer Theory” 2003
http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/32185920/halperin_normalizationqueer.pdf?awsaccesskeyid=akiaj56tqjrtwsmtnpa&expires=1483216026&signature=m6p5rzo%2bvaufdede7rhn1%2btvyx8%3d&response-content-disposition=inline%3b%20filename%3dthe_normalization_of_queer_theory.pdf , (03.01.2017).

⁷³ annual review of critical psychology, “queering psychoanalysis/psychoanalysing queer” 2009
<https://discourseunit.com/annual-review/7-2009/> , (06.01.2017), s.118.

⁷⁴ Yardımcı ve G0ėl0, s.17-18.

⁷⁵ akırlar ve Delice, s. 83-87.

Queer kapsamında beden ve üretimle ilgili Deleuze'ün “organsız beden” kavramı konuya farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. “Organsız beden” kavramı; bedeni, arzulayan bir makine olarak görmektedir. Her makine bir diğer makineyle eklemlenerek yeni makineler oluşturmaktadır. Dolayısıyla beden, üretim ve üretilenin ayrılmadığı bir makinedir. Deleuze'ün bedeni makine gibi görmesinin nedeni ise kültürün bedenleri yönlendirdiği ve şekillendirdiği düşüncesidir. Organsız beden anlayışıyla Deleuze, biyolojik bedeni bir tarafa bırakır. Bedeni biyolojik durumundan ayrı olarak dünya ilişkileriyle düşünmeyi önerir. Bu düşünce tarzıyla Deleuze, cinsiyet farklılığını yeni bir doğa anlayışıyla çoğalan bir şey olarak tasavvur etmektedir.⁷⁶

Deleuze'ün düşüncelerine ek olarak Judith Butler, cinsiyet ayrımı ve farklılığıyla ilgili çalışmalarda “toplumsal cinsiyet” kavramının ve normlarının eleştirel bir biçimde sorgulanmasının daha doğru olacağını önererek feminizmi de kullandığı dil açısından eleştirmektedir. Bu noktada *queer*in duruşu ise tamamen toplumsal normlardan kopup heteronormatif düzene bağımlı söylemlerden çıkmaktır. Fakat feminizm, mücadelelerinde kadın haklarını savunurken “toplumsal cinsiyete” bağlı bir dil kullanmaktadır. Dolayısıyla yaptığı savunmalar dahi cinsiyet farklılığı üzerinden olmaktadır. Bu açıdan Butler, feminizmin bu tutumunun cinsiyet ayrımına doğal bir anlam yüklediğini ve farkın kökensel olduğuna dair göndermelerde bulunmanın tehlikeli ve mücadelenin amacına ters bir hamle olduğunu savunmaktadır. İşte bu yüzden *queeri* diğerlerinden ayıran en büyük özellik inşa edilmiş ve hala inşa sürecinde olmasıdır.⁷⁷

⁷⁶ Gilles Deleuze ve FelixGuattari, **Capitalism and Schizophrenia**, University of Minnesota Yayınları, Minneapolis, 1983, s.4-16.

⁷⁷ Zeynep Direk, “Queer Kuram ve Cinsiyet Farklılığı”, **Cinsellik Muamması**, Haz. Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 88-89.

İKİNCİ BÖLÜM

DİN BAĞLAMINDA QUEER TEORİ VE DİNİ BİREYCİLİK

Var olduğumuz günden bu yana değişim kaçınılmaz bir gerçektir. Özellikle postmodern zamanla birlikte gelen yenilikler insanlığı onun toplumda var olan değer ve yargıları yeniden gözden geçirmeye sürüklemiştir. Bu değerlerin en önemlilerinden biri olan din de bu farklılaşmaya tabidir. Geçmişten günümüze toplumu etkileyen en önemli faktörlerden biri olan din, hem etkileyen hem etkilenen konumdadır. Sosyal bir karaktere sahip olması ve inananların zihin dünyasını şekillendirmesi açısından etkileyen konumundayken, toplumların geçirdiği değişim evrelerinde değişimin bir parçası olarak etkilenen konumundadır. Bu değişim sürecinde ise sosyal hayattaki belirleyiciliği açısından din genellikle merkezi konumda olmaktadır.⁷⁸

Toplumun yapıtaşı olan insan, bireysel ve sosyal açıdan farklılaşarak toplumların kültürel oluşumunu etkilemektedir. Bununla beraber dinin kendi içinde bir takım değişikliklerle birlikte toplumda farklı dindarlık tipleri görülmektedir. Bu değişimi etkileyici pek çok faktör vardır. Bunlardan biri ise 20. ve 21. yüzyılda gelişim gösteren feminist akımlarla daha sonra queer teorisi olarak gelişen bir takım ekollerdir. Bu akım ve ekoller, kültürel anlamda marjinal kabul edilen düşünce sistemleriyle, var olan değerlere eleştirilerde bulunarak toplumsal farklılaşmaya yönelik yeni düşünce ve yaşam şekilleri oluşturmayı hedeflemektedirler. Bu farklılaşmayla birlikte dinin de yeniden yoruma açılmasını sağlayarak yeni ifade biçimlerine katkı sağlamaktadırlar.

Dinlerin mahrem konuları arasında önemli bir yeri olan cinsiyet ve cinselliği biz queer teorisi başlığıyla burada inceleyeceğiz. Queer teorisi bağlamında cinsel yönelim ve cinsiyet konusunda üç büyük dini ele alacağız. Öncelikle genel hatlarıyla dinlerin cinsiyet tutumunu ve bireylerin cinsel yönelimlerini inceleyeceğiz. Yahudilikle birlikte Hristiyanlık ve İslamiyetin dünden bugüne cinsiyet ve cinsellikle ilgili olan tutumlarını ve yer yer de değişim ve dönüşümlerini inceleyeceğiz. Beraberinde dinlerin koyduğu kural ve kaidelerin queer bireyler üzerindeki etkileri

⁷⁸ Kemalleddin Taş, “Sosyolojik Din Tanımları”, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s.37.

ve söz konusu kural ve kaidelere karşı queer teorisinin duruşunu aktarmaya çalışacağız.

2.1. QUEER TEOLOJİ VE DİN

Kutsal kitapları incelediğimizde karşılaştığımız ve din mensubu insanların da üzerinde durduğu konular evrensel değerlerdir. Bu değerlerle birlikte dinlerin kendi sınırlarını belirledikleri bazı kural ve kaideler olmaktadır. Bunlar meşru ve gayri meşru olmak üzere iki ayrı alanda toplanmaktadır. Bu kuralların koyulduğu ve kendi için helal ve haram olarak ayrılan konulardan biri de cinselliktir.

Bilindiği üzere cinsellik, insanlar için bir dine mensup olsun ya da olmasın ahlak alanında tartışılan mevzulardan biridir. Cinsellik, bazı toplumların kendi içinde yasak kategorisinde değerlendirdiği ve aslında açıkça konuşulmasına da sıcak bakılmayan konulardan biri olmaktadır. Queer teoloji bu bağlamda hem dini içine alan hem de cinsellikle ilgili konuları derinlemesine inceleyen bir alandır. Bir yandan dinin var olan sınırlarını irdelemekte bir yandan da queerin özgürlükçü tutumuyla birlikte bireylerin kimlik haklarını gözetmektedir. Böyle bir çalışma içerisinde olan queer teoloji, kaynaklarından birisini inançtan ve diğerini ise *queer teorisiden* almaktadır.

Queer, başta belirttiğimiz gibi 1980'lerin sonunda gündeme gelen, toplumsal ve politik bir iklim sonucu ortaya çıkan ve bununla kurumsallaşmış bir yaklaşımdır. Feminist kuram içerisinde gelişmeye başlayan queer kuramı, insan cinselliğinin çeşitliliğini anlamak ve açıklamak adına sadece gey ve lezbiyen tanımlarının kısıtlayıcılığına da vurgu yaparak toplumsal cinsiyet kimliklerine meydan okumaktadır. Batı'da ortaya çıkıp gelişen kuram, oluşumunda Batı'nın heteroseksist ve cinsiyetçi politik zihniyetinden uzak kalmaya dikkat etmiştir.

Her ne kadar LGBTİ ile eşanlamlı tutulsa da queer kuramı, sadece LGBTİ kavramlarını kapsamamakla birlikte heteroseksüelleri de kucaklayıcı bir tutum sergilemektedir. Bu yüzden queer kuramı için her bireyi kapsayan geniş bir çeşitlilikten yanadır diyebiliriz.⁷⁹ Aksi takdirde tam olarak queerin tanımını yapmak

⁷⁹ Tuna Erdem, "Hizadan Çıkmaya, Yoldan Sapmaya ve Çıkıntı Olmaya Dair: Kimlik Değil, Cinsellik! Tektip Cinsellik Değil, Cinsel Çeşitlilik" **Cinsellik Muamması**, Haz. Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s.43-44.

ve onu bir yere oturtmaya çalışmak queerin özünden uzaklaşmak demektir. Çünkü queer teorisi, tanımlanması güç ve aynı zamanda tanımlanma gibi çabası da olmayan bir disiplindir. Queer'in bu anlamsal gücü ve tanımlanmaya karşı duruşu ise onun üzerinden yapılacak herhangi bir hak iddiasının reddine dayanmaktadır. Zira *queer* teorisi bir tanımlamaya ya da normatif bir akademik disiplin olmaya ne kadar yakın durursa özünü ve *queer* olma özelliğini o kadar kaybeder.⁸⁰ Bu açıdan *queeri* normalleştirmek queerin sonunu hazırlamak anlamına gelmektedir.

Normal ve anormal kavramı queer teorisinde çokça tartışılan ve üzerinde durulan bir konudur. Normal kavramını ilk olarak gündeme getiren ve sorunsallaştıran isim Sigmund Freud'dur. Çalışmalarında merkezi olarak cinsellik üzerinde duran Freud, bilinçdışının en önemli yönlendiricisi olarak cinselliğin merkezine de homoseksüelliği koymaktadır. Tam olarak bu perspektifte cinselliği tartışırken normalin ardına soru işareti koyan Freud, bireylerde var olan cinsel arzunun, fantezi, dürtü, bilinç ve bilinçdışı etkileri de göz önünde bulundurarak cinsellik üzerinden normal ve patolojik olanı sorgulamaktır.⁸¹ Sorguladığı diğer bir konu da vicdan ve ahlaktır. Cinsellik ve ensesti insanın doğasını da göz önünde bulundurarak ahlak ve vicdanın oluşumu üzerinden inceleyen Freud insanı en eski ilkel kabilelerden başlayıp incelemeye almıştır.

Konuyla ilgili çalışması olan *Totem ve Tabu*'da tabu yasaklarının ilkel insanların ruhsal yaşamlarıyla ve bilinçdışı etkileriyle bağlantılı olduğunu savunmaktadır. İnsanoğlunun belirlediği bu yasaklar bir sonraki kuşağa zorunlu kurallar olarak aktarılıp kuşaktan kuşağa bu şekilde ilerlemektedir. Örneğin bazı kabilelerde üremeye olumsuz etkisi olduğu için veya başka nedenlerden dolayı ensest ilişki yasaklanmıştır. Fakat bu yasağın nedeni, edimin özünde olan bir şey değildir.

Freud'a göre bunlar dışarıdan bir takım etkileyici faktörlerden dolayı ihtiyaç duyulan yasaklardır. Bir başka kabilede ise patolojik nedenlerden dolayı babayı öldürme isteğini engellemek adına baba yerine bir hayvan belirlenerek kurban edilir. Kuralların en belirgin özelliği ise genelde bireyin şiddetle istediği edimlere karşı konulan yasaklar olmasıdır. Zamanla bu yasaklar bireyin iç dünyasında yer

⁸⁰ David Halperin,, **Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography**, Oxford University Press, New York, 1995, s. 113.

⁸¹ Teresa Lauretis, **The Practice of Love: Lesbian Sexuality and Perverse Desire**, Indiana University Press, Bloomington, 1994, s.8.

edinmektedir. Ne zaman onu çiğnemeye kalksa kendisinin ve çevresinin zarar göreceğine içinden gelen ve sebebini bilmediği bir duyguyla inanmaktadır. Daha sonra duyguyu iyileştirecek yollara başvurur. Çünkü kendini rahatsız ve yaşadığı toplumdan kopuk hisseder. Freud bu duyguyu vicdan olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkarak Freud, vicdanın iktidar tarafından oluşturulan bazen nedenini dahi açıklayamayacağımız sebepsiz kurallardan oluştuğunu savunmaktadır.⁸²

Freud, tabu yasaklarının çift değerli duygudan yani sevgi ve nefretten oluştuğu kanısındadır. İki karşıt duyguyu barındıran bu ilkel sözcük başlangıçta belirli insan ilişkileriyle birlikte kullanılmıştır. Bu açıdan vicdan gibi diğer benzer ilişkilere de yayılmıştır. Şöyle ki nedeni bilinmeyen bir şekilde tabunun çiğnenmesi ilkel insanda korkunç bir günah duygusunun doğmasına neden olmaktadır. Freud buna “tabu vicdanı” demektedir. Bu anlamda tabu vicdanı, insanlığın en eski vicdan olayıdır. Freud’a göre tabu bir bakıma vicdanın buyruğudur. Vicdan ise kendiliğinden, içimizden gelen ve belirli isteklere karşı bizi baskılayan şeylerden oluşmaktadır. Bu istek ve baskılar bilinçdışı etkenlerle kendi kendine oluşmaktadır. Tıpkı tabu yasaklarında olduğu gibi vicdanın oluşmasında da dışarıdan gelen etkenler ağırlıklıdır.⁸³

Konuyla ilgili olarak queer teorisi, toplum kurallarının topluma ve çağa göre değişmesini insanoğlunun kendi içinde yaşadığı bir takım bilinçaltı ve bilinçdışı faktörlere bağlamaktadır. Buradan yola çıkarak ahlaklı ve normal anlayışını tekrar değerlendirmeye alarak anormale olan tepkiyi sorgulamaktadır. Her ne kadar din gibi ahlaki kurallarla belirlenen bir sistemin içersinde yapıyı bozacak bir tehlike gibi gözükse de aslında queerin amacı, tanımı gereği de olan normal-anormal anlayışını ırdeleyip insanları bu tarz bölünmelerden uzak tutmaktır. Bu yüzden var olan norm ve yasayı eleştirdiği için meşru ve hakim olanla uyuşmamaktadır. Çünkü hakimiyet baskıyla olur ve baskının oluşabilmesi için de belirli kuralların olması gerekmektedir.

Bu belirlenen kurallar sen-ben, onlar-öteki olarak insanların bölünmelerine hatta bir kısmının dışlanmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı bölücü tanımlamalardan kaçınan queer teorisi, hangi koşulda olursa olsun herhangi bir

⁸² Sigmund Freud, **Totem ve Tabu**, Araf Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.42-43.

⁸³ Freud, s.109-110.

konuya atıfta bulunmamaya gayret göstermektedir. Zira az önce de bahsettiğimiz gibi insanoğlunun bugün belirlediği ya da yasak olarak gördüğü konular yarın geçerliliğini kaybedebilmektedir. Tam tersi olarak dün mazur gördüğü ve normal olarak karşıladığı şeyleri bugün problem olarak görebilmektedir.

Örneğin 19. yüzyıl öncesine baktığımızda insanlığın cinsellik ve cinsiyetle ilgili keskin çizgilere sahip olmadığını görebiliriz. Ortaçağda ve Rönesans'ta çift cinsiyetli olma veya iki cinsle de birlikte olma durumunun anormal karşılanmamaktaydı. Sadece evleneceği zaman bir cinsiyeti tercih etmesi gerekmektedir.⁸⁴ Günümüze baktığımızda ise bir insanın çift cinsiyetli doğması hastalık olarak belirlenmekte ve anormal kategorisinde değerlendirilmektedir. Çünkü biyotıbbın göre iki tür cinsiyet vardır. Bunlar kadın ve erkektir.

Biyotıbbın bu yönden eleştirel bakan queer teorisi, biyotıbbın kavram olarak normali üreterek bedenleri bir ölçüye soktuğunu ve anormal kavramını da tehdit unsuru olarak gösterdiğini savunmaktadır. Burada Morgan Holmes tıbbın amacının normal kavramını üretirken kendi tanımladığı 'normal' anlayışına uygun olmayı farklılıkla değil hastalıkla eşitlemek olduğunu savunmaktadır. Bu noktada queer kuramı; objektif olması gereken tıbbın, anormalin kavramsal ve kategorik açıdan tanımını sağlamlaştırabilmek adına neyin eksik neyin tam olduğuyla ilgili açıklamaya giderek kendisiyle çeliştiğini savunmaktadır. Sonuç olarak normal ve anormal kavramlarına bir üretim gözüyle bakan queer teorisi tıbbın bu kavramları oluşturmada en büyük ve temel etken olduğu kanaatindedir. Tıbbın, normal olanı yaratmak adına anormalin çizgilerini belirlediğini ve objektif bilgidan uzaklaştığı görüşündedir.⁸⁵

Normal-anormal yaptırımlar üzerinden insanlara dayatılan sınırları belirsizleştirerek bireylere her alanda bireylere özgürlüğü savunan queer kuramı, teoloji alanında da LGBTİ bireylerin kendi spesifik ihtiyaçlarına da odaklanan bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır. Bir çatı görevi gören queer kuramı, toplumsal yaptırımlardan soyutlanmış, homofobiden uzak bir altyapıyla yeni teolojik anlayış biçimi oluşturmayı hedeflemektedir. Bastırılmış sesleri farklı bir bakış açısıyla ortaya koymaya çalışan queer teoloji, aslında teoloji alanında dinlerini terk etmek istemeyen bireyler için yeni bir ışık görevi görmektedir. Bu ışık bir yerde sınırları zorlayan, var

⁸⁴ Foucault, **Herculin Barbin**, s. Viii.

⁸⁵ Holmes, **Intersex**, s.28.

olan normların yapısını bozan ve özellikle cinsellik ve cinsiyet konularında her bireye umut olmaktadır. Bu açıdan kendini bir yere sıkışmış, dışlanmış, öteki hisseden her birey için önemli bir açılamdır. Queer teorisinin bu felsefi yaklaşımından geliştirilen *queer teoloji* cinsel seçimlerde homoseksüel tercihlerin İncil de dahil olmak üzere insanlık tarihinde her zaman var olduğunu savunmaktadır.⁸⁶

Queer teolojinin geçmişine baktığımızda temelinin lezbiyen teoloji ve gey teolojiye dayandığını görmekteyiz. Bilindiği üzere 19. yüzyıla kadar lezbiyen ve gey bireyler çeşitli ilkel yöntemlerle cezalandırılmaktaydı. Modern zamana kadar süren bu durum sonucunda 1960'larda LGBT bireyler Avrupa ve Amerika'da hak direnişleriyle ve sosyal hareketlerle birlikte cinsel devrim yaşamıştır. Artık 60'lı yıllardan sonra nefret suçu ve homofobi kavramları sıkça gündeme getirilerek farkındalık oluşturulmuş, LGBT bireyler kendilerini daha iyi dile getirme imkanı bulmuştur.⁸⁷ Bu direnişlerin ardından kuvvet alan lezbiyen ve gay teologlar Hristiyan teolojisi ve LGBT özgürlük hareketleriyle ilişki kurarak teolojiye yenilik getirmiş ve yeni dini yorumlara kapı aralamıştır. Sonuç olarak 1970'lerde lezbiyen ve gay teolojileri ortaya çıkarak queer teolojinin de temellerini atmıştır.

Zamanla queer teoloji bazı noktalarda lezbiyen ve gay tecrübesinden uzaklaşarak Hristiyan geleneğindeki cinsiyet ayrımcılığını eleştirmiş ve buna bir çözüm bulma yoluna gitmiştir. Queer teolojinin bu tutumu birçok lezbiyen ve gay bireyler arasında tedirginliğe yol açmıştır. Çünkü büyük uğraşlar sonucu savaşını verdikleri kimliklerini daha henüz oluşmaya başlayan queer teolojiye feda etmek istememektedirler. Bu yüzden lezbiyen ve gay teolojiler daha yeni yeni tanıdıkları bu akıma şüpheyle bakmaktadırlar.

Elizabeth Stuart'a göre lezbiyen ve gay teolojileri din alanında homoseksüellikle ilgili henüz göze çarpan etkide bulunamamıştır. Ancak belki queer teoloji, inananlar arasında cinsellik konularında karşılıklı olarak dönüşüm sağlayabilecek potansiyele sahip olabilmektedir.⁸⁸ Fakat her ne kadar queer teoloji

⁸⁶ Patrick Cheng, **Radical Love: An Introduction to Queer Theology**, Seabury Books, New York, 2011, s.9-10.

⁸⁷ Tar Yıldız, "Sınıf devrimcisi homofobiye cepheden saldırmalıdır" **Etkin Haber Ajansı**, 13.08.2013 <http://web.archive.org/web/20140703002632/http://www.etha.com.tr:80/Haber/2013/08/13/guncel/sinif-devrimcisi-homofobiye-cepheden-saldirmalidir/> (09.11.2017), s.1.

⁸⁸ Elizabeth Stuart, "Christianity is a Queer Thing" 2009

bugün lezbiyen ve gay teolojilere yeni anlamsal ve yaşamsal yorumlar kazandırsa da, bu gelişim ve dönüşümde lezbiyen ve gay teolojilerinin yeri büyüktür. Sonuç olarak bir zamanlar iki ayrı teoloji olan lezbiyen ve gay teolojiler bugün var olan queer teolojinin altyapısını oluşturarak çok önemli noktalarında yer almaktadır.⁸⁹

Queer teolojinin altyapısını oluşturması açısından lezbiyen ve gay teolojilerine değinecek olursak yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu teolojiler yaşadıkları dönem itibariyle dışlanmanın da verdiği tepkiyle homoseksüel cinsel yaklaşımların dinlerde hastalıklı ve şeytani bir şeymiş gibi görülmesine baş kaldırmışlardır. Zaten sosyal ayaklanmalarıyla teolojiye girişleri hemen hemen aynı tarihlere denk gelmektedir. Direnişlerinin sonunda topluma kendilerini öyle ya da böyle kabullendiren LGBT bireyler dini alanda da aynı açılımı yapmak istemişlerdir.

Özellikle Hristiyanlıkla başlayıp dinlerde var olan hemcins yasaklarını kendi zaviyelerinden tekrar inceleyerek sınırları yumuşatmaya gitmişlerdir. Lezbiyen ve gey teolojilerin üzerinde önemle durduğu bir diğer konu ise *sevgi temelli seks anlayışıdır*. Homoseksüel bireylerin içlerinde olan hemcinslerine karşı sevgi ve cinsel dürtüleri Tanrı'nın yaratırken onların doğasına verdiği bir güdü olarak düşünmektedirler. Dolayısıyla hemcinsler arası seksin de Tanrı tarafında sevgiyle yaratılan bir eylem olduğu inancındadırlar. Bu sevgi sonucunda ise bireyler gerçek sevgiye ulaşarak özgürleşirler.

Lezbiyen ve gay teolojiler queer teolojinin altyapısını oluştursa da bugün vardıkları yerlerin farklılık gösterdiğini söyleyebilmekteyiz. Lezbiyen ve gay teolojilerinin din konusunda önemle üzerinde durduğu konular cinsiyet ve cinsellik iken, queer teolojinin metodolojik açıdan ilgilendiği alan heteroseksüel bireyleri de kapsayan ötekileştirilmiş ve dışlanmış insan kitlesidir. Her alanda insanın doğasını temel alan queer teoloji LGBTİ bireyleri kucakladığı gibi sosyal ve kültürel açıdan farklı olan bireyleri de bir araya toplayarak geniş bir teoloji anlayışı ortaya koymaktadır. Bu açıdan queer teoloji kimlik kategorilerinden arındırılmış karma bir teolojik bakış açısı inşa etmektedir.

<https://www.theway.org.uk/back/39Stuart.pdf> (27.01.2018), s. 8-9.

⁸⁹ Laurel C. Schneider and Carolyn Roncolato, "Queer Theologies", **Religion Compass**, Vol:6, 2012, pp.1-13.

Queer teolojinin çıkış noktasını oluşturan olaylardan biri de kilisenin inananlarına olan yaptırımları ve yönlendirmeleridir. Bu yüzden Hristiyan teolojisinde homofobinin kaynağı kilise olarak görülmektedir. Hristiyanlık tarihi boyunca pek çok teolog ve Hristiyan mezhebi eşcinsel davranışları ahlaka aykırı veya günahkâr davranışlar olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte, geçtiğimiz yüzyılda, önde gelen bazı teologlar ve Hristiyan dini gruplar, LGBT üyelerini aktif biçimde destekleyen bazı 'açık ve kabul gören' cemaatlerin kurulması da dahil olmak üzere, eşcinsellere yönelik çok çeşitli inanç ve uygulamaları savunmuşlardır. Bugün hala konuyla ilgili çalışmalar devam etmektedir. Bu anlamda en kapsamlı çalışma queer teoloji tarafından gerçekleştirilmektedir.

Queer teoloji, inananların ahlaki vicdanlarının kilise tarafından oluşturulmasını eleştirir. Çünkü insanlar kilise ne derse desin körü körüne inanmaktadırlar. Sonuç olarak kilise homoseksüelliği kınayarak inananlarını yönlendirmiş ve bunun sonucunda LGBT ise büyük zarar görmüştür. Bu noktada ezilen insanların kurtuluşu olarak ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi Hristiyan ilahiyatın da endişelerini giderir. Çünkü Kurtuluş teolojisi Hristiyanlık'ın siyasi ve kültürel olarak dağılan ilk kilise düşüncesine geri dönme girişimidir. Kurtuluş teolojisi, bir yerde yoksulluk çeken ve toplumsal haksızlık gören halk için ahlaki bir tepkidir. Bu yüzden Kurtuluş Teolojisi halkın teolojisidir ve öncelik her zaman insana olan değerdir.⁹⁰

Queer teolojiyle Kurtuluş Teolojisinin ortaklık kazandığı nokta da burada başlamaktadır. Kurtuluş teolojisi, sömürülen kişileri, onları ezen anlayış ve kişilerden kurtarmak için çalışmaktadır. Ekonomik ve sosyal baskıya karşı kurtuluşu savunmak için İncil'in ilkelerini kullanmaktadır. Aynı şekilde Queer teoloji de marjinal görülerek ötekileştirilmiş cinsel yönelim ve cinsel kimliği olan şahsiyetlerin anormal kavramıyla tanımlanarak toplum tarafından dışlanmasını ve ezilmesini Hristiyan teolojisinde ve kilise temelinden yeniden yorumla açmaktadır.

“Queer teoloji” terimini ilk kullanan teologlardan biri Robert Goss'dur. Goss *A Gay and Lesbian Manifesto* (1993) ve *Queering Christ* (2002) eserleriyle, yaptığı çalışmaları aktarmış ve queer teoloji literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur.

⁹⁰ Leonardo Boff, and Clodovis Boff, **Introducing Liberation Theology**, Orbis Book, Maryknoll, 1987, s. 24-25.

Lezbiyen ve Gay teolojilerinde öncelikle İsa Mesih'i ele alan Goss, onun cinsiyetle ilgili tanımlamalarını değerlendirmeye almaktadır. İsa Mesih'in konuyla ilgili sözlerinin aynı zamanda Tanrı'nın da sözü olduğunu vurgulayarak söylemlerin dışlayıcı değil aksine kucaklayıcı olduğunu vurgulamaktadır.

Goss, metinlerin bazı yerlerinde bireylerin cinsiyetlerinden bahsedilmediğini ve hatta cinsel kimliklerden uzak seksüel ve politik olmayan bir üslup kullanıldığını belirtmektedir. Bu metinlerden yola çıkarak İsa Mesih'in söylemlerine kimliksiz bir yorum katmış ve böylece teoloji alanına da queer geçişi sağlamaktadır. Bunun beraberinde İsa'nın hoşgörülü ve her türlü insanı kucaklayan tavrıyla queerin mantığına ne kadar uyduğunu da vurgulamaktadır. Çünkü Goss'a göre İsa, kimsesizlere dayanak olan, haksızlığa uğrayanlara destek olan ve insanları birleştirerek onlarla dayanışma içinde olan bir örnek kişiliktir. Dolayısıyla İsa'nın bu noktadaki duruşu onun queerle ne kadar aynı çizgide olduğunu göstermektedir.⁹¹

Goss ilk eseri olan *A Gay and Lesbian Manifesto* da her ne kadar queerden bahsetmiş olsa da ikinci eseri olan *Queering Christ*' ta queere derinlemesine girmiş İsa'yı da bu perspektiften inceleyerek queer teolojiye katkı sağlamıştır. Son eserinde İsa'yı tüm yabancılara kucak açan Queer Mesih olarak tanımlayan Goss, bu çalışmasında queer kristolojiyi de yakından incelemektedir. Hristiyanlığın cinsellik karşısı söylemlerinden İsa'nın bu konudaki anlayışına dikkat çekmek gerektiğini söyleyen Goss, İsa'nın ayrıca dışlanan kimliklere kucak açarak sadece kilise dışındakilere değil heteroseksüel sınırların dışındakilere de hoşgörülü olduğunu savunmaktadır.⁹²

Queer teoloji ilahiyat alanında ilk olarak Hristiyan camiası tarafından çalışılmıştır. Queer teolojiyi daha ılımlı ve uzlaştııcı yöntemlerle çalışmayı tercih edenler olsa da aralarında metinlere öğrenilenin ve inananların alıştığı düzenin dışında yorum getirenler de olmuştur. Bunlardan birisi Hugh William Montefiore'dur. Yahudi asıllı olup sonradan Hristiyanlığa geçen Montefiore'nin İsa'nın erken yaşamıyla ilgili çeşitli araştırmaları bulunmaktadır.

⁹¹ Robert Goss, **Jesus ACTED UP: A Gay and Lesbian Manifesto (JAU)**, HarperSanFrancisco, New York, 1993, s. 60-65.

⁹² Robert Goss, **Queering Christ: Beyond Jesus ACTED UP**, The Pilgrim Yayınları, Cleveland, 2002, s.173.

İsa'nın evli olmamasıyla ve cinsel tercihleriyle ilgili farklı yorumlar getirmektedir. İsa'nın bekar olmasının ardında dini bir neden aramamak gerektiğini savunan Montefiore, Mesihlik görevinin İsa'ya otuz yaşından sonra geldiğini ve bu yaşa kadar da İsa'nın kendi tercihlerinden dolayı evlenmediği görüşündedir. Çünkü o zamanlarda bekarlık ensest dışında yaygın bir şey değildi. Erkeklerin evli olmaması için çeşitli nedenlerin olması gerekiyordu. Bu nedenler: Bulundukları yerde evlenecek kadının olmaması, erkeklerin mesleklerine uygun evlenecek kız bulamamaları, son olarak da homoseksüel olmaları ve kadınlara karşı bir çekim duymamalarıdır. Montefiore son şıkkı İsa'nın yoksullarla özdeşleşmesiyle ve ezilenlerden yana olmasıyla bağdaştırmaktadır. İsa'nın çoğu müjdesi özetle yabancılar ve sevilmeyenlerle yakın ilişki içerisindedir. Hatta yakınları arasında kamu görevlileri, günahkarlar ve fahişeler vardır.⁹³

Montefiore aslında hristiyan ideolojisinin queerle aynı çıkış noktasına sahip olduğunu savunmaktadır. Montefiore, queerin ezilen bireylere sahip çıkışıyla İsa'nın mazlumların arkasında duruşunu bağdaştırmaktadır. Hatta arkadaşları arasında bugün ahlaksız olarak tanımlanan insanların olmasını destek ve sahiplenme açısından queere örnek göstermektedir.

Bir diğer queer teoloji savunucusu teolog da Marcella Althaus-Reid'dir. Althaus-Reid'in çalışmaları daha çok kurtuluş teolojisi ilkelerine dayanmaktadır. Çalışmalarını sürdürürken bu ilkeleri LGBTİ, kadın bireyler ve cinsel azınlıklara uygulamaktadır.⁹⁴ İlk eseri olan 'Indecent Theology' kitabında geleneksel Hristiyan ahlak anlayışını eleştirerek cinsel özgürlüğü sınırlandırılan insanları ele almaktadır. Bu insanların cinsel zulme uğradığını savunan Marcella, Indecent Theology kitabından sonra sesini daha büyük kitlelere duyursa da ahlak dışı ve biseksüel teolog gibi eleştirilere de maruz kalmıştır. Marcella bu kitabında yoksullar da dahil olmak üzere queer insanlar gibi marjinal görülen ve dışlanan insanlar için bir teoloji önermektedir. Ahlaksız görülen cinsel teolojilerin davalarında etkili olabilmeleri için ilahi ve politik düşünce sistemindeki ahlak sınırlarını yeniden düzenlemeleri gerektiği görüşündedir.

⁹³ Hugh William Montefiore, "Jesus, the Revelation of God" in *Christ for Us Today: Papers read at the Conference of Modern Churchmen*, Ed. by Norman Pittenger, SCM Press, London, 1968, s.109-110.

⁹⁴ Religios Archives Network, "Dr. Marcella Althaus-Reid", 2009 <https://www.lgbtran.org/Profile.aspx?ID=234> , (07.01.2018).

Marcella açlığı üç bölüme ayırır: Besin ihtiyacımızdan dolayı duyduğumuz açlık, cinsel açlık, sevgi ve Tanrı açlığı. Eğer ekonomik ve cinsel özgürlüğümüz yoksa ortada ciddi bir adaletsizlik vardır. Adalet özleminin olduğu bir ortamda ise ilahi bir güçle karşılaşamaz ve irtibat kurulamaz. Dolayısıyla bireylerin kendilerini gerçekleştiremediği bu ortamda çıkan kaos ise hem onların dış dünyayla olan ilişkilerini hem de iç dünyalarıyla olan ilişkilerini engeller.⁹⁵

Queer teolojiye katkı sağlayan diğer bir örnek isim ise Roma Katolik rahibi John J. McNeill'dır. Gey olduğunu saklamayan ve açıkça söyleyen McNeill, 1970'lerden beri kiliseyi gey ve lezbiyenleri de kucaklayan bir çalışma anlayışına yönlendirmeye gayret etmiştir. Çeşitli uyarılara maruz kaldığı için sessiz kalmak zorunda kalsa da McNeill inandığı davasından vazgeçmeyerek mücadelesine devam etmeye çalışmıştır. Fakat bir süre sonra kiliseyi rahatsız eden bu çalışmalarından dolayı kilise McNeill'ı bünyesinden çıkarmıştır.

Kiliseden ayrıldıktan sonra cinsel etik konusunda uzmanlaşan McNeill, psikoterapi alanında da kendini geliştirerek Din ve Sağlık Enstitüsünde Öğretim üyesi olmuştur. 1976'da **The Church and the Homosexual** kitabıyla büyük yankı uyandırarak geniş çapta kitlelere sesini duyurmuştur.⁹⁶ **The Church and the Homosexual**, resmi kiliselerde bir tabu haline gelen ve homoseksüellik konusunda çıkarılan ilk çalışmalardan biridir. McNeill, Homoseksüellik ve Katolik gelenek arasındaki tarihi araştırarak karşılaştırmalarda bulunmaktadır. Homoseksüelliğin tarihin bir alanında geleneksel ahlak teolojisiyle yapılandırıldığı ve bugün bir yaratım sonucu bize tanımlandığı kanısındadır. Bu yapılandırma sonucunda inananların kendilerini günahkar ve imansız hissetmelerine neden olan homoseksüel karşıtlığını ancak Hristiyan cemiyetinin düzeltereğini savunmaktadır.

McNeill'i çokça destekleyen revizyonistlere göre tüm cinsel ilişkilerde ilk kriter *aşk* olmalıdır. Uygun cinsel davranışta dikkat edilmesi gereken şey dürüstlük, sadakat, sorumluluk, saygı ve sevgidir. Bu nedenden dolayı, homoseksüel ilişkilerde bu nitelikler sevgiyle bir araya getirildiği için ahlaki sayılabilmektedir.⁹⁷ Konuyla ilgili olarak McNeill, İncil'de cinsel ilişkinin ahlaki açıdan sadece insanda var olan

⁹⁵ Marcella Althaus-Reid, **Indecent Theology**, Routledge Press, New York, 2000, s. 195-200.

⁹⁶ Religios Archives Network, "John J. McNeill", 2002
<https://www.lgbtran.org/Profile.aspx?ID=6> , (08.01.2018).

⁹⁷ Anthony Kosnik, et al, **Human Sexuality** Paulist Press, New York, 1977, s. 112.

aşkın bir ifadesi olarak değerlendirildiğinden bahsetmektedir.⁹⁸ McNeill'in gay ve lezbiyen bireylere karşı sergilediği kucaklayıcı tutum bir tek Katolikler arasında değil diğer din mensubu insanlar arasında da yayılarak cinsiyet ve cinsellikle ilgili tabuların yeniden değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır.

Queer teolojiyle ilgili devam niteliğinde olan sonraki başlıklarda üç semitik din olan Hristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet içerisinde queer teolojiyi inceleyeceğiz. Buraya kadar olan kısımda queer teolojinin içeriği, amacı, bu konuyla ilgili görüş ve çalışmaları aktarmaya çalıştık. Bitirmeden önce ise queer teoloji ve onları temsilen queer teologlarla ilgili kısa bir eleştiri babında şunlar söylenebilir: Queer teorisi, teoloji alanında geleneksel anlayıştan ayrıldığı için kendi yapısını bozacağı endişesiyle birçok düşünce sisteminden eleştiri almaktadır. Fakat teorinin zaten çıkış noktası söylemin tüm alanlarında, özellikle de toplumsal cinsiyetle ilgili konulara eleştirel bakmakla başlamaktadır. Bu, teoloji alanı için de geçerlidir. Bu noktada da normatifliği bozmaya yönelik son derece eleştirel yaklaşımlar sergilemektedir. Din alanında sınırları zorlamaya ve kucaklayıcı bir anlayış oluşturmaya çalışan queer teorisi için bu süreç kolay olmamaktadır.

Queer teolojiye katkı sağlayacak teologların duruşu ve görevi önemlidir. Queer teolojiden çok öncelikle queer teorisine hakim olmaları ve terimin anlam ve amacını vurgulayan çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Çünkü teoloji alanında 'queer' teriminin kullanılması var olan, queer teorisinin bugün vardığı anlam dünyasını çok daha geniş bir alana yaymaktadır. Bu ise hem terimin kullanıldığı alanı hem de teolojik alanda kullanılan yolların genişlediğini göstermektedir. Eğer queer terimi, en azından queer eleştirel kuramcılar kadar sahiplenilip, kullanılmazsa "queer teoloji" entelektüel bir söylem olarak inandırıcılığını kaybedebilir. Bu ise queer teolojinin içinde bulunan queer teoriyi sınırlayabilir. Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki queer teoloji queer teorisi demek değildir. Çünkü din, içinde düzen barındıran bir sistemdir. Dolayısıyla queer teoloji de bu düzenin temelini bozmadan ilerleyebilmek için queer teorisinin bazı sınır noktalarına direnç göstermektedir. Bu açıdan queer teoloji, tanım olarak queer teorisinin aynısı değil ve hatta eksiltilmiş veya törpülenmiş halidir diyebiliriz.⁹⁹

⁹⁸ J. John McNeill, **The Church and the Homosexual**, Beacon Press, Boston, 1993, s. 61-70.

⁹⁹ Susannah Cornwall, **Controversies in Queer Theology**, SCM Press, London, 2011, s.24-25.

2.1.1. Yahudilik ve Queer Teoloji

Her dinin temelinde olduğu gibi Yahudiliğin de temelinde insan için huzurlu bir yaşam amacı vardır. Bu amaç için bazı kuralların yerine getirilmesi gerekmektedir. Konulan kurallar arasında insanoğlunun hayatının önemli bir yerini kaplayan cinsel yönelimler ve cinsiyet kimlikleri de vardır. Biz çalışmalarımız sonucunda incelediğimiz kadarıyla Yahudiliğin cinselliğe, bilhassa üremeye fazlaca önem verdiğini görmekteyiz. Dolayısıyla Yahudi hukukunda insanların cinsel tercihleri için oldukça detaylı kurallar belirlenmiştir.

Yahudi geleneğinde aile yapısı son derece önemlidir. Bunun kökenine indiğimizde ise üremeye verdikleri önemi görmekteyiz. Bilindiği üzere Yahudi geleneğinde ırkın devam etmesi son derece önemli bir konudur. Bu açıdan Yahudi geleneğinde meşru kabul edilebilecek cinsel yaklaşımın merkezinde aile vardır. Onun haricinde olan cinsel münasebetler ise gayri meşru olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁰ Bu kurallar, kutsal kitap ve Yahudi hukuku olarak ifade eden *halakhah* tarafından belirlenmektedir. Buralarda öncelikli olarak ailenin kutsal öneminden bahsedilmekte ve bu yapının bozulmaması için çeşitli maddi ve manevi yaptırımlar bulunmaktadır.

Yahudi kutsal metinlerinde ilk olarak Tanrı'nın, insanların atası olan Adam'ı (Adem) yaratırken yalnız bırakmamak için onu bir eşe ihtiyaç duyacak şekilde yarattığı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.¹⁰¹ Bir erkek ve bir kadının çift olarak ayrı yaratılmasının amacı birbirlerinin eksiklerini tamamlamaktır.¹⁰² Çünkü ancak kadın ve erkek birlikte olursa kemale ulaşabilirler.¹⁰³ Birbirleri için yaratılan eşlerin birlikte olabilmeleri için ise tek meşru kurum evlilik ve ailedir. Evliliğin dışında kalan her türlü cinsel ilişki de şiddetle yasaklanmış ve çeşitli cezalara bağlanmıştır.

Kutsal metinde dünya hayatının sürekli boş olduğunu vurgulayan kutsal kitapta eşlerin birlikte hoş vakit geçirerek bu boş hayatı dolduracak ve

¹⁰⁰ Cihat Şeker, “Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı”, *İLTED*, Sayı:44, Erzurum, 2015, s.248.

¹⁰¹ Tanrı “Adamın yalnız olması iyi değil. Ona, kendisine uygun bir yardımcı yapayım” dedi. Bkz. Bereşit 2/18.

¹⁰² Jakob David, “Marriage”, *Encyclopedia of Theology*, Ed. Karl Rahner, ST PAULS, India, 2004, s.936-937

¹⁰³ Talmud Yerusalmi, Berakhot 9:1, 12.

anlamlandıracakları söylenmektedir.¹⁰⁴ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Yahudi geleneğinde ailenin ve evliliğin bu kadar önemli olmasının nedeni Yahudi neslini çoğaltmaya teşvik etmektir.¹⁰⁵ Çocuk yapmak Tanrı tarafından gönderilen bir emirdir ve evlilik de işte bu yüzden kutsal bir kurumdur. Bu açıdan Yahudi hukukunda cinselliği belirleyen en önemli ve tek meşru unsur evliliğdir. Evlilik kurumunun bozulmaması için de onu sarsacak tehlikeler belirlenmiş ve gayri meşru ilişkilerin alanı çizilmiştir. Gayri meşru olarak isimlendirilen ilişkiler ise Yahudi hukukunda “zina”, “ensest”, “zoofili” ve homoseksüellik olarak belirlenmiştir.

Yahudilikte homoseksüelliğin yasaklandığı ilk kaynak Tanah'ta geçen *Sodom hikayesidir*. Hikaye şöyledir: İki melek Sodom kentine gelir. Lut peygamber onları kentin girişinde karşılar ve evine davet eder. Eve varırlar ve yemekler yerler. Biraz sonra Sodom'un genç yaşlı bütün erkekleri evin etrafını sarar. Lut peygambere o iki adam kılığındaki meleği vermelerini, onlarla ilişkiye girmek istediklerini söylerler. Lut peygamber onlara bunun yerine kızlarını vermeyi teklif eder. Fakat kapıdaki adamlar bunu kabul etmez ve tehdit etmeye başlarlar. Daha sonra içerideki iki melek Lut peygamberi içeri alır ve adamların gözlerini kör eder. Bunun üzerine melekler Lut peygambere: *“Oğullarını, kızlarını, damatlarını, kentte sana ait kim varsa hepsini dışarı çıkar. Çünkü burayı yok edeceğiz. RAB bu halk hakkında birçok kötü suçlama duydu, kenti yok etmek için bizi gönderdi.”* der. Bunun üzerine Sodom kenti helak olur.¹⁰⁶

Tora'da haram olan cinsel tercihler sıralanırken pek çok cinsel ilişkiden bahsedilmektedir. Fakat sadece iki kadının homoseksüel ilişkisine değinilmemektedir. Sıralama zaten erkekleri uyarı üzerine olmaktadır. Yani erkeklerin kimlerle ilişki kuramayacağıyla ilgilidir. Sıralamanın en sonunda ise bir erkeğin başka bir erkek ile birlikte olmasının iğrenç olduğundan bahsedilmektedir.¹⁰⁷ Burada önemli olan iki nokta vardır. Birisi; pasajın erkeklere konulan kurallar üzerinden gitmesidir. İkincisi ise; bilindiği üzere kutsal metinlerde belirleyiciliği ve

¹⁰⁴ Güneşin altında Tanrı'nın sana verdiği boş ömrün bütün günlerini, bütün anlamsız günlerini sevdiğin karınla güzel güzel yaşayarak geçir. Çünkü hayattan ve güneşin altında harcadığın emekten payına düşecek olan budur. Vaiz, 9:9.

¹⁰⁵ Evler yapıp içinde oturun, bahçe dikip ürününü yiyin. Evlenin, oğullarınız, kızlarınız olsun; oğullarınızı, kızlarınızı evlendirin. Onların da oğulları, kızları olsun. Orada çoğalın, azalmayın. Yeremya 29/5-6.

¹⁰⁶ Yaratılış 19/1-13.

¹⁰⁷ Ahare Mot 6/22.

netliği açısından bazı kurallar detaylı verilmektedir. Evlilik ve cinsellikle ilgili olanlar bunlardan bazılarıdır. Ahare Mot'ta geçen cinsel ilişki sıralamasında bir erkeğin tek tek olamayacağı da bu erkeklere konulan kurallar üzerinden belirlenmiştir. Fakat az önce de dediğimiz gibi bir erkeğin homoseksüel ilişkisi yasaklanırken kadınlarla ilgili bir bilgi verilmemektedir. Çünkü erkekler için bu yasağın en büyük gerekçesi soyun devamı için gerekli olacak spermlerini boşa akıtmalarıdır. Dolayısıyla israf ettikleri spermlerle neslin devamını tehlikeye attıkları için kutsal kitapta kadınlara yasak konulmamakla birlikte erkeklere kesin kurallar konulmaktadır.

Erkek eşcinselliğiyle ilgili son olarak Nuh peygamberin oğluyla arasında geçen bir olay üzerinden vurgu yapılmaktadır. Kenanlılar'ın babası olan Ham, babası Nuh'u sarhoşken çıplak halde görür ve kardeşlerine gider babasını çıplak bir şekilde gördüğünü söyler. Bunun sonucunda şem ve Yefet hemen babalarının yanına gider ve ona bakmadan üstünü bir şeyle örterler. Nuh peygamber kendine geldikten sonra olayı hatırlar ve oğlu Ham'a ona baktığı ve bundan zevk alırcasına kardeşlerine söylediği için Ham'ı lanetler. Rabi Samson Raphael Hirsch'e göre çıplaklığın utanç ifade etmesine karşın Ham babasını o halde gördüğünde onu rteceğine alaycı bir şekilde kardeşlerine söylemiş ve bu durumdan zevk almıştır.¹⁰⁸

Yahudi din adamı Rabbi Zadok HaCohen, Yahudi hukukunda geçen homoseksüel eylemlerin tecavüz gibi suçlarla bir tutulmaması gerektiğini savunarak bu korkunç suçu işleyenlerle cinsel tercihleri farklı olan insanların aynı eylemde bulunmadıkları görüşündedir. HaCohen'in bu görüşünden destek alarak Yahudi din adamı Yeshayahu Leibowitz'de halakhah'nın değişmeyeceği ve dolayısıyla homoseksüel ilişkilerin kabul edilemeyeceği kanaatindedir. Fakat yine de bu bireylerin Yahudi cemaatine ait olduklarını ve homoseksüel olsalar da diğer dini kuralları yerine getirebileceklerini savunarak Yahudi geleneği içersindeki homoseksüellik konusunda dışlanma ve ceza yaptırımlarıyla ilgili yumuşatmaya gitmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Noah 9/20-25.

¹⁰⁹ Yaakov Ariel, "GLBTQ. Gay, Lesbian, Bisexual, Transgendered, and Questioning: Judaism", **Homosexuality and Religion: An Encyclopedia**, ed. Jeffrey S. Siker, Greenwood Press, London, 2007, s.141.

İlimli bir yol çizmeye çalışan bazı Yahudi cemaatleri 1990'larla birlikte artık daha uzlaşmacı tavır sergilemektedirler. Bu dönemden sonra özellikle gey bireylere karşı katı olan kurallarda esnemeye gidilmiştir. Örneğin kamuya karşı dikkat çekici ve kışkırtıcı davranışlardan kaçındıkları müddetçe cinsel kimliklerini muhafaza edebilir ve bir Yahudi olarak hayatlarına devam edebilmektedirler. Bunun sonucunda ise gey bireyler ya hiç evlenmemeyi (ki bu üreme açısından Yahudi geleneğinde büyük sıkıntıdır) ya da gelenekten kopmayarak evlenmeyi tercih etmektedirler.

Nitekim gay olduğunu açıkça beyan eden Yahudi din adamı Rabbi Steven Greenberg'e göre gay olmak evliliğe engel bir durum olmamaktadır. Bireyler biseksüel olarak evlilik kurabilir ve çocuk sahibi olabilirler.¹¹⁰ Bu noktada Greenberg'den kısaca bahsetmemizde fayda görmekteyiz. Zira kendisi Yahudi geleneğinin tüm katı ve erkek egemen tutumlarına rağmen gay olduğunu itiraf eden ilk ortodoks hahamdır. Tıpkı Yahudi olması gibi gay olmasını da kişiliğinin bir parçası olduğunu ve ikisinden de kopamayacağını savunan Greenberg, Yahudilikten ayrılmayacağı gibi eşcinsel kimliğinden de kopmayacağını açıklamaktadır.¹¹¹ Hatta bununla kalmayıp ortodoks Yahudi geleneğinde iki eşcinsel erkeği evlendirerek ilk eşcinsel evliliği onaylayan kişi olarak tarihe geçmiştir.¹¹²

Queer teoloji tarafından baktığımızda bunlar Yahudi geleneği için çok önemli ve büyük açılımlardır. Buradan kuvvet alarak queer teoloji queer bireylerin de desteğiyle Yahudi geleneğinde son derece katı olan cinsiyet ve cinsellikle ilgili konuları tartışmaya açmaktadır. Bilhassa Yahudi hukukunun üzerinde durduğu erkek egemen tutumlar queer Yahudi bireyler tarafından eleştirilerek yeni çözümler üretilmeye çalışılmaktadır.

Bu mücadelenin önemli bir kısmını ise reformist Yahudiler yürütmektedir. Daha doğrusu Yahudi geleneği içerisinde cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlerle ilgili queer bir yaklaşım daha çok Reformist Yahudi akımları çabalarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu isimlerden biri Rabbi Mark Israel'dır. Kendisi Reform Yahudiliği Dini Eylem Merkezi Cemaat İlişkileri Direktörüdür. Rabbi Mark Israel heteroseksüel, homoseksüel veya biseksüel cinsel yönelimi ne olursa olsun tüm

¹¹⁰ Steven Greenberg, "Gayness and God: Wrestlings of an Orthodox Rabbi", *Tikkun*, Vol:8, No:5, 2013, s.41-42.

¹¹¹ Greenberg, s.55-57.

¹¹² Roe Ruttenberg, "Ortodox Rabbi Marries Gay Couple in Historic Wedding in DC", <https://972mag.com/orthodox-rabbi-marries-gay-couple-in-washington-dc/27424/> (21.03.2018).

bireylerin Tanrı sevgisini elde etme noktasında eşit olduklarını savunmaktadır. Din adına insanları bölen ve dışlayan tüm söylemleri kınayarak Tanrı'nın kimsenin cinsel eğilimine bakmadığını, bütün insanları sevdiğini ve bütün insanların da sevgisini kucakladığını açıklamaktadır.¹¹³

Bu gibi açılımlarla Yahudi geleneğinde queer teolojinin yeri olarak şunları söyleyebiliriz: Evet Yahudilik cinsiyet ve cinsellik konularında cinsiyetçi bir din olarak bilinmektedir. Fakat queer teoloji, cinsel tercihlerinden dolayı ötekileştirilen tüm din mensubu bireylerle Yahudi teolojisini yakınlaştırarak iki zıt tarafı aynı çatı altında toplamaktadır. Tüm katı kurallara rağmen queerin bu bütünleştirici yaklaşımıyla birçok Yahudi din adamı geleneklerini ve hukuk literatürünü tekrar gözden geçirerek eleştirilerde bulunmuş ve yeni yaklaşımlar ortaya sunmuştur.

Bu noktada tabi ki de gay Yahudi bireylerin çabaları göz ardı edilmemektedir. Mevcut kuralları yeniden ifadelendirip yeni bir söylem oluşturmak Yahudi geleneği içinde oldukça zor bir durumdur. Burada queer teorisinin de temeli olan sevgi anlayışı çok önemlidir. Dinlerin de en önemli noktası olan Tanrı'nın sevgisi ve kulun Tanrı'ya olan sevgisiyle ortak nokta yakalayan Yahudi teolojisi ve queer teoloji, homofobiden uzak bir düşünce anlayışı ortaya koymaktadırlar. Bu anlayışla birlikte Yahudi geleneğinde birçok yeniliğe gidilmekte, cinsiyetçi bakış açısı törpülenerek homoseksüel yaklaşımlar saygı ve sevgiyle karşılanmaktadır.

2.1.2. Hristiyanlık ve Queer Teoloji

Kutsal metinlerin genelinde cinsel yönelim olarak homoseksüel tercihler ilahi düzenin bir ihlali olarak görülmektedir. Hristiyanlıkta da durum böyledir. Kilise yönetiminin ilk başlarında homoseksüel tercihler bir problem olarak ortaya çıkmaktaydı. Fakat birçok dinde olduğu gibi Hristiyanlık da belirli tarihsel süreçlerden sonra değişim ve dönüşüm göstermiştir. Başlarda kilise yönetiminde olan katı ve bazen acımasız kurallar zamanla değişmiş veya esnetilmiştir. Bu kurallardan biri de cinsel yönelimle ilgili konulardır.

¹¹³ Süleyman Turan, "Günah, Hastalık ya da Alternatif Bir Yaşam Biçimi Mi? Modern Yahudi mezheplerinde Homoseksüellik Konusunda Yaşanan Kırılmalar", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:30, 2014, s:157-158.

Biz öncelikle kutsal metin örnekleriyle başlayıp günümüze kadar olan değişim ve dönüşümden bahsedeceğiz. Fakat konuyla ilgili olarak kutsal metin örneklerine geçmeden önce kısa bir bilgilendirme yapmakta yarar görüyoruz. Şöyle ki; bir önceki başlıkta incelediğimiz Yahudi Kutsal metinleri (Tanah) bilindiği üzere Hristiyanların kabul ettiği Kutsal Kitabın Eski Ahid bölümünde de yer almaktadır. Dolayısıyla biz aynı pasajları tekrar etmemek adına Kutsal Kitabın Yeni Ahid kısmındaki pasajlar üzerinde duracağız. Yeni Ahid’de eşcinsellikle ilgili en önemli referanslar şunlardır: Romalılara Mektup, 1: 18-32; Korintliler’e I. Mektup, 6:9-10; Timoteos’a I. Mektup, 1:9-10;

Romalılar’a Mektup;

“Haksızlıkla gerçeğe engel olan insanların bütün tanrısızlığına ve haksızlığına karşı Tanrı’nın gazabı gökten açıkça gösterilmektedir. Çünkü Tanrı’ya ilişkin bilinen ne varsa, gözlerinin önündedir; Tanrı hepsini gözlerinin önüne sermiştir. Tanrı’nın görünmeyen nitelikleri- sonsuz gücü ve Tanrılığı- dünya yaratılalı beri O’nun yaptıklarıyla anlaşılmakta, açıkça görülmektedir. Bu nedenle özürleri yoktur. Tanrı’yı bildikleri halde O’nu yüceltmediler, O’na şükretmediler. Tersine, düşüncelerinde budalalığa düştüler; anlayışsız yüreklerini karanlık bürüdü. Akıllı olduklarını ileri sürerken akılsız olup çıktılar. Ölümsüz Tanrı’nın yüceliği yerine ölümlü insana, kuşlara, dört ayaklılara, sürüngenlere benzeyen putları yeğlediler. Bu yüzden Tanrı, birbirlerinin bedenlerini aşağılasınlar diye, onları yüreklerinin tutkuları içinde ahlaksızlığa teslim etti. Tanrı’yla ilgili gerçeğin yerine yalanı koydular. Yaradan’ın yerine yaratığa tapıp kulluk ettiler. Oysa Tanrı sonsuza dek övülmeye layıktır. İşte böyle Tanrı onları utanç verici tutkulara teslim etti. Kadınları bile doğal ilişki yerine doğal olmayanı yeğlediler. Aynı şekilde erkekler de kadınla doğal ilişkilerini bırakıp birbirleri için şehvetle yanıp tutuştular. Erkekler erkeklerle utanç verici ilişkilere girdiler ve kendi bedenlerinde sapıklıklarına yaraşan karşılığı aldılar. Tanrı’yı tanımakta yarar görmedikleri için Tanrı onları yararsız düşüncelere, yakışıksız davranışlara teslim etti. Her türlü haksızlık, kötülük, açgözlülük ve kinle doldular. Dedikoducu, yerici, Tanrı’dan nefret eden, küstah, kibirli, övünge, kötülük üreten, anne baba sözü dinlemeyen, anlayışsız, sözünde durmaz, sevgiden yoksun acımasız insanlardır. Böyle davrananların ölümü hak ettiğine ilişkin Tanrı buyruğunu bildikleri halde, bunları yalnız yapmakla kalmaz, yapanları da onaylarlar.”¹¹⁴

Bu pasaj eşcinsellikle ilgili en geniş kapsamlı pasajlardan biridir. Revizyonistler pasajda Pavlus’un ‘eşcinselliği’ değil ‘eşcinsel eylemleri’ kınadığını savunmaktadırlar. Örneğin din ve eşcinsellik üzerine çalışmaları olan tarihçi John

¹¹⁴ Romalılara Mektup 1/18:32.

Boswell böyle düşünenlerdendir. Boswell, eşcinselleri eşcinseller (inverts) ve sapkınlar (perverts) olarak ikiye ayırmaktadır. Yani ilki doğası gereği homoseksüel olan bireyler, ikincisi ise bu bireylerin cinsel tercihlerini davranışa döken bireylerdir. Tanrı'nın amacının insanların doğasına karşı olmadığını, sadece o zamanlarda yaşayan insanların heteroseksüel davranış şekillerine atıfta bulunduğunu savunmaktadır.¹¹⁵

Bir başka görüş de Robinn Scroggs'dan gelmektedir. Scrogss'a göre kutsal yazılar belirli bir şeye karşı çıkıyorsa, o metin bütünlüğü ihlal edilmeden okunmalıdır. Metnin kastettiği şey kendi sınırlarıyla değerlendirilir ve bu kastedilen şey genelleştirilemez. Dolayısıyla Sodom hikayesinde de geçen eşcinsel davranışların yasaklanmasının nedeni insanların aşırılıkları sonucu başka insanları istismar etmesinden kaynaklıdır. Bu argümana göre karşı çıkılan şey hem 'homoseksüel' hem de 'heteroseksüel' bireylerle yapılan suistimallerdir.¹¹⁶ Yani burada yasaklanan davranış, kötüye kullanılan aşırılıklardır.

Korintliler'e I. Mektup , Timotas'a I. Mektup;

“Günahkarların Tanrı egemenliğini miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı'nın egemenliğini miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.”¹¹⁷

Çünkü biliyoruz ki, Yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, tanrısızlarla günahkarlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”¹¹⁸

Bu pasajlarda iki terim çok önemlidir ve bununla ilgili çeşitli tartışmalar vardır. Bu terimler “malakos” ve “arsenokoitai” dir. Yunanca olan bu iki kelime metnin en önemli kısmıdır. Yukarıda Türkçe Kutsal Kitap'tan verdiğimiz “...ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar...” kısmı İngilizce metninde “adulterers”, “male prostitutes” ve “sodomites” olarak geçmektedir. Kelimelerin tam karşılığı ise “zina eden erkekler” “erkek fahişeler” “oğlancılar”dır.

¹¹⁵ Alex Montoya, **Homosexuality and the Church**, 2000, <https://www.tms.edu/m/tmsj11h.pdf> (24.05.2018) s.158-159.

¹¹⁶ Timothy J. Dailey, **The Bible, the Church and Homosexuality**, Family Research Council, Washington, 2004, s.9.

¹¹⁷ Korintliler'e I. Mektup, 6:9-10.

¹¹⁸ Timoteos'a I. Mektup, 1:9-10.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi burada erkek fahişeler (*malakos*) ve oğlancılar (*arsenokoitai*) terimleri çok önemlidir. Bazı görüşlere göre *malakos*, pasif erkek fahişeyi temsil ederken *arsenokoitai*, aktif erkek fahişeyi temsil etmektedir. Bir başka görüşe göre de *malakos*, sadece gay fahişe anlamına gelmemektedir. Terim, eşcinsellikle özel bir bağlantısı olmaksızın genel ahlaki zayıflığa atıftır. *Arsenokoitai* ise, her türlü eşcinsel eylemi ifade etmektedir.¹¹⁹ Fakat birçok yeni tercümeler bu iki terimi direkt eşcinsellik olarak çevirmektedir. *Malakos* Yeni Ahit'in birkaç yerinde daha kullanılmaktadır. Ancak buralarda mana itibarıyla cinsellik olarak kullanılmamıştır. *Arsenokoitai* ise bir tek Korintliler ve Timoteos'ta birer kere geçmektedir.

Buraya kadar etimolojik olarak incelediğimiz pasajı tarihsel ve sosyolojik açıdan ele aldığımızda elçi Pavlus'dan da bahsetmemiz gerekmektedir. Pavlus ile ilgili olumlu ve olumsuz manada pek çok yorum vardır. Bilindiği üzere Pavlus'un kilisenin kuruluşunda ve büyümesinde önemli rolü vardır. Yeni Ahit'i incelersek büyük bölümünde onunla karşılaşırız. Peki Pavlus'un yaşadığı dönemde cinsellik ve cinsiyet konuları nasıl ele alınırdı ve o zamanın insanları mevzuya nasıl bakardı?

Pavlus'un yaşadığı dönemin kültüründe kadınlar, erkeklerin seviyesinin çok altında, köleler ve çocukların ise üzerinde güzel, narin fakat değersiz görülmekteydi. Dolayısıyla Pavlus bizim yaşadığımız bu yüzyıldan çok farklı bir dünya ve kültüre konuşmaktaydı. Bu kültür modern duyarlılıklardan uzak, erkek egemenliğinin baskın, kadınların ikinci sınıf olduğu ve bunların doğal karşılandığı bir düzendi. Kadınların çocuk taşıyıcısı olmak dışında pek bir vasfı yoktu. Kadınlar, cahil olarak görülürler ve kadınsı özelliklerini taşıyan herhangi bir davranış sergilenen olursa bu hemen uygunsuzluk olarak karşılanmaktaydı.

Bu bağlamdan baktığımızda kadın, tanımı gereği değersiz sayılırdı. Kadınsı ve kadınlaştırmacı şeylerle ilgilenenler de “efemine” olarak kabul edilmekteydi. Bunun içine sadece cinsellik dahil değildir. Zayıflık, eksiklik değersiz sayılabilecek her şey efemine olarak görülmekteydi. Bu yüzden erkekler asla bu tarz davranışlarda bulunamamaktaydılar. Çünkü onlar, erkeklere ait olan atletizm gibi güçlü, efendilik gibi vasıflı şeylerle ilgilenmekteydiler.

¹¹⁹ Dailey, s.11.

O kültürde efemine bugünkü anlamı gibi basmakalıp eşcinsel anlamının da dışında manalara gelmekteydi. Bununla birlikte kadın ya da kadınsılık zayıflık anlamına geldiği için insanı zayıf gösterecek sıfatlar da “efemine” olarak tanımlanmaktaydı. Efemine kavramının bugünkü anlamı olarak değerlendirilen “Malakos” terimi ise aslında genel olarak zayıf karaktere karşılık gelmektedir. Zira Malakos, yunanca kökeninde “uysal, yumuşak ve dövülebilir” gibi zayıflığı simgeleyen manalara gelmektedir. 20. yüzyılın ortalarına kadar bu böyle devam ederken yeni çevirilerle birlikte malakos tanım olarak cinsel manalarda kullanılmaktadır.¹²⁰

Konuya daha geniş açıdan baktığımızda mevzunun dönemin cinselliğe bakış açısından kaynaklandığını görebilmekteyiz. Zira dönemin cinsellik ve cinsiyetle ilgili kural ve yasakları heteroseksüel bireyleri dahi kapsamaktadır. Aslında konu Pavlus’un ‘ilahi evlilik’ adını verdiği kavramla başlamaktadır. Kavram, cinsel arzuları kurban edip Tanrı’ya yönelmek anlamına gelmektedir. Burada amaç heteroseksüel evlilikler yerine bedenin arzularından sıyrılıp ruhunu Tanrı’ya adamaktır. Ortaya atılan bu kavramdan sonra çeşitli din adamlarının da eklentileriyle birlikte zamanla cinsel birleşme ya da ondan zevk almak olumsuz karşılanacak duruma gelmiştir. Dolayısıyla böyle bir dönemde homoseksüelliğin gündeme gelmesi asla hoş karşılanmamaktadır. Hatta bazı din adamlarına göre ölüm cezasına bile çarptırılmaları gerekmektedir.¹²¹

Bu durum 17. yüzyıla kadar bu şekilde devam ederken değişen birçok şey gibi kilise de bazı yenilik ve dönüşümlere gitmiştir. Kadının yeri ve ona karşı olan tutumlar, cinsel arzu ve cinsel birliktelik, kürtaj, boşanma ve en son olarak hala tartışılmakta olan homoseksüellik bu konulardan biridir. Bu süreçte Kutsal Kitap’ın (birçok konuda olduğu gibi) homoseksüellikle ilgili olan pasajlarının yeniden yorumlanması queer teoloji açısından Hristiyanlığa karşı ilk açılımlardan biri olmuştur. Öncelikle kavramlar üzerinden ilerleyen queer teoloji, cinsel yönelim ve kimlik, biyolojik ve toplumsal cinsiyet kavramları üzerinde durmaktadır. Bunu

¹²⁰ Metropolitan Community Church of Toronto “Homosexuality: Not a Sin-Not a Sickness” 2002 https://www.mcctoronto.com/wp-content/uploads/images/Info_Not_A_Sin_Not_A_Sickness.pdf (04.06.2018), s.3.

¹²¹ B. Zakir Çoban, “Eşcinsellik ve Hristiyanlık”, **Sınırlarda Dolaşmak**, Ed. Süleyman Turan, Okur Akademi, İstanbul, 2018.

yapmasındaki amaç kavramları tekrar tartışmaya açarak yeni teolojik bakış açısına temel oluşturmaktır.

1960 sonlarında artık lezbiyen ve gay teolojileri cinsellik ve cinsiyet konuları akademik alanda da tartışabilir hale gelmiştir. Bu queer teoloji için önemlidir. Çünkü bilgi açısından birçok çeşitliliğe ulaşmıştır. Bunun beraberinde kutsal metinleri incelerken yeni teolojik ifadeler geliştirme fırsatı bulmuştur. Bu yolda ilerlerken destekleri geçen Boswell ve Scgross gibi birçok tarihçi ve düşünürün katkısı büyüktür. Bu vesileyle kendileri kitleleri etkilemekle kalmayıp bir sonraki nesil için de çalışma ortamı oluşturmuşlardır.

Sonuç olarak Kutsal Kitap ve kilise gerek queer teoloji gerekse ondan önceki düşünürler tarafından kutsal bütünlüğünden kopmayacak şekilde yoruma ve yeniliğe açılmıştır. En son 2016 yılında homoseksüel bireylerle ilgili açıklama yapan Papa Francis şunları söylemiştir: “Onlara eşlik ettim ve Tanrı’ya yaklaştırdım. Bu şartlara sahip olan bir insan İsa’nın huzuruna gittiğinde, o kesinlikle ‘defol git, sen bir eşcinselsin’ diye cevap vermezdi” demiştir.¹²² Bu, özellikle otorite olan kilisenin amacının yalnızca insanları kınama yerinin olmadığını, aksine Tanrı’nın sevgi ve merhametini dünyayla paylaştığı bir aracı olduğunu göstermektedir. Zira başlangıcından itibaren Hristiyanlık, farklılığı ve çeşitliliği ortadan kaldırma değil, bu farklılıkları birleştirme ve birbiriyle uyumlu hale getirme iddiasındadır. Hristiyan öğretilerine göre mesih İsa da yaşadığı zaman diliminde bunu yapma gayesinde olmuştur. Ona gelen müjdeyi Yahudi olan olmayan herkese ulaştırmaya çalışmıştır. Çünkü Hristiyanlar, kendi öğretilerinden yola çıkarak Tanrı’ya inanan herkesin kurtuluşa ereceğine inanmaktadırlar.¹²³

2.1.3.İslamiyet ve Queer Teoloji

Homoseksüelliğin İslam hukuk literatüründeki adı “livata” veya “lutilik” tir. Livata, İslam hukuk literatüründe erkek eşcinsel ilişkiyi ifade etmektedir. Terim, Lut peygamberin kavmiyle yaşadığı kıssadan dolayı bu ismi almaktadır. Livata fiilinde

¹²² NTV Haber “Papa’dan ‘eşcinsel birey’ açıklaması” 2016.
https://www.ntv.com.tr/dunya/papadan-escinsel-birey-aciklamasi,9phsnmb81kCb8RAwH26zPA?_ref=infinite (25.06.2018).

¹²³ Elizabeth Stuart, “Christianity is a Queer Thing” 2009
<https://www.theway.org.uk/back/39Stuart.pdf> (27.01.2018), s. 8-9.

aktif olan taraf “luti”, “lait”, “mülavit” olarak, pasif olan taraf ise me’bun ve übne olarak tanımlanmaktadır. Livatanın Türkçe’deki karşılığı lutilik, oğlancılık ve eşcinselliktir. Bununla birlikte kadınlar için “lezbiyen/sevicilik” kelimeleri livata kapsamında kullanılmaktadır. Fakat biz bazı durumlarda daha geniş anlama sahip olduğu için konuyla ilgili olarak eşcinsel kelimesini de kullanacağız.¹²⁴

Livatanın zina olup olmadığıyla ilgili çeşitli tartışmalar vardır. Bazı başka görüşe göre livata zinadır ve ona göre bir cezayla tecziye edilmelidir. Bazı görüşe göre ise livata zina değildir ve ta’zir cezası yeterlidir. Livata için verilecek cezanın mahiyeti hakkındaki görüşlere geçmeden önce İslam hukukundaki ceza ve hükümleriyle ilgili kısa bir bilgi vermenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. İslam hukukunda belli durumlara uygulanan iki çeşit ceza vardır. Bunlar “hadd” ve “tazir” cezalarıdır. Hadd¹²⁵ cezaları dine karşı işlenmiş suç olarak görülen davranışları temsil etmektedir. Bu açıdan özel bir anlam taşır. İşlenen suçların cezası ise ölümdür. İşlenen suça göre kişiye, taşla yani recm (zina suçundan dolayı uygulanan ceza), asmakla (adam öldürerek yol kesenler için) veya kılıçla infaz uygulanır. Hadd cezasında hak Allah’ın olduğu için cezayla ilgili af veya uzlaşma söz konusu değildir.¹²⁶ Hadd cezasının uygulanmadığı yerlerde uygulanan bir de “ta’zir” cezası vardır. Ta’zir cezasında hükmü o dönemde yaşayan kadı vermektedir.¹²⁷

Livatayı zina hükmünde görenlerin gerekçeleri Kur’anda geçen “fuhuş” kavramıdır. Çünkü Kur’anda livata doğrudan doğruya geçmez. Fuhuş, bazen Ku’ran’da “zina”, “sevicilik/lezbiyenlik”, “lutilik/homoseksüellik” anlamında kullanılır. Bazen de “zulüm”, “kötülük”, “cimrilik” anlamında kullanılır.¹²⁸ Kavramla ilgili olarak fuhuş kavramının ele alındığı ayetler şöyledir:

Araf Suresi 80-81

Lut’u da (peygamber olarak) gönderdik. Kavmine dedi ki: “Sizden önce alemlerden hiç birinin yapmadığı fuhuşu mu yapıyorsunuz?”

¹²⁴ Kamil Yaşaroğlu, “Livata”, Türkiye Diyanet Vakfı, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, 27. Cilt, s.198-199.

¹²⁵ **Hadd** kelimesinin çoğulu *hududdur*. Hudud ise, Allahın engelleyici emirleri anlamına gelmektedir. Yasaklanan davranışlar şunlardır: zina, zina iftirası, şarap içme, hırsızlık ve yol kesmedir. Joseph Schacht, “Ceza Hukuku” **İslam Hukukuna Giriş**, çev. Mehmet Dağ, Abdülkadir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s.181.

¹²⁶ Bu bahsedilen cezaların her İslam ülkesinde uygulanmadığını ve yaygın olmadığını fakat bazı bölgelerde uygulandığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bahsettiğimiz kavramlar (hadd, tazir) İslam hukuk literatürü hakkında bilgi vermek amaçlı yazılmıştır. Cezaların uygulanışı ile ilgili kesin bilgi içermemektedir.

¹²⁷ Joseph Schacht, “Ceza Hukuku” **İslam Hukukuna Giriş**, s.181-182.

¹²⁸ Mehmet Okuyan, **Kur’an-ı Kerim’de Çok Anlamlılık**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.487.

*Çünkü siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere gidiyorsunuz. Belki de siz haddi aşan bir kavimsiniz.*¹²⁹

Neml Suresi 54.-55.

Lut'u da (peygamber olarak kavmine gönderdik). O, kavmine şöyle demişti: "Göz göre göre hala o hayasızlığı yapacak mısınız?"

*"Siz ille de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşacak mısınız? Doğrusu siz beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz!"*¹³⁰

Ankebut Suresi 28-29

Lut'u da gönderdik. O kavmine demişti ki: "Gerçekten siz, daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz!"

*"(Bu ilahi ikazdan sonra) siz, ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?" Kavminin cevabı ise, şöyle demelerinden ibaret oldu: "Doğru söyleyenlerden isen Allah'ın azabını getir bize!"*¹³¹

Buraya kadar "fuhuş" kavramı ahlaksızlık anlamında kullanılmaktadır.¹³² Nisa Suresi 15. ve 16. ayetlerinde "lezbiyenler" ve "geyler" anlamında kullanıldığıyla ilgili açıklamalar vardır:

'Kadınlarınızdan fuhşu işleyenlere dört tanık getirin. Tanıklık ederlerse ölünceye kadar veya Allah onlara bir yol açıncaya kadar o kadınları evlerde tutun'

Burada geçen "fahişe" kelimesi kadınlar arasında geçen cinsel ilişki (lezbiyenlik/sevicilik) anlamında kullanılmaktadır. İhtilaf ise fahişe kelimesinin zina edenlerle ilgili olduğu kanaatidir. Halbuki İslam hukuku literatüründe zina, kadın erkek arasında geçen cinsel ilişki demektir. Bu ayetteki vurgu ise 'karşı iki cinsin birlikteliği' değil, 'iki kadının birlikteliği' ile ilgilidir. Bir sonraki ayette ise erkek eşcinselliğinden bahsedilmektedir.¹³³

'İçinizden fuhşa sapan iki erkeğe gelince, onlara eziyet edin; eğer tevbe eder, hallerini düzeltirlerse artık eziyetten vazgeçin.'

¹²⁹ Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, 4. Cilt s.76.

¹³⁰ Yazır, 6. Cilt s.148.

¹³¹ Yazır, 6. Cilt s.218.

¹³² Lut kavmi ve hadisesi ile ilgili diğer ayetler için Bkz. Şuara Suresi 160.-174. , Hud Suresi 77.-82. , Hicr Suresi 58.-74.

¹³³ Yaşar Nuri Öztürk, **Kur'andaki İslam**, Yeni Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.541.

Nisa Suresi 15.-16. ayetlerini diğer livata ile ilgili ayetlerden ayıran iki özellik vardır. Birincisi, livata ile ilgili olarak inen ayetlerin hepsi Mekke döneminde indirilmiştir. Sadece Nisa Suresi 15. - 16. ayetler Medine dönemine ait ayetlerdir. İkincisi, livatanın cezalandırılmasıyla ilgili hüküm içeren ayetlerin sadece bu iki ayet olmasıdır. Özellikle bu ikinci ayette ‘eza’ kelimesi geçmektedir. Ezizet etmek anlamına gelen bu kelime livata yapanlar için ceza olarak maddi hüküm içeren tek ayettir diyebiliriz.¹³⁴ Yine dört büyük mezhepten biri olan Hanefiliğe göre de livata, içerik ve anlam açısından zinadan ayrıdır. Ebu Hanife’ye göre livata, haram olmakla birlikte zina değildir. Dolayısıyla cezası da İslam devletinin koyacağı ta’zir cezasıdır.¹³⁵

Görüldüğü üzere İslam hukuku eşcinselliği sadece bir günah olarak değil, onu bir suç olarak da yorumlamaktadır. Buna rağmen aslında eşcinsel bireyler için Kur’an’da yukarıda da bahsettiğimiz gibi ‘eza’ dışında bir ceza yoktur. Onun yerine karar daha sonraları hakimlerin yetkisine bırakılmıştır. Bu açıdan eşcinsel bireylerle ilgili hüküm verilirken veya yorum yapılırken onları dışlayacak ve ötekileştirecek tutumları yanlış bulan görüşler de olmaktadır. Zira bir insanın fizyolojik yapısı ahlaki sonuçlar doğurmamaktadır. Bunun yanında eşcinsel bireylerin de içinde bulundukları bu durumu toplumu özendirmeyecek şekilde yaşamaları doğru bulunmaktadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Kuran’ın eşcinsellikle ilgili cezai yaptırım olarak detaylı ve en önemlisi ağır söylemleri yoktur. Fakat rivayet kültürüne baktığımızda aynı şeyi söyleyememekteyiz. Bu yüzden İslam hukukunda eşcinsellikle ilgili cezalar daha çok hadisler üzerinden değerlendirilmektedir. Bu çeşitlilik tabii ki hüküm verirken karışıklığa neden olmaktadır. Bazı yerlerde ‘yakılma’ gibi en ağır cezalardan bahsedilirken, bazı yerlerde de ‘boykot’ gibi ölümcül olmayan cezaların uygulanması savunulmaktadır.¹³⁶ Cezaların bazen insan hayatını sonlandıracak şekilde bazen de ezizet şeklinde olması, İslam hukukunun aslında eşcinselliği sadece günah olarak değil, suç olarak da yorumladığını

¹³⁴ Öztürk, s.542.

¹³⁵ Abdurrahman El-Cezeri, **Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı**, Çev. Hasan Ege, Bahar Yayınevi, İstanbul, 7. Cilt s.224-226.

¹³⁶ N. Kemal Okumuş, “Eşcinsellik ve İslam”, **Sınırlarda Dolaşmak**, Ed. Süleyman Turan, Okur Akademi, İstanbul, 2018, s.168.

göstermektedir.¹³⁷ Nitekim yapılan çeşitli anketlere baktığımızda Müslüman ülkelerin eşcinselliğe bakış açısının zamanla gelişim gösterse de diğer ülkelere nazaran daha tepkili olduğunu görmekteyiz.¹³⁸

Tüm bu cezai yaptırımlara rağmen eşcinsellik İslam toplumlarında çok eski zamanlardan beri varlığını sürdürmektedir. Örneğin İslam tarihine baktığımızda Emeviler ve Abbasilerden sonra edebiyat alanında da eşcinsellikle ilgili eserlerin yaygınlaştığını görebilmekteyiz.¹³⁹ Yine Osmanlı toplumuna baktığımızda da ‘oğlancılık’¹⁴⁰ kavramıyla karşılaşmaktayız.¹⁴¹ İslam toplumları adına burada önemli olan, tüm kural ve yasaklara rağmen gerek edebi alanda gerekse açık ve gizli diğer alanlarda eşcinsel yaklaşımların ve onu çağrıştıran şeylerin yine de var olmasıdır.¹⁴²

İslam dininin ilk dönemlerinden bu yana üzerinde durduğu en mühim konulardan biri dışlanan, hor görülen, haksızlığa uğrayan insanlar ve onlara yapılan davranışlardır. Kadın hakları, kölelik bunlardan bir kaçıdır. Böyle gelişmeler olurken bir taraftan da belli bir döneme kadar eşcinsel bireyler için çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Yer yer kutsal metinden referanslar gösterilerek, yer yer de o dönemde yaşayan idareciler tarafından bu bireyler dışlanmış ve eziyet görmüşlerdir. Fakat her dinde olduğu gibi yaşanan İslam dininde de bazı konularda dönüşümler olmuştur. Bu konulardan birisi de eşcinselliktir.

21. yüzyıl ve sonrasında genel olarak dünya ve dolayısıyla dinler, cinsellikle ilgili tutum ve davranışlarında değişime giderek daha özgürlükçü bir dönüşüm gerçekleştirmektedir. Avrupa’da başlayan eşcinsellik ve cinsellikle ilgili olumlu ve bireyleri anlama odaklı yaklaşımlar, eşcinselliğin suç olmaktan çıktığı ve cinsel

¹³⁷ Nicole Kligerman, “Homosexuality in Islam: A Difficult Paradox”, **Macalester Islam Journal**, Vol:2, No:3, 2007, s.3.

¹³⁸ Haber Vitriini ‘İşte Dünya Eşcinseller Haritası’ 2005.

<http://www.habervitrini.com/haber/iste-dunya-escinseller-haritasi-183487> (01.08.2018)

Pew Research Center ‘The Global Divide on Homosexuality’ 2013

<http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/> (01.08.2018)

BBC ‘Türkiye’de her 7 kişiden 6’sı eşcinsel komşuya karşı’ 2015

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150511_turkiye_escinsellik (01.08.2018).

¹³⁹ Halil İnalcık, **Has-bağçede ‘ayşu tarab**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s.273-345.

¹⁴⁰ Oğlancılık, üst sınıftan yetişkin erkeklerin genç erkeklerle aktif pozisyonda yaptığı cinsel birleşmedir.

¹⁴¹ Bugün hala Topkapı Sarayı müzesinde ve kütüphanesinde resimleri olan oğlancılık, hamamlarda veya dans etkinliklerinde varlığını sürdürmekteydi. Bknz. Abdurrahman Akyazan, **Azınlık İçinde Bir Azınlık İslam ve Eşcinsellik Arasına Sıkışan Almanya Türkleri**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2017, s.47-50.

¹⁴² Kligerman, s.5.

algının giderek özgürleştığı bir dönemin başlamasına da olanak sağlamıştır. Eşcinsellik genel olarak dini açıdan günah olmaktan ziyade daha çok tıbbileşmiş bir söylemin parçasıydı. Homoseksüel olma durumu bir takım tıbbi terimlerle ‘psikolojik bozukluk’ olarak ifade edilmekteydi. Eşcinsel bireyler, yapılan tanımlamalardan sonra toplum için tehlike oluşturan, biyolojik ve psikolojik açıdan problemli insanlar olarak görülmektedirler. Fakat başta lezbiyen ve gey hareketi, daha sonra queer kuramı gibi oluşumların desteğiyle söylem ve davranışlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bireyler artık cinsel kimliklerini bugünkü kadar olmasa da daha rahat dile getirmekte ve yaşamaktadırlar.

Cinselliğe bakış açısıyla ilgili olan bu ilerleme, dinleri de bazı sorgulamalara götürmüştür. ‘Dindar olmak’ ve ‘cinsellik’ kavramlarıyla ilgili insanların akıllarındaki sorular ve verdikleri tepkiler artık yerini daha tatmin edici cevaplara bırakmıştır. Bunların beraberinde LGBTİ hakları gündeme gelmiş ve artık modern zamanla birlikte cinsellikle ilgili dönüşümler gerçekleşmiştir. Pek çok din gibi İslamiyet de bu dönüşümü yaşayanlardan biridir.

İslam dini, her ne kadar bazı dönemlerinde katı bir tutum sergilemiş olsa da, bugün homoseksüel bireyleri de kucaklayıcı tavırda pek çok araştırmacı ve İslami gruplar vardır. Bu topluluklar İslam’ın homoseksüel yaklaşımlara karşı duruşunu özellikle birçok temel metni tekrar yorumla açarak değerlendirmeye almaktadırlar. Burada diğer iki semitik din olan Yahudilik ve Hristiyanlığın da etkisi tabii ki yadsınamaz. Çünkü queer teolojinin düşünce yapısı ilk olarak Hristiyan ve Yahudi camiasında gelişim göstermiştir. Dolayısıyla queer teolojinin Hristiyanlık ve Yahudilikte katettiği yol İslamiyeti de queer teolojiye yaklaştıran etkenlerden biri olmuştur.

Müslüman queerler için pek çok insan hakları örgütü oluşturulmuştur.¹⁴³ Muslims for Progressive Values (MPV) bunlardan biridir.¹⁴⁴ MPV, yaşadığımız çağı ilgilendiren konularda ilerici Müslümanların sesi olmayı hedeflemektedir. Birçok din adamının da destek ve yardımlarıyla teolojik açıdan İslam liberalizmi için sağlam bir

¹⁴³ Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki: Queer Müslümanlarla ilgili birazdan bahsedeceğimiz internet siteleri dışında pek çok site vardır. Fakat ülkemizde bazı sitelerin girişi engellenerek bir takım sınırlandırmalar getirilmiştir. Bahsettiğimiz sitelerden bazıları da bunlardandır. Dolayısıyla biz bu konuda girebildiğimiz siteler arasında seçim yaparak size aktarabildik.

¹⁴⁴ Muslims for Progressive Values İnternet Sitesi
<http://www.mpvusa.org/> (11.07.2018).

çerçeve oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu topluluğun en büyük gayesi İslami gelenekleri ve entelektüel söylemi yeniden canlandırarak insanlara yardımcı olmaktır.

MPV, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine bakılmaksızın tüm bireylerin Müslüman toplumlarda tam eşitliğini ve katılımını desteklemektedir. Bu konuyla ilgili amaçları cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı sona erdirmektir. Çünkü MPV'ye göre İslam dini, içsel olarak ilerici, kapsayıcı ve eşitlikçidir. İslam dini her insana saygı duyulan, tüm insanlığın sevgiyle karşılandığı bir dindir. Bu topluluk sadece LGBTİ bireyleri değil ırkını, etnik kökenini, uyruğunu, inancını gözetmeksizin tüm insanların eşit değerinde olduğu görüşündedir. Bir insanın davranışları için yol gösterici ilkenin adalet ve merhamet olması gerektiğini savunmaktadırlar.

Queer İslam düşüncesi altında birleşen bir diğer topluluk Queer Jihad'dır.¹⁴⁵ Topluluk, bireylerin kendilerini Allah'ın onları yarattığı şekilde kabul etmeleri ve bunun için mücadele etmeleri gerektiği görüşündedir. Geçmişten bugüne kadar İslam âlimlerinin konuyla ilgili farklı farklı görüşleri olmuştur. Bazıları homoseksüel yaklaşımları kabul ederken bazıları reddetmiştir. Queer Jihad topluluğu bunları değerlendirirken eşcinsellik ile ilgili birçok kural ve görüşün ataerkil ve heteroseksüel erkek nüfusun hâkim olduğu dönemlerde yazıldığının göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekmektedir.

İslamiyet ve eşcinsellik meselesi karmaşık olduğu için bu konuyla ilgili net ve kolay bir cevabın olmadığı kanısında olan topluluk, kesin bir hüküm vermese de İslamiyet'in genel olarak tarih boyunca eşcinsel bireylerin aşklarına karşı hoşgörülü olduğunu ve eşcinsel tutumların birçoğunu tolere ettiğini savunmaktadır. Kur'an'da eşcinsellikle ilgili olumsuz ayetlerin bulunduğunu fakat bu ayetlerin yoruma açık olduğunu vurgulamaktadırlar. Sonuç olarak bu ayetlerin gerçekte ne manaya geldiklerine her müslümanın kendisinin karar vermesi gerektiği kanısındadırlar.

Görüldüğü üzere cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliklerine bakış açısı aynı din içerisinde olsa da toplumdan topluma değişmektedir. Her toplumda bazı cinsel uygulamalar onaylanmakta, bazıları ise toplumun normlarına aykırı olduğu için

¹⁴⁵ Queer Jihad İnternet Sitesi, <https://people.well.com/user/queerjhd/index.htm> (01.08.2018).

kınanmaktadır. Bir toplumun cinsel normlarına baktığımızda normların, o toplumun üyeleri tarafından toplumsallaşma sürecinde öğrenildiğini görmekteyiz. Bu yüzden bu ve benzeri normlar kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bazı toplumlar homoseksüel yaklaşımlara hoşgörüyle bakarken bazıları tepki göstermektedir. Bazıları din adına bu yaklaşımların problem olmadığını savunurken, bazıları reddetmektedir. Dolayısıyla cinsellik tiplerinin ve ona olan bakış açısının toplumdan topluma değişmesi çoğu cinsel tepkinin de doğuştan gelmeyip öğrenildiğine işaret etmektedir.¹⁴⁶

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi ölüme kadar götürecek ağır cezalar olmasına rağmen geçmişte ve günümüzde hala İslam toplumlarında ve Müslüman bireylerde homoseksüel yaklaşımların devam ettiğini görmekteyiz. Ceza veya tepkiler ne kadar büyük olursa olsun bazı bireyler bunu gerek içlerinde saklı olarak, gerekse de açık bir şekilde devam ettirmektedir. Bu açıdan baktığımızda aslında ceza yönteminin, bireylerin fiillerini engellemek adına çok da caydırıcı olmadığını görmekteyiz. Bu noktadan yola çıkarak daha çözüm odaklı olması adına diyebiliriz ki: Bireylere verilecek cezalardan öte daha çok bireylerin fiilleri ve onun sebepleri üzerinde durulsa hem bireyler ötekileştirilmemiş, hem de bu durumla ilgili olan birçok karışıklık netliğe kavuşmuş olur.

2.2.DİNİ BİREYCİLİK

2.1.1.Birey Kavramı ve Bireycilik

Birey kavramı geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Günlük hayatta ahlaksal, siyasal ve dinsel manada birçok felsefeyi ve öğretiyi kapsamaktadır. Kavram, liberal kesim açısından genellikle bireyin tercihlerini, özgürlüğünü ve onun yararını temel alan akılcı bir yaklaşımı temsil etmektedir. Sosyolojik açıdan ise toplumun içinde var olan bireyi, yaşadığı toplumun fenomenleriyle birlikte incelemek amaçlı kullanılmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Giddens, s.485.

¹⁴⁷ Marshall, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s.74.

Antikçağdan beri var olan birey kavramı, ilk olarak Antik Yunanlılar tarafından sadece köle olmayan erkekler için kullanılmaktaydı.¹⁴⁸ Avrupa tarihinin geleneksel bölümünü temsil eden Ortaçağa geldiğimizde ise toplumu ifade eden tanımlamalarda ‘birey’ kavramından söz edememekteyiz. Ortaçağ felsefesi kilise öğretileriyle varlığını sürdüren ve ideolojik üstyapılarda da dinin otoriter olduğu ataerkil bir dönemdir. Bu açıdan Ortaçağ, toplum içersinde bireyin tek başına söz hakkının bulunmadığı ve demokrasi gibi anlayışlardan uzak bir yaklaşımı barındırır.

Yeniçağa kadar devam eden bu algı Descartes’ın ‘ben’ kavramıyla birlikte insanı sadece toplumun içinde ve toplumla birlikte var olan ‘biz’ fikrinden koparmaktadır. Aklın öne çıkmasını ve insanı ayrı bir birey olarak görmeyi vurgulayan Descartes, her ne kadar zamanın Katolik Kilisesinden tepki almış olsa da ‘birey’ kavramı adına çok önemli bir adım atmıştır.¹⁴⁹

15. yüzyıla kadar ‘bölün(e)mez’ (indivisible) anlamında kullanılan birey kavramı¹⁵⁰, 17. yüzyılda ‘ayrışıklık’ (separateness) anlamında kullanılmaya başlamıştır. Geleneksel toplum anlayışının aksine tercihlerini kendi yapabilen birey, sadece toplumun bir parçası olmaktan çıkmıştır. O, toplumla birlikte ve aynı zamanda toplumdan ayrı bir özne durumundadır. Toplumla birliktedir fakat toplumun içinde kaybolmamaktadır.¹⁵¹

Birey kavramının en büyük gelişimi Aydınlanma Çağında gerçekleşmiştir. Zamanla değer kazanan birey, ‘neye?’ ‘neden?’ ve ‘ne için?’ inanacağına kendi karar vererek itaat anlayışından uzaklaşmış, sorgulama yoluna gitmiştir. Akıl ve inancın birlikte yürüdüğü bu yolda din ve devlet işleri birbirinden ayrılarak “sekülerleşme”ye zemin hazırlanmıştır. 17. yüzyıldan sonra başlayan Aydınlanma dönemi 1789 Fransız devrimine kadar devam etmektedir. Bu süreçte bireyler akıllarını ön planda tutarak kendi hak ve özgürlüklerinin arkasında durmayı öğrenmişlerdir. İnsanların güvendiği ve pek çok konuda aydınlandığı o dönemin filozofları da din konularında akli temel

¹⁴⁸ Engin Üskül, Z. Özlem, “Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:72, Sayı:1, 2014, s.202.

¹⁴⁹ Engin Üskül, a.g.m. s.204.

¹⁵⁰ Üskül, Z. Özlem, **Bireyselleşme Tarihsel Bakış**, Büke Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 23-24.

¹⁵¹ M. Süheyl Ünal, “Bireycilik ve Din”, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s.224.

olarak sorgulamanın ve eleştirmenin üzerinde durmuşlardır. Fakat akıllı öne almanın inancı yok etmeyeceğini de vurgulamaktadırlar.¹⁵²

Dinin otorite olduğu bir toplum anlayışından rasyonel bir topluma doğru geçiş sağlanırken yaşanan en büyük çatışmalardan biri de akıl ve din konusuyla ilgilidir. Bir görüşe göre akıl ve din bir arada bulunabilirken, diğer bir görüşe göre ikisinin bir arada bulunması neredeyse imkansızdır. Aslında akıl, bireyin düşünce ve davranışlarına göre değişebilse de özünde tarafsızdır. Aklın özüne indiğimizde onu yönlendirenin dinden daha çok *kültür* olduğunu görebilmekteyiz. Dolayısıyla akıl, toplumdan ve tarihten bağımsız değildir. Fakat burada birey için en önemli nokta dini, dili, kültürü ayırt edilmeksizin sadece birey odaklı bir akıl anlayışına sahip olmaktır. Her birey özeldir ve toplumun ona biçtiği misyonun dışına çıkabilecek yetiye sahiptir.¹⁵³

Bu süreçten sonra artık birey kendi varoluşsal sürecinde *yalnızdır*. Kararlarını kendi alacağı bu süreç, onun *sorumluluğunu* arttıracaktır. Kant, bu sorumluluk ve *kendi kendine karar verme* yetisinin bazı insanlarda karar verme korkusuna neden olacağını savunmaktadır. Bu yüzden bazıları kendi kendilerine karar vermek yerine başka insanların akıllarıyla ve emirleriyle hareket etmeyi tercih etmektedirler. Kant'a göre bu kolay olandır ve tembelliktir. Çünkü Aydınlanma, ancak bireyin özgür davranışlarında kendi sorumluluğunu alması demektir.¹⁵⁴

Bireyin kendi kararlarını kendisinin vermesiyle ilgili farklı diğer bir görüş de Rousseau'dan gelmektedir. Sorgulama sürecinde birey için en iyi karar verme yerinin kendi içinde olduğunu savunan Rousseau, bir bireyin rehberinin yine kendisi olacağı kanaatinde. Akıl kadar iç sesi de önemlidir. Doğru ve yanlış insanın içindedir, eğer bir seçim yapılacaksa insanın kendisinden yola çıkarak hareket etmesi gerekmektedir.¹⁵⁵

Tönnies'e göre modernite, geleneksel toplumdan (*gemeinschaft*) modern topluma (*gesellschaft*) evrilen bir geçiştir. *Gemeinschaft*, tarıma dayalı, din ile yönetilen, yaşam şeklini adet ve törelerin belirlediği bir toplum anlayışıdır. İnsan,

¹⁵² Ahmet Çiğdem, **Bir İmkan Olarak Modernite**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.15-16.

¹⁵³ Çiğdem, s.59-63.

¹⁵⁴ M. Süheyl Ünal, **Dinsel Bireycilik**, Açılım Kitap, İstanbul, 2011, s.30-31.

¹⁵⁵ Jean Jacques Rousseau, **İtiraflar**, çev. Reşat Nuri Güntekin, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, 1. Cilt, s.3-4.

yaşadığı toplumda bir birey olmaktan ziyade o toplumun bir parçası konumundadır. Bu yüzden toplum içinde daha organik ve kendi içine dönük bir ilişki vardır. Gesellschaft'ta ise aklın ve bilimin hakim olduğu kentsel yaşam biçimi hakimdir. Bireyler seçme özgürlüğüne sahiptir. Her birey eylemlerinin bilincindedir ve onun sorumluluğunu alır. Dönüşüme açık, yeniliğe ve geleceğe dönük olan gesellschaft, toplum anlayışında ekonomi ön plandadır. Sonuç olarak baktığımızda gemeinschaft toplum anlayışından gesellschaft toplum anlayışına geçişin, geleneksel toplum anlayışından modern ve geleceğe dönük bir toplum anlayışına geçiş olduğunu görmekteyiz.¹⁵⁶

Yukarıda da değindiğimiz gibi 'birey' ve 'kişi' kavramları çok önemli ve ayırt edilmesi gereken iki kavramdır. Günlük hayatta mahiyetini fark etmeden birbirini yerine kullandığımız bu iki kavram, genel olarak aynı manalarda kullanılsa da aslında birbirine zıt iki kavramdır. *Birey*, kendi benliğini ortaya koyabilir ve kendi içine dönüktür. *Kişi* ise benliğinden uzaktır. *Birey* kendisi için ve kendi ile var olurken; *kişi* ötekiler için vardır. Toplumun içinde kendi özgür iradesiyle duran bireye nazaran *kişi*, topluma bağlı ve onun bir parçasıdır. Bu yüzden *kişi* kavramı için 'ben' olmaktan çok 'biz' olmak daha önce gelmektedir.¹⁵⁷

Birey anlayışında herkes eşittir. Kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur. Her bireyin toplumdan ayrı kendi bağımsızlığı vardır. Bireyler bulunduğu konumu, hiyerarşik düzenin aksine kendi çabalarıyla elde eder. Özgür ve bağımsız olan birey, hiçbir otoritenin baskısı altında kalmadan kendini gerçekleştirir. Her bireyin dönüşüm ve gelişimi birbirinden farklıdır. Kierkegaard'a göre her bir birey diğerinden farklıdır ve kendine özgüdür. Bu farklılık ise insanoğlunun karakteristik özelliğidir.¹⁵⁸

2.2.2.Dinî Bireycilik Kavramı

İnsanların kararlarını ve sosyal ilişkilerini göz önüne aldığımızda din, onları yönlendiren ve bir arada tutma gücüne sahip önemli etkenlerden biridir. Bu yüzden

¹⁵⁶ Çiğdem, Ahmet, **Bir İmkan Olarak Modernite**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 102-103.

¹⁵⁷ Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.682.

¹⁵⁸ Soren Kierkegaard, **Günlüklerden ve Makalelerden Seçmeler**, çev. İbrahim Kapaklıkaya, AnkaYayınları, İstanbul, 2005, s.377-378.

insanlar nerede ve ne şekilde olurlarsa olsunlar din, onların hayatlarına anlam katmaktadır. Fakat moderniteyle birlikte birçok şey gibi din de dönüşüme uğramıştır. Artık bireyler arasında din açısından eski semboller yerine yeni bağımsız yollar tercih edilmektedir.

Bu değişiklikler birçok dini lideri rahatsız etmektedir. Değişiklikler karşısında kayıtsız kalınmaması gerektiği kanaatinde olan dini liderler de birçok konuyla ilgili harekete geçmişlerdir.¹⁵⁹ İlk olarak dinin resmi alayışını laik bireylere aktarma girişiminde bulunmuşlardır. Fakat birçok değişimden etkilenen bireyler artık resmi din ile aralarında bir uyumsuzluk yaşamaya başlamışlardır. Bu yüzden dinin resmi kısmında ısrarcı olan uzmanlara karşı söz konusu bireyler direnç göstermişlerdir. Bunun sonucunda dini pek çok mevzu modern hayata uyumlu olacak şekilde dönüşüme uğramıştır.¹⁶⁰

Batı'da başlayan modernite hareketleri öncelikli olarak Hristiyanlık'ı etkilemiştir. Helenistik bir medeniyette doğan Hristiyanlık'ın bulunduğu kültürde topluluk bireyden önde tutulmaktaydı. Fakat zamanla Tanrı ve birey arasındaki araçlar kaldırılarak Tanrıyla direkt iletişim kurma yoluna gidilmiştir. Artık inananlar için iman etmenin amacı ezbere yapılan ritüeller değil, derin anlamlar sonucunda düşünülerek yapılan eylemlerdi. Bundan sonra sadece taklidî olarak yapılan kutsal eylemler artık yerini mânâya bırakmıştı. Çünkü Tanrı nazarında insanlar için aranan şey sadece amel değil, insanların içindeki iman olmaktadır. İmanın derinliklerine dalan insanlar ise, amellerini taklidi olarak değil, içlerindeki derin duygu ve düşüncelerle yoğurarak yapmaktaydılar.¹⁶¹

Bu süreçte dönemin hakim temaları daha çok bireyin özerkliği üzerine oluşturulmuştur. Bireye özerkliğiyle ilgili statüler verilerek ona özel bir alan sunulmuştur. Artık bireylerin günlük yaşantılarında geleneksel ve sembolik dünya görüşü anlamını yitirmiştir. Bireyin özel alana çekilmesi ve yeniden tanımlanmasıyla

¹⁵⁹ Adil Çiftçi, "Dini Kurumlar", **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:9, 1995, s.425-465.

¹⁶⁰ Thomas Luckmann,, **Görünmeyen Din**, çev. Ali Coşkun ve Fuat Aydın, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.77-78.

¹⁶¹ Martin Buber, **Tanrı Tutulması**, çev. Abdullatif Tüzer, Lotus Yayınları, Ankara, 2000, s.125.

birlikte insanlar bir kimlik arayışına girerek içlerine dönmeye başlamışlar ve geleneksel tabulardan uzaklaşmışlardır.¹⁶²

Bu noktadan sonra bireysel dindarlık tam olarak kendini göstermeye başlamaktadır. Artık insanlar Tanrıyla iletişimde kendini saklamayan ve bir aracıya ihtiyaç duymayan Mutlak bir güçle karşı karşıyadırlar. Fakat bireyler bu zamana kadar geleneksel inanç ilkelerine göre hareket ettikleri için bu yeni inanç şekline adapte olmakta zorlanmaktadırlar. Çünkü inançla ilgili yerleşmiş alışkanlıklardan kopmak kolay olmamaktadır. İlk başlarda Tanrıyla olan bu farklı iletişim şekline uyum sağlamakta zorlanılsa da var olan ‘kutsal topluluk’ anlayışından kopulmuş ve onun yerine ‘kişisel kutsiyet’ anlayışına geçilerek bireysellik için önemli bir adım atılmıştır.¹⁶³

Kutsal alandaki bu değişim dindeki dönüşümle birlikte insanların da bireyselleşmesine neden olmuştur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi modernite öncesi din algısında bireyler araçlar vasıtasıyla Tanrı’nın karşısındaydı. Yapılan değişikliklerle birlikte insan, Tanrıyla baş başa ve bağımsız bir aktör durumunda olmuştur. Din çatısı altındaki hurafe ve mucizevi inançlar terk edilerek akıl ve dünyevileşme yolu tercih edilmiştir. Bu açıdan dini bireyciliğin ilk ve en önemli unsuru *akılcılaşma* eğilimidir.¹⁶⁴

Peter L. Berger’e göre toplum ve kültürler sekülerleştiği gibi bilincin de sekülerleşmesi gerekir. Modernite sonrası insanlar, yaşam tarzlarında yönlendirici etken olması açısından dinî yorumlar yerine öz yaşamlarını kendilerinin yorumlayacağı bir bireycilik anlayışı sergilemektedirler.¹⁶⁵ Fakat dini kurumlar içerisinde bilinç dünyevileşirken dini bilinç de geleneksel tarafını öyle ya da böyle devam ettirmekteydi. Dolayısıyla akılcılık ve dünyevileşme tamamen dinden kopmak anlamına gelmemektedir. Hatta Berger’e göre bireyselleşmenin kökleri Kitab-ı Mukaddes’e kadar gitmektedir. Berger Protestanlık’ın, kilisenin gizemli ve saklı kısımlarını çıkarıp, Tanrı ve birey arasındaki araçların kaldırılması olarak tanımladığı

¹⁶² Thomas Luckmann, **Görünmeyen Din**, çev. Ali Coşkun ve Fuat Aydın, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.103-104.

¹⁶³ Buber, s.126.

¹⁶⁴ Ünal, **Dinsel Bireycilik**, s.151.

¹⁶⁵ Peter L. Berger, **Kutsal Şemsiye**, çev. Ali Coşkun, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015, s.197.

‘dünyanın büyüünün bozulması’ deyişinin aslında İsrail dinine kadar gittiğini savunmaktadır.¹⁶⁶

‘Dünyanın büyüünün bozulması’ ilahi ve beşeri olarak iki kısma ayrılmaktadır. İlahi açıdan bakıldığında dünya işlerinin dışında olan bir Tanrı vardır. Beşeri açıdan bakıldığında ise bireyselleşmeyi görmekteyiz. Bu durumda insan Tanrı karşısında hem mitolojik yönü olan hem de bireysel faaliyetleri olan bir aktördür. Bu örneğe en uygun kişiliklerden biri Musa peygamberdir.¹⁶⁷ Yaşadığı topluma göre yeni bir inanç şekli getirmesi ve yine o topluma rağmen bireysel inancından vazgeçmemesi Musa’nın bireyselliğinin en güzel örneğidir.

Dini bireyciliğe bir başka örnek ise varoluşçu felsefenin teist tarafını temsil eden Kierkegaard’dan gelmektedir. İbrahim peygamber ve oğlu İshak¹⁶⁸’ın kıssasından yola çıkan Kierkegaard, İbrahim peygamberin örnek bir *dinî* birey olduğunu düşünmektedir. Bilindiği üzere İbrahim peygamber çok sevdiği oğlu İshak’ı kurban etmesi için Tanrı’dan emir almıştır. Fakat bulunduğu toplumun etik anlayışı buna müsaade etmemektedir ve bu yüzden İbrahim halk tarafından birçok tepkiye maruz kalır. Tüm tepkilere rağmen İbrahim peygamber içindeki Tanrı sevgisi ve iman gücüyle Tanrı’nın bu emrini yerine getirmek için yola koyulmuştur. Sonuç olarak Tanrı, oğlu İshak’ı ondan almamış ve İbrahim peygamber de bu sınavı başarıyla tamamlamıştır.¹⁶⁹

Bu kıssada Kierkegaard’ın üzerinde durduğu en önemli nokta, İbrahim peygamberin bireysel duruşudur. Zira yaşadığı toplumda var olan etik anlayışını çiğneme ve tüm tepkilere rağmen inandığı şeyden vazgeçmemesi İbrahim peygamberin nasıl bir bireysellik sergilediğini göstermektedir. Tanrı’nın verdiği bu ağır görev ise hiçbir zaman İbrahim peygamberin O’na olan sevgisini ve inancını değiştirmemiştir. Her ne kadar yıllarca evlat özlemi çekse de, oğlunu canından çok sevse de, sorumluluğunun bilincine varmıştır. Büyük bir cesaretle kendi bireysel din anlayışının arkasında durarak inancını yerine getirmiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Berger, s.207.

¹⁶⁷ Berger, s.215-216.

¹⁶⁸ İshak, İbrahim’in kurban edeceği oğludur. Kierkegaard’ın da içinde bulunduğu hristiyan gelenekte İshak olarak kullanılırken, İslam geleneğinde İsmail olarak kullanılır.

¹⁶⁹ Hikayenin daha detaylı anlatımı ve analizi için bkz. Soren Kierkegaard, **Korku ve Titreme**, çev. Nur Beier, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2014, (Korku) s.35-43.

¹⁷⁰ Kierkegaard, Korku, s.100.

İbrahim peygamber bu zor sınavın mücadelesini verirken aynı zamanda fert olarak yaşamanın da bedelini ödemekteydi. Çünkü bir bireyin yaşadığı toplumda fert olarak kendi karar ve inancıyla hareket etmesi o toplumu tedirgin eder. İnsanlar genel olarak topluluk anlayışına kanalize edilmiştir. Bu yüzden ferdi davranışları olumsuz karşılamaktadır. Fakat fert olarak hareket etme özgürlüğü bireye inanılmaz bir cesaret ve güven vermektedir. Bu iki uçlu bir çubuk gibidir. Bir tarafı bireyi yorarken bir tarafı da haz vermektedir.

Birey olabilmek tümelden vazgeçmek demektir. Bu hangi birey olursa olsun kolay değildir. Bir insanın yaşadığı toplumla ve fakat ondan bağımsız olarak inancını yaşaması pek çok engeli de beraberinde getirmektedir. Doğduğumuz büyüdüğümüz yerde var olmanın mutluluğu ve yine yaşadığımız o topluluğun ilkelerine ve kurallarına rağmen tüm bireyselliğimizle yaşamaya çalışmak pek tabii kolay değildir.¹⁷¹ Bu yüzden bilinç bu noktada birey için çok önemli ve belirleyici bir faktördür. Bilinç ne kadar gelişirse birey kendini o kadar iyi tanır. Bilincini ne kadar kullanırsa içindeki ben'e o kadar yakın olur ve kendinin bilincinde olur. Ondan yapılmasını isteneni değil, kendi istediğini yapar.¹⁷²

Peki içimizdeki ben'e ne kadar ulaşabiliyoruz? Onu ne kadar tanıyoruz? Dünyaya geldiğimiz andan itibaren 'ben' oluşum halindedir. Bize olmuş halde gelmez veya belli bir süre sonra oluşumu durmaz. 'Ben' olması gerektir. Bireyi birey yapan özelliktir. Birey kendine dönebildiği takdirde 'ben' kendi olabilmektedir. Bunun yolu ise bilgidan geçmektedir. Bilgi, bilinçle birleşir ve işte o zaman 'ben' kendini tanır.¹⁷³

İçindeki ben'i yaşatmaya çalışan birey, toplumun işleyiş şekline ve insanlara baktığında umutsuzluğa kapılabilir. Zira kalabalıklar içerisinde sadece kendin olmaya çalışmak kolay değildir. Bu yüzden birçok insan, o kalabalıklarla aynı olmayı, taklit etmeyi basit ve güvenli görebilmektedir. Fakat bunun sonucunda da kendi içindeki ben'i kaybetmiş olur. Bu durumda da 'ben' kendini gerçekleştiremez. Oysa ki her insanın içinde ben'in kendisini gerçekleştirmesi gerekir. Hatta bu bir zorunluluktur. Çünkü ben'in kendisini gerçekleştirmesi demek, bireyin de kendisini

¹⁷¹ Kierkegaard, Korku, s.101-102.

¹⁷² Soren Kierkegaard, **Ölümçül Hastalık Umutsuzluk**, çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2010, (Umutsuzluk) s.39.

¹⁷³ Kierkegaard, Umutsuzluk, s.40.

tanınması demektir. Kendini tanımayan bir insan aynaya baktığında kendisini göremez. O, karşısındaki yansımaya baktığında karşısında sadece bir yabancı görür.¹⁷⁴

Bir birey kendi doğru ve yanlışlarının ölçütünü verirken kıstas olarak yaşadığı geleneği gösteriyorsa işte o zaman içindeki ben'den uzaklaşmış ve hakiki bir ölçüt vermemiş olur. Birey, kendini ve Tanrıyla olan ilişkisini tekrar gözden geçirerek hakikati ancak bu şekilde yorumlamalıdır. Çünkü gerçek bir ilişki sadece bir tarafın yaptırımları veya empozeleriyle olmamaktadır. Bu yüzden din, sadece Tanrıyla ilgili olan bir konu değildir. Din, Tanrı ve insan arasında olan bir ilişki meselesidir. 'Ben' ve 'sen' i kapsamaktadır. İnanan ve bilgiye ulaşan bir insanın Tanrıya olan bakış açısı yine o kişinin ruhunun kökeninden gelmektedir. Dolayısıyla Tanrı, insanlardan tamamıyla bağımsız bir varlık değildir.¹⁷⁵

İki tarafında aktif olduğu bu ilişkide aslında Tanrı karşısındakinin de bir şeyleri özgürce idrak etmesini beklemektedir. O, insana idrak etmenin kendisini değil, idrak edeceği şeyleri vermektedir. Çünkü ancak bu durumda Tanrıyla bir olunabilir. Dolayısıyla bireylerin yapacağı fiiller zorunluluktan değil, kendi bilgi ve iradeleriyle yine kendileri olmaları içindir.¹⁷⁶ Zira dinsel alanda Tanrıyla bir olma durumu sonsuzluğu çağrıştırmaktadır. Fakat içinde bilgi ve bilinç olmayan bir bağlılık sadece boş bir sarhoşluğa neden olmaktadır. Birey ancak bilgiye ve bilince sahip olduğu taktirde gerçek imana ulaşabilmektedir. Eğer kendi içindeki ben'i bulup, kendisi olabilirse gerçek anlamda Tanrıya yönelmiş ve Onunla birlikte olmuş olur.¹⁷⁷

Günümüzde dini bireycilik ile ilgili pek çok çalışma gerçekleştirilmektedir. Robert N. Bellah bu çalışmaları yapan araştırmacılardan biridir. Dini evrimsel olarak ele alan Bellah, onu beş kısma ayırır. Bunlar; ilkel dönem, eski dönem, tarihi dönem, erken modern dönem ve modern dönemdir. İnsanlığın başından bugüne kadar gelen bu kısımların sonuncusu olan modern dönem ise "dini bireycilik"i temsil

¹⁷⁴ Kierkegaard, Umutsuzluk, s.46-47.

¹⁷⁵ Martin Buber, **Tanrı Tutulması**, çev. Abdullatif Tüzer, Lotus Yayınları, Ankara, 2000, s.98-99.

¹⁷⁶ Martin Buber, **Tanrı Tutulması**, çev. Abdullatif Tüzer, Lotus Yayınları, Ankara, 2000,, s.119.

¹⁷⁷ Kierkegaard, Umutsuzluk, s.42.

etmektedir. Bu aşamada dinin sembolik kısmı çöker. Bireyler hayatla yüzleşir ve sınırlar dahilinde sürekli kendi dönüşümünü gerçekleştirir.¹⁷⁸

Bellah'ın dini bireycilik ile ilgili en önemli çalışmalarından biri de *Habit of The Heart* 'dır. Bellah'ın arkadaşlarıyla birlikte hazırladığı bu çalışmada Amerika'da dini bireycilik ile ilgili yapılan röportajlar yer almaktadır. Dini evrimin beşinci aşaması olan modern dönem (dini bireycilik) bu çalışmada detaylandırılmış ve "sheilaism" olarak özelleştirilmiştir. Peki "sheilaism" nedir?

Sheilaism, yapılan çalışmada dini bireyciliğin en ünlü ifadelerinden biridir. çalışma için görüşülen birisi kendisinden 'dini' ya da 'inancı' olarak söz etmektedir. görüşmecinin adı Sheila Larson'dır. Genç bir hemşire olan Sheila inancını "sheilaism" olarak tanımlamaktadır. Sheila Tanrı'ya inandığını fakat fanatik bir dindar olmadığını söylemekte ve en son ne zaman kiliseye gittiğini bile hatırlamadığını eklemektedir. Kendisini ayakta tutan şeyin içindeki inanç olduğunu ve bu inancın adının "sheilaism" olduğunu ifade etmektedir. Bu inancı tam olarak "kendi küçük sesim" cümleleriyle tanımlamaktadır. Sheila'nın inancı Tanrı'ya inanmanın ötesinde bazı prensiplere sahiptir. Bunlar; kendimizi sevmek ve kendimize karşı nazik olmaya çalışmaktır.¹⁷⁹ Baskıcı bir aileden gelen Sheila, kendisini bu hayattan kurtardıktan sonra kendi içinde bir merkez bulmaya çalışır ve dini bireycilik yolunda ilerler. Bu açıdan onun "Sheilaism"i dış otoriteyi içsel bir anlama dönüştürme çabasına dayanmaktadır.¹⁸⁰

Toplumun dini bireyciliğe doğru kayışını Wade Clark Roof maneviyat üzerinden açıklamaktadır. İnsanların ruhsal olarak girdiği bu yeni döneme "yaşayan din" adını veren Roof, bu "bireysel maneviyat"ın korkulacak bir şey olmadığını savunmaktadır. Zira bireyler doğduklarından beri belirli bir inancın söylem ve uygulamalarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle "bireysel maneviyat" hiçbir zaman tek başına sorun olmamaktadır, çünkü çevredeki kurumlar ve etkiler tarafından kaçınılmaz olarak şekillendirilmektedir. Peki bu süreçte dini bireyciler nasıl bir manevi yaşam yolu izliyorlar? Bireyler dünyaya geldikleri andan itibaren etrafında

¹⁷⁸ Robert N. Bellah, "Religious Evolution", **American Sociological Association**, Vol:29, No:3, 1964, s.358-374.

¹⁷⁹ Robert N. Bellah, Richard Madsen, William M. Sullivan, Ann Swidler, Steven M. Tipton, **Habits of The Heart**, University of California Press, London, 2008, s. 221.

¹⁸⁰ Bellah, Robert N., et al, **Habits of The Heart**, University of California Press, London, 2008, s. 235.

gördüğü dini söylemleri, uygulamaları alırlar. Bunları seçici olarak kendi süzgeçlerinden geçirerek kendi hayatlarında kullanırlar. Bireyler bu süreçte kendi iç dünyalarında anlam yaratan bir insana dönüşmektedir. Bununla beraber bir yanda geleneksel din de kendi varlığını göstermektedir. Bireyler bu noktada yaratıcı zihinleriyle geleneksel dini bir arada sürdürmeye çalışırlar. Böylelikle bireyler anlam yaratmak için kendilerinin de dahil olduğu yeni dini alanlar inşa ederek kendi dinsel bireyci yollarını çizmektedirler.¹⁸¹

Sonuç olarak dinsel bireyciler inanç konusunda sadece kendi düşüncelerini değil dini de merkeze alarak hareket etmektedirler. Bireyin kurtuluşu için dışsal herhangi bir kuruluşa ihtiyacı yoktur. Seçimlerini kendini sınavarak ve bu konuyla ilgili çaba göstererek özgür iradesiyle gerçekleştirir. Bu kolay bir süreç değildir. Zira sorumluluk tamamen bireyin kendisindedir. Günümüzde pek çok bireyin işte bu “sorumluluk”tan kaçtığı için dışsal başka kurum ve topluluklara bağlı olduğunu görmekteyiz. Fakat bu bir yandan bireylerin sorumluluğunu azaltırken bir yandan da özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Bu açıdan dini bireyciler için özgürlük inançlarının bir parçasıdır. Bu özgürlük bilinci, dini bireycilerin ne kadar eşitlikçi olduğunun da kanıtı olmaktadır. Çünkü dini bireyciler kendi aralarında herhangi bir üstünlük olmadığına ve tüm müminlerin manevi eşitliğine inanmaktadırlar. Kendilerini kimseden üstün görmeyen bireyler kendi inançlarını da üstün görmedikleri ve eşitlikçi oldukları için bireysel düşüncelerini kimseye empoze etmeye çalışmazlar. Bu durum gruplaşmalarını ve birbirlerini ötekileştirmelerini engelleyen en güçlü faktördür.¹⁸²

Bu bölümde çalışmamızın önemli bir kısmını oluşturan bireyciliği ve dini bireyciliği aktarmaya çalıştık. Queer teorisi ile birçok ortak noktası olan dini bireyselliği bilhassa özgürlük ve bireysellik açısından ele aldık. Cinsel yönelimde olduğu gibi inanç yönünde de odak noktası birey ve onun özgürlüğü olan bu iki düşünce sisteminin farklı alanlarda fakat aynı bakış açısında olduğunu göstermeye çalıştık. Bunu yaparken iki alanı ortak noktada birleştirmek için bir çaba göstermedik. Çünkü bu iki düşünce sistemi bireyin özgürlüğü açısından zaten aynı

¹⁸¹ Melissa M. Wilcox, “When Sheila’s Lesbian: Religious Individualism among Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Christians”, **Sociology of Religion**, Vol:63, No:4, 2002.

¹⁸² M. Süheyl Ünal, “Dinsel Bireycilik: Tehdit Mi? Fırsat Mı?”, **Dini Araştırmalar**, Cilt:13, Sayı:37, 2010, s.14-15.

pencereden bakmaktadırlar. Biz elimizden geldiğince bu gerçekliğı çalışmamızın başlığı altında aktarmaya çalıştık. Bir sonraki bölüm çalışmamızın daha çok teorik kısmını anlatmaktadır. Kullandığımız yöntemleri, çalışmamızı nasıl yürüttüğümüzü ve araştırmamızda kullandığımız teknikleri detaylı bir şekilde anlattık. Araştırma konumuz çalışma alanı açısından detay ve incelik gerektiren bir konuya sahip olduğu için yöntem olarak “nitel yöntem”i kullanmayı tercih ettik. Araştırmamızın yöntemi ve kullandığımız teknikler aşağıda başlıklar altında detaylı olarak aktarılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Yapılan bu araştırmada, kendilerini Müslüman olarak tanımlayan queer bireylerin inandıkları dini bireysel olarak yaşama şekilleri üzerine çalışılmaktadır. Bu incelemeyi yaparken bireylerin din olgusu ile ilgili düşüncelerine, yorumlarına ve yer yer de eleştirilerine yer verilerek konu kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Bu açıdan meselenin daha iyi anlaşılması ve aktarılması adına bizler araştırma deseni olarak nitel araştırmayı tercih ettik. Aşağıda araştırmanın yöntemi, verileri toplama tekniği, görüşmenin türü ve formu, son olarak da verilerin analizi hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılabilecek iki ana yaklaşım türü vardır. Bunlar nicel ve nitel araştırma yöntemleridir. Biz araştırmamızda nitel araştırma yöntemini kullanmaktayız. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleriyle ilgili birçok görüş vardır. Bazı araştırmacılar sosyal olaylarda pozitivist yaklaşımı tercih etmektedirler. Bunu tercih eden araştırmacıların gerekçesi ise sosyal olayların tıpkı fizik olayları gibi çözümlenebileceği görüşüdür. Bir de yorumlayıcı yaklaşım vardır. Bu yaklaşımı savunanlar sosyal olayların fiziksel olaylar gibi öylece var olmadığı, birey ve toplumun birlikte oluşturduğu bir bütün olduğu kanaatindedirler. Sosyal gerçekliğin fiziksel olaylardan farklı olduğu, dolayısıyla da sosyal olayların fizik bilimlerindeki gibi matematiksel yöntemlerle çözümlenemeyeceği ilkesinden hareket etmektedir. Çünkü sosyal dünya karmaşık ve ayrıntılıdır. Sosyal bir vaka analiz edilirken kapsamlı bir şekilde ele alınmalı ve incelenmelidir.¹⁸³

Niteliksel yaklaşım yorumlayıcı yaklaşımı kapsamaktadır. Bu alanda bilgi elde edilirken araştırmanın yapıldığı kaynakla karşılıklı etkileşime geçilir ve konuyla ilgili yorum yapılır. Burada araştırmacı sadece bilgiyi toplayan bir araç değil konuyu

¹⁸³ Belkıs Kümbetoğlu, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.42.

derinlemesine inceleyen ve olayın içine girerek yorum yapan bir kişidir.¹⁸⁴ Biz de araştırmamızı yaparken queer Müslüman bireylerin deneyimledikleri bireysel ve toplumsal olay ve olguları, bunlara karşı bakış açılarını daha iyi anlayabilmek adına onları doğal ortamlarında gözlemleyerek bu süreci yorumlamaya çalıştık. Görüşmecilerimizi belirlerken –yöntemimizin de desteklediği gibi- miktarın çokluğundan ziyade görüşmelerin kalitesini önemsedik. Bu noktada fenomenolojik bakış açısından faydalandık.

3.1.1. Nitel Araştırmada Fenomenoloji Deseni

Nitel araştırmanın temelinde antropoloji, sosyoloji, beşeri bilimler ve değerlendirmeler bulunur. Bu çeşitlilik onun birden fazla türünün olmasını sağlar. Nitel araştırma teknikleri 21. yüzyılda netliğe kavuşur ve nitel araştırma türleri belirlenerek bir çatı altında toplanır. Desenlerin belirlenmesi çalışılan konuların çerçevesi ve tutarlılığı açısından önemlidir. Araştırmacılar çalışacakları deseni seçtikten sonra o çerçevede ilerler. Fenomenolojik araştırma deseni bunlardan biridir. Burada araştırmacı bir fenomen hakkında bireylerin yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak onların yaptığı tanımlamaları inceler. Felsefi temelleri güçlü olan bu yöntem röportaj tekniğiyle de uygulanır. Bizim çalışmamızda da fenomenolojik nitel desen kullanılmaktadır.

Fenomenolojik desenin en önemli özelliği odaklanmadır. Çevremizde gördüğümüz olayları, fenomenleri derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde inceleyerek farkında olmadığımız yönlerine odaklanmamızı sağlar. Günlük hayatta pek çok olguyla karşılaşmaktayız. Fakat bu olgular, onları tam olarak anladığımız anlamına gelmemektedir. Tam olarak fenomenoloji, anlamını kavrayamadığımız bu olgular üzerinde araştırma zemini oluşturmaktadır.¹⁸⁵ Biz araştırmamızda ‘din’ olgusu üzerinden ilerleyerek cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimler üzerine görüşmeler gerçekleştirdik. Bu noktada amacımız, queer müslüman bireylerin gözünden (cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimler de dahil olmak üzere) din olgusunu bütün açılarıyla ele almaktır.

¹⁸⁴ Kümbetoğlu, s.43.

¹⁸⁵ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.78.

Fenomenolojik araştırmalarda veri kaynakları önemli rol oynamaktadır. Söz konusu olguyu yaşayan ve bunu aktarabilen bireyler ya da gruplar veri kaynağı olarak kullanılmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımda örneklem uygulamaları dar aralıkta tutulmaktadır.¹⁸⁶ Konuyla ilgili alanda yapılan gözlemler ve görüşmelerin içeriğı ve derinliğı çok önemlidir. Bu yüzden görüşmeci sayısı 10’u geçmemekle birlikte görüşmeler uzun ve derinlemesine gerçekleştirilmelidir. Bu tür çalışmalarda duruma göre bir görüşmeciyle birden fazla oturum gerektiren görüşmeler gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla kişi sayısı açısından sınırlandırma getirilmesi çalışmanın kapsamı gereğı daha faydalıdır. Fakat bazı durumlarda birey sayısının sınırlılığı, araştırılan olguyu yaşayan bireylerin azınlık olmasından veya bireylerin görüşmek istememelerinden kaynaklanabilmektedir.¹⁸⁷ Araştırmamızın saha çalışması sırasında yaşanılan en büyük sıkıntı bu olmaktadır. Bireylerin gerek toplum baskısı, gerek ifşa edilme korkularından dolayı görüşmeci bulmakta zorlandık. Uzun gözlemler ve görüşmeler sonucu güven ortamı sağılayarak bireyleri ikna edebildik. İkna edemediğimiz ve ya ikna etsek de son anda görüşmeden vazgeçen bireyler de oldu. Bu yüzden araştırmamızın saha çalışması uzun sürmüştür. Zira güven ortamı oluşturmak için bu bireylerin derneklerine, ortamlarına ve etkinliklerine girmek yetmemektedir. Bireylerle birebir görüşmek, onlarla uzun vakit geçirmek diyalogun ilerlemesi açısından önemlidir. Sınırlılık açısından karşılaştırdığımız bir diğeri sorun da bireylerin Müslüman olmalarıdır.

Gözlemlediğimiz kadarıyla ateist, deist ve ya Hristiyan bireyler Yahudi ve Müslüman bireylere nazaran cinsel yönelimleri ve din olgusuyla ilgili konuşmalara daha açıktırlar. Birçok Müslüman bireyle bu konular hakkında görüşmüş olsak da bireyler bunun araştırmamızda kullanılmasına ve kayıt edilmesine karşı gelmişlerdir. Görüşmeyi kabul eden bireylerle uzun ve derinlemesine oturumlar yaptık. Gerektiğinde de oturum sayılarını arttırarak görüşmelerimizi tamamladık.

Fenomenolojik araştırma deseninde *görüşme*, veri toplama açısından en önemli araçtır. Dolayısıyla görüşmeci sayısının sınırlı olması hem bizim çalışmamızın derinliğı açısından hem de görüşmecilerden kaynaklanan sıkıntılar açısından faydalı olmaktadır. Bu süreçte çoğunluğı İzmir’den olan, İstanbul, Manisa

¹⁸⁶ Gary Rolfe, “Validity, Trustworthiness And Rigour: Quality And The Idea Of Qualitative Research”, **Journal of Advanced Nursing Research**, Vol:53 No:3,2006 s.304-310.

¹⁸⁷ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, s.80.

ve Denizli gibi şehir dışından da bireylerle görüşmeler sağlanmıştır. Bu görüşmelerden bir kısmı topluluk üyesi, bir kısmı dernek üyesi ve bazıları da gizli yaşamayı tercih eden bireylerdir.

3.1.2. Örneklem

Bir araştırma evreninin geniş olduğu durumlarda değişkenlerin hatlarını belirlemek gerekmektedir. Bu durumda sınırların çizilmesi hem araştırmacı hem de konu açısından çok önemlidir. Bu yüzden bilim adamları bütün evreni çalışmak yerine evreni temsil eden birey, olay veya olguyu ele alarak çalışmanın daha pratik olacağı kararına varmışlardır. Bunun adına da ‘örneklem’ demektirler.¹⁸⁸ Yaptığımız araştırma kapsamında yedi birey ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bireylerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini tanımlamalarına göre bir kadın trans, iki biseksüel, iki gay ve iki de cinsiyet kimliği olmayan görüşmeciyle derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Çalışmamızda görüşmelerimizi yaparken *olasılıksız amaçlı örnekleme* yöntemini kullandık. Olasılıksız amaçlı örnekleme, bireylerin belirli özellikleri göz önünde bulundurularak olay ve olguların çok yönlü keşfedilmesine ve daha detaylı açıklanabilmesi adına çok yararlı addedilmektedir. Nitel araştırma geleneğinin içinden çıkan bu yöntem Patton’a göre, araştırma evreni açısından genellemeler yapmak yerine kaliteli ve derinlemesine görüşmeler yaparak daha zengin bilgiye sahip olmamızı sağlamaktadır.¹⁸⁹

Din ve cinsel yönelim gibi iki hassas konuyu aynı başlık altında çalışmamızdan dolayı bu araştırma yöntemi bizim açımızdan önemli bir yere sahiptir. Amacımız bir durumu genelleyerek ortaya sayısal olarak bir veri koymak olmadığından görüşmelerimizi titizlikle ve derinlemesine gerçekleştirdik. Şunu da belirtmeliyiz ki görüşmecileri belirlerken kolay ve bizi zorlamayacak yolları değil bireyleri ve konuyu daha iyi anlayıp içeriği zenginleştirecek yolları tercih ettik. Bundan dolayı görüşmecilere daha fazla mesai harcayıp daha detaylı gözlem yaptık. Bazı görüşmelerin başka görüşmelerle tekrara düştüğünü fark ettiğimizde

¹⁸⁸ Aysel Aziz, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2015, s.49.

¹⁸⁹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, s.135.

görüşmelerden birini çıkarttık ya da konunun içeriğini açısından zenginleştirmeyeceğini, yeterince kaliteli olmadığını düşündüğümüz görüşmeleri eledik.

Örneğin görüşmelerimizi gerçekleştirirken görüşmecilerden istediğimiz cinsel yönelimlerini dile getirmeleri ve bulundukları durumda dini bireysel olarak nasıl yaşadıkları ve bununla ilgili bakış açılarını aktarmalarıdır. Fakat homoseksüel veya biseksüel eğilimlerini fark eden, bununla ilgili deneyimi olan bazı bireylerin günah endişelerinden dolayı bu durumu reddettiklerini, olmamış saydıklarını fark ettik. Bir kaç oturumdan sonra artık tövbe ettiklerini veya geçmişte yaşadıkları bu deneyimin bir yanılsama olduğunu, bundan dolayı da yönelimlerinin tamamen heteroseksüel olduğunu açıkladılar. Bu açıklamalar her bireyde birebir aynı olmamakla birlikte ortalama olarak benzerlik arz etmektedir.

Fakat yukarıda queer teorisi cinsel yönelimler¹⁹⁰ bölümünde de detaylı olarak verdiğimiz gibi cinsel yönelimler bizim sosyal kaygılarımızdan dolayı yönlendirebileceğimiz yönelimler değildir. Bireylerde günah kaygısından ve bunu başka birine dillendirmenin verdiği rahatsızlıktan dolayı bulundukları durumu reddetme ya da üstünü örtme gibi davranışlar görülmektedir. Bu durumda bireyin cinsel yönelimiyle ilgili tam olarak bir tanımlamada bulunmadığını veya bulunsa da bunu dini kaygılarından dolayı dile getirmediğini görmekteyiz. Dolayısıyla bizim de kendisiyle ilgili yaptığı tanımlama dışında ekleme ya da çıkartma yapamayacağımızdan ötürü bazı görüşmeler üzerinde uzun uzun çalışmış olsak da iptal etmek zorunda kaldık. Zira araştırmamızın amacı bir fenomeni derinlemesine incelemek ve aktarmaktır. Bu açıdan görüşmecilerimizin sayısı değil, görüşmelerin içeriği ve araştırmamıza kattığı bilgi değeri bizim için daha önemlidir.

Çalışmamızın daha sağlıklı ve hızlı ilerleyebilmesi adına amaçlı örnekleme yöntemlerinden *kartopu* yöntemini uyguladık. Kartopu örnekleme yöntemi öncelikle az kişiyle başlayıp daha sonra genişlemektedir. Bu durum önce araştırmacının yaptığı görüşmelerle başlamaktadır. Daha sonra araştırmacı o görüşmelerden aldığı referanslarla diğer görüşmeleri ayarlamaktadır. Bireyler kendi çevrelerinden diğer görüşmecilere ulaşımı sağlarsa halka genişler. Bu süreç ilerledikçe birey sayısı artmakta ve görüşme halkası büyümektedir. Bundan sonra ise araştırmacı

¹⁹⁰ Konuyla ilgili detaylı bilgilendirme Birinci Bölüm “Queer Teorisi ve Cinsel Yönelimler” başlığı altındaki “Cinsel Yönelimler” yan başlığında verilmiştir.

görüşmeciler arasında araştırmanın problemi ve amacının en iyi şekilde anlaşılmasına yardımcı olacak uygun bireyleri seçerek daha zengin bilgi kaynağına ulaşma fırsatı bulmaktadır.¹⁹¹

Bu araştırmada katılımcılara çeşitli kanallardan ulaşılmıştır. İlk olarak İzmirde 2014 yılında düzenlenen Sinema Günleri Queer Haftasındaki etkinliklere katılarak birçok bireyle görüşme sağlanmıştır. Beraberinde her yıl düzenlenen “Onur Yürüyüşlerine” katılarak gözlem yapılmış ve bireylerle birebir görüşülmüştür. Şunu da belirtmeliyiz ki bu etkinliklerde kendilerini Müslüman kabul eden bireyler azınlıktadır. O açıdan görüştüğümüz ya da gözlemlediğimiz her birey Müslüman queer olmamaktadır. Fakat etkinliklere sıklıkla katılarak ve aktif görünerek kartopu tekniğiyle belirli çevrelere ulaşılmış ve onların arasından Müslüman bireylere ulaşılmıştır.

Bir diğer sorun ise görüşmeler sağlansa da bunların kayda geçip geçmeme meselesidir. Zira birçok katılımcı görüşmeyi kabul etse de kayda geçirilmesine müsaade etmemiştir. Bunun dışında İzmir Genç LGBTİ derneğinin çeşitli etkinliklerine katılarak gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca sosyal medyadan ulaştığımız bireyler vardır. Sosyal medya bu anlamda bizim için son derece önemlidir. Çünkü genç neslin sıklıkla vakit geçirdiği ve uzak yakın demeden herkesin ortak alanda buluşabildiği bir zemin olmasından dolayı görüşmelerin çeşitliliğini sağlamaktadır. İTÜ Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Kulübü bunlardan biridir. Bunun dışında bir takım seksolog ve drag queen¹⁹² bireyle görüşülerek çalışma zenginleştirilmiştir. Bu etkinlikler ve bağlantılar kartopu yöntemini uygulamamızda kolaylık sağlamıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz nedenlerden dolayı katılımcı sayılarını belirlerken nicel olarak çokluğa değil niteliğe dikkat etmeye çalıştık. Görüşmeleri uzun ve derinlemesine gerçekleştirdik. Queer Müslüman bireylerin din olgusunu ve bireysel olarak dine bakış açılarını kendi perspektiflerinden detaylı olarak aktarmalarını sağlamaya çalıştık. Konunun derinliği açısından analiz yaparken karmaşa olmaması için bireylerin donanımlı ve bilinçli olmasını göz önünde bulundurarak görüşmelerin

¹⁹¹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, s.139-140.

¹⁹² Drag queen; genellikle çoğunluğu erkek olan bireylerin kadın kıyafetleri giyerek; abartılı, kadınsı cinsiyet rolleriyle eğlenceli bir amaç için hareket eden performans sanatçılarıdır. Verta Taylor, Leila J. Rupp, “Chicks with Dicks, Men in Dresses: What It Means to Be a Drag Queen”, **Journal of Homosexuality**, Vol:46, No:3-4, 2008, s.114-115.

çokluğu değil içeriği üzerinde durduk. Bazı nitel araştırma çalışmaları bir ya da iki kişi üzerinde yürütülmektedir. Fenomenolojik yöntemde ise tipik olarak üç ile on kişi arasında çalışılması uygun görülmektedir.¹⁹³

Araştırmamızın görüşme kısmında katılımcıların 18 yaşından büyük olmasına, kendini Müslüman olarak tanımlamasına, queer kapsamında heteroseksüellik de dahil olmak üzere cinsel yönelimlerini tanımlayabilecek ve kendinin farkında olmasına dikkat edilmiştir. Bunların yanında inanç ve cinsel yönelim ya da cinsiyet rolleriyle ilgili bilinçli ve bilgi sahibi olmalarına özen gösterilmiştir.

3.1.3. Veri Oluşturma Tekniği

Bir araştırmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kullanılacak yöntemler ve teknikler önemlidir. Veri toplama teknikleri araştırmanın sınırlarını belirleyerek bilgi toplamanın yanı sıra araştırmanın daha kaliteli ilerlemesini sağlayan bir araçtır. Araştırmada kullanılacak teknikler çalışmanın konusuna, problemine, amacına ve maddi olanaklarına göre değişiklik göstermektedir. Bu açıdan yöntemi belirlerken araştırmanın genel nitelikleri dikkate alınmaktadır. Bu alanda yararlandığım veri toplama teknikleri *gözlem, görüşme ve alanla ilgili okumalardır*. Bunlardan bilhassa gözlem ve görüşme tekniği çalışmamız için son derece önemlidir. Aşağıda bu teknikleri ayrıntılı olarak anlatacağız.

3.1.3.2. Gözlem

Gözlem; herhangi bir ortamda bilinçli ya da bilinçsiz olarak gerçekleştirilen olayların bir amaç için ayrıntılı bir şekilde incelendiği ve bundan bilgi toplandığı bir tekniktir. Bu teknik araştırmacının uygun bulduğu her türlü sosyal ve kurumsal ortamda gerçekleştirilebilir.¹⁹⁴

Araştırmamızda gözlem tekniğini hem görüşmelerimizin içinde gerçekleştirdik hem de sadece gözlem yapmak için ilgili ortamlarda bulunduk.

¹⁹³ John W. Creswell, **Research Design**, Sage, America, 2014, s.239.

¹⁹⁴ A. Hamdi İslamoğlu ve Ümit Alınacı, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.121.

Görüşmelerimizde yaptığımız gözlem, katılımcıların jest ve mimiklerini ya da verdikleri tepkileri, sevdikleri ve sevmedikleri durumları da içermektedir. Böylece görüşmelerimiz daha verimli ve kaliteli geçti. Tabîî bunu yaparken kendilerini daha rahat ve özgür hissetmeleri için katılımcılara sezdirmemeye özen gösterdik. Bu konuyla ilgili olarak bazı görüşmecilerimiz önceden bu tarz görüşmeler gerçekleştirdiklerini ve görüşmelerin sadece soru cevap şeklinde geçtiğini, bunu yaparken de bir yandan incelendiklerini hissettiklerini bu yüzden de çok rahatsızlık duyduklarını dile getirdiler. Biz de bu tarz sorunların gerçekleşmemesi ve katılımcıların kendilerini daha rahat dile getirmelerini sağlamak için elimizden geldiğince görüşme esnasında yaptığımız gözlemleri belli etmemeye çalıştık.

Sadece gözlem yapmak için bulunduğumuz ortamlarda *yarı yapılandırılmış* alan çalışmasından faydalandık. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi gözlem amacıyla LGBTİ derneklerinde, Onur Yürüyüşlerinde ve bunun dışında gerçekleştirilen diğer queer etkinliklerinde bulunduk. Bu katılımlarda olay ve fenomenlere ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde inceleme yaptık ve bunları not ettik. Bazı durumlarda araştırmacı kimliğimizi belli ederken bazı durumlarda ortamın doğal havasının bozulmaması ve bireylerin daha rahat etmeleri adına kimliğimizi belli etmedik. Dernek gibi büro tarzı çalışma ortamlarında incelemelerimizi daha kontrollü yaparken, yürüyüş ya da açık alanda olan herhangi bir etkinlikte ortam içinde rol oynayan dış etkenleri kontrol edemediğimizden dolayı zorlandığımız ya da vakit kaybettiğimiz zamanlar olmuştur. Fakat doğal ortamda gerçekleştirilen gözlemler, gerçeği daha yakın temsil etmektedir. Buradan elde ettiğimiz bilgiler de yaptığımız incelemelerin sonuçlarının daha yüksek geçerlilikte olmasına katkı sağlamaktadır. Bu yüzden çalışmamızın gözlem süreleri uzun tutularak geniş zamana yayılmıştır.

3.1.3.3. Görüşme

Görüşme, sosyoloji alanında en çok kullanılan ve hemen hemen fenomenolojik sosyolojik yöntemle aynı anlama gelen temel veri toplama tekniklerinden biridir. Bireylerin davranış ve tutumlarına, deneyimlerine, inançlarına,

duygu ve düşüncelerine ilişkin bilgi toplamada son derece etkili bir tekniktir.¹⁹⁵ Alanyazında görüşme tekniğinin iki türü söz konusudur. Araştırma sürecimizde *yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini* kullandık. Yapılandırılmamış görüşmelerimiz *sohbet tarzı* görüşme türü olarak gerçekleştirilmiştir. Bazı katılımcılarımızın çekingen olduğunu, üzerlerinde aile çevre baskısını ve dinen kendilerini suçlu hissettiklerini, bundan dolayı da kendilerini tam olarak veremediklerini fark ettik. Bu gibi görüşme ortamlarında ses kaydı yapmamakla birlikte hazırladığımız soruları aralarda ve seyrek sorarak sohbet tarzı görüşme yöntemini uyguladık.

Bu alanda zorlandığımız zamanlar oldu. Not almak, not alınamayan kısımları akılda tutmak ve bir yandan da bireye hissettirmeden onu incelemek hem uzun zaman harcanmasına hem de araştırmacının yer yer konsantrasyonunun bozulmasına neden olmuştur. Bu açıdan görüşme tekniği sosyolojik olarak kolay bir veri toplama aracı gibi görünse de sosyal açıdan insanları anlama, bu konuda bireylere yoğunlaşma, duyarlılık ve anlayış, zihinsel olarak dinç olma ve disiplin gibi becerileri gerektiren hem sanatsal hem de bilim yönü olan zor bir tekniktir.¹⁹⁶ Dolayısıyla bu tarz görüşmeler günlük hayatta kullanılan, bireylerin birbirini dikkatle dinlemediği ve bazen yanlış anlaşılmanın olduğu diyaloglardan çok farklıdır. Bu açıdan çalışmamızda gerçekleştirdiğimiz görüşmelerin araştırma alanında nitelikli olabilmesi için günlük etkileşim ve iletişim sürecinde hataların olmamasına titizlikle özen gösterdik. Görüşmelerimizde bireyin iç dünyasına girerek onun bakış açısını anlamaya gayret gösterdik. Nitekim fenomenolojik sosyolojiye göre objektif olmak, karşımızdaki insanın sübjektifliğine vâkıf olabildiğimiz ölçüde gerçekleşir. Burada temel görevimiz katılımcının deneyim, düşünce, olumlu ya da olumsuz zihinsel algılar ve buna yönelik tepkiler gibi gözlemlenemeyen yönlerini anlamaya çalışmak ve sorular karşısında rahat ve dürüst bir tutum sergilemesini sağlamaktır.

Uyguladığımız diğer tekniğin de *yarı yapılandırılmış görüşme tekniği* olduğunu söylemiştik. Bu tekniği kullanırken katılımcılarımızın kendilerini rahat ve özgür hissedecekleri bir görüşme gerçekleştirmeye özen gösterdik. Bunun için sadece soru cevap şeklinde değil, hem *soru cevap* şeklinde hem de sohbet tarzında

¹⁹⁵ Bruce A. , et al, **Social Science Research Methods**, Prentice Hall, New Jersey, 1984, s.102.

¹⁹⁶ Michael Q. Patton, **How to Use Qualitative Methods in Evaluation**, Newbury Park, Sage Publications, 1987, s.108.

görüşmeler yaptık. Görüşmelerin düzenli bir şekilde gerçekleşmesi ve bireyler adına ihtiyaç duyulan bilgilere eksiksiz olarak ulaşılabilmesi için soru sayısı çok olmayan bir görüşme formu hazırladık. Bazı görüşmelerimizde bu sorular *sırasıyla* sorulurken bazı görüşmelerimizde *karışık* sorulmaktadır ya da soruların bir kısmı çıkartılarak duruma göre soru eklenmiştir. Bununla ilgili detaylı bilgiyi hemen aşağıdaki “Görüşme Formu” başlığı altında vermekteyiz.

Son olarak görüşmelerimizi ses kayıt cihazıyla kaydettiğimizi belirtmeliyiz. En kısa görüşmemiz 35 dakika, en uzun görüşmemiz 120 dakika sürmüştür. Görüşmelerin ortalama uzunluğu 65 dakikadır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Katılımcıların gizliliği çalışmamız için çok önemli olduğundan her katılımcı için bir rumuz kullanılmıştır. Görüşme esnasında söylenilen ve görüşmecinin gizlenmesini istediği bütün bilgiler saklı tutulmuş veya isimleri değiştirilerek yazıya geçirilmiştir. Görüşmecilerin ses kayıtları ve yazıya geçirilmiş halleri bilgisayar ortamında şifreli olarak saklanmaktadır. Bu durumdan görüşmeciler haberdar edilmiştir.

3.1.3.4. Görüşme Formu

Araştırmamızda queer Müslüman bireylerin dini bireysel olarak yaşama şekilleri incelenmekte ve bireylerin bununla ilgili düşünceleri ele alınmaktadır. Bu kapsamda tezimizin buraya kadar olan kısmını özetlemek gerekirse, çalışmamızı iki ana koldan yürüttük. İlk olarak ‘queer’in daha iyi anlaşılabilmesi adına cinsel yönelimlerle ilgili temel kavramlardan, daha sonra da cinsiyet rollerinden bahsettik. Konuyla ilgili alanyazını ayrıntılı olarak inceledikten sonra queer teorisini detaylı bir şekilde aktarmaya çalıştık. Daha sonra çalışmamızın temelini oluşturan ve kavramsal olarak önemli yeri olan “dini bireycilik” konusunu ele aldık. Dini bireyciliğe tam olarak girmeden önce bireysellikten bahsederek konuya bir giriş yaptık ve daha sonra dini bireyciliği detaylı bir şekilde aktardık.

Konuyla ilgili alanyazını inceledikten sonra görüşme formunu hazırladık. Görüşme formu ikisi sonlandırma sorusu olmakla birlikte toplamda 9 sorudan oluşmaktadır.¹⁹⁷ Sorularımızın bir kısmı tek sorulmakla birlikte bir kısmı sorulan

¹⁹⁷ Görüşme Formunun detayları “EK.1 Görüşme Formu”nda verilmektedir.

sorunun alt sorusu olarak yer almaktadır. Sorularımızı üç kısma ayırdık. Birinci kategorideki sorular katılımcının ailesi, yetiştiği ve büyüdüğü ortamla ilgili sorulardır. Bu sorulardaki amacımız katılımcının çocukluğunu inceleyerek büyüdüğü çevrenin onda bıraktığı etkiyi öğrenmektir. Bunun sonucunda bireyin dine bakış açısını, cinsel yönelimiyle ilgili olan tutumunu daha iyi irdeleyerek bilgi toplamaktayız.

İkinci kısım, bireyin kendini keşfetmesi ve bunun sonucunda takındığı tavırla ilgilidir. Bu soruların sorulma amacı görüşmecinin cinsel yönelimiyle ilgili kendini ne zaman ve nasıl keşfettiğini öğrenerek bu yönelimlerle ilgili farkındalığa sahip olup olmadığını belirlemektir. Yine bunun sonucunda yaşadığı deneyimleri, bu deneyimlerin geri dönüşümü olarak neler yaşadığını öğrenmek ve kendini kabullenme ya da kabullenmeme sürecini anlayabilmektir.

Üçüncü ve son kısımda din olgusu üzerinde durulmaktadır. Din başlı başına hassas bir konu olduğu için bu kısımlarda katılımcılara ayrı bir hassasiyet gösterilerek katıyetle bir yönlendirmede ve yanlış anlaşılmaya sebebiyet verilecek herhangi bir diyalog veya davranışta bulunmamaya dikkat etmeye çalışılmıştır. Öncelikle bireylerin din olgusuna karşı bakış açıları ve düşünceleri alınmaktadır. Burada amaç bireylerin ne kadar dindar olup olmadıklarını belirlemek değil (ki kanaatimizce bu ölçülebilecek bir şey değildir) kendilerini ne kadar dinin içinde gördüklerini ve dinin bireyleri yönlendirmedeki konumunu öğrenmektir. Buradan yola çıkarak cinsel yönelimleriyle ilgili konularda dinin katılımcıların sosyal ve bireysel ilişkilerinde ne kadar etkili olup olmadığını inceledik. Konumuz gereği Müslüman bireylerle görüşme gerçekleştirdiğimiz için, en son queer ve İslamiyet hakkında yorumlarını aldık. İkisi arasındaki ortak noktaları belirleyerek bireyler üzerindeki etkisini inceledik.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi çalışmamız nitel araştırmanın fenomenolojik deseniyle ilerlemektedir. Bu yöntemi kullanırken katılımcıların deneyimlerinin özünü yakalamaya dikkat ettik. Görüşmeleri din olgusu ve cinsel yönelimleri merkeze alarak sorgulayıcı ve ayrıntılı bir şekilde yaptık. Bu süreçten sonra ortaya çıkan verileri fenomenolojik açıdan değerlendirerek olay ve fenomenleri detaylı bir şekilde aktarmaya çalıştık.

3.1.4. Veri Analizi

Niteliksel veri analizi *anlam, algı ve inanç* üzerine yoğunlaşmaktadır. Olgular ve ilişkiler arasındaki örüntüleri ortaya çıkarır ve elde edilen veriler detaylı olarak yorumlanır. Yorumlama işleminden önce ses kayıtları yazıya geçirilir. Daha sonra gözlem yapılan ortamlarda alınan notlar, yazılı olan ve olmayan ikincil kaynaklar incelenir. Son olarak da verilerin hepsi dikkatlice okunarak metnin içinde hemen görülmeyen fakat katılımcının üzerinde durduğu ve önem verdiği konular saptanır ve yorumlanır.¹⁹⁸

Alanyazında iki analiz yöntemi vardır. Bunlar *betimsel analiz ve içerik analizidir*. Biz çalışmamızda *içerik analizi* yöntemini kullanmaktayız. İçerik analizi, verilerin daha derin incelenmesine, kavram ve temaların belirlenmesinden sonra bunlar arasında ilişkiyi tanımlamamıza ve yorumlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu süreci gerçekleştirebilmemiz için izlenen belirli bir yol vardır. Öncelikle veriler kodlanır, temalar bulunur, daha sonra kodlar ve temalar düzenlenir. Son olarak da elde edilen bulgular tanımlanır ve yorumlanır.¹⁹⁹

Verileri kodlarken elde ettiğimiz bilgileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırdık ve her bölümü bir kavram ile kodladık. Ayırdığımız bölümleri metin içinde bulmamızı kolaylaştırması için işaretledik. Kodlamaların yeterli düzeyde yapılabilmesi için birkaç defa okuma gerçekleştirildi. Kodlamalar yapılırken araştırma soruları ve araştırmanın kavramsal çerçevesi göz önünde bulunduruldu. Bazı durumlarda kodlar araştırma konumuzun ana kavramlarından oluşurken bazı durumlarda katılımcıların anlatılarından çıkarım yapıldı. İsimlendirdiğimiz kodları inceleyip ortak yönlerini belirledik ve elde ettiğimiz verileri kodlar aracılığıyla kategorize ettik. Tematik olarak yaptığımız bu kodlamalar genel olguları simgelemektedir. Bu anlamda ortaya çıkan temalar altında yer alan verilerin anlamlı bir bütün oluşturmaya özen gösterdik. Son olarak tanımladığımız bulgular ve bu bulgular arasındaki ilişkiler araştırmacı tarafından açıklanmış ve yorumlanmıştır.

¹⁹⁸ Kümbetoğlu, s.151-152.

¹⁹⁹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, s.259-260.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırmamız kapsamında yaptığımız görüşmeleri aktarmaya çalışacağız. Görüşmelerimizi derinlemesine mülakat olarak gerçekleştirdik. Görüşmeler sonucunda bulguları içerik analizi yöntemiyle inceledik. Analiz sonucunda katılımcılarla yaptığımız görüşmeleri kodladık ve oluşturduğumuz kodları dört tema altında topladık.

1. Aile yapısı ve çevrenin kültürel değerleri
2. Cinsel yönelimi fark etme ve kendini keşfetme süreci
3. Queer teoloji ve Dini Bireycilik
4. Sonlandırıcı sorular

Temalarımızı oluştururken yaptığımız görüşmeleri daha detaylı ve amacına uygun olacak şekilde aktarabileceğimiz başlıklarla oluşturmaya çalıştık. Bu açıdan başlıkların altında temayla bağlantılı olacak şekilde alt başlıklar belirledik. Bu temalara ve alt başlıklarına ilişkin ayrıntılı bilgi aşağıda verilmektedir.

Son olarak bulguların okuyucuya daha iyi aktarılması adına bir **Kişisel Özellik Tablosu** oluşturduk. Bu tabloda görüşme yaptığımız katılımcıların genel hatlarıyla bilgilerini verdik. Görüşme yaptığımız katılımcıların çoğu “rumuz” kullanmayı tercih etmiştir. Katılımcılardan sadece biri (Afra) kendi ismini kullanmayı tercih etmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Rumuz	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Biyolojik Cinsiyet	Cinsel Yönelim
Açelya	25	Lise	Bekar	Trans Kadın	Panseksüel
Nur	27	Lisans	Evli	Kadın	Biseksüel

Afra	22	Lisans	Bekar	Non-binary Queergender	Panseksüel
Emre	19	Lisans	Bekar	Erkek	Gey
Uğur	27	Lisans	Bekar	Erkek	Gey
Rose	26	Lisans	Bekar	Erkek	Panseksüel
Can	20	Lisans	Bekar	Erkek	Biseksüel

4.1. AİLE YAPISI VE ÇEVRENİN KÜLTÜREL DEĞERLERİ

Bu tema altında katılımcıların büyüdüğü çevre ve yetişme tarzı ele alınacaktır. Öncelikle aile yapılarından bahsetmek istedik çünkü bir bireyi birey yapan özelliklerden biri de çocukluk dönemidir. Bu açıdan katılımcıların nasıl bir çevrede ve hangi değerlerle büyüdüleri bizim için önemlidir. Bu doğrultuda görüşmelerde öncelikle aile yapısını ve görüşmecilerin yetiştikleri çevreyi inceleyebilecek şekilde sorular yönelttik.

Her katılımcının anlatım şekline göre soru tiplerimiz ve şekillerimiz değişiklik göstermektedir. Fakat genel hatlarıyla sorduğumuz sorular ve yaptığımız konuşmalar her katılımcı için aynı başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Bu başlık altında katılımcının nasıl bir çevrede büyüdüğü ve aile yapısı ile ilgili konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun ailesi ve büyüdüğü çevre muhafazakâr niteliktedir. Katılımcılardan sadece Emre'nin ailesi muhafazakar değildir ve kendisi böyle bir çevrede büyümemiştir. Üç katılımcının (Açelya, Nur, Rose) büyüdüğü çevre köy gibi küçük ve bireylerin cinsel yönelimlerle ilgili bilgi sahibi olmadığı bir yerdir. Katılımcılardan Açelya ve Nur'un büyüdüğü çevrede eşcinselliğin ne anlama geldiğinin bilinmediği anlaşılmaktadır. Bu iki katılımcıdan

Açelya'nın ailesi cinsel yönelimlerle ilgili pek bilgi sahibi olmasa da hoşgörü açısından ılımlı bir ailedir.

Açelya:

Geleneksel bir ailede büyüdüm yaşadığımız yer küçük bir köydü. Köyümdeki yaşam tarzı kadınlar kadınlarla erkekler erkeklerle oturup kalkardı. Ben ise hep kadınlarla vakit geçirmek, onlarla iş yapmak istiyordum. Fakat hep arada kalıyordum. Trans oldum. Çünkü toplum tarafından dışlanmak istemedim. Şimdi köyüme gittiğimde kadınlarla istediğim gibi vakit geçirebiliyorum. Onlar da beni bu konuda hiç dışlamadılar. Zaten küçüklüğümünden beri kız gibi olduğumu düşündükleri için bu değişimim onlara garip gelmedi.

Ailem bu benim cinsel yönelimim ve kimliğimle ilgili durumu görüyordu fakat benim memleketim eşcinsellik denilen kavramı bilmiyordu. Kadınsılığımı 'çocukluktur' deyip geçiyordu. Bunun bir kimlik olabileceğini bilmiyorlardı. Benim avantajım da buydu. Bilmedikleri için benim üzerimde yoğun bir baskıları da olmadı. Şu an ailemle ilişkim çok güzel. Köye onları ziyarete gidiyorum. Köylüler de alıştı. Hepsini çok sever.

Genel olarak köy gibi küçük yerleşim yerlerinde geleneklerin ve kültürün daha hakim olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu tarz yerlerde yaşıyorsanız ve o yerin kültürüne, geleneğine aykırı davranıyorsanız büyük olasılıkla yaşadığınız o topluluktan ciddi tepki alır ve dışlanırsınız. Fakat katılımcılarımızdan Açelya'nın yaşadığı köyde aynı şeyi görmemekteyiz. Kaldı ki trans bireyler bugün metropol şehirlerde dahi hala tepki görebilmektedirler. Çünkü dış görünüşlerinden cinsel yönelimleri direkt belli olmaktadır ve toplum bunun bu kadar cesurca ve görünür olmasını pek hoş karşılamamaktadır. Bu da muhafazakar toplumlarda tepkiye yol açabilmektedir. Fakat bahsettiğimiz topluluk Açelya'ya tepki göstermek yerine onu köylerinin bir evladı olarak görüp kendi içlerine almaktadır. Burada şu soruyu sorabiliriz: "Acaba o köye köyün içinden biri değil de dışarıdan tanımadıkları bir trans birey gelse yine aynı hoşgörüyü gösterirler miydi?" Bu hoşgörünün bir bakıma Açelya'nın köyde çocukluğu bilinen ve genel olarak kimseye zararı olmayan, sevecen bir insan olmasından kaynaklandığına da bağlayabiliriz. Yine de genel olarak köylere baktığımızda bu tarz hoşgörülü yaklaşımlarla nadiren karşılaşılacaktır. Pek çok vakada gördüğümüz gibi köyün evladı dahi olsa köylüler tarafından ya da şehirde aynı mahallede büyüdüğü komşuları tarafından dışlanan birçok birey olmaktadır.

Açelya, yaptığımız görüşmeler ve onun öncesinde kendisi ile ilgili yaptığım gözlemler sonucunda edindiğim kanaatlere göre özgüveni yüksek, kendisini geliştiren, pozitif, yaşama sevinci olan, sosyal ilişkileri sağlıklı ve kendisiyle barışık

bir bireydir. Bu özelliklerinin önemli bir kısmının cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği ile ilgili büyüdüğü çevre ve ailesinden aldığı olumlu tepkilerin sonucunda oluştuğu kanaatindeyiz. Zira alan çalışması esnasında yaptığım gözlemlerden edindiğim bilgi şudur²⁰⁰: Katıldığım konferans, etkinlik ve yürüyüşlerde bilhassa kadın trans bireylerin trans olmayan kadın bireylerden yer yer daha feminen olduğu kanaatine vardım. Erkek trans bireyler için bu denli belirginlik olduğunu söyleyememekteyim. Fakat kendi gözlemlerim dışında da alan çalışması sürecinde görüştüğüm diğer başka bireylerin de bu kanaatte olduğunu gördüm. Bu durumu trans bireylerin gerçekleştirdikleri dönüşümün psikolojik ve beden sağlığı açısından yeteri kadar özenli olmamasına bağlayabiliriz. Zira gündüz çok mutlu gördüğüm bir trans bireyi akşam sinirli ve depresif gördüğüm olmuştur. Yine diyalog kurmak için yaklaştığım bir trans bireyin kadınlığımla ilgili küfür ettiğine ve benimle konuşmak istemediğine şahit oldum. Bunlar birebir yaşadığım ilişkiler olmakla birlikte topluluk içerisinde bilhassa kadın trans bireylerin diğer trans olmayan kadın bireylere karşı alaycı ya da agresif tavırlarına şahit oldum. Bu tavırların bireylerin kadın bedenine dönüştükten sonra kendilerini yeterince kadın görmemekle ilgili olduğu kanaatine vardım. Bunun sonucunda ise trans olmayan diğer kadınları kendilerine rakip ve bazen düşman olarak gördüklerini fark ettim. Bu ‘kadını rakip ve düşman olarak görme’ durumunu bazı gey bireyler için de söyleyebilirim. Fakat burada önemli olan bireylerin tavırları değil onun arkasındaki sosyolojik ve psikolojik etkenlerdir. Bugün pek çok birey tarafından eleştirilen *toplumsal cinsiyet rolleri* birçok trans birey tarafından belki de farkında olmadan hayata geçirilmektedir. Bedenin özgür olması savunulurken bir başka bedene hapis olmak veya bir başka bedene sığmaya çalışmak bireyleri sosyolojik ve psikolojik açıdan olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bunun sonucunda örneğin kadın trans bireyler sosyal hayatta ya da bireysel alanlarında en küçük ayrıntısına kadar aşırı feminen davranma ihtiyacı duyabilmektedirler. Bu da yukarıda bahsettiğim gibi bireylerde olumsuz etkilere ve ilişkilere yol açabilmektedir.

²⁰⁰ Öncelikle bu yorumu daha çok **kadın trans** bireylerle ilgili tecrübelerime dayanarak yaptığımı belirtmek isterim. Tabii ki bu süreçte **erkek trans** bireyleri gözlemleme imkanım da oldu. Fakat genel orana baktığımızda görünürde erkek trans bireylerden ise kadın trans bireylerin daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca belirtmek isterim ki yapacağım yorum bütün trans bireyleri kapsamamakla birlikte saha çalışmalarımda gözlem yaptığım toplulukları kapsamaktadır.

Açelya örneğine döndüğümüzde ise kendisiyle tanışmadan önce de tanıştıktan sonra da tutum ve davranışlarında herhangi bir davranış bozukluğu ve tavır görmediğimi belirtmek isterim. Açelya'nın bu durumunu iki sebebe bağlamaktayız. Birincisi; ailesi ve büyüdüğü çevre tarafından kabul görmesi ve onlarla normal hayatındaki gibi ilişkiler kurup sosyalleşebilmesidir. İkincisi ise toplumsal rollere karşı duruşudur. İkinci sebeple ilgili kendi görüşlerini bir diğer başlık altında vereceğiz.

Katılımcılarımızdan Nur'un ailesi ise homoseksüellik ile ilgili son derece katı bir ailedir. Geleneksel ve kültürel değerlere çok önem veren ve farklılıklara pek ılımlı bakmayan bir çevre ve ailede büyüyen Nur, büyüdüğü ortamı şu şekilde anlatmaktadır:

İlçenin köy gibi bir mahallesinde büyüdüm. Kahvenin önünden geçerken (12-13 yaşlarımda) 60-70 yaşındaki amcaların dönüp beni dikkatlice süzdüklerini görüyordum. O açıdan çok da güvenilir bir yer değildi aslında. Kızlar aşırı derecede kurallı yetiştiriliyordu. İlkokula giderken annemin bana şöyle dediğini hatırlıyorum: 'Eğer yolda giderken okuldan erkek arkadaşınla karşılaşsan ona hiç bir şey sormazsın. Sadece merhaba deyip geçebilirsin. Eğer ödevini vs. soracaksan bir kız arkadaşına sormalısın.' derdi. Hatta bir keresinde 4-5 yaşlarımdayım. Erkek kardeşimin arkadaşları vardı. Onlarla sokakta oynamıştık. Bu büyük bir sorun olmuştur evde. Erkeklerle oynamamız yasak olduğu için çocukken merak ettiğimiz cinsellikle ilgili şeyleri kız kızı oynarken oyun adı altında yakınlaşarak yapıyorduk. Ailem muhafazakâr ben de bu şekilde yetiştirildim. Tesettürlüyüm ve dinimi elimden geldiğince iyi şekilde yaşamaya çalışıyorum.

Nur, ailesini ve büyüdüğü çevreyi anlatırken onların kendisinde bıraktığı etkiden bahsetmektedir. Çevresindeki insanların gelenek ve göreneklerle ilgili davranış ve tutumlarının güven ortamı değil aksine güvensizlik ortamı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Erkek ve kız ilişkileriyle ilgili var olan katı kurallara rağmen 'küçük bir kız olsa dahi' kendinden yaşça çok büyük insanların gözünde cinsel obje olarak görülebildiğini ve bununla ilgili baskıya maruz kaldığını aktarmaktadır. Annesinin bu ortamda çocuğunu korumak adına koyduğu katı kurallar Nur'a göre kendisini farklı şekilde gerçekleştirmesine neden olmuştur. Burada Nur'un direkt olmasa da dolaylı yoldan (belki de farkında olmadan) 'cinsel yönelimi' ile ilgili durumunu ailesinin ve çevresinin baskılarına maruz kaldığına bağladığını görebilmekteyiz.

Bunun sosyolojik ve psikolojik açıdan tam da Nur'un aktardığı gibi olduğunu söyleyemesek de Nur'un sosyolojik olarak büyüdüğü çevreden rahatsız olduğunu ve

kendi iç dünyasında farkında olmadan farklı yollara (ki bu yollar yaşadığı çevrenin onaylamayacağı yollar) yöneldiğini söyleyebiliriz. Nur genel olarak ailesinin kurallarına uyan, onlarla uyum içinde yaşayan bir çocukluk geçirmiştir. Her açıdan bilhassa annesinin koyduğu kurallara karşı gelmemiş ve uyum göstermeye çalışmıştır. Fakat her bireyin çocukluktan yana ayrı bir iç dünyası ve bir de kendi hakimiyetinde olmayan dış dünyası vardır. Nur'un dini ve kültürel açıdan çocukluktan yetişkinliğe kadar ailesiyle hemfikir olduğunu bilmekteyiz. Bu süreçte ailesinin onaylamayacağı ve Nur'un da çiğnediği tek kural cinsel yönelimleriyle ilgili olan kısımdır.

Nur'un kendisiyle ilgili yaptığı “Erkeklerle oynamamız yasak olduğu için çocukken merak ettiğimiz cinsellikle ilgili şeyleri kız kıza oynarken oyun adı altında yaklaşarak yapıyorduk.” gözlemi önemli bir detayı içermektedir. Buradan birinci olarak; Nur çocuk iken cinsel yönelimi ile ilgili bazı belirtilerin nedenini yetişkinlikte fark etmiştir. Fakat sosyolojik olarak yaşadığı çevrenin kuralları o kadar katı imiş ki Nur, bunun bir oyun olduğu ve başka diğer bir seçeneğin olmayacağını düşünmüştür. Dolayısıyla çocukluk döneminde yaşadığı cinsel yönelimi ile ilgili deneyimleri sadece bir oyun ya da bir merak olarak görmüştür. Ayrıca kendisinin söylediğine göre yaşadığı toplumun ‘eşcinsellik’ ile ilgili bir kavramdan haberi dahi yokmuş. Bu durumda bir çocuğun da cinsel yönelimiyle yüzleşmesi ve bunu tanımlaması oldukça güçtür. İkinci olarak; Nur'un heteroseksüel bir birey olduğunu kabul etsek bile kız çocuklarının sosyolojik olarak son derece korumacı ve baskıcı bir toplumda kurallar içinde büyümesi, onları sadece hemcinsleriyle oyuna, diyalog kurmaya ve cinsel yönelimleriyle ilgili merak ve tatmine yönlendirmektedir. Zira karşı cinsle ilgili bir oyun veya yaklaşma mümkün değildir. Böyle bir ortamda çocukların kendilerini gerçekleştirememesi sonucu davranış bozuklukları, rollerle ilgili sorunların yaşanması olası görülmektedir.

Katılımcılardan Afra, aile ve çevresinden bahsederken ailesinin muhafazakar olduğundan fakat bilinçli muhafazakar olmadığından bahsetti. Burada önemli olan nokta Afra'nın ailesini yeterince muhafazakar görmemesi değil, ailesinin muhafazakar bir yaşantıyı hayata geçirmeye ve çocuklarına da bunu öğretmeye çalışırken dinin gerekliliklerinin çok bilincinde olmadan ve yeteri kadar bilgi sahibi olmadan inanmaları ve bu doğrultuda davranış göstermeleridir.

Afra:

Muhafazakar bir ailenin tek çocuğuyum. Ailem bana çok düşkün. Fakat ailem farzları tam olarak yerine getirmiyor. Diplomatik inanıyorlar. Geleneksel bir muhafazakarlık. Ben dindar olduğum zamanlarda namazımı kılar, orucumu tutardım. Annem-babam oruçlarına dikkat etmezdi mesela. Ben inancımın şartı neyse o şekilde yaşamaya çalıştım.

Okuduğum ortaokul ve lise dindar bir okuldu. Okulda da ailemde de şunu gözlemliyordum: Daha fazla tecrübeleri olduğu için daha çok dini bilgiye sahip olduklarını düşünüyorlardı. Ben ise araştırıp öğrenip o şekilde inanmayı tercih ediyordum.

Eskiden tesettürlü bir bireydim. Lise sonuncu sınıfa geldiğimde şunu fark ettim: Ben kendi isteğimle Müslüman oldum. Fakat bugün benim Müslümanlığı tanımlama şeklimle etrafımda gördüğüm Müslümanların tanımlama şekli farklı. Ben bunu dile getirdiğimde “O zaman sen Müslüman değilsin! İslamiyet’e inanmıyorsun!” dediler. Fakat ben İslamiyet’e inanıyorum. Sadece bize ‘İslamiyet adı altında’ dayatılan şeylere inanmıyorum. Kendi kafamdan din uydurduğumu söylediler. Benim İslamiyet’i hayatıma katma ve kendim gibi yaşama şeklimin yeni bir din oluşturma çabası olduğunu düşünmüyorum. Şuan Müslümanların çoğu bunu yapıyor. Herkes birbirinin ne kadar kötü Müslüman olduğunu iddia ediyor. Halbuki İslamiyet’in özünde hoşgörü vardır. İşte İslamiyet bununla temellendirilmeli.

Afra belirli bir yaşa kadar ailesinin ona öğrettiği şekilde dini bir hayat geçirmiş. Ona öğretilenlere ve okuduklarına elinden geldiğince uymaya çalışmış. Buraya kadar ailesinin Müslüman olup geleneksel yaşamasını ve dini ritüelleri aksatmalarını yer yer eleştirmiş. Fakat Afra akıl balığ olduktan sonra sorgulama sürecine girmiş. Buraya kadar bir çocuğun ailesi tarafından üzerine düşüldüğünü, dini bir okula gittiğini, ailesi ve çevresi tarafında dini öğretilerle büyütüldüğünü ve çocuğunda bu öğretileri kabullendiğini görmekteyiz. Daha sonra Afra dinî öğretileri ve temelde dini sorgulamaya başlamaktadır. Kendisine öğretilenlerin gelenekle bağlantılı olduğu, aslında dinin ondan beklediklerinin farklı olduğu kanaatine varmıştır. Bu süreçte araştırmalar yapmış bununla ilgili kaynaklardan yararlanmıştır. Ne var ki bu süreçte aile ve çevresinden tepki almıştır. Afra aslında sadece ailesi tarafından öğretilen dini kendi süzgecinden geçirip kalp ve akıl doğrultusunda kendi içinde bir yerlere oturtma çabasıdadır. Yaptığı sadece ‘sorgulama’dır. Fakat bazı inanan toplumlarda sorgulamak farklı şekillerde anlamlandırılabilir. Bu sadece Müslüman toplumlar için geçerli değildir. Aynı şeyi farklı dinlere inanan diğer toplumlar için de söyleyebilmekteyiz.

Sorgulama inanan bireyler için genelde bir dönüm noktası olmaktadır. Zira birçok birey sorgulamaya başladıktan sonra dine bakış açısının değiştiğini

söylemektedir. Çünkü doğduğumuz andan akıl baliğ olduğumuz zamana kadar yaşadığımız ve büyüğümüz çevrenin inanç, gelenek ve kültürel değerleriyle birlikte büyürüz. Bize öğretilenleri olduğu gibi kabul ederiz ve dünyanın bu doğrulardan ibaret olduğunu düşünürüz. Ta ki diğer bir seçenikle karşılaşınca kadar... Afra'nın durumu tam olarak böyledir. Ailesiyle ve okuluyla mutlu, onların doğrularını kabullenmiş bir çocuk ve daha önemlisi ona öğretilenler dışında başka seçenekleri görmemiş veya fark etmemiş bir çocuk... Bir şeyler aklını kurcalıyor ve sorguluyor bundan sonra ise araştırmaya başlıyor. Bu çok doğal bir süreç olarak değerlendirilebilir. Araştırmak ve kökenine inip neye inandığını görmek istiyor ve öğrendiklerinin sonucunda çevresindekilere öğretilenlerle kaynaklarda yazanların aslında farklı olduğunu paylaşıyor. Afra'nın bu durumunu tanımlayacak olursak buna tam olarak '**dinî bireyci**' diyebiliriz. Dini, iç dünyasında, Allah'la kendi arasında bir yol bulup yaşama şekli. Bu bireyler genel olarak çevrenin nasıl tanımladığına, nasıl yönlendirdiğine ve ondan ne beklediklerine pek de aldırış etmemektedirler. Zira bu bireyler dini içlerinden gelen ve kendi oluşturdukları bir yolla yaşamayı tercih etmektedirler. Bu bir tür bağ kurma şeklidir. Bireyler, bireysel dünyalarıyla dinin özünü kendi içlerinde birleştirmektedirler. Bu pek tabîî diğer inananlar tarafından olumsuz da karşılanabilmektedir, olumlu da. Gözlemlediğim kadarıyla olumsuz karşılanmasının sebebi dini özünden koparmak ya da dinden kopup yeni bir din oluşturmak şeklinde algılanmasıdır. Afra'nın yaşadığı ikisini de içermektedir. Fakat Afra'nın dini, öğretilen gibi yaşadığı süreçte de ve sonrasında bireysel olarak yaşama şeklinde de din ile ilgili herhangi bir sorunu olmamaktadır. Afra'nın sıkıntısı ona öğretilen ve dayatılanlarla ilgilidir. İnanç içten gelir. Dolayısıyla Afra sadece inanma şeklini değiştirmektedir. Yoksa inanç, içinde yine vardır. Sadece bunun yolunu değiştirmiş, daha bireysel bir yol tercih etmiştir.

Aile yapısı ve çevrenin kültürel değerleri teması altında son olarak katılımcılardan 'cinsel yönelimini aile içi olumsuz etkenlere bağlayan' Uğur ve Can ile görüşmemizi ele alacağız.

Uğur:

Erzurumluyum. Ailem çok muhafazakâr değil. Babam uzun yıllar alkol kullandı. 18 yaşıma kadar babamın alkol kullanmasından dolayı çok sıkıntı yaşadık. 7 kardeşiz. Babamla aram çok kötü. Babamı sevmiyorum. Ona olan saygım sadece dinimin bir gereği. Babama sadece saygı duyuyorum o da dinim bunu

emrettiği için. Sırf ailemden daha doğrusu babamdan uzak olmak için ikinci üniversiteyi Denizli'ye yazdım. Buraya geldim. Çocukluk dönemim en çok babama ihtiyaç duyduğum dönemlerdi. Fakat babam benimle asla ilgilenmedi. Hep annem ilgilenirdi. Bu yüzden ben anne rolünü de babamın rolünü de anneme yükledim. Annem hem anne hem babaydı benim için. Bu yüzden hiçbir zaman baba rol modelim olmadı. Sabah evden çıkardı ve gece alkolik bir şekilde gelirdi. Bizi sürekli döverdi. Bende bu baba eksikliğinin cinsel yönelimimi etkilediğini düşünüyorum. O yüzden bir noktada eşcinsel olduğum için babamı suçluyorum. Babamı rol model alamadığım için annemi aldım. Annem gibi davrandım. Belki babamın dolduramadığı boşluğu başka sevgilerde arayarak doldurmaya çalıştım.

Cinsel yönelimleri etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bazı bilim adamlarına göre bu sadece genetik faktörlerden kaynaklanırken, bazılarına göre psikolojik etkenlerden kaynaklanmaktadır ya da her ikisini de kabul edenler vardır. Başka bir açıdan, bunun sadece bir tercih olabileceği kanaatinde olanlar da bulunmaktadır. Uğur'un tespitlerine göre cinsel yönelimini etkileyen faktörlerden biri de babası ile ilgili problemidir. Babasıyla küçüklüğünden beri anlaşamadığını, babasının alkolik ve ilgisiz ve hatta kötü bir insan olduğunu düşünen Uğur'un bu tespitini nerelere dayandırdığından bahsedelim. Öncelikle Uğur'un sosyolojik açıdan aslında muhafazakâr olan bir şehirde büyüdüğünü görüyoruz. Uğur'un gözünden yaşadığı ailede kardeş sayısı fazla, baba toplumsal rol olarak yeterince babalılığını yapmamakta, maddi sıkıntılar var ve ailenin manevi sorumluluğu annede diyebiliriz. Bu şartlar altında Uğur baba rolü aramakta ve beklediği 'babalığı' babasında bulamamasının sonucunda baba rolünü anneye yüklemektedir. Durumun böyle olduğunu söylerken aslında Uğur şunu da göstermek istemektedir: Oturması, kalkması, davranışları, tepkiler, doğruları ve yanlışlarıyla örnek alacağı insan annesi idi. Babasından göremediği sevgi ve ilgiyi annesi ile dolduruyordu. Dolayısıyla zamanla annesi gibi davranmaya başladı. Uğur'un gey bir birey olmasını biz tamamen baba boşluğuna bağlamamaktayız. Uğur içinde yaşadığı durumu özetle bir bakıma rollere bağlamaktadır. Fakat yaptığımız görüşmeler ve gözlemler sonucundan cinsel yönelimleri etkileyen faktörlerin sadece sosyolojik ve psikolojik etkenler veya travmatik olaylar olduğunu söyleyememekteyiz. Her bireyin yaşadığı süreç ve genetik faktörleri farklı olmaktadır. Uğur küçüklüğünden beri karşı cinse hiçbir zaman ilgi duymayan bir bireydir. Fakat bir yandan da inancı doğrultusunda vicdan azabı çekmektedir. Bunların gerisinde de babasına çok kızgındır ve hatta ondan nefret ediyordur. Uğur ile olan görüşmelerimde ve gözlemlerimde babasından

sıklıkla nefret ettiğini söylediğine şahit oldum, fakat izlenimlerim doğrultusunda Uğur'un babasını hala sevdiği kanaatine ve bu yüzden ondan sürekli kaçtığı kanaatine vardım. Yani Uğur'un kendi içinde babasıyla sonlandıramadığı bir çekişmesi vardır. Yetiştği toplum, aile yapısı ve inancı cinsel yönelimine karşı pek de olumlu değildir. Benim kanaatimce Uğur'un cinsel yönelimiyle ilgili babasını suçlaması, bir bakıma ona olan kızgınlığından ve baba eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Bu demek değildir ki cinsel yönelimiyle ilgili babasıyla yaşadığı olumsuz geçen çocukluk döneminin etkisi yoktur. Tabii ki bunun da etkisi vardır. Fakat tamamen etkili faktörün bu olduğunu da söyleyemeyiz.

Uğur'un üzerinde durduğu bir diğer konu da içindeki baba boşluğunu başka erkeklerde aramasıdır. Çocukluk döneminde yaşanan travmatik olaylar eğer bireyler tarafından psikolojik açıdan iyileştirilemezse bireylerde kalıcı etkilere yol açabilmektedir. Babaya olan sevgisini, özlemini ve ihtiyaçlarını yine erkek modellerde araması Uğur'un, içinde hala çocukluk döneminden kalan ve atlatamadığı baba rolü arayışı ve boşluğunun olduğu, bunu da diğer erkeklerde duygusal ve cinsel olarak aradığını görmekteyiz. Fakat sonuç olarak yukarıda söylediğimiz gibi bu homoseksüel cinsel yönelimin sadece küçüklükten gelen psikolojik ve sosyolojik etkenlerden kaynaklandığı sonucuna varmak zayıf bir kanaat olmaktadır.

Cinsel yönelimi etkileyen faktörlerden birinin 'baba problemi'nden kaynaklandığını düşünen bir diğer katılımcımız Can ise; babasıyla etkileşim içinde olan fakat daha çok onu olumsuz yönde eleştiren ve ilgisizliğinden şikayetçi olan bir bireydir.

Can:

Ailem çok muhafazakar. Fakat benim özgürlüğümü kısıtlamazlar. Bu yüzden biraz özgür büyüdüm. 6 kardeşiz tek erkek benim. Ve en küçükleri benim. 6 ablam var fakat ben en iyi annemle anlaşıyorum. Bunların da yönelimimi etkilediğini düşünüyordum. Ama en önemlisi babamdı. Babamla aramız hiç iyi değildi. Her zaman babamın eleştirisi olarak dünyaya geldiğimi düşünürüm. Aile hayatımız normal değildi ve ben babamı sürekli eleştirirdim. Ailemizi ayakta tutan babam değildi annemdi. Annem sabır göstermeseydi ailemiz çoktan dağılırdı.

Benim için anne rolü var. Baba rolü yok. Orası çok da sağlam değil. Eksik. Evdeki bu ortamdan dolayı kendi iç dünyamı da kimseye açmadım bu yüzden. Babamla zaten aram iyi değildi. Annem de her şeyle ilgilenmek zorundaydı. Bir

de bu mevzuyu ona yüklemek istemedim. Bu benimle ve içimde kaldı. Bu yüzden zor bir hayatım oldu. Hayat bana bir şeyleri kendi başıma çözmeyi öğretti.

Anne ve baba rollerinin çocukluk döneminde bireyler üzerinde olumlu ya da olumsuz açıdan ciddi oranda etkileri vardır. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile arası ilişkiler bu yönden son derece önemlidir. Can kalabalık bir ailenin tek erkek ve en küçük çocuğudur. Can'ın bahsettiğine göre ablalarıyla arası fazla iyi olmamakla birlikte gelişim çağında onların davranışları ve tutumlarından etkilenmiş olabilmektedir. Burada daha önemli bir mesele ise 'baba'dır. Çünkü Can ablalarıyla anlaşamamasının sebebini onların Can'ın ayrıcalık gösterilen bir çocuk olmasından ötürü kıskanmasına bağlamaktadır ve bunu çok önemsememektedir. Fakat babasıyla ilgili olan durum Can'ı duygusal olarak etkilemektedir. Babasının küçüklüğünden beri ilgisiz ve ailesine kötü davranan bir insan olduğunu, aileyi bir arada tutan kişinin annesi olduğunu ve hatta annesi olmamış olsa ailelerinin dağılacağını düşünen Can babasını çeşitli yönlerden eleştirmektedir. Bu eleştirilerini babasına söylediğinden dolayı onunla anlaşamadığını ve 'her zaman babasının eleştirisi olarak dünyaya geldiğini' düşünmektedir. Can'ın babasını hala eleştirmesi ondan hala bir şeyler beklediğini ve umut ettiğini de göstermektedir. Dolayısıyla buradan babasıyla iletişimini koparmadığını da görebilmekteyiz.

'Baba'nın rol model olarak kız çocuklarında ve erkek çocuklarında yetiştirme şekillerine göre etkisi farklıdır. Fakat genel olarak toplumlarda baba figürü güçlü, ailenin reisi, koruyan, sevgi gösteren bir otorite olarak görülmektedir. Çocukların da beklentileri bu yönde olmaktadır. Can babasından beklediği rol model davranışları görememiş, bu beklentilerini anneye yönlendirmiştir. Anne kendisi için örnek alınacak, güçlü ve aileyi ayakta tutan bir birey konumundadır. Anne bu kadar sevilirken bir yandan babaya tepki ve kızgınlık oluşmuştur. Dolayısıyla bugün Can bir yetişkin olsa dahi babasına olan eleştirisi hala devam etmektedir. Çocukluktan yetişkinliğe kadar olan süreçte Can ablalarıyla ve annesiyle daha çok vakit geçirmesinden ve annesini rol model olarak almasından kaynaklı cinsel yöneliminin bu yönde etkilendiği kanaatindedir. Kendisini keşfetmeye başladıktan sonra ise yalnızlık süreci başlamaktadır. Cinsel yöneliminden kimseye bahsetmeme kararı alan Can'ın bu kararındaki gerekçesi, annesinin yalnız başına aileyi ayakta tutmaya

çalışması ve bunu yaparken zorlanmasıdır. Can sorumlulukları oldukça fazla olan annesinin üzerine başka bir sorumluluk yüklemek istememektedir.

Can ile ilgili gözlem ve görüşmelerimde onun kadınsı tavır ve davranışları ile ilgili bende belirli bir kanaat oluşmuştur. Görüşmelerimizden birinde (aile yapısını bilmeden önce) ona yönlendirdiğim sorular arasında ablalarının olup olmadığı ve annesi ile olan ilişkisi vardı. Bu sorularımın neticesinde Can'ın her ne kadar anlaşılamamış olsalar da ablalarından ve çok sevdiği annesinden etkilendiği kanaatine vardığımı söyleyebilirim. Sonuç olarak Can'ın baba boşluğu, ona olan kızgınlığı ve bunların yanında içinde babasına karşı barındırdığı sevgiyle birlikte annesine olan sevgisi ve güveni, aynı zamanda ailenin tek erkek çocuğu olup beş ablasıyla birlikte büyümesi onun pek tabii cinsel yöneliminde etkileyici faktörlerden birisi olabilir. Fakat yukarıda Uğur ile ilgili olan görüşmemizde belirttiğimiz gibi bu faktörler bireylerin kendi söylemleri ve tespitleridir. Biz de bu söylemleri kendi gözlemlerimiz doğrultusunda aktarmaktayız. Bu açıdan Uğur ve Can'ın cinsel yönelimlerinde tek etkili faktörün bunlar olmadığını belirtmek isteriz.

Görüldüğü üzere katılımcılarımızın çoğu muhafazakar ve geleneksel aile ve çevrelerde büyümüşlerdir. İçlerinden ikisinin bulunduğu çevre eşcinsellik kavramının ne manaya geldiğini bilmemektedir. Yarısından fazlasının ise homoseksüelliğe karşı tavır ve düşünceleri olumsuzdur. İki katılımcı cinsel yönelimlerini aile içi olumsuzluklara bilhassa baba ile ilgili sorunlara bağlamaktadır. Bir katılımcı ise ailesini dini açıdan geleneksel, bilinçsiz ve hoşgörüsüz bulmaktadır.

Aile ve çevrenin değerlerine ilişkin bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan bireylerin benzer değer yargılarına sahip aile ve çevrelerden geldikleri görülmektedir. Çoğunluğun ailesi muhafazakar ve bir kaçının ailesi dışında baskıcı olmamaktadırlar. Bu da bireylerin kendilerini daha rahat gözlemleyebilmelerini sağlamaktadır. Katılımcılardan çoğunluğunun aile bağları iyidir ve hala görüşmektedirler. Ailesi ve büyüdüğü çevrenin değerlerini benimseyen iki katılımcı vardır. Katılımcıların çoğunluğu aile ve çevresinin geleneksel muhafazakar tutumlarından şikayetçidir, fakat buna uyum göstermektedirler. Bununla birlikte ailelerin heteroseksüellik dışında cinsel yönelimlere karşı tutumları olumsuzdur.

4.2.CİNSEL YÖNELİMİNİ FARK ETME VE KENDİNİ KEŞFETME SÜRECİ

Bu başlık altında bireylerin kendilerini keşfetme ve tanıma süreçleri, bu süreçte yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimlerle ilgili bulgular yer almaktadır. Bu bölümde özellikle bireylere temayla ilgili açıcı sorular yönelttik. Yönelttiğimiz bazı soruları alt temalar olarak tamamınıza ayrıca ekledik. Temamızın altında dört ayrı alt tema bulunmaktadır. Sırasıyla alt temalarımız şunlardır:

- Kendini ilk olarak ne zaman keşfettin?
- Kendini fark ettikten sonra ne hissettin, bununla ilgili ne yaptın ve görüşlerin nelerdir?
 - Kabullendin mi?
 - Yok mu saydın?
 - Kabullendin fakat aktif olmamayı mı seçtin?
- Cinsel yöneliminden ailene bahsettin mi?
 - Ailenin tepkisi ne oldu?
- Onur Yürüyüşüne dair eleştiri ve yorumlar.²⁰¹
 - **Cinsel yönelimin ile ilgili davranış ve tutumların ilk olarak ne zaman başlamıştır?**

Katılımcıların çoğu cinsel yönelimlerinin çocukluktan itibaren var olduğunu fakat o zamanlar kendilerini keşfetmediklerini ifade etmektedirler. Kendilerini o zamanlar keşfedememelerini çevre baskısından etkilenmelerine, konuyla ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olmamalarına bağlamakta ve bu yüzden de yönelimlerine farklı tanımlamalar getirdiklerini ifade etmektedirler. Katılımcılardan bir kısmı ise çocukken yönelimleriyle ilgili pek bir şey fark etmediğini daha sonra kendilerini fark etmeleriyle yönelimlerini gördüklerini ifade etmektedirler.

²⁰¹ Onur Yürüyüşle ilgili bir tema ya da başlık belirlememiştik. Görüşmeler esnasında spontane gelişmesi ve katılımcıların çoğunluğunun bu konuyla ilgili görüş bildirmesi sonucu böyle bir alt başlık oluşturmayı uygun gördük.

Açelya:

Küçüklüğümde beri hareketlerim kadınsıydı. Erkeklik organımla ya da hormonal olarak hiçbir problemim yoktu. Ama hayat tarzı olarak mutfaktan çıkmazdım, örgüyü severdim. Annemin örgülerini alırdım zorla. Örerdim. Annem başta istemezdi. Fakat daha sonra bana nasıl öreceğimi öğretti ve örgü yaptım bir süre. Aşırı feminendim. Hatta köyde kadınlar dalga geçerdi. Annem tarlaya gittiğinde ‘Senin kız evde bütün işleri yapmıştır. Sen rahatsın. ‘ derlerdi. Babam beni küçükken kardeşimle oyuncakçıya götürürdü. Ben bebek isterdim babam da alırdı.

Açelya’nın küçük bir köyde yaşadığını ve büyüdüğünü biliyoruz. Bugün Açelya’nın köydeki çevresinden de herhangi bir tepki almadığını bilmekteyiz. Bunlarla birlikte Açelya’nın çocukluğuna baktığımızda yine hoşgörülü bir ortamda büyüdüğünü görüyoruz. Bilhassa küçük yaşam yerlerinde yaşayanların birbiriyle ilgili birçok şeyden haberdar olduğu ve olumlu olumsuz davranış ve olayların kolaylıkla duyulacağını bilmekteyiz. Açelya geleneksel ve muhafazakar bir ailenin çocuğudur. Bir erkek kardeşi, abisi vardır. Böyle bir ailede ve çevrede bir erkek çocuğunun kadınsı davranışları pek tabi dikkat çekmektedir. Fakat Açelya’nın ailesi ve çevresi onun bu kadınsı davranışlarını ‘sevimlilik’ olarak görmüş ve bununla ilgili şakalar yapmıştır. Hatta Açelya’nın kadınsı davranışlarını yer yer faydalı bir davranış olarak görüp annesine yardım etmesinin onun için kolaylık olduğunu dile getirecek diyaloglar kurmuşlardır. Başta Açelya’nın annesinin, çocuğunun bu tarz davranışlarını pek onaylamadığını görmekteyiz. Fakat daha sonra çocuğunun yeteneğiyle ilgili ısrarına olumlu dönüş yaptığını ve ona ‘örgü’ öğrettiğini görüyoruz. Babaya baktığımızda ise evin reisi olarak çocuklarını elinden geldiğince mutlu etmeye çalışan ve onlara oyuncaklar alan bir baba buluyoruz. Fakat iki erkek çocuktan birinin daha çok kız çocuklarının oynadığı bir oyuncak olarak görülen ‘oyuncak bebek’ istemesine baba olumsuz tepki vermemiş ve çocuğuna istediği oyuncak almıştır.

Bu diyaloglar, davranışlar ve olaylar karşısındaki tepkiler bize Açelya’nın çocuklarına karşı sevgi ve merhamet duygularıyla yaklaşan bir anne babaya sahip olduğunu göstermektedir. Cinsel yönelimlerle ilgili ailelere açılma ve fark etme süreçlerinde gördüğümüz birkaç söylemden birisi de ailelerin ‘El alem ne der?’ endişesidir. Burada Açelya’nın ailesinin hoşgörülü ve sevecen tepki ve yaklaşımlarını iki sebebe dayandırabiliriz. Birincisi; çocuklarına olan sevgi ve merhametleridir. İkincisi ise cinsel yönelimlerle ilgili pek fazla bilgi sahibi

olmamalarıdır. Zira yaptığımız görüşmeler ve gözlemler bizi küçük yerleşim yerlerinde cinsel yönelimlerle ilgili kavramların yeterince bilinmediği kanaatine ulaştırmaktadır. Dolayısıyla Açıyla'nın büyüdüğü aile ve çevrenin cinsel yönelimlerle ilgili yeterince bilgi sahibi olmamalarından ötürü de Açıyla'nın yaptıkları sevimli gelmiş olabilir. Baktığımızda bir erkek çocuğunun annesine yardım ettiğini, ev işlerinde kolaylık sağladığını, her ne kadar büyüdüğü toplumda kadın hobisi olarak bilinse de 'örgü' gibi yeteneklerinin olduğunu ve çevresiyle uyumlu yaşadığını görmekteyiz. Bu yüzden çevre bu tür davranışları bir çocuğun sevimliliği olarak görmüş olabilmektedir. Bu da Açıyla'nın özgüveni açısından ona zarar vermeyen ve hatta daha da güven veren sebeplerden biri olarak görülebilir.

Nur:

İlk homoseksüel deneyimim akrabamızın kızıyla olmuştu. Onun aile yapısı bizimkine göre daha rahattı. 3 kız kardeşlerdi. Bu en küçüğüydü. Ailesi hep onun erkek olmasını istemiş. Bundan mıdır bilmiyorum küçüklüğünden beri hep erkek olmak istediğini söylerdi. Erkek gibi davranırdı. Hatta bir gün onun olmadığı bir ortamda annesi, benim annem ve diğer kadınlar oturuyordu. Annesi 'TV de kız kızı ilişki yaşayanların olduğunu gördüm. Benim kızım da böyle olacak diye çok korkuyorum' demişti. 7-8 yaşlarındayken bir gün onların evinde oyun oynuyorduk. Bana 'Sen kadınsın ben de erkeğim. Sen uyuyor olacaksın ben de eve gelip seni dudağından öpeceğim.' dedi. Ben TV'de öpüşme sahnesi bile izletilmeyen bir çocuk olarak tabi ki de böyle bir şey yaşayınca tedirgin oldum ve içimi bir korku kapladı. Fakat etkilenmediğimi de söyleyemem. Hoşuma gitmişti.

Annemden hiçbir şey saklamazdım. O yüzden bunu hemen anneme anlattım. Bana çok kızdı. 'Neden böyle bir şey yaptın? Yapmamalıydın!' dedi. İlk defa o zaman bir kızın hemcinsiyeli bir şeyler yaşayabildiğini duymuştum. Onun öncesinde böyle bir şey olduğunu bilmiyordum. O güne dair bir de hatırladığım en önemli şey arkadaşımın annesi bu korkusunu dile getirirken annemin yüzündeki ifadeydi. Son derece korkmuş ve dehşete düşmüştü.

Bundan sonra ilk defa ilkokulda bir kızdan hoşlanmıştım. O da erkek gibiydi. Hatta ona küpe hediye almıştım o da beğenmemişti. Çok ağladığımı hatırlıyorum. Fakat aynı dönemde bir erkekten de hoşlandığımı hatırlıyorum. Kendimi o zaman için değerlendirdiğimde şunu da düşünmüyordum değilim: Bulunduğumuz çevrede erkeklerle değil bir şey yaşamak, arkadaş olmamız dahi yasaktı. Dolayısıyla duygusal bir şey yaşamak ya da bu yönümü tatmin etmek için kızlara ilgi duymuş, iletişim kurmuş olabilirim. Çünkü nasılsa o bir kızdı. Onun elini tuttuğumda, sarıldığımda ya da vakit geçirdiğimde yadırganmayacaktı.

Daha sonraları ortaokuldayken bir kız grubumuz vardı. Bir kısmımız kız rolünü, bir kısmımızda erkek rolünü alarak evcilik tarzı oyun oynuyorduk. Fakat baya gerçekçi oynuyorduk. Sanki hep öyleymiş gibi okulda, dışarıda birbirimize öyle davranıyorduk. Sadece rol olarak değil aynı zamanda sevgiliydik de. 4-5 kız bu şekilde sanki bir tiyatroydaymışız gibi böyle oyunlar oynuyorduk. Ben rolümü o kadar ciddiye alıyordum ki sevgili olan kız beni umursamadığında

üzülüyordum günlerce. O oyunu o kadar çok seviyorduk ki dershaneye gittiğimizde bile oynuyorduk.

Şimdi o zamanki Nur'a baktığımda kız arkadaşına aşık olmuş bir ergen görüyorum. Fakat ben kendimi oyun oynuyormuşum gibi kandırıyordum. Bir de ben bunu eşcinsel eğilim olarak görmüyordum o zamanlar. Kız kıza oynadığımız bir oyundu bana göre. Hatta bana sorsanız o zamanlar da eşcinsel yönelimlere çok karşı olduğumu söyleyebilirdim. Yakın zamana kadar da hep böyle düşünüyordum. Bildiğiniz homoseksüel yönelimleri olan fakat aynı zamanda homofobik bir kızdım.

Nur'un ilk cinsel yönelimi ile ilgili tecrübesi çocuk yaşta olmaktadır. Fakat yaşadığı tecrübeyi çocuk olduğu için ve yeterince bilgisi olmadığı için tam olarak tanımlayamamıştır. Nur, yaşadığı çevrenin eşcinsellik kavramıyla ilgili bilgi sahibi olmadığını hatta böyle bir yönelimin olabileceğinin bile tam olarak bilinmediği bir ortamda büyüdüğünden yukarıda bahsetmektedir. Böyle bir ortamda hemcinsiyle oyun oynarken 'öpüşmek' Nur'a homoseksüel bir davranıştan çok anne ve babasının onaylamadığı bir davranış olarak gelmektedir. Yani öpüştüğü kişiden ziyade 'öpüşme' fiilini yapmış olmanın yanlış olduğunu düşünmüş olabilir. Çünkü ailesi ona TV de dahi herhangi bir öpüşme sahnesi ya da cinsel içerikli bir şey izletmemiş ve bunları yasaklamıştır.

Bunların yanında etrafta büyüklerinin eşcinsellik ile ilgili kurduğu diyaloglar, onların tepkileri Nur'da tedirginlik yaratmıştır. Diyaloglardan anlaşılaacağı üzere Nur'un da söylediği gibi, yetişkin bireyler cinsel yönelimlerle ilgili bilgi sahibi olmamaktadırlar. TV'den duydukları haber ve bilgilerle az çok bilgi sahibi olan bireylerin verdiği tepkilerin ise çocukların üzerindeki olumsuz etkileri görülebilmektedir. Bu tarz konuşmalar gerçekleşirken Nur'un annesinin verdiği tepki ve oradaki diğer kadınların tepkileri Nur'u korkutmuş ve endişelendirmiştir. Fakat bunların yanında yaşadığı tecrübeyi ele aldığımızda Nur'un çevresinde var olan tepkiler ve anne-baba endişesinin getirdiği korkuların yanı sıra durumdan hoşlanma söz konusudur. Yani çocuk bir yandan korkarken ve endişe duyarken bir yandan da o tecrübeyi yaşamak istemiş ve sonucunda da bundan hoşlandığını fark etmiştir.

Bu olaydan sonra Nur'un cinsel yönelimiyle ilgili duygusal bir tecrübesi olmuştur. Okul arkadaşı olan bir kız. Fakat bu arkadaşın da daha çok erkeksi tavırları olan bir kız çocuğudur. Nur'un ileri yaşlardaki tecrübelerine geldiğimizde yine erkeksi tavırları olan kızlara yöneldiğini göreceğiz. Burada Nur ile ilgili gözlemimiz şudur: Nur geleneksel değerlere önem verilen ve özellikle kız çocuklarıyla ilgili katı

kuralları olan bir çevrede büyümeştir. Nur çocukluğunun büyük bir çoğunluğunu sadece kız arkadaşlarıyla geçirmiştir. Bu süreçte duygusal olarak bir şeyler yaşamak istediğı birileri elbette olsun istemiştir. Yaşadığı toplumdaki kurallara baktığımızda bu pek de mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Nur da hem yönelimiyle ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığı için, hem bununla yüzleşecek durumda olmadığı için, hem de kurallar gereğı karşı cinsle yakınlık kuramayacağı için kendine yine toplumun ona öğrettiğı partner figürü olan ‘maskülen’ bir partner belirlemiştir. Fakat bu partner hemcinslerinden olmaktadır. Yani duygusal ihtiyaçlarını hemcinsine yönlendirmiş, onunla tatmin etmek istemiştir. Bu bizim Nur’un sadece maskülen olan kızlarla duygusal bağ kurmasından yola çıkarak oluşturduğumuz gözlemlerimizdir. Zira yapılan birçok araştırmada olduğu gibi homoseksüel yönelimlerin sadece bir sebepten dolayı olmadığını bilmekteyiz.

Nur’un oyun ya da arkadaşlık adı altında sergilediğı homoseksüel davranışları diğer kız arkadaşlarında da görebilmekteyiz. Bunu yukarıda Nur hakkındaki yorumlarımızda bahsettiğimiz gibi yaşanan toplumun çocuk eğitime ve geleneksel kurallarına bağlayabiliriz. Nur’un da bu konuyla ilgili “Bulunduğumuz çevrede erkeklerle değil bir şey yaşamak, arkadaş olmamız dahi yasaktı. Dolayısıyla duygusal bir şey yaşamak ya da bu yönümü tatmin etmek için kızlara ilgi duymuş, iletişim kurmuş olabilirim.” yorumu da buna iyi bir örnek olabilmektedir.

Daha sonraları ise Nur’un kendini homofobik olarak tanımladığını görmekteyiz. Peki çocukken oynadığı oyunlarda ya da arkadaşlık ilişkilerinde neden kendisiyle ilgili olumsuz bir eleştirisi olmamıştır ya da yaptığıının hata olabileceğı düşüncesine kapılmamıştır? Nur’un çocukluğunu da göz önünde bulundurarak şunları söyleyebiliriz: Nur geleneksel ve kuralları katı sayılabilecek bir toplumda büyütölmüş ve elinden geldiğince de bu kurallara uymaya çalışan bir kız çocuğudur. Bunların yanında kendisi gibi yetiştirildiğı çevre de cinsel yönelimlerle ilgili pek bilgi sahibi değildir. Dolayısıyla Nur için ortam duygularını ve yönelimlerini yaşayabileceğı arkadaşlıklara ve oyunlara çok müsaittir. Kız kızı oyun oynaması sakıncalı değildir, yalnız kalması sakıncalı değildir, yakınlaşması sakıncalı değildir. Bunlar gayet normal ve olağandır. Fakat Nur’un içinde barındırdığı duygusal ve cinsel yönelimler de vardır. Nur kendisine rahatlıkla ‘Arkadaşlarımla sadece küçük

bir oyun ya da çok sevdiğim bir arkadaşım ile samimiyet...' gibi diyebilir. Sonuçta kendisi nihayetinde bir çocuktur. Fakat Nur yavaş yavaş büyür, hayata dair düşünceleri ve tavırları oluşur. Karakterinin yavaş yavaş oluşmaya başladığı bu süreçte tabii ki en etkili faktörler *aile* ve *çevre*dir. Buralara baktığımızda az çok bir tablo oluşmaktadır. Dolayısıyla Nur da yaşadığı toplumun kurallarına uyan bir birey olduğu için yine o kurallar çerçevesinde kendisine yasaklar, kurallar ve yargılar oluşturmaktadır. Tıpkı annesinin arkadaşlarının ve annesinin bulunduğu ortamda yapılan konuşmalar olduğu gibi zamanla Nur için de hemcinsi ile birliktelik mümkün olmayan ve son derece yanlış bir yaklaşım haline gelmiştir.

Katılımcılarımızdan Afra ve Emre'nin kendileriyle ilgili farkındalıkları ve keşifleri hemen hemen aynı zamanda olmuştur. İkisi de lise sonuncu sınıflarda hemcinslerine karşı duygusal bir yakınlık hissetmekle başlamışlardır. Daha sonra kendilerini keşfetmişlerdir. Afra ilerleyen zamanlarda karşı cinse de ilgi duymuştur. Emre ise kendini keşfettikten sonra dine karşı yaklaşmış ve dini konulara merakı artmıştır. Uğur ve Rose ise küçükken çevrelerinden aldıkları veya alacakları tepkilerden dolayı kendilerini daha geç fark etmişlerdir. Uğur Erzurum'da büyümüştür. Çevresinin bu tarz konularda çok anlayışlı olmadığını ve hatta böyle bir şeyin duyulmasının hayatını riske atmak olduğunu vurgulamaktadır. Bu yüzden kendisini 6-7 yaşlarında fark etmiş olsa da üniversite çağlarında kabullendiğini dile getirmiştir. Bu süreçte kendisi bastırmış ve gizlemiştir. Rose ise ergenlik çağında izlediği bir gey pornosunu arkadaşlarına anlatmış, arkadaşları tarafından dışlanmış ve tepkiler almıştır. Yaşadıklarından sonra bu tarz yönelimlerin yanlış bir şey olduğu kanaatine varmış ve bu süreçte sadece heteroseksüel birliktelikler yaşamıştır. Son olarak katılımcılarımızdan Can 7 yaşındayken kendisini fark etmiştir. O süreçte hem kendi cinsinden hem de karşı cinsten bir kız arkadaşından hoşlandığını ve o zaman kendini bu ikili duyguya kanalize ettiğini söylemiştir.

• **Kendini ilk keşfettikten sonra ne hissettin, bununla ilgili ne yaptın ve görüşlerin nelerdir?**

- **Kabullendin mi?**
- **Yok mu saydın?**
- **Kabullendin fakat aktif olmamayı mı seçtin?**

Katılımcılarımızdan çoğu kendini 17-18 yaşlarında keşfetmiştir. İki kişi 20’li yaşların başlarında, bir tanesi de 7 yaşındayken kendini keşfetmiştir. Yine katılımcılarımızdan bir çoğu aslında çocuk yaşta heteroseksüellik dışında yönelimlerinin olduğunu, şimdi kendilerini gözlemlediklerinde yönelimlerindeki potansiyeli gördüklerini ifade etmektedir. Fakat o zamanki şartlar ve bilgi yetersizliğinden dolayı kendilerini keşfedemediklerini söylemektedirler. Bunlardan Açelya ve Uğur çocukken yönelimlerinin olduğunu fakat kendilerini 17-18 yaşlarında keşfettiklerini dile getirirken, Nur ve Rose 20’li yaşlarda kendilerinin keşfettiklerini söylemektedirler. Bunlar dışında Afra ve Emre yine kendini 17-18 yaşlarında keşfedenlerden olmaktadır. Katılımcılarımızdan sadece Can 7 yaşındayken kendini keşfettiğini ifade etmektedir.

Açelya:

Kimliğimi değiştirdiğimde 17 yaşındaydım. 18’e girmeme 6 ay vardı. Annem ve ağabeyimle konuştum. 6 ay annem ve ağabeyimi idare ettim. Tercümanlık için Ankara’ya gittiğimi söyledim. Daha sonra ailem benim durumumu fark etti ve ‘Bize doğruyu söyle’ dedi. Ben de o zaman itiraf ettim. Kimliğimi, ismimi değiştirdiğimi ve İzmir’de ev tuttuğumu söyledim. ‘ Ben bu yola baş koydum. Beni silseniz de sevseniz de ben buyum. Sizin düşüncenize ve kararınıza da saygı duyuyorum.’ dedim.

Ben seks işçisiyim. Bunun yanlış olduğunun da farkındayım. Hayatımı idame ettirmek için çalışıyorum evet. Fakat şuna katılmıyorum: ‘Trans bireyler seks işçiliği dışında bir şey yapamazlar ya da iş olanakları yoktur.’ Çünkü çevreme baktığımda birçok kişinin bu iş dışında başka işlerde çalıştığını ve hayatını bu şekilde idame ettirdiğini görüyorum. Fakat insanoğlu aç gözlü. Daha çok para kazanmak, daha çok mal mülk edinmek istiyor. Ben bu mantıkla seks işçiliği yapan pek çok insan tanıyorum. Kendi adıma konuşacak olursam da evet ben de en azından bir evim ve kendimi geçindirecek kadar bir birikimim olması adına bu işi yapıyorum. Bunun sorumluluğu da benim üzerimdedir. Allah’la benim aramdadır. O yüzden yaptığım işi inanç sistemimden ayrı tutuyorum. Yanlış olduğunun farkındayım.

Ben cinsel organımı değiştirmedim. Çünkü kendimi böyle seviyorum. Kendimde neyi görmek istediysem onu değiştirdim. Saçlarımı uzattım, göğüslerimi yaptırdım. Cinsel organımı değiştiren arkadaşlarım genelde şundan dolayı değişim yapıyorlar: Dışarıda daha rahat dolaşabilmek için, müşterilere tam kadın gibi görünebilmek için. Benim böyle kaygılarım yok. Erkeklik organının olması benim için bir eksiklik değil. Aksine iki cinsiyeti, iki kavramı bir bedende taşımak benim için bir ayrıcalık.

Ben böyle olarak hiçbir şeyden eksik kalmıyorum. Arkadaşlarımla eğlenebiliyorum. Gezip dolaşabiliyorum. İbadetimi yapabiliyorum. Ben buyum. Ben kendimi böyle sevdim. Karşımdaki insana göre kendime değer biçmiyorum. Niye kendimi değiştireyim.

Trans bir birey olmayı insanların gözüne gözüne sokmuyorum. İnsanları rahatsız edecek şekilde davranmıyorum. Kendi halimde yaşıyorum. Fakat gay

yada trans olmayı, reklam haline getirmeyi ve insanların gözüne sokmayı da doğru bulmuyorum.

Yukarıda Açelya'nın da bahsettiği gibi kendisi, bugün kendini gözlemlediğinde çocuk yaşlardan itibaren cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği ile ilgili belirtilerinin olduğunu söylemektedir. Ergenlik çağından sonra kendisini tam olarak keşfettiğinde artık kendisiyle ilgili tanımlamalar yapabilmiş ve bu doğrultuda bazı kararlar almıştır. Kendisini olduğu gibi kabullenmiş ve ailesinin yanında böyle bir hayat süremeyeceği kanaatine varınca evden ayrılmış kendisine İzmir'de yeni bir düzen kurmuştur. Cinsiyet kimliğini ve cinsel yönelimini belirli bir süre ailesinden saklamış fakat daha sonra itiraf etmek durumunda kalmıştır. Açelya'nın ailesi Açelya'yı seven çocukluktan itibaren onun tavır ve davranışlarını hoş gören bir ailedir. Fakat toplumsal cinsiyet rolleri ve toplum kuralları söz konusu olduğunda aileler için durum ciddileşmektedir. Tabî ki Açelya'nın büyüdüğü çevre bunu hemen hoşgörüyü karşılamayabilir ve ailesi bu yüzden endişe duyabilir fakat Açelya'nın kararlı olması ailesinin evlatlarını kaybetmeme isteği onları ortak noktada buluşturmuştur.

Bu süreçten sonra Açelya kendisine kendi bildiği şekilde bir yol seçmiştir. Hayatını seks işçiliği yaparak idame ettiren Açelya, yaptığı işin yanlış olduğunu düşünmekte ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına bu işe devam ettiğini söylemektedir. Burada önemli bir noktaya değinmek için Açelya'ya seks işçiliği ile ilgili birkaç açıcı soru daha sorduk. Genel olarak Açelya'dan aldığımız cevaplar şunu göstermektedir: Trans bireyler için hayatlarını idame ettirecek şekilde belirli iş ortamları bulunmaktadır. Bu işlerde çalışıp çalışmamak ise bireylerin kendi tercihlerine kalmıştır. Açelya trans bireylerin genelinin seks işçiliği yapmasını daha çok para kazanma arzusuna bağlamaktadır. Bugün seks işçiliği yapan birçok trans bireyin çoğu kez kötü muameleye maruz kaldıklarını basın-yayın organlarından öğrenmekteyiz. Katılımcılar dışında yaptığımız görüşmelerde birçok bireyin trans bireylerle ilgili 'çaresizlikten dolayı bu işi yapma' düşüncesinde olduklarını gözlemledik. Yaptığımız saha çalışmaları ve gözlemlerde çoğunluğun sanki zorunda olmasalar bu işi yapmazlar ya da hayatta kalabilmek, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve hayata devam edebilmek için bu işi yaptığı kanısında olduğunu

fark ettik. Bu doğrultuda Açelya'ya açıcı sorular yönlendirdik. Aldığımız cevap bizi trans bireylerin genelini tercihleri doğrultusunda bu işi yaptıkları kanaatine götürdü.

Elbette içlerinde zorla bu işi yapan ya da yeteri kadar uğraşmış olsa da iş bulamaması sonucu bu işe yönelen bireylerin olabileceği ihtimallerini göz ardı etmemekteyiz.

Açelya cinsel organını değiştirmemiş bir trans bireydir. Görüşmelerimiz sırasında bir keresinde bunun sebebinin tedavi sürecinde yıpranacak olmasının ve ileride üreyemeyecek olmasının onu kaygılandırmasından dolayı olduğunu ifade etmiştir. Bunların yanında Açelya toplumun ondan beklediği kişi değil kendisinin sevdiği kişi olmayı tercih ettiğini de vurgulamaktadır. Bunu söylerken bir yandan diğer trans bireylerin bir diğer müşteri veya kişileri memnun etmek adına kendi istekleri değil de karşı tarafın istekleri doğrultusunda hareket ettiklerini eleştirmektedir. Bunun yanında iki cinsiyeti de kavram ve tanımlamalardan uzak olarak bir bedende taşımanın ayrıcalık olduğunu vurgulamaktadır. Gözlemlerimiz sürecinde bugün pek çok bireyin kadın, erkek, trans kadın veya trans erkek tanımlamalarına uymaya çalıştığı veya bu tanımlamalar dışında kalınca kendini kötü hissettiği kanaatine vardık. Bu bazı bireylerin hayatını olumsuz etkilemezken bazı bireylerin hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bireylerde toplum tarafından dışlanma korkusunu ve aitlik hissini gözlemledik, bu ise sosyal hayatta bireylerin davranışlarına ve bireysel olarak da psikolojik bazı sonuçlara neden olabilmektedir. Trans bireyler dönüşümlerinden sonra, bunun öncesinde ve bu süreçte bir takım psikolojik dönemlerden geçmektedir. Saha çalışmamız esnasında genellikle trans kadın bireylerin olduğundan fazla feminen davrandığına rastladık. Söylemsel olarak da davranışsal olarak da fazlasıyla kadınsı davranan trans bireyler kendileriyle ilgili bizi 'yeterince öteki olamama kaygısı' taşıdıklarına yönlendirdi. Bu kaygının ise onların sosyal ilişkilerini etkilediğine rastladık. Bire bir her trans bireyle görüşme imkanımız olmadığından içsel olarak yaşadıkları psikolojik süreci bu açıdan tanımlayamamaktayız. Fakat gözlemlerimiz bizi trans bireylerin dönüşüm sürecinin, öncesinin ve sonrasının onların sosyal ve psikolojik açıdan kolay bir süreç olmadığı kanısına götürmüştür.

Son olarak Açelya trans ve gey bireylerin yaşadığımız toplumu göz önünde bulundurmamız açısından cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerini diğer bireyleri

rahatsız etmeyecek düzeyde yaşamaları gerektiğini eleştirel olarak dile getirmektedir. İnsanları rahatsız edecek şekilde davranmanın ve bunu reklam aracı olarak kullanmanın doğru olmadığını söyleyerek toplumsal olarak bir arada yaşamının gerekliliklerini vurgulamaktadır.

Nur:

Gerçekten hemcinsime aşık olduğumu fark edinceye kadar homofobiktim. Homofobik olduğumu üniversitede anladım. Ev arkadaşlarımdan birinin eşcinsel eğilimlerini fark ettim. Evdeki başka bir arkadaşımızdan hoşlanıyordu. O zamanlarda bu konuların konuşulmasından yana değildim. Üniversite de psikoloji okudum. Davranışsal hastalıkların olduğu bir kitap vardı. DSM4. O kitapta eskiden eşcinsellik ruhsal hastalık bazında alınırdı. Daha sonra oradan eşcinselliğin hastalık olarak görülmesi çıkartıldı. Bunu öğrendiğimde şoka girmiştim. Çok kızmışım. 'Nasıl olur ya !?' diye tepki göstermişim.

Bugün kendimi gözlemlediğimde neden bu kadar tepki verdiğimi daha iyi anlıyorum. O zamanki tepkilerimin nedeni duygularımdı. Kendimden, içimde olacak olan duygulardan korkuyordum. Fakat bu bahsettiğim ev arkadaşşıma çok kızmışım. Hemen dışladım onu. Evdeki diğer arkadaşlarla konuşup evden atmıştık. Şimdi o arkadaşşıma yaptıklarımızı düşününce çok üzülüyorum. Benim bu süreçte lisede sevdiğim bir erkek vardı. Onu seviyordum. Üniversite de hemcinsime karşı bir yönelimim olmadı.

Üniversite bitti, ben bir okulda PDR'ci olarak çalışmaya başladım. Okulda tanıştığım bir meslektaşımınla dost olduk. Kendisi evliydi. Fakat eşi işi gereği sürekli şehir dışında olduğu için çok vakit geçiriyorduk. Bir de o yıl ailemle aram pek iyi değildi. Ben anneme çok düşkündüm ve aramın bozuk olması beni o yıl büyük bir yalnızlığa sürükledi. Bu süreçte bu bahsettiğim arkadaşşımla samimi olmak bana iyi gelmişti. Sık sık birbirimize gider sohbet ederdik. Derken konuştuğumuz konular sevgi ve aşktan olmaya başladı. Bir anda benim içimde bir derinleşme oldu. Artık ona olan sevgim arkadaşlıktan öteye geçmişti. Ucu bucağı olmayan sonsuz bir sevgiydi. Ona olan sevgim o kadar ileriye gitmişti ki onun sevdiği şeyleri seviyor, onun doğru bulduklarını doğru buluyordum. Sanki o tapmış birisi gibiydi. Her şeye yardımcı olacak, her şeye koşacak, her yerde beni görecekti...

Bir gün bir yere giderken annesine uğradık. Annesi beni görünce hemen babasını çağırdı. Bir abisi vardı. Beni onunla evlendirmeyi düşünmüşler. Neyse oradan ayrıldık. Anne ve babasının yaptığından dolayı benden özür diledi. Ben de 'Önemli değil' dedim. Daha sonra içimden 'Siz beni oğlunuza düşünüyorsunuz ama aslında ben kızınıza aşığım' diye düşünmüştüm.

Ona aşık olduğumun farkındaydım fakat onu cinsel olarak arzulamıyordum. Sadece onunla vakit geçirmek bana çok iyi geliyordu. Şundan emindim ama daha önce karşı cinse hissettiğim aşk duygusu tam olarak buydu. Hemcinsime aşıktım. Duygularım o kadar yoğun ki günah işlediğimi falan düşünmüyordum hiç. Eşcinsel olup olmadığının bile farkında değildim. Duygularım o kadar yoğun ki kendimi tanımlayacak mecalim yoktu. Sadece hislerim vardı ve bu beni zaten çok yoruyordu. Sadece ânı yaşıyordum. Aslında düşünüyorum da belki de bu yüzden bu kadar güzeldi. Çünkü o zamana kadar hiç ânı yaşamamıştım. Hep aklımda 'Acaba yaptıklarım günah mı? Acaba yanlış mı yapıyorum?' deyip kendi ihtiyaçlarımı dizginliyordum. Belki de bu

yüzden başıma böyle bir şey geldiğinde duygularımı yaşamak istedim. Belki de buna ihtiyacım vardı.

Bir gün benimle konuşmak istedi. 'Sen benden kaçıyordun farkında mısın? dedi. 'Sen hissettiklerinin farkında mısın? Bu hissettiklerin normal mi sence?' dedi. İşte o zaman dank etti. 'Evet ya ben n'apıyorum!?' dedim. O ana kadar hiçbir zaman bunu kendime dememiştim. Yaşayıp gidiyordum. O anda bunları duyunca nasıl hissettim desem... Hani bir yerine ateş değer de elin çekmek istersin çekemeyince yanarsın ya... İçime öyle bir yangın düştü. Kendimi çok kötü hissettim. Bana psikiyatriste gitmemi söylemişti. Hem ona karşı utandım, hem onu kaybetme korkusu oldu. İki gün boyunca uyumadım. Hiçbir şey yiyemedim. İntihar etmeyi düşünüyordum.

Hemen bir psikolog buldum. Özellikle dindar bir psikolog seçtim. Bugün keşke öyle bir tercih yapmasaydım diyorum. Psikolog bana bir insanın hemcinsinden hoşlanabileceğini, bu tarz yönelimlerin olduğunu söyledi. Bu bana çok soğuk ve gereksiz bir bilgi gibi gelmişti. Halbuki ben öyleydim. Benim bir kimlik karmaşam vardı. Doktor bana bunu göstermeye çalışıyordu. Fakat ben bunu görmek istemiyordum. Bir keresinde bana şunu dedi: 'Bu tarz bir şey yaşamaktan çok korktuğun için homoseksüel olduğunu zannetmişsin. Öyle bir şey yok. Bunlar senin korkundan kaynaklı.' demişti. Ben de kendimi hemcinsimden hoşlandığımı 'zannettim' diye kandırıyordum. Bunun bir yanılsama olduğunu düşünüyordum. Fakat yaşadıklarım gerçek duyguydu. Onlar gerçek bir histi. Benden bir parçaydı.

Ben o duygularımın gerçek olduğunu eşimle tanıştıktan sonra fark ettim. Heteroseksüel bir evlilik yaptım. Eşimi tanıdığımda, onu sevdiğimde geçmişe, o günlere döndüm ve 'Hayır. O bir yanılsama değildi, gerçektir.' dedim. Çünkü erkekle olan ilişkiyi normalize ettiğim için kendimi daha rahat gözlemleyebiliyordum.

Nur'un cinsel yönelimiyle ilgili geçmişine baktığımızda iki ayrı Nur'u görebiliriz. İlki kendini pek tanımayan ve cinsel yönelimlerle ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olmayan Nur'dur. Nur bu süreçte homoseksüel yönelimlere karşı ve homofobik bir bireydi. Bu süreçte duygusal olarak heteroseksüel yönelimi de olmuştur. Bu Nur için kendini inandığı dinin kurallarına, ailesinin ona öğrettiği toplumsal değer ve kurallara bağlı bir genç kız diyebiliriz. Bu yıllarda pek tabi cinsel yönelimlerle ilgili duruşu da ailesinden öğrendiği şekildedir.

Nur'un ailesiyle arasının bozuk olduğu süreçle çalışmaya başladığı süreç aynıdır. Yeni bir hayat tarzı, öğrencilikten çıkış ve bunun yanında ailesiyle arasının bozuk olması... Farklı bir psikolojik dönemde olan Nur, hem kendi ayaklarının üzerinde duran, yetişkin bir birey olma yolundayken hem de bu dönemde ailesiyle arasının bozuk olmasından dolayı tek başına kaldığı belki de kendini dinleyebildiği bir sürece girmektedir. Böyle bir zamanda iş arkadaşıyla yakın iki kız arkadaş olurlar. Arkadaşı da evlidir fakat eşinin işinden dolayı genel olarak yalnızdır. Nur'un zamanla arkadaşına olan sevgisi yoğunlaşır ve başka bir yöne doğru ilerler. Ailesi ile

bağlarının kuvvetli olmasına rağmen arasının bozuk olması, yeni iş hayatı ve bu hayat tarzı Nur'u yalnızlığa itmiş olabilir. Fakat bu cinsel yöneliminin nedeni değildir. Bu süreci destekleyen olaylardan bir tanesidir belki de... Nur ile ilgili yaptığımız gözlem ve görüşmeler sürecinde annesine çok bağlı, onunla yeri geldiğinde arkadaş, sırdaş, sığınacağı liman, yeri geldiğinde kuralları olan, koruyan, kollayan bir anne ilişkisi olduğunu gördük. Nur hayatında böylesine önemli olan bir kaleyi kaybetmiştir. Duygusal olarak boşluktadır ve sığınacağı birilerini arayabilir. Bunlara çocukluğundan gelen cinsel yönelim potansiyeli de eklendiğinde Nur'un böyle bir yola girmesi hızlanmıştır. Duygusal boşluğun da etkisiyle Nur, aşık olduğu kişiye taparcasına bağlanmıştır.

Nur, duygularını tarif ederken içinde yaşadığı bu durumun bir sebebini de o güne kadar ailesi ve toplum tarafından öğretilen kurallara uyduğuna, bu yüzden onu tutan sebeplerden dolayı içindeki duyguları tam olarak yaşayamadığına bağlamaktadır. Ailesiyle bağlarının zayıfladığı bir aralıkta nihayet kendini yaşabilmektedir. Çünkü artık ona kuralları hatırlatan bir otorite yoktur. Bununla birlikte bu otoritenin yokluğunun getirdiği duygusal boşluk da cabasıdır. Zamanla arkadaşı, Nur'un durumunu anlamıştır. Arkadaşının durumu anlaması Nur'da bir ayna etkisi yaratmıştır. O zamana kadar ne yaptığı ya da ne hissettiği üzerinde durmayan, sadece ânı yaşayan Nur, artık kendisiyle yüzleşmiştir. Ne yapacağı konusunda kararsız olan Nur, arkadaşının önerisiyle psikologa gitmeye karar verir. Bu süreç Nur için yıpratıcıdır. İntihar etmeyi düşünür. Duygularını anlatırken Nur'dan anladığımız şudur: Sürecin başında tıpkı çocukluğunda olduğu gibi yaptığı eylemin nedenine değil karşısındaki şahsa olan sevgisine odaklanmıştır. Bu bakımdan cinsel yönelimiyle ilgili hala tam olarak bir tanımlama ve farkındalık sürecine girmemiştir. Ta ki arkadaşı olanları söyleme dökünceye kadar... Nur'un duygularının ve yaptığıının dile dökülmesinden öte birilerinin ona yaptığıının 'normal' olmadığını söylemesi Nur'da başka bir yıkıcı duruma dönüşmüştür.

Olayların ardından hızlıca bir psikolog bulmaktadır. Fakat kendisi de dini kurallara bağlı bir Müslüman olduğu için kendi inancına uygun bir psikolog seçmiştir. Burada önemli olan nokta psikologun Nur'a bir gerçeği yine ayna gibi göstermesi ve Nur'un tepkisidir. Bu psikoloğun ona cinsel yönelimlerden bahsetmesi ve bunun Nur'a bilgi olarak gereksiz gelmesidir. Bunun iki sebebi olabilir. Birincisi;

Nur'un duygusal olarak çok acı çekmesi ve hızlıca bu acıdan kurtulmak istemesi dolayısıyla kendisini sorgulayacak kuvveti kendisinde bulamamasından dolayı bir kaçış, ikincisi ise dini açıdan tehlikeli sulara girdiği gerçeğini o an kaldıramayacak ve bununla mücadeleye giremeyecek olduğunu düşünmesinden kaynaklanan bir kaçıştır.

Nur ile ilgili gözlem sürecimizde Nur ilk olarak bu deneyiminden bir yanılsama olarak bahsetmişti. 'Hemcinsime karşı duygum olduğunu düşünmüştüm' demişti. Yaklaşık bir iki yıl sonra bunun yanılsama olmadığını gerçek bir aşk olduğunu söylemişti. Daha sonra görüşmelerimizden birinde aslında heteroseksüel evlilik yaptıktan sonra bu duygusunun gerçekliğine inandığını, eşine olan duygularıyla diğer duygusunu karşılaştırdığında aynı şeyler olduğunu fark ettiğini dile getirmişti. Bu kendisiyle yüzleşmesinin homoseksüel tecrübesinden çok sonra olmasını yukarıda bahsettiğimiz Nur'un kendisiyle ilgili olan kaçış sebeplerine bağlayabiliriz.

Afra:

Cinsiyet kimliğim non-binary, gender free. Cinsel yönelimin benim için bir önemi yok. Queer bir bireyim. Çocukluğumdan beri toplumun biçtiği kadın ve erkek rollerine kendimi ait hissetmiyorum. Ergenlik çağına girdiğim zamanlarda bu kendimi 'ait hissetmeme' durumumu araştırdım. Ne olduğumu bilemiyordum. Kendimi bir yere konduramıyordum. Daha sonra interseks olabileceğimi düşündüm. Kendi içimi böyle rahatlatmıştım. İlerleyen süreçlerde aslında kadın da olmadığımı fark ettim. Kadın olmanın regl olmakla ilgili olmadığını, içimdeki hislerin değişmediğini fark ettim. Bundan sonra cinsiyet kimliğimle ilgili bir sorgulama sürecine girdim ve cinsiyet kimliğimin ne olduğunu bilmiyordum.

Bu süreçte dini açıdan da bir sorgulama sürecine girdim. Dinin dogmatik doğrular üzerinden üretildiği kanaatine vardım. Sonra bireysel olarak bir araştırma sürecine girdim. Araştırmalarımın sonucunda bize öğretilen din kültürünün hepsinin doğru olmadığını gördüm. Kur'an'a ve hadislere baktığımda tarihsel kısımlarının var olduğunu ve kültürel etkenlerin olabileceğini düşündüm. İlerleyen zamanlarda da devletleşen İslamiyet'in ve bazı devlet yöneticilerinin dini, iktidar arzularının ışığında yansıtmış olduklarını gördüm. Buna en iyi örnek Emeviler'dir. Onlarla beraber şunu gördüm: Dinin aslında değişen bir şey olduğunu ve hatta değişmiş bir şey olabileceğini fark ettim. Dinin dönemsel ve evrensel olarak ayrıldığını gördüm. Bu evrensellik... Yazılan Kur'an evreselliğinin dışında dönemsel şeyleri de kapsaması benim için problem teşkil ediyordu. Bunun aslında dinin dili kullanma şeklinden ve bireylerin de bu dili kendi düşüncelerini yansıtmak için kullanmasından kaynaklandığını düşünüyorum. İşte buradan sonra dini temelinden ve temellendirildiği şeylerden araştırmaya karar verdim. Daha sonra şunu gördüm: İnsanları ayırmanın alemi yoktu aslında. Çünkü dinin temelinde hoşgörü, sevgi, insanoğlunun huzuru ve daha uyumlu bir hayat tarzı

vardı. Allah'ın insanlara vurguladığı en önemli şeyler bunlardı. Daha sonra İslam'ın gerçek bir din olduğuna ve buna inanmam gerektiğine karar verdim.

Afra küçüklüğünden beri ona öğretilen toplumsal cinsiyet rollerini pek de benimsemiş durmamaktadır. Bunu daha sonraları araştırmaya başlamaktadır. Sonucundan cinsiyet kimliği ile ilgili sorgulamalara ve ardından çıkmaza girmektedir. Kendini herhangi bir cinsiyet kimliğine oturtamayınca interseks olabileceğinden şüphelenmiştir. En son cinsiyetsiz olduğu kanaatine varmış ve yönelim konusunda da kendini serbest bırakmıştır.

Bu süreçle birlikte dini açıdan da sorgulamaya giden Afra, yaptığı araştırmalar sonucunda dinin de aslında tam olarak ona öğretildiği gibi olmadığı kanaatine varmaktadır. İslam tarihini araştırdıktan sonra dinin değişebileceğini ve günümüze de değişerek geldiğini düşünmüştür. Kuran'ın bir takım kurallarının dönemsel ve bir takım kurallarının da evrensel olduğunu görmüştür. Bu araştırmalar sonucunda dinin temelinde sevgi ve hoşgörü gibi kucaklayıcı şeylerin olduğunu ve aslında Tanrı katında önemli olanın da bunlar olduğu sonucuna varmaktadır. Afra'nın bunları dile getirirken dini ilk sorgulamaya başladığı süreci biraz tepkili ve eleştirel bir tutumla anlattığını gözlemledik. Daha sonra konuyla ilgili araştırmalar yapınca ve İslamiyet'in temelini sevgi ve hoşgörü olduğu kanaatine varınca tutumlarının daha farklı, sanki yakın hissettiği birinden bahsediyormuş gibi olduğunu fark ettik. Zaten kendisi de en sonunda "Daha sonra İslam'ın gerçek bir din olduğuna ve buna inanmam gerektiğine karar verdim." gibi cümleler kurarak aslında öncesinde İslam'ın gerçek bir din olup olmadığıyla ilgili şüpheleri olduğu sinyalini vermektedir. Fakat yaptığı araştırmalar sonucunda İslamiyet'e karşı bakış açısı değişmiş ve öğrendiği İslamiyet'e tepkili ve şüpheli iken kendi araştırdığı ve benimsediği İslamiyet'e pozitif bir duruş sergilediğini görmekteyiz.

Emre:

Kendimi ilk fark ettiğimde bunun geçici sosyal bir durum olduğunu düşünmüştüm. Bir erkeğe aşık olduğumda kendimi fark ettim. Fakat o zamanlar 'gey' ne demek onu bile bilmiyordum. Kendimi sürekli sorguluyordum. 'Acaba etkilendiğim insanın aslında niteliklerini beğendiğim için mi ondan etkileniyordum ya da dış görünüşünü beğenip onun gibi olmak istediğim için mi duygusal bir bağ kuruyorum.' diye kendimi inceliyordum. Bir gün etkilendiğim kişideki özellikler bende de olursa o zaman o kişiye karşı beğenim gider diye düşünüyordum. Ama zamanla öyle olmadığını anladım. Bu bende içgüdüsel olarak vardı.

Emre cinsel yönelimini lisede bir arkadaşına olan duygularından yola çıkarak fark etmiştir. Fakat yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı için kendisiyle ilgili çeşitli sorgulamalara gitmektedir. Bunun geçici bir süreç olabileceğini ya da duygusal olarak etkilendiği kişiyi aslında kişilik olarak beğendiği ve örnek aldığı için bu duyguları hissettiğini düşünmüştür. Daha sonra kendini gözlemleyince bunun tahmin ettiği gibi olmadığını cinsel yöneliminin içgüdüsel olarak kendisinde var olduğu sonucuna varmıştır. Emre gözlemlediğimiz kadarıyla çekingen, önceleri kendini ve fiziğini beğenmeyen bir bireydir. Eskiden özgüvenin bu sebeplerden dolayı daha eksik olduğunu şimdilerde bu durumu aştığından ve daha iyi hissettiğinden bahsetmiştir. Bu kendini ve fiziğini beğenmeme durumu Emre’de bir diğerini veya kendisinden daha iyi olduğunu düşündüğü yaştını örnek alma ya da ona imrenme durumu yaratmış olabilir. Dolayısıyla Emre’nin cinsel yönelimiyle ilgili kendi üzerinde düşündüğü durumla ilgili yanıltıcı, geçicilik, birisini beğenme ve imrenme durumundan kaynaklanan duygu durumu ve düşüncelerin olması olağandır. Pek tabii gey olduğu düşüncesi de kendisini tedirgin ettiği için hemen kabullenmemiştir. Fakat daha sonraları kendisini gözlemlemiş ve cinsel yöneliminin homoseksüel olduğu kanaatine varmıştır.

Uğur:

Eşcinsel olduğumu fark ettikten bir süre sonra bunu kabullendim ve bununla ilgili arkadaşlıkları merak ettim. Lise son sınıfta internet aracılığıyla birisiyle tanıştım. Sonra onun benim lisemden bir oğlan olduğunu öğrendim. Çok korkmuştum. Kimliğimin bilinmesini istemiyordum. Daha sonra onunla konuştuk ve beni gey olan başka arkadaşlarla da tanıştirmasını istedim. Zamanla bir çevrem oluştu. Bu süreçte dindar bir çevrem de vardı. Üniversiteyi kazandım. Samsun’a gittim. Orada kendime göre muhafazakar bir çevre oluşturdum. Ev arkadaşlarım ve görüştüğüm insanların çoğu muhafazakardı. Orada Edebiyat Bölümü okuyordum. Bu süreçte hiç homoseksüel yaklaşımlarım olmadı. Fakat içimdeki yönelimin de farkındaydım. Zamanla artık o ortamda bulunmak beni rahatsız etti. Çevremdeki insanlar çok temiz kalpli ve dini bütün insanlardı. Beni fark edip yargılamamaları için ortamımı değiştirmeye karar verdim. Sadece bir arkadaşına açıklamıştım. Beni anlayışla karşıladı. Bunun zor bir ‘sınav’ olduğunu ve tepki verip bu sınavı daha da zorlaştırmak istemediğini söyledi. Üniversiteyi bitirdim ve ikinci üniversite olarak Tarih okumaya karar verdim. Şunu söyleyebilirim: Edebiyat okurken muhafazakar arkadaşlarımla geçirdiğim yıllar en güzel yıllarımdı. Çünkü ondan sonra dinden yavaş yavaş uzaklaşmıştım. Günah işlediğimi biliyordum fakat kendimi dinden çıkmış günahkar gibi hissetmiyordum. Evet günah olduğunun farkındaydım. Örneğin içki içmek de haram, kumar oynamak da haram. Fakat bunu bilerek yapanlar var. Bir insanın

haram işlemesi o insanın dinini, Allah'ı inkar etmesi ya da dinden çıkmasını gerektiriyor. Ben sadece helal olmayan bir davranışta bulunuyorum o kadar.

Uğur yaşadığı çevrenin muhafazakar olmasından dolayı cinsel yönelimini uzun bir süre gizlediğinden yukarıda bahsetmişti. Hatta bu korkudan dolayı cinsel yönelimini sonraları fark ettiğini de dile getirmişti. Daha sonraları ergenlik döneminde kendini keşfetmiş ve kabullenmiştir. Kendisi gibi homoseksüel bir çevre edinmiş ve bu durumda olan diğer arkadaşlarla da tanışmak istemiştir. Bunu Uğur'un yalnızlık duygusuna, içindekileri dile getiremediği ve çevresini kontrol edemediği için kendisi gibi olan kendi çevresini oluşturma isteğine bağlayabiliriz. Nitekim ergenlik çağının gençler için psikolojik açıdan kritik bir süreç olduğunu bilmekteyiz. Böyle bir süreçte Uğur, kendisi gibi insanların da var olabildiğini, kendisini yargılamayan insanlarla arkadaşlık kurmayı ve duygusal açıdan istediği kişiyle iletişim kurabilmeyi istemiştir. Kendisine böyle bir çevre oluşturduktan sonra üniversiteye başlamıştır. Uğur görüşmelerimiz esnasında bize üniversiteye gittiği yerde kaldığı ev arkadaşlarının ve okul arkadaşlarının büyük bir çoğunluğunun dindar insanlar olduğundan bahsetmişti. Daha sonraları üniversiteye gidip bu tarz insanlarla arkadaşlık kurduğu ve bu süreçte de homoseksüel yaklaşımlarda bulunmadığını söylemiştir. Fakat hala yöneliminin homoseksüel olduğunu ve bu ikili durumdan rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Yöneliminin fark edilmemesi için ortamını değiştirmeye karar vermiştir. Yönelimini sadece bir arkadaşına söylemiş ve arkadaşı bunun zor bir 'sınav' olduğunu ve bu yüzden onu olumsuz yönde etkilemeyeceğini dile getirmiştir. Bu 'sınav' söylemi Uğur ile görüştüğümüz zaman zarfında Uğur'un tavırlarında ve söylemlerinde sıklıkla karşılaştığımız bir durumdur. Yani kendisinin bir taraftan yönelimiyle yüzleşmiş olduğunu, bunu kabullenmiş ve bu doğrultuda bir hayat tarzı seçmiş olsa da kendisinin cinsel yönelimi ile ilgili sınıandığını düşündüğünü ve dini açıdan doğru bir şey yapmadığı kanaatinde olduğunu gözlemledik.

Üniversiteyi okuduktan sonra bir üniversite daha okumaya karar veren Uğur, dindar çevreden koptuktan sonra o çevreyi ve temiz kalpli olarak nitelendirdiği arkadaşlarını özlediğini dile getirmiştir. Bu yıllarını en güzel yılları olarak nitelendiren Uğur'un, sonradan dinden uzaklaştığını dile getirirken bu durumdan rahatsız olduğunu, memnun olmadığını gözlemledik. Görüşmelerimiz esnasında yer

yer dini ortam ve çevreye özlem duyduğunu ve bu halinden pek de memnun olmadığını farkettilik. Bunların yanında Uğur günah işlediğini düşünse de bu yüzden dinden çıkmadığını düşünmektedir. Bunun İslamiyet'te günah olarak tanımlanan fakat affedilebilecek günahlardan olduğunu düşünmektedir. Bir bireyin günah işlemesinin Allah'ı yok sayacağı ya da dinden çıkacağı anlamına gelmediğini vurgulayan Uğur, dinen sadece helal olmayan bir davranışı gerçekleştirdiğini söylemektedir. Buradan Uğur'un cinsel yönelimi ile ilgili dinin bir yere kadar etkileyen bir faktör olduğunu fakat daha sonraları din ve yönelimini aynı çatı altında birleştirdiğini, ikisinden de vazgeçmeyip kabullendiğini görmekteyiz.

Rose:

Üniversitede bir erkeğe aşık oldum. İlk homoseksüel ilişkim bu oldu. 13 yaşımdan önce herkese ilğim vardı. Pornodan dolayı dışlanınca heteroluğa yöneldim. Daha sonra üniversitede geyliğe dönüş oldu. Gey ilişkim başladı. Bir yıl kadar sürdü. Daha sonra aslında kızlara da ilgimin olduğunu fark ettim. Kendimi bundan sonra tanımlamamaya başladım. Kafamın uyuştuğu zamanlarda (madde kullandığı zamanlar S.K.) doğaya çıkmak istedim hep. Belli bir süre sonra maddeyi doğada kullanıp, doğayı o gözle görmeyi ve keşfetmeyi istedim. Doğaya o kadar ilgi duyuyordum ki bu sevgiyi anlatamam. Bu süreçte panseksüel yönelimim oldu. Ağaçlara şiir yazmaya başladım. Onlarla konuşabildiğime, iletişim kurabildiğime inanıyorum. Doğada o kadar mutluydum ki aşırı sevgiden ağlayasım geliyordu. Bu ilgiyi hiçbir zaman çözemedim. Çözmeyi de düşünmüyorum. Çünkü bu, bir tanıma sığdırmak olacak. O duyguyu bozmak istemedim.

Bu süreçten sonra şehvetten uzaklaştım. Artık içimde şehvet kalmamıştı. Bazen şehvet bir anda çıkabiliyor tabii ki de... Bu içimizde daimi olacak bir şey ama yine de şehveti barındırdığım zaman birisiyle olmamaya gayret gösteriyorum. Çünkü şehveti sevmiyorum. Şehvetin kendisinin kötü olduğunu anladım. Çünkü şehvet dediğimiz şeyin haz olduğunu fark ettim. Hazza ihtiyacım yok. Dayatılan kurallardan dolayı öncesinden hazzı sevdiğimi düşünüyordum. Artık öyle düşünmüyorum. En son yaşadığım bu süreç doğaya yönelmem, kendi içime dönmem için çok iyi bir aracı oldu.

Bundan sonraki yıllarda ise bu yaşadığım deneyimlerin hepsinin içinde bir parça olduğunu anladım. Cinsiyet olarak kendini tanımlayan insanları da gördüm. Herhangi bir şeye ihtiyaç yok. Yönelime ya da cinsiyete ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum. Kendimle ilgili herhangi bir tanımım yok. Yönelim ve tanımlamaları kabul etmiyorum. İnsan seviciyim. İnsanların doğuştan herkese ilgisinin olduğunu düşünüyorum. Daha sonra tek bir yere kanalize oluyoruz. Sonra tekrar açılıyor. Kum saati gibi. Yeniden açılan bir şey olduğunu düşünüyorum. Bir şeyle başlıyoruz sonra bir yerde daralıyoruz, bir yere kanalize oluyoruz. Daha sonra oradan çıkıyoruz ve tekrar açılıyor.

Rose birçok yönelimden geçen bir katılımcı. Çocukluk yıllarında herkesten hoşlandığını, sonraları gey pornosu izlemesi sonucu tepki alınca heteroseksüel yönelim sergilediğini, üniversitede hemcinsine aşık olması sonucu bir süre sadece

homoseksüel olarak yaşadığını ve en sonunda da sadece bir yöneliminin olmadığını ve kendini tanımlamaması gerektiği sonucuna varmıştır. Bir süre panseksüel yönelimler sergilediğini, doğayla yakınlaştığını söylemiştir. Bu süreçte ağaçlara şiir yazmış ve onlarla iletişim kurabildiğini fark etmiştir. Bu duygusal bağ için bir tanımlama yaparsa duygunun bozulacağını düşünmüş ve bununla ilgili kendisine herhangi bir tanımlama yapmamıştır. Doğaya yaklaşması sonucu şehvetten uzaklaştığını fark eden Rose, artık içinde şehvetin olmadığını ve böyle bir şey hissettiğinde de bununla ilgili herhangi bir şey yapmamaya dikkat ettiğini belirtmiştir.

Rose'un şehvetle ilgili kendisine göre bir takım fikirleri vardır. Şehvetin hazdan kaynakladığını ve bunlara ihtiyacımız olmadığını vurgulayarak, bunların aslında bizlere dayatılan bir şey olduğu bu penceren bakınca da haz ve şehveti sevmediğini söylemektedir. Rose ile ilgili yaptığımız gözlem ve görüşmelerde kendisinin önceleri hazzı çok sevdiğinden, şehvete düşkün olduğundan ve bu yönde de kendini engellemediğinden bahsetmiştir. Bu, heteroseksüel ilişkilerinde de, homoseksüel ilişkilerinde de, doğayla olan ilişkisinde de böyle olmuştur. Gözlemlediğimiz kadarıyla Rose duygularını sınırlamadan ve dizginlemeden yaşayan bir insan. Katılımcılarımızın geneline baktığımızda yaşadığı toplumda pek 'normal' karşılanmayan cinsel yönelimleri kendilerinde ilk fark ettiklerinde tedirginlik, korku, endişe gibi duygular hakim olmaktadır. Fakat Rose ergenliğinde yaşadığı porno tecrübesi dışında cinsel yönelimleriyle ilgili bir endişe ya da korku yaşamamış ve bununla ilgili kendisine kısıtlamalarda bulunmamıştır. Bu da Rose'un farklı şeyleri deneyimlemesine ve bu yollarla kendisini daha yakından tanımasına neden olmuştur. O yüzden birçok cinsel yönelimi tecrübe ettiğini ve sonunda kendisinin çok yönlü bir kimliğinin ve yöneliminin olduğu kanaatine vardığını düşünüyoruz. Gözlemlediğim bir şey de Rose'un tanımlama yapmak istememesidir. Cinsel yönelimleriyle ilgili geçişlerde Rose tecrübelerinden yola çıkarak tanımlamaların kişiyi sınırlandırdığı sonucuna varmıştır. Zira bunu kendisi bizzat tecrübe etmiştir. Rose'un baktığı bu pencereden baktığımızda şunu söyleyebiliriz: Eğer bahsettiği gibi cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği ile ilgili tanımlamalarda bulunmuş olsaydı Rose böyle bir diğer yönelimi deneyimlemiş olamayacak, dolayısıyla kendini tam olarak tanımlayamayacaktı. Saha çalışması sırasında gözlemlerimiz doğrultusunda fark ettik ki

tanımlamalar bireylerde aitlik hissi oluşturmaktadır. Bu durum gördüğümüz ve gözlemlediğimiz bireylerin bir kısmında olumlu karşılanırken ‘aitliğin sınırlılık getirdiği’ düşüncesinden dolayı bir kısmı tarafından olumsuz karşılanmaktadır.

Tanımlamalardan yola çıkarak insanın doğasına değinen Rose, insanoğlunun dünyaya geldiğinde herkese yöneliminin olduğu düşüncesindedir. Daha sonra bir yere kanalize olduğumuzu ve belirli bir zaman sonra da tekrar baştaki halimize döndüğümüzü kum saati örneğiyle aktarmıştır. Yaptığımız çalışma sürecinde benzeri yaklaşımları diğer katılımcılar ve gözlem yaptığımız bireylerde de görebilmekteyiz. Doğduğumuzda her yönelime açık olduğumuz daha sonra bir yönelime kanalize olduğumuz, kendimizi tanıdığımız ve keşfettiğimizde de tekrar başa döndüğümüz durum... Bu ikinci dönüşü ‘öze dönmek’ olarak da tanımlayanlar vardır. Genel olarak bu tarz düşünen bireyler yukarıda da bahsettiğimiz nedenlerden dolayı tanımlamaları sakıncalı bulmaktadır. Tanımlamaların bireylerin kum saati örneğinde olduğu gibi geçişlerini engellediğini ve dolaylı olarak da kendilerini tanımayı engellediğini düşünmektedirler.

Can:

Çocukken çok bilinçliydim. Çok fazla kitap okurdum. Bu yüzden pek çok konuda bilgi sahibiydim. Başına bu tarz duygusal şeyler gelince sorgulamaya başladım. Fakat kendimle ilgili bir tanımlamam yoktu. Sadece ne hissettiğimi ve yönelimimi biliyordum. Kendimi bu konuda hiç baskılamadım. Ne hissettiğimin farkındaydım ve hislerimi yaşıyordum. Fakat bunu dışarıya belli etmiyordum.

Benim karakterim bazı şeyleri zamanla yapan bir karakter. Bu yüzden flörtlerim falan olmuştu ama ilk sevgilim 17 yaşındayken oldu. Kızdı. Bir erkek sevgilim sonraları oldu. Çünkü tam gözlemlemem gerekiyordu. Ortamı bilmiyordum. Tanımadan, bilmeden bir şey yapmak istemedim. Bu süreçte bu yüzden erkek sevgilim olmadı. Fakat flörtüm çok oldu.

Bu ikili durum (biseksüellik) bana ilk başlarda çok dengesiz bir hal gibi geldi. O zamanlar her insanın biseksüel olarak dünyaya geldiğini daha sonra ileride tek bir yönelimi tercih ettiğine inanırdım. Bir gün kendimin de heteroseksüel ya da homoseksüel olarak tekli bir yönelime geçeceğimi düşünürdüm. Sonra kendimi bu konuda epey geliştirdim. Bir sürü kitap okudum ve araştırmalar yaptım. Geriye döndüğüm o düşüncelerimin ergenlik bunalımından kaynaklandığına kanaat getirdim. Şuan öyle düşünmüyorum. Kur'an'ı elime aldım ve ayetler üzerinde düşünmeye, onları yorumlamaya çalıştım. Dine yönelmem gerekiyordu. Çünkü bu olayın bana göre her şeyde cevabı vardır. Dinde de cevabı vardı elbet.

İlk önce kendimde yanlışlar aramaya başladım. Daha sonra şöyle bir kanıya vardım: Lut kavminin helak olma meselesi sadece cinsel yönelimleri değildi. Onların her alanda sapkın olaylar yapmalarıydı mesele. Çünkü orada (Kur'an) cinsel yönelim yazmıyor sapkınlık yazıyor. Ben onu öyle yorumladım. Çünkü

her yeni ya da farklı olan şey bağnaz toplumlarda sapkınlık olarak değerlendirilir. Bu durumumu iki türlü değerlendiriyorum. Ya bu benim sınavım ya da Tanrı beni bu şekilde seviyor.

Can, kendisini çocukluktan beri tanıyan bir birey olduğunu söylemektedir. Cinsel yöneliminin de o zamanlardan farkında olduğunu ve bu konuyla ilgili araştırmalar yaptığını ifade etmektedir. Çalışmamız sürecinde yaptığımız görüşmelerde bireyler özellikle çocuk yaşta kendilerinde cinsel yönelimleriyle ilgili farklılıklar gördüklerinde genel olarak ya bunun tam olarak ne olduğunu bilmedikleri için üzerinde durmamakta veya önemsememekteler ya da çevreden alacakları tepkilerden çekindikleri için bastırmaktadırlar. Nadiren görülen bazı bireyler ise bu durumu kabullenmekte ve kendini bastırmamaktalar. Can da kendini erken keşfeden ve bastırmayan bireylerden birisidir. Fakat tabî ki çevreyi de göz önünde bulundurduğu için bunu etrafındakilere belli etmemektedir.

Can, bir süre çevresinde homoseksüel bireylerin ve ortamların olmamasında dolayı davranışsal olarak homoseksüel yönelimlerde bulunmamaktadır. Bir süre tedbirli davrandıktan sonra bir erkek arkadaşı olmuştur. Bunun öncesinde ise ilk duygusal deneyimi karşı cinsten biriyle olmuştur. Can'ın içinde bulunduğu bu ikili durum kendisine dengesiz bir hal gibi gelmektedir. Bu durumu cinsel yönelimlerle ilgili gözlem yaptığımız birçok bireyde görebilmekteyiz. Özellikle biseksüel yönelimle ilgili 'ne olduğu bilinmeyen, tutarsız, sapkın' gibi tanımlara şahit olduk. Kimine göre homoseksüellik bir yere yönelik olduğu için olumlu karşılanabilir bir durumdu. Biseksüel yönelim ise bir karşı cinse, bir hemcinsle yönelim olduğundan dolayı açıklanamayan bir şey ve sapkınlıktı. Bu tarz yorumlarda bulunan bireylerin genel olarak homoseksüelliği 'hastalık' kategorisinde gördüklerini fark ettik. Aynı şey trans bireyler içinde geçerlidir. Söylemlerinde homoseksüel ve trans bireyleri rahatsız ve çaresiz gördüklerini belirten bu bireyler, biseksüel bireyleri 'karşı cinsle birlikte olabilme potansiyel ve imkanı var' iken hemcinsiyle de birlikte olmasını ' zevk ve sapkınlık' olarak görmektedirler. Dolayısıyla Can'ın çocukluk ve ergenlik döneminde böyle bir düşünceye kapılması, ileride bir gün sadece bir yere kanalize olacağını düşünmesi olağan görülebilir.

İçinde bulunduğu bu karmaşık durumun cevabını birçok yerde aramaya başlayan Can, dinde de bu karmaşıklığın cevabını bulacağını düşünerek Kuran okumaya ve araştırmaya başlamıştır. Başlarda kendini suçlarken sonraları özellikle

“Lut Kavmi” ile ilgili kısımda sorgulamalara girmiş ve kendine göre akıl yürütmelerde bulunmuştur. Lut kavmiyle ilgili söylemlerin ‘sapkınlık’ üzerine olduğunu ve bu sapkınlığın ise homoseksüel yönelimler değil aslında diğer başka alanlarda insanlara yapılan kötü davranışlar olduğu kanaatine varmıştır. Cinsel yönelimlerle ilgili olarak farklılıkların gelişmemiş toplumlarda tepkiyle karşılandığını bu yüzden sapkınlık olarak tanımlandığını düşünen Can, kendi durumunu ‘sınav’ ve ‘Tanrı’nın kendisini böyle sevmesi’ olarak iki yönlü değerlendirmektedir.

Cinsel yönelimlerle ilgili kendini fark etme ve keşfetme, bunun beraberindeki davranış ve tutumlarla ilgili bu bölümde katılımcılarımızın büyük çoğunluğu küçüklükten cinsel yönelimleriyle ilgili belirtilerin olduğunu söylemektedirler. Bir kişi (Uğur) çevre baskısı ve korkusundan durumunu bastırmış ve saklamıştır. Bir kişi (Rose) çevresinden etkilendiği için bunun yanlış bir şey olduğunu düşünmüş ve başka bir tarafa yönelmiştir ve ancak yetişkinlikte birine aşık olunca cinsel yönelimini keşfetmiştir. Bir kişi (Nur) görmezlikten gelmiştir ve o da tıpkı Rose gibi kendisini yetişkinlikte keşfetmiştir. İki kişi (Açelya, Can) bulunduğu durumu kabullenmiş şartların uygun olduğu zamanda da davranışsal olarak eyleme geçmiştir. Bir kişi (Emre) çocukken kendisini fark etmiş fakat tam tanımlamayı ergenlik çağında yapmıştır. Katılımcılarımızdan sadece bir kişi (Emre) cinsel yönelimini ergenlik çağında fark etmiştir.

Kendini tam olarak keşfedip tanımladıktan sonra davranışsal olarak eyleme geçenler Açelya (17-18), Afra (17-18), Emre (17-18) ve Rose (20-21)’dur. Uğur (17-18) ve Can (17-18) çocukken kendini keşfetmiş olsa da ergenlik döneminde eyleme dökmüştür. Katılımcılarımızdan sadece Nur (20-21) cinsel yönelim ile ilgili tecrübesi olmuş olsa da davranışsal olarak bir şey yapmamıştır.

Genel olarak katılımcılarımızın çoğu yönelimiyle ilgili belirtileri çocuk yaşta görmüş olsa da sonraları kendini keşfetmiş ve kabullenmiştir. Kendilerini keşfettikten sonra hemen hemen bütün katılımcılarımız sorgulama sürecine girmiş sonucunda toplumsal ve bireysel olarak yanlış ya da günah bir şey yapmadıkları kanaatine varmıştır. Sadece Nur cinsel yönelimi ile ilgili duygularının yanlış olmadığını düşünürken bu konuyla ilgili eyleme geçmenin yanlış olduğunu düşündüğü için bu tarz davranışlarda bulunmamıştır.

- **Cinsel yöneliminden ailene bahsettin mi?**

- **Ailenin tepkisi ne oldu?**

Görüşmelerimiz sonucunda katılımcılarımızdan dört kişinin ailesinin çocuklarının cinsel yöneliminden haberdar olmadığını, üç kişinin ise ailelerinin haberinin olduğunu öğrendik. Katılımcılarımızdan Nur ve Can ailelerinin bu durumdan haberlerinin olmadığını belirterek konu üzerinde nedenleriyle ilgili fazla yorum yapmadılar. Rose, bu konuyu bireysel olduğu düşüncesiyle ailesine söyleme gereği duymadığını belirtmiştir. Rose ile ilgili yaptığımız gözlemlerimizin birinde Rose'un babasının çok duygusal ve iyi niyetli biri olduğundan bahsettiğine şahit olmuştuk. Anne ve babasının Rose'u dünyaya getirmek için çabaladıklarını Rose'un öncesinde birkaç defa annesinin düşük yaptığını biliyoruz. Dolayısıyla Rose'un ablası, annesi ve babasıyla aralarında biraz fazla yaş farkı vardır. Bu yüzden gerek annesi ve babasının fitratından dolayı gerekse de beklenen bir bebek olmasından dolayı üzerine düşülen ve yetiştirilmesine özen gösterilen bir çocuk olmuştur. İlişkiler de böyledir. Özellikle babasına fazlaca düşkün olan Rose, bir bakıma onu kırmak ya da üzmemek istemediği için cinsel yöneliminden bahsetmediğini fakat onların da sanki Rose'un bu durumunu anlıyormuş düşüncesinde olduklarını dile getirmiştir.

Ailesinin haberi olmayanlardan biri de Uğur'dur. Yukarıda Uğur ile yaptığımız görüşmelerden birinde Uğur'un ailesinin ve yetiştiği çevrenin bu tarz şeylere karşı katı olduğuyla ilgili ve bu konulara tepkilerinin de olumsuz olacağına dair söylemlerde bulunmuştur. Bu gibi sebeplerden dolayı Uğur ailesine cinsel yöneliminden bahsetmemiştir. Sadece 20 yaşında olan bir yeğenine cinsel yönelimini açıklayan Uğur, yeğeninin anlayışlı ve hoşgörülü davrandığını hatta yeğenine açıldıktan sonra aralarındaki ilişkinin daha da samimileştiğini söylemiştir.

Buraya kadar katılımcılarımızdan ailelerine açılmayanları aktardık. Bunların dışında üç katılımcımız (Açelya, Afra, Emre) ailelerine açılmıştır. Açelya ailesinden onu 'sahiplenici ve bir yerde hoşgörülü' tavrı sergilerken Afra'nın ailesi 'sapkın ve günahkar' gibi tanımlamalarda bulunmuştur. Emre'nin ailesi ise bölünmüş bir ailedir. Babası 'ilginç' karşılamış annesi ise 'endişeli ve üzgün' bir tavrı sergilemiştir.

Açelya:

Değişeceğimi aileme söylediğimde ‘et tırnaktan ayrılmaz’ dedi. Değişmemin sebebi kadın olmak değildi. Önümde iki seçenek vardı: Ya hareketlerimi görüntüme uyduracaktım ve kendimi gizleyecektim. Daha doğrusu gizlemeye çalışacaktım. Bir ömür boyu... ya da görüntümü değiştirecektim. Ben ikincisini tercih ettim.

Açelya’nın söylemlerinden yola çıkarak kolay bir karar verme süreci yaşadığını söyleyememekteyiz. Açelya’nın bu durumunu ailesine söylemesi olasıdır zira somut ve belirgin bir değişiklik olduğu için ailesi bir gün elbet bu durumu görecektir. Ailesine kendisi söylemeye karar veren Açelya yukarıda bir önceki başlıkta ailesine kendisinin ve kararının bu yönde olduğunu fakat onların düşüncelerine de saygı duyduğunu söylediğinden bahsetmiştir. Nitekim ailesinin tepkisi de bu yönde olmuştur. Saygı gösterdiklerini ve ‘et tırnaktan ayrılmaz’ diyerek evlatlarını sahiplendiklerini görmekteyiz.

Bilindiği üzere Açelya trans bir bireydir. Açelya kendisini keşfettikten sonra bir karara varması gerektiğini düşünmektedir. Önünde iki seçenek bulunduğunu, bunlardan birinin biyolojik cinsiyetine uygun olarak toplumun ondan beklediği gibi davranmak, diğerinin ise içinde hissettiği kişi olup değişmek olduğunu söylemektedir. Açelya biyolojik cinsiyetine ve toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak yaşaması konusunda da tereddüttedir. Bununla ilgili cümle kurarken ‘gizlemek’ kelimesini kullanmaktadır. Burada aslında hayatın zorluğunu da vurgulamaktadır. Bir şeyleri ve hatta sosyal hayatta ve psikolojik süreçte önemli bir şeyi sürekli gizleyerek kontrollü bir şekilde yaşamak pek tabii kolay olmamaktadır. Bu yolu tercih eden bireyler de vardır. Bilhassa Onur yürüyüşlerinde konuşma fırsatı bulduğum LGBTİ bireylerin bir kısmından konuyla ilgili çeşitli görüş ve yorumlar aldık. Gizleyebilenler, gizlemeyi yanlış bulanlar, bu ikisi arasında kalanlar... Bunların içinde bir üniversite öğrencisiyle tanışma ve konuşma imkanımız oldu. Biyolojik cinsiyeti erkekti. Fakat değişeceğini söylemişti. Nedenini sordüğümüzda babasının Doğu’lu olduğunu ve ‘kadın gibi davranan erkek’ görüntüsündense ‘kadın gibi davranan kadın’ görüntüsünün çevreleri tarafından daha az dikkat çekeceğine dair söylemlerinin olduğunu ve bunların kendisini etkilediğini dile getirmişti. Bir bakıma aile baskısı gördüğünü fark ettik. Fakat kendisi değişim konusunda farklı düşünüyordu. “Mesela şimdi biyolojik cinsiyetim erkek olsa da ben pembe bir peruk takıp okuluma gidebiliyorum demişti.” Konuşmamızdan yaklaşık bir yıl sonra bu

bireyin göğüs ameliyatı olduğunu ve göğüslerini yaptırdığını fakat bir yandan da sakallarını kesmediğini ve istediğinde de makyaj yapıp okula gittiğini öğrendik. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki: trans bireyler için değişim kararı vermek değişimin kendisi kadar zor olabilmektedir. Yine aynı şekilde değişmeden yaşamayı seçmek değişmemeyi tercih etmekten zor olabilmektedir. Değişimin ve bununla ilgili kararların bireyler için kolay olmadığını ve verilen karar hangisi olursa olsun ondan sonraki süreçte kolay geçmediğini gözlemlediğimizi söyleyebiliriz. Dediğimiz gibi bu bir süreçtir. Tepkiler ve etkiler bireyden bireye değişebilmektedir. Kolaylıkla hayatına devam edebilen, bu kararları hızlıca verebilen bireylerle de tanışıp, konuştuğumuz olmuştur.

Afra:

Üniversiteye geçtikten sonra açılmaya (başörtüsünü açmak S.K.) karar verdim. Yakın bir tarihe kadar da aileme cinsiyet kimliğimi açıkladım. Ailem bunun sapkınlık olduğunu ve benim günahkar olduğumu söyledi. Aileme ve çevreme açıldığımda çok negatif tepkiler aldım. Öldürüleceğimi, kariyerimin olmayacağını ve günahkar olduğumu söylüyorlardı.

Afra ailesinden olumsuz tepki alan bir katılımcımızdır. Afra'nın ailesinin muhafazakar olduğunu biliyoruz. Afra da bir süre muhafazakar bir birey olarak yaşamıştır. Kendisini keşfettikten sonra ailesine açılma kararı alan Afra 'günahkar ve 'sapkınlık' gibi olumsuz tepkilerle karşılaşmıştır. Afra'nın söylemlerine göre ailesinin dini kural ve kaideleri araştırmaktan ziyade topluma uyararak yaşamayı tercih ettiklerini öğrendik. Dolayısıyla bugün geleneksel birçok topluma baktığımızda (Müslüman bir toplum olsun ya da olmasın) homoseksüel yönelimlerin sapkınlık olduğu düşüncesini görebiliriz. Afra'nın ailesinde ise çocuklarının günaha girdiğini düşünen ve dini açıdan büyük sayılabilecek bir hata yaptığı kanısında olan olumsuz düşüncelerden kaynaklanan tepkiler görmekteyiz. Ardından çevresi ve ailesi de olmak üzere birçok kimseden geleceğe dönük karşılaşacağı olumsuzluklarla ve hatta bu durumun ölüme kadar gideceği ilgili söylemleri görmekteyiz. Tepkilerin ölüme gidecek kadar büyük olmasını toplumsal baskı, korku ve dine karşı hassasiyete bağlamaktayız. Geleneksel bir çevrede dini öğretilere uygun bir çocuk yetiştiren muhafazakar bir ailenin bu tepki ve endişeleri ilk etapta Afra'yı negatif yönde etkilemiş olsa da olağandır.

Emre:

Aileme lise bitmek üzereyken söyledim. Babam 'ilginç' dedi. Fakat yargılamadı. Orda olay kapandı. Bir daha bu konuyu konuşmadık. Annem ise bana bir şey demese de çok üzüldü. Ağladı. Çünkü benim evlenip çoluk çocuğa karışmamla ilgili hayalleri vardı. Bu durumunun ergenlikten kaynaklandığını, geçici bir durum olduğunu söyledi. Bu tarz kitaplar okumamamı, film izlemememi söyledi. Bir daha da üzerine hiç konuşmadık. Fakat ben annemin yavaş yavaş bu duruma alıştığını fark ediyorum. Hatta geçen gün gey bir sanatçının biyografik bir filmi vardı. Filmin içeriğini araştırmış bana o filme gitmeyi teklif etti.

Emre anne ve babasının ayrıldıkları ve babasının yurtdışında yaşadığından bahsetmişti. Babası ile ilişkisinin çok yakın olmadığını ve mesafeli olduklarını biliyoruz. Yine de babasından olumsuz bir tepki almamanın Emre'yi biraz daha rahatlattığını gözlemledik. Annesi ile daha çok duygusal bir bağ kuran Emre, annesinden olumlu tepki alamamaktadır. Annesi ise Emre'nin bu durumuna üzülmekle birlikte bir gün geçeceğini düşünmektedir. Fakat Emre'nin yönelimi ile ilgili duruşunun değişmediğini görmesi sonucu olumlu ve çocuğunu anlamaya yönelik davranışlarda bulunmaktadır. Annesinin ilk olumsuz tepkisinin Emre'nin geleceği ile ilgili hayallerinden kaynaklandığını söylemektedir. Emre'nin önceleri özgüveni ile ilgili eksiklikler yaşadığını ve bu konudan muzdarip olduğunu biliyoruz. Bu süreçte annesinin sonraları onu anlamaya yönelik davranışlarından mutlu olduğunu ve kendisini olumlu yönde etkilediğini gözlemledik.

- **Onur Yürüyüşüne dair eleştiri ve yorumlar.**

Onur Yürüyüşü ile ilgili olan bu alt temayı katılımcıların konuya girmeleri üzerine oluşturduğumuzu yukarıda belirtmiştik. Dört katılımcının (Açelya, Emre, Uğur, Rose) yorum yaptığı bu konuda üç katılımcı (Açelya, Emre, Uğur) yürüyüşün amacına uygun olmadığı yönünde olumsuz düşüncelere sahipken bir katılımcı (Rose) tarafsız yaklaşmaktadır.

Açelya:

LGBTİ savunucularını birçok konuda eleştiriyorum. Özellikle Onur Yürüyüşlerinde sergilenen tavır ve davranışları doğru bulmuyorum. Sonuçta böyle bir toplumda yaşıyoruz. Çoğunun Müslüman olduğu, gelenek ve göreneklerin olduğu bir toplum. Dolayısıyla sen bu toplumda farkındalık yaratmak istiyorsan bunu o insanların inançlarına saygı duyarak yapacaksın.

Bu toplumda homoseksüel ya da transseksüel olarak kendi varlığını ortaya koyabileceğin birçok yol vardır. Yaptığın iş, konum, kendini geliştirmen bunlardan bir kaçıdır. O zaman toplumda işte böyle bir algı oluşabilir. ‘Bunlar LGBTİ bireyler fakat başarılı, kimseye zararları olmayan iyi insanlar’ diyebilirler. Ama yürüyüşlere baktığımızda sanki etrafa saldıran, alaycı bir topluluk görüyoruz. Yani benim gördüğüm budur. Bu yüzden Onur Yürüyüşlerine katılmam.

Yurtdışına Onur Yürüyüşlerine baktığımızda kendi halinde eğlenen, pankartlar açan bir topluluk görürüz. Mesela bizim ülkemizde geçen yıl ‘Lut kavminin torunlarıyız’ diye bir pankart açıldı ya da bir önceki yürüyüşte Ramazan ayında anadan doğma soyundular. Bunları doğru bulmuyorum. Farkındalık yaratırken yaşadığımız toplumun inanç ve geleneğini de göz ardı etmemeliyiz.

Açelya Onur yürüyüşlerini ‘farkındalık yaratma’ açısından eleştirmektedir. Yaşanılan toplumu göz ardı etmemek gerektiğini, onların inanç ve geleneklerine saygılı olmak gerektiğini vurgulayan Açelya yürüyüşlerde açılan pankartların ve tavırların inanan bu insanlara karşı saygısızlık olduğunu düşünmektedir. Trans ya da homoseksüel bir bireyin toplum içerisinde varlığını ortaya koyabileceği Onur Yürüyüşleri dışında da çeşitli yolların olduğundan, yapılan işin, kişisel gelişimin bunlardan bir kaçı olduğundan bahsetmektedir. Bunların yanında yürüyüşlerde alaycı ve saldırgan tavırları doğru bulmadığını bu saydığı sebeplerden ötürü de yürüyüşlere katılmadığını ifade etmektedir. Açelya’nın bu yorum ve eleştirilerinde sadece trans bir bireyin eleştirilerini değil, aynı zamanda Müslüman bir bireyin de eleştirilerini görmektedir. Açelya inanan ve elinden geldiğince dinin gerekliliklerine uymaya çalışan bir bireydir. Dolayısıyla bu konuya hassasiyet göstermesi de olağandır.

Onur Yürüyüşleri’nde katılımcı gözlem yapan bir araştırmacı olarak bizim bu konuyla ilgili tespitimiz şudur: Yürüyüşler genel olarak karnaval havasında, müzikler, bayraklar eşliğinde geçmektedir. Bunların yanında pankartlar açılır, sloganlar atılır, isteyenler kostümler giyer, yüzlerini boyarlar. Yürüyüşlerde sadece LGBTİ aktivistleri yoktur başka kuruluş, dernek ve savunucu topluluklardan da gelenler olmaktadır. Sloganlar ve pankartlar genellikle toplumun cinsel yönelimi homoseksüel ve trans bireylerle alay etmek veya aşağılamak adına kullandığı bazı kelimelere gönderme yapacak şekilde olmaktadır. Bunların yanında slogan ve pankartların bir kısmı yaşadığımız toplum tarafından LGBTİ bireylerin kendilerine yapılan olumsuz davranışlara tepki olarak ve yine bu toplumun çoğunluğunun Müslüman olmasından dolayı İslam dininin bir takım kural ve yaptırımlarına

göndermelerden oluşmaktadır. Yani yaşadığımız toplumun çoğunluğu Hristiyan ya da Yahudi olsaydı ve yine bu şekilde olumsuz tepkiler olsaydı, yürüyüşlerde yapılan slogan ve pankartların o dine gönderme olacak şekilde gerçekleşeceğini düşünmekteyiz. Bireylerin kılık kıyafet olarak da toplumun kurallarının dışında ve onlara tepkili olması da yine bu göndermeler içindir. Şunu da söylemekte fayda var: Bu süreçte görüşmecilerimizi belirlemeden önce birçok kişiyle görüştük. Bunların bir kısmı Onur Yürüyüşlerindendi. Pek çok kişiyle görüştük ve bunların çok azı “Müslüman”dı.²⁰² Dolayısıyla bu pankart ve sloganların hazırlanmasında Müslüman bireylerin duruşu, görüşü ve katkısı nedir bilememekteyiz.

Emre:

LGBTİ yürüyüşlerinde dine saygısızca yorum yapılan pankartlar beni rahatsız ediyor. Bazı esprili pankartlar bize komik gelebilir. Fakat inanan diğer insanları rahatsız ediyor. Onur yürüyüşüne de genel olarak şöyle bakıyorum: Bu Onur Yürüyüşü bize Avrupa’dan geldi. Kendi haklarımızı savunmak için onların gelenekleriyle yapılan bir şey. Tamam haklarımızı savunmak için yapıyoruz. Ama bizim yaşadığımız toplum buna çok müsait değil. Cinsel yönelimle ilgili birçok şeye önyargıyla bakan bir toplumuz. Yani bizim haklarımızı savunacağımız ve kendimizi göstereceğimiz diğer insanlar zaten pek çok konuda önyargılı ve bu konularla ilgili bilgileri yok. Bunun üzerine bir de onların inançlarıyla dalga geçecek pankartlar açıyorsun ve onların önyargıları ikiye katlanıyor. Toplumda bunlar dinsiz, dine ve kitaba saygısız bir topluluk gibi yargılar oluşuyor. Biz de bu gibi yaklaşımlarla aslında onların dediklerini desteklemiş oluyoruz. Bu da bizlerin toplumda yer edinmemizi zorlaştırıyor. Sen kalkıyorsun Hollanda’daki yürüyüşün aynısını yapıyorsun ama Türkiye’desin. Bence bu toplumu bilgilendirmek ve farkındalık yaratılmak isteniyorsa bu yürüyüşler konferans tarzı insanları bilinçlendirecek konuşma ve etkinliklerle desteklenmeli.

Emre’nin eleştirisi ile Açelya’nınki örtüşmektedir: Yaşadığımız toplumun değerlerine saygı... Hemen hemen ikisi de ‘farkındalık’ üzerinde durmaktadır. Değerlendirmelerini ise daha çok sloganlar ve pankartlar üzerinden yapmaktadırlar. Ayrıca Emre, Avrupa’daki yürüyüşlerle Türkiye’de yapılan yürüyüşler üzerinden bir eleştiride bulunmaktadır. Bu geleneğin Avrupa’dan geldiğini, dolayısıyla onların kendi kültürlerine uygun olduğunu, bizim ülkemizde yapılırken yine onların kültürlerine uygun yapıldığını düşünen Emre, yürüyüşlerin daha çok kendi kültürümüze uygun ve toplumun değerlerine saygı göstererek yapılması taraftarıdır.

²⁰² Burada kastedilen ‘Müslüman’, sadece nüfus cüzdanında İslam yazmasıyla yetinmeyip Müslümanlığı bir sosyal kimlik olarak önemseyen bireydir.

Buradan yola çıkarak LGBTİ bireylerin toplumda yer edinmesinden bahsetmektedir. Bu şekilde değerler göz ardı edilerek yapılan yürüyüşlerin toplumda ön yargıya ve olumsuz düşüncelere neden olduğunu düşünmektedir. Bunların dışında Emre, bir çözüm önerisi olarak yürüyüşler yapmak yerine konuşma ve bilimsel/akademik etkinliklerle toplumu bilinçlendirme taraftarıdır. Aslında Emre'nin bu önerisi uzun süredir LGBTİ dernek ve destekçileri tarafından yapılmaktadır. Yine 2014 yılında İzmir'de Queer Haftası düzenlenmiştir. Bu kapsamda sinema günü, konser, çeşitli konuşma ve konferanslar düzenlenmiştir. Elimizden geldiğince katılmaya çalıştığımız etkinliklerde katılımcıların yürüyüşlere nazaran daha sakin olduklarını ve gelen kitlenin de sadece LGBTİ bireylerden değil, konuyla ilgilenen birçok bireyden oluştuğunu gözlemledik. Fakat bunların içerisinde konu ile ilgilenen bireyler bulunmaktadır. Açelya ve Emre'nin bahsettiği cinsel yönelimlerle ilgili yeterince bilgi sahibi olmayan ve tepkili olup bir şeyler öğrenmek ya da farkındalık için gelen bireylerle henüz karşılaşmadık. Bir bakıma seslerinin de duyulmasını isteyen LGBTİ bireylerin düzenlediği yürüyüşlerin 'biz de buradayız' demek adına yapıldığını gözlemledik. Yani yürüyüş LGBTİ ve farkındalık için yapılan etkinliklerden sadece bir tanesidir. Fakat toplum tarafından daha çok akılda kalanın yürüyüşler olduğu kanaatine vardık. İnsanlara ulaşma ve varlığın ortaya konması açısından yürüyüşler müsait bir alan olabilmektedir. Bu noktada yürüyüşlerin nasıl değerlendirildiği pek tabii önem arz etmektedir. Açelya ve Emre'nin üzerinde durduğu konu da bu alanın suistimali ile ilgilidir.

Uğur:

Bana LGBTİ Onur Yürüyüşlerine neden katılmadığımı soruyorlar. Ben Onur Yürüyüşünde samimiyetin olduğunu düşünmüyorum. En azından benim gördüğüm şehirde böyle. Oraya birilerinin haklarını savunmak için gidiyorlar fakat arkalarını döndüklerinde o savundukları arkadaşlarının dedikodularını yapıyorlar. Bu bana hiç samimi gelmiyor.

Uğur'un Onur Yürüyüşleri ile ilgili eleştirisibiraz daha farklıdır. Samimiyet üzerinde duran Uğur, hak savunmak için gidilen yürüyüşler sonrasında dedikodu yapıldığını ve bunun da yaptıkları yürüyüşün amacı ile çeliştiğini söylemektedir. Katıldığım bir Onur yürüyüşünde bir grup bireyin yürüyüşte olan başörtülü bir kadınla dalga geçtiklerine şahit olmuştum. Fakat aynı yürüyüşte LGBTİ bayrağı sallayan bir başka başörtülü genç kız desteklenmişti. Dolayısıyla bu tarz

yaklaşımların bireysel olduğunu gözlemledik. Bunun yanında dine olan bir kırgınlık ve kırgınlık da vardır. Bu iki duyguyu taşıyan bireylerde yer yer agresif ya da alaycı tavırlara şahit olabilmekteyiz. Fakat dediğimiz gibi bireysel bir davranıştır. Bunu tüm Onur yürüyüşlerine teşmil etmemiz oralara gelen objektif aktivistlere haksızlık olacaktır.

Rose:

Eşcinsellerin sembolik düzene ait olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden birbirlerine daha çok şehvetle yaklaşıyorlar. Hemcinsini tercih etmelerinin kendi görünüşleriyle aynı olan bir diğer insanla bütünleşmek arzusu olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden görünmeyen perdenin arkasındakine ulaşamadıklarını düşünüyorum. Said Nursi'nin 'perde kavramı' gibi tüm cinsiyet ve cinselliğin şehvetle aynı kategoride olduğunu düşünüyorum. Eğer cinsellik bir anda spontane gelişirse o perde kalkıyor. Fakat içinde şehvet barındıran ilişkilerin böyle olmadığını düşünüyorum. Dolayısıyla aradaki perde kalkmamış ve kendini bulamamış oluyorsun. Örneğin eşcinsel bireylerin sadece hemcinslerine takılı kalmalarını buna benzetiyorum. Perde bir görüntü olduğu için kendi bedenine daha yatkın olduğundan direkt o görüntüde kalıyor. Kendisi erkeğe görüntü erkek, kıza kız. Bu yüzden o perdeyi aşamadıklarına inanıyorum. Bu yüzden baktığımda da LGBTİ'nin kendi içinde bir kavim oluşturduğunu düşünüyorum. LGBTİ'yi aynı zamanda destekliyorum. Kişisel özgürlük ve hakların mücadelesi olduğunu düşünüyorum. Fakat amacından saptığı sürece asla iyi niyet taşıyamayacağını düşünüyorum. Yani siyasi haklarının dışında birbirlerini bulma amacıyla cinselliği rahatça yaşama amacı güttüğü anda bu işin içinden çıkacaklarını düşünüyorum. Sadece siyasal haklar için LGBTİ kurulmalı.

Bence Onur Yürüyüşlerinin iki amacı var. Birincisi ideolojik: İnsan hakları mücadelesi, eşitlik. İkincisi post-ideoloji: Görünürlük. Her insanın evlenmeye ve çocuk sahibi olmaya hakkı olduğu için, cinsiyet ve yönelim gözetmeksizin. İkinci olarak, görünürlük olmadan tek yumruğa dönmeleri gerekiyor çünkü arz talep ilişkisi gibi bu. Çok az kişi desteklerse muhafazakar ülkelerde heteronormatif kurallar devam eder. Onların söz hakkı sağlanır ama diğer türlü çeşitlilik seslerini getirdiğinde ve yayılmaya başladığında ayrımcı kesim arasında da soru işaretleri ve düşünce duvarları yıkılmaya başlar. Bu yürüyüşlerin uygun olup olmadığı kişisel bir mesele bence. Burada eğlenmek, atıyorum açık kıyafetler giymek, öpmek bunlar uygun bulunmuyorsa... Ama öpmeyi de yasaklayan aynı zihniyet bir yandan. Eşcinsellik zaten insan hakları dışında post ideolojinin bir ürünü. İnsanlar kendi dertlerine düştüler.

Rose, LGBTİ ve Onur Yürüyüşünden bahsetmeden önce homoseksüel yönelimle ilgili fikirlerini dile getirmiştir. Şehvetin sıklıkla üzerinde duran Rose, homoseksüel ilişkilerin şehveti barındırması sonucunda bireylerin kendini bulamayacaklarını düşünmektedir. Eşcinselliği perde kavramıyla örnekendirirken bireylerin şehvete düşmeleri sonucu perdeye takıldıklarını ve perdede de kendileri gibi olanı gördüklerini, dolayısıyla hemcinsine bu yüzden yöneldikleri fikrindedir.

Bu açıdan LGBTİ'yi ve Onur Yürüyüşleri'ni de siyasal anlamda kişisel hak ve özgürlükler adına desteklediğini fakat partner bulma gibi siyasal haklardan uzak belki şehvî davranışları desteklemediğini söylemektedir. Bu bağlamda Onur Yürüyüşünün ideolojik (insan hakları) ve post-ideolojik (görünürlük) olmak üzere iki amacının olduğunu ifade etmektedir. İlki sosyal ve bireysel alanda bireylerin haklarını savunmak, ikincisi ise tek yumruk olup görünürlük sağlamaktır. Rose, özellikle toplumda dışlayıcı ve ötekileştirici tutumlara karşı birlik olmanın bu yolla da ses getirmenin toplum içerisindeki ayrımcılık duvarlarını yıkabileceğini düşünmektedir. Bunu yaparken de kılık kıyafetler, slogan ve pankartlardaki söylemlerin ya da bireylerin toplum tarafından 'ayıp' kabul edilen davranışlarının yine görünürlükle bağlantılı olduğunu, zaten bunları 'ayıp' gören zihniyete bir tepki amaçlı yapıldığını savunmaktadır. Bu anlamda Onur Yürüyüşlerinde yapılan söylem ve davranışları haklı gören Rose, bir eleştiri olarak yürüyüşlerin amaçları dışında şehvet duygusuyla partner bulma aracı olarak kullanılmasını eleştirmektedir.

4.3.QUEER TEOLOJİ VE DİNİ BİREYCİLİK

İlk iki tema katılımcıların nasıl bir aile ve çevrede büyüdüğü, cinsel yönelimleri hakkında fikirleri ile ilgili idi. Biraz da onların duruş ve görüşleri doğrultusunda kendilerini tanımak ve bu doğrultuda bizim ve okuyucunun kendilerini “anlamak” amaçlı düzenlediğimiz temalardı. Üçüncü tamamız olan “Queer Teoloji ve Dini Bireycilik” ise çalışmamızın temelini oluşturan temadır. Bu tema ile queer Müslüman bireylerin din alanındaki yorum ve görüşleri ışığında bireysel olarak dine karşı duruşları ve bakış açılarını aktarmayı hedeflemekteyiz. Bunun yanında katılımcılarımızın “Queer Müslüman” bir birey olarak din ile olan etkileşimlerini “Dini Bireycilik” perspektifinden inceleyeceğiz. Temamızın iki alt teması bulunmaktadır. Bu temalar altında yaptığımız görüşmelerde yer yer katılımcıdan katılımcıya değişecek şekilde açıcı sorularımız da olmuştur. Alt temalarımız şunlardır:

- Din olgusu hakkında neler düşünüyorsun?

- Cinsel yöneliminden dolayı dinin seni etkileyen olumlu ya da olumsuz yönleri nelerdir?

- Günahkarlık hissi, içe kapanıklık vb.
- Sığınma, merhamet vb.

- **Din olgusu hakkında neler düşünüyorsun?**

Açelya:

4 yıl Kur'an Kursuna gittim. Çok mutluydum. Evet hemcinslerim bana orda etkileyici geliyordu fakat beni rahatsız eden bir şey olmadı. Ku'ran okumak bir şeyler ezberlemek beni çok mutlu ediyordu. Fakat İslamiyet'e bu kadar yoğun bağlanmam trans olduktan sonra oldu.

Bir gün Diriliş Kilisesi'ne gittim. Bu arada çocukluğumdan beri münazarayı çok severim. Merak ettim Müslüman olmayanları, neden başka dini tercih ettiklerini... 'Acaba biz mi yanlış inanıyoruz?' diye bir soru sürecine girdim. Kiliseye gittiğimde devletler ve milliyetçilik konularına denk geldim. Bu tarz ideolojik düşüncelerini dine dayandırdıklarını gördüm. Bir adam Osmanlı hakkında konuşuyordu ve şunları söyledi: 'Osmanlı kiliseleri camilere çevrilmiştir ve Hristiyanları asimile etmiştir.' Bir de 'Müslüman devletlerine baktığımızda bu meselenin hep böyle olduğunu görürüz.' diyerek meseleyi dine dayandırdılar. Oradan tartışmaya girdik ve ben böyle olmadığına dair tarihten örnekler verdim. Derken tartışma esnasında bana birkaç ayetten örnek verdi. Ben söylediklerinin karşısında dondum kaldım. Bu benim çok gücüme gitti. Bahsettiği ayetleri bilmiyordum. Daha sonra kendime bir meal aldım ve dikkatlice okumaya başladım. Baştan sona kadar bütün Kur'an'ı okudum ve bitirdiğim gün dedim ki 'Bize anlatılan İslamiyet'le Kur'an'da bahsedilen İslamiyet çok farklı. Sonra iyice öğrenmek ve unutmamak için tekrar tekrar defalarca okudum. Dinin bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Ruhumuzun ihtiyacı...

Açelya'ya din olgusu ile ilgili soru yönelttiğimizde bize inandığı din üzerinden dine olan bakış açısını yaşadığı tecrübelerle birlikte anlatmıştır. çocukluğundan itibaren dinî eğitim almış bir bireydir. Çocuk yaşta Kur'an Kursuna gitmesi, orada mutlu olması dini konularla ilgilenen ve meraklı bir tabiatının da olduğunu göstermektedir. Yine yetişkin bir birey olduğunda dini konularla ilgili tartışmalara girmesi, araştırmalar yapması bu kanaatimizi doğrular niteliktedir. Burada önemli bir nokta vardır: Açelya'nın özellikle trans olduktan sonra İslam dinine yoğun bir şekilde bağlanması...

Açelya'nın İslam dinine bağlanmadan önce bir takım sorgulamalardan geçtiğini ve bu doğrultuda diğer dinleri merak ettiğini ve beraberinde bir kiliseye

gidip tecrübe ettiği bir tartışmayı dinledik. Tartışmada İslam dininin tarihi ile ilgili olan konularda konuşabilen ve bilgi sahibi olan Açelya, karşısındaki kişinin söylediği birkaç ayeti duyunca bu konuda yeterince bilgi sahibi olmadığını fark etmektedir. Bu konuda bilgisiz olması Açelya'yı üzmüştür ve bundan sonra onun için yeni bir süreç başlamaktadır. Buraya kadar aldığı dini eğitimler doğrultusunda başka dinden bir insanla münazara yapacak cesareti kendinde bulan bir bireyi görmekteyiz. Trans bireyler için değişim sürecinin zorluklarından Açelya yukarıda bahsetmişti. Böyle bir süreçte dinini sevse de, kendine göre yeterince eğitim aldığını ve bilgi sahibi olduğunu düşünmüş olsa da bazı şüphelere düşer ve diğer dinlere merak salar. Burada Açelya'nın tam olarak inandığı dini bırakıp başka dine yöneldiğini söyleyemeyiz. Ancak zor bir süreçte olduğunu, belki gidecek başka kapıların da olabileceğini ya da kabul görebileceği başka bir yolun olabileceğini merak etmesi sonucu diğer dinleri de sorgulamaya gitmiş olabilir. Açelya'yı kendisinin anlattıklarından ve bizim gözlemlerimizden yola çıkarak değerlendirmeye kalktığımızda ancak görünürde ne olduğunu aktarabiliriz. Yine de iç dünyasının ne olduğunu ve hangi amaçla böyle bir yönelimde olduğunu tam olarak tanımlayamayız. Bizim bahsetmek istediğimiz zor bir süreçten geçtiği ve bu hassas ve kritik dönemden dolayı kendisini sorguladığı gibi hayatında önemli bir yeri olan dini de sorgulamaya gittiğidir.

Bundan sonraki süreçte Açelya okuduğu kutsal metinleri tekrar okuyup bilhassa anlamlarını incelemektedir. Yaşadığı tecrübenin onda inandığı din ile ilgili farklı bir pencere açmasına neden olduğunu görmekteyiz. Tekrar tekrar okuduğu Kur'an ve anlamı onun İslamiyet'in o güne kadar öğretilenlerden farklı olduğu sonucuna varmasına neden olmuştur. Sanki dini yeniden öğreniyormuşçasına unutmamak için tekrar tekrar okuması bu keşfettiği yeni yolun onda önemli etkiler bıraktığı anlamına da gelmektedir. Bu 'dinin tekrar gözden geçirilmesi ve araştırılması' durumu diğer birkaç katılımcımızın yaşadığı bir durumdur. Katılımcılarımız dışında da yaptığımız araştırma, gözlem ve görüşmelerde karşılaştığımız bu durumla ilgili genel olarak bireyler 'eskisine göre daha fazla dine bağlanma'²⁰³ gibi etkilerin olduğunu dile getirmektedirler. Bu süreçten sonra

²⁰³ Bu tanımlamalar görüştüğümüz kişilerin ve katılımcılarımızın içinde bulundukları durumu tanımlamak ve tarif etmek adına kullandıkları ifadelerdir. Zira 'din', 'dindarlık', 'dine bağlılık' gibi kavramlar bizim dışarıdan gözlem ve görüşmelerle ölçüp değerlendirebileceğimiz kavramlar değildir

bireylerde gözlemlediğimiz ise “dinî bireysel” davranışlar olmaktadır. Birçok kişi dini kendi bireysel araştırma ve anlam dünyasının süzgecinden geçirdikten sonra din ile ilgili o güne kadar öğrendiklerine nazaran daha farklı bir tablo gördüğünü, bunun beraberinde dine bakış açısının değiştiğini ve bağlılığının arttığını ifade etmektedir.

Nur:

İnsan, sınırı olmayan bir varlık... İç dünyasında, fiziksel ihtiyaç ve aktivitelerinde, sosyal ilişkilerinde... Hangi yönüne bakarsan bak iyi de kötü de sınır tanımaz. Din, bir yönüyle sınır aslında. Bu sınır tanımazlığın içinde garip bir şekilde sınırlara ihtiyaç duyuyoruz. İşte din, yaşantıda bize bu sınırları çizerek aslında iç huzurumuzu ve toplumsal düzeni koruyor. Soysal bakımdan bakıldığında birlikte yaşayabilme kalitemizi arttırıyor. Psikolojik bakımdan bakılınca da daha huzurlu sağlıyor. İnanç, insanın dünya görüşünü oluşturduğu için tutarlı ve bir hedef doğrultusunda yaşayabilmeyi sağlıyor. Din de insanın inanç ihtiyacını karşılayabilmek için büyük ve etkili bir kaynak.

Bir şeye yüksek bir güce tapmak, onun her şeyi elinde tuttuğuna inanmak beni rahatlatan bir şey. Bir Tanrı olmadığına inanmak da bir din olabilir elbette... Ama benim ruhum bu handikabı kaldırmıyor. Aklım çok karışıyor. Ruhum daralıyor.

Son olarak şunu da söylemeliyim ki; dinin kötü yönü- belki bu durumun sebebi insanlardır ama çoğunlukla temelde din gibi görünüyor- bölücü ve ayrıştırıcılığa sebep vermesi. Dünyanın başka yerinde yaşamadım, yurtdışına hiç çıkmadım o yüzden tam olarak dünyanın diğer yerleri için yorum yapamam. Ama bu ülkede herhangi bir dini yaşamak da, Tanrı'nın olmadığına inanmak da, dinsiz bir yaşam tarzını savunmak da çok zor. Çevremdeki bazı insanlar inanmayan ya da dini kurallarına göre yaşamayanlara canavar muamelesi yapıyor. Ya da başka bir dine inananlara... Bir de dini yaşayanlara aynı muameleyi yapanlar var. Hepimiz insanız. Keşke insanlar inanç ve yaşayışlarından dolayı itilip kakılmasalar, dışlanmasalar. Dini buna alet etmeseler. Hayat daha güzel olurdu.

Nur, insan doğasındaki ‘sınırsızlık ve olması gereken sınırlılıktan’ başlayarak bu doğrultuda inancın ve onun beraberinde dinin bir ihtiyaç olduğu kanaatine varmaktadır. Öncelikle insan hayatında sınırlılığın bir ihtiyaç olduğunu, bu ihtiyacı karşılayacak etkenin de din olduğunu ve böylelikle sosyolojik ve psikolojik açıdan toplumsal düzenin ve iç huzurun sağlanabileceği düşüncesindedir. Nur’un çocukluğunu kuralların belirgin ve fazlaca olduğu bir toplumda yetiştiğini biliyoruz. İyi ve kötünün, doğru ve yanlışın belirgin olduğu bir topluluk... Dolayısıyla Nur yetişkin bir birey olduğunda da bu ayrımların yansımalarını hayatında

diye düşünüyoruz. Dolayısıyla bu tarz kavramları bireyler kendilerini tanımlarken kullanmadığı müddetçe kendi kanaatimize göre kullanmamaktayız.

görebilmektedir. Bu açıdan insan hayatında belirli sınırlamaların olması gerektiği ve huzurun ancak bu şekilde sağlanabileceği kanaatinde olmasının nedenlerinden birinin de yetiştiği çevrenin sınırlar ve kurallarının belirgin ve fazla olmasından kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Aslında temelde insanın ‘inanca’ ihtiyacının olduğunu ve bunu karşılayacak olanın ‘din’ olduğunu düşünmektedir.

‘İnanç’ ve ‘din’ ilişkisini ihtiyaç üzerinden değerlendirirken farklı bir noktaya da değinmektedir. Nur’a göre ihtiyacımız olan ‘inancı’ karşılayacak birçok din olabilir ve bunların illa ki Tanrı inancı olmasına gerek yoktur. Fakat bunun karmaşık bir durum olduğunu ve ruhunun böyle bir durumu kaldıramayacağını düşündüğü için kendisine bu doğrultuda farklı bir yol seçtiğini ifade etmektedir. Bu ifadelerinin içerisinde “aklım karışıyor” gibi cümleleri kullanması Nur’un din ve inanç konularında net ve kuralları belirgin bir yolu tercih ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla içindeki iyi ve kötünün sınırlandırılması açısından kuralları olan bir dinin varlığı onda iç huzuru sağlamaktadır.

Son olarak dine olan eleştirisini dile getirmektedir. Dinin kötü yönünün ‘ayrıştırıcılık’ olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bunun sebebinin aslında din değil insanlar olduğunu da belirtmektedir. Bunu yaşadığı ülke üzerinden değerlendiren Nur, ülkesinin genelinde neye inanılmış olursa olunsun yaşam tarzlarını savunmanın zor olduğu kanaatinde. Çevresinde şahit olduğu kadarıyla inanmayan insanların ya da İslamiyet dışında başka dine inanan insanların ‘canavar’ muamelesi gördüğünü dile getirmektedir. Aynı şekilde inananların da bu tarz muameleler gördüğünü ifade etmektedir. Burada daha çok hoşgörüsüzlükten dem vuran Nur, insanların birbirini dışlamalarını ve bunu dini kullanarak yapmalarını eleştirmekte ve bunlar olmasa hayatın daha güzel olabileceğini savunmaktadır.

Afra:

Benim dini algılama şeklim genel olarak yaşadığımız toplumun dini algılama şekline farklı. Çünkü araştırmalarımın sonucu beni dinin değişkenliğini ve dinin bize anlatılışının doğruluğunu sorgulamaya itmişti. Lut kavminin aslında ‘taciz’ ve ‘tecavüz’ kültüründen dolayı cezalandırıldığına inanıyorum. Bunun sadece eşcinsellik olarak değerlendirilmesinin homofobik bakış açısından kaynaklandığını düşünüyorum. Lut kavmiyle ilgili asıl aşağılanması gereken konu ‘taciz’ ve ‘tecavüz’ iken insanların homoseksüel yaklaşımlarının direkt kötü bir davranış olarak değerlendirmesinden dolayı mesele sadece eşcinsellikmiş gibi bahsediliyor. Ayetlerin bu şekilde yorumlanmasının, çevirenlerin ve yorumlayanların bakış açısından kaynaklandığını düşünüyorum. Ben ayetlerde kötü gösterilen davranışın ‘taciz’ ve ‘tecavüz’ olduğunu düşünüyorum.

Afra kendisinin dini algılama şeklinin yaşadığı toplumdan farklı olduğunu düşünmektedir. Yukarıda Afra'nın yetiştirildiği çevreyi tanımlarken genel olarak muhafazakar olduklarından, din hakkında yeterince bilgilerinin olmadığından ve dogmatik inandıklarından bahsedilmişti. Bunun beraberinde dine bakış açısını anlatırken bu durumun Afra'yı sorgulamaya ittiğini görmekteyiz. Bugün Afra dinin değişken olabileceğini ve anlatılan dinin doğruluğunun sorgulanabileceğini düşünmektedir. Bunu 'Lut kavmi' örneği ile anlatmaktadır. Lut kavminin sadece eşcinsellik üzerinden değerlendirildiğini ve bunun homofobik bir yaklaşım olduğunu ifade eden Afra, aslında kavmin 'taciz' ve 'tecavüz' davranışlarından dolayı cezalandırıldığına inanmaktadır. Saha çalışmamızda görüştüğümüz Müslüman olan ve olmayan bireylerin çoğunluğunda Lut kavmi ile ilgili 'helak edilme' hadisesinin 'taciz' ve 'tecavüz' davranışlarından olduğu kanaati yaygınlık göstermektedir. Bunların yarısı konuyla ilgili detaylı araştırmalar yaptığını (bunların içerisinde İlahiyat Fakültesinde okuyan veya mezun olan öğrenciler de vardır) diğer yarısı ise pek araştırma yapmadığını fakat akıl yürüterek bu sonuca vardığını belirtmektedir.

Konuyla ilgili olarak Afra, Lut kavminin 'eşcinsellikten' dolayı değil 'taciz' ve 'tecavüzden' dolayı aşağılanması gerektiğini savunmaktadır. Lut kavmi ile ilgili olan çevirilerin ve yorumların bu şekilde olmasının çeviren ve yorumlayan kişilerin bakış açılarından kaynaklandığını düşünmektedir. Kur'an-ı Kerim'in çevirisi ve yorumlanmasıyla ilgili birçok katılımcıdan ve görüşmeciden bu tarz eleştirileri duyduk. Bunlardan azı din ile ilgili bir geçmişi olmayan ve sonraları Kur'an okuyanlardır. Çoğunluğu ise önceden okumuş fakat daha sonraları tekrar gözden geçirme ve araştırma amaçlı okumaya başlamıştır. İki grup da genel olarak bazı çevirileri ve yorumları objektif bulmamakta ve kendi yöntem ve araştırmalarıyla ayetleri değerlendirdiklerini ifade etmektedirler. Bu gruplar içerisindeki insanların bir kısmı kaynak olarak bulunduğu cemaati, bir kısmı takip ettiği İlahiyat Fakültesi Profesörünü, bir kısmı ise belirli tefsircileri kıstas olarak almaktadır. İçlerinde bir kısım topluluk da bireysel olarak birçok kaynak ve konuyla ilgili bilgi sahibi insanlardan yararlanmakta bunlar arasında değerlendirme yapmakta ve sonuca bu şekilde varmaktadır.

Emre

O zor süreçlerdeyken bazen “Tanrı yok” diyordum. Fakat yok desem de olduğunu içimde hissediyordum. İnanç beni güçlü kılıyor. Bazen boş boş tavana bakıyordum. “Oradaysan azıcık bana yardım et.” diyordum. Çoğu kez bana yardım ettiğini hissediyorum. Benim çok iyi insanlarla tanışmamı sağladı. Çok güzel arkadaşlıklarım var. Bunun tesadüf olduğunu düşünmüyorum. Çünkü hep bunun için dua etmiştim. “Beni seven insanlarla karşılaştı.” diyordum hep.

Emre’nin din olgusundan bahsederken cinsel yönelimi ile ilgili yaşadığı sıkıntılı süreçleri dile getirdiğini fark ettik. Buradan Emre’nin Tanrı ile olan ilişkisini ‘zor süreçlerde’ yardımını istediği, sığınmakla ilişkilendirdiğini görebilmekteyiz. Geçirdiği zor zamanlarda bazen “Tanrı yok” gibi düşüncelerde olması Tanrı’dan beklediğini bulamadığı anlamına da gelebilmektedir. Fakat burada önemli olan kısım Emre’nin her ne kadar “Tanrı yok” demiş olsa da içinde O’nu hissetmesidir. Zaman zaman Tanrı’ya kızmış olsa da bu zor süreçte ondan yardım istediğine de şahit olmaktadır. Burada Emre için ‘inanç’ hem ‘ihtiyaç’ hem de ‘güç kaynağı’ olabilmektedir. Tanrı’nın ona yardım ettiğini, hayatındaki güzel arkadaşlıkların O’nun vasıtasıyla gerçekleştiğini düşünmektedir. Katılımcıların genelinde hayatta zorlu süreçler geçirdiklerinde ‘dine yönelme’, ‘sorgulama’ bazen ‘kızgınlık’ ve ‘kırgınlık’ gibi tepkiler görmektedir. Bu konu ile ilgili katılımcılarımız dışında saha çalışmamız sırasında tanıştığımız ve görüştüğümüz bireylerin bir kısmında Emre gibi hayatının sıkıntılı dönemlerinde Tanrı’ya karşı bir kızgınlık ve kırgınlık gözlemledik. Bunlardan bir kısmının artık Tanrı’ya olan inançlarını kaybettiğini, bir kısmının O’na karşı kızgın ve tepkili olduğunu, bir kısmının inanmış olsa da beklentisinin olmadığını, bir kısmının ise Emre gibi şüpheye düşmüş olsa da sonra yine inandığını ve yardım istediğini gözlemledik. Bu sıraladığımız toplulukların kendilerine göre değişen çeşitli nedenleri olabilmektedir. Fakat zor zamanların bazı bireylerde Tanrı ile olumlu ya da olumsuz etkileşimlere neden olabildiğini söyleyebiliriz.

Uğur:

Dindar bir insan değilim. Dinin gerekliliklerini hakkıyla yerine getirebildiğimi zannetmiyorum. Kur’an’daki şu ayeti hatırlıyorum: “Bir insan zerre kadar hayır yapsa ve zerre kadar günah işlese bunun karşılığını alır.” Ben günah işlediğimi biliyorum. Fakat nasılsa günah işliyorum deyip sadece cinsel yönelimimden dolayı dinden kopmak istemiyorum. Ayrıca sırf bu yüzden de yani nasılsa günahkarım ya da Allah beni böyle yaratmış ama bir yandan da haram kılmış diye Allah’ı inkar etmeyi yanlış buluyorum. Ben bu durumu şöyle açıklıyorum: bir sınava girmişsin ve 10 soru var. Sen bu sorulardan birini yapamıyorsun. Nasılsa bir soruyu yapamadım deyip sınavı bırakıyorsun.

Halbuki bir kaç soruyu yapıp sınavı geçebilirsin. O yüzden benim cinsel yönelimim hiç bir zaman inancıma ya da ibadetlerime etki etmiyor. Bu durumumu isyan olarak değil 'Acaba bunun hikmeti nedir?' diye düşündüm her zaman.

Uğur dindar bir insan olmadığını açıklamaktadır. Bunun sebebini ise dinin gerekliliklerini tam olarak yerine getirmemesine bağlamaktadır. Cinsel yönelimi ile ilgili olarak günah işlediğini düşünmekte fakat günah işlemiş olsa da din ile olan ilişkisinin kopmadığını dile getirmektedir. Burada bir eleştiri olarak cinsel yöneliminden dolayı kendini günahkar hissedip Allah'ı inkar etmenin yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Bunu bir sınav örneğiyle anlatan Uğur, cinsel yöneliminin inancını ve ibadetlerini etkilemediğini, olumsuz yönde etkilememekle birlikte bunun bir anlamının olabileceğini düşünmektedir. Uğur'un üniversite yıllarında muhafazakar bir çevreye sahip olduğunu, bu süreçte de homoseksüel yönelimlerde bulunmadığını daha sonra bu çevreden ayrılıp cinsel yönelimi doğrultusunda bir hayat belirlediğini biliyoruz. Uğur bunları anlatırken arada o bahsettiği arkadaş çevresini ve o zamanlardaki Uğur'u özlediğini ifade etmişti. Buradan Uğur'un başından beri din ile olan ilişkisini yakın tutmak istediğini ve koparmak istemediğini gözlemledik. Her ne kadar kendisine cinsel yönelimini yaşayacak biçimde bir yol çizmiş ve bu yolun da günah olduğunu düşünüyor olsa da Allah'ın onu affedeceğine de inanmaktadır. Bunu Kur'an'dan bir ayetle örneklendirirken Allah'ın yapılan en ufak bir iyilik ve kötülüğü unutmayacağını ve ona göre karşılık vereceğini dile getirmiştir. Buradan yola çıkarak günah işlemiş olsa da yaptığı birçok iyiliğin kendisini kurtaracağına inanmaktadır.

Rose:

Din, örgütsel değil bireysel bir şey. İçindeki kuralları da toplumsal değil bireysel olarak algılayabiliriz. Yaptığının gerçekten suç olduğunu düşünüyorsan o suçtur. Başkasına zarar vermemek kaydıyla bireysel olarak yaptığın şeylerde yanlış yoktur. Bu gayet insanî olan bir şeydir. Bir insanı nesne yerine koymak ve o şekilde davranışta bulunmak suçtur bence.

İnsan peygambere olan sevgisini kolay kolay dışarı vuramaz. Bu çok özel bir şey. O yüzden tanımlayamıyorum. Allah'ı içimizde hissedebildiğimiz için O'nun hakkında konuşmak, ona ibadet etmemiz gayet normal. Ama peygamber hakkında konuşmak daha zorlu bir süreç gibi hissediyorum. Çünkü o Allah'ın yarattığı bir şey. Tıpkı Hz. Ali gibi... Hz Ali de peygamber vasfı taşıyan bir insan... Hz Muaviye'ye olan sevgim de Hz Ali'ye olan sevgim de çok ayrı. Birisi kötü birisi iyi diyemem.

Aynı şekilde Yezid'e olan sevgim de öyle. O da bir insandı, bir politikacıydı. Kendi yönetimi için gerekeni yaptı. Bunu yaparken birçok insana zarar verdi ve öldürdü. Aslında bütün insanların yaptığı bu. Hiç kimse kardeşçe yaşamıyor. O yüzden hiç birimizin Yezid'den, Kabil'den farkı yok.

Hz Ali peygamberin vafatını taşıırken, Muaviye sadece kendi özelliğini taşıyor. Onun yaşadığı şehirden ayrılması... Kendisinden büyük 90 yaşında bir kadınla evlenmesi vs. tamamen kendine ait bir dünya oluşturma yetisine sahip özel bir ruh olmasına bağlıyorum.

Rose, dini 'toplumsal' ve 'bireysel' açıdan değerlendirmektedir. Bireysellikten yana olan Rose, kuralların da bireysel olarak algılanmasından yana olduğunu belirtmektedir. Bireysel davranmanın insanî olduğunu, diğer türünün insanı nesneleştirmek olduğunu ve bunun suç olduğunu düşünmektedir. Rose'un çalışmamız için katılımcı olup olmayacağı henüz belli değil iken kendisiyle tanışma ve görüşme imkanımız oldu. Bu görüşmeler sırasında eskiden Allah'a inandığından sonraları inkar ettiğinden ve daha sonra tekrar dine döndüğünden bahsetmişti. Fakat bu süreçten bahsederken inandığı ve inanmadığı tüm zamanlarda bireysellikten yana olduğunu ve bu şekilde yaşadığını gözlemledik. Eski inandığı süreçteki Rose ile daha sonraları dine dönen Rose arasında şöyle bir fark gözlemledik: İnanç olarak daha derin duygular yaşayan, daha içe dönük, sevgi dolu, araştırmacı ve çok yönlü düşünen bir inanan... Bu ikisi arasındaki süreçte Rose'un hiçbir konuda kendini sınırlamadığını ve birçok şeyi deneyimleyerek kendini tanımaya çalıştığını fark ettik. Rose, bulunduğu süreci anlatırken bunları kendini ve zihnini serbest bırakarak yaptığını ve böylelikle gerçeğe daha kolay ulaşabildiğini ifade etmiştir.

Rose'un sıklıkla ormana gittiğini, doğayla yalnız kalmayı sevdiğini biliyoruz. Bunu sevmesinin nedeninin tabiatta daha iyi düşünebilmesi ve kendine dönebilmesi olduğunu söylemektedir. Ona tabiattayken neler düşündüğünü sorduğumuzda inandığı şeyleri ve ona öğretilenleri düşündüğünü söylemiştir. İnandığı pek çok şeyi tekrar düşündüğünden ve zihin süzgecinden geçirdiğinden bahsetmiştir. Allah inancı, peygamber sevgisi bunlardan bir kaçıdır. Rose'un söylemlerine baktığımızda Allah'a olan inancı ile peygambere olan inancı arasında ifade etme açısından zorluk yaşadığını görebilmekteyiz. Rose, bunun sebebini Allah'ın içinde olan bir inanç olduğuna peygamberin ise O'nun yarattığı bir şey olmasına bağlamaktadır. Buradan yola çıkarak katılımcılarımızın çoğunun ifade ettiği gibi Rose'un da Allah inancını içimizde var olan bir şey olarak düşündüğünü söyleyebiliriz. Bunların yanında Rose

sadece Allah'ı ve peygamberi değil Hz. Ali, Yezid ve Muaviye'yi de sevdiğini dile getirmektedir. Hepsinin birbirinden farklı özelliklerinin olduğunu ve onları farklılıklarıyla sevdiğini ifade etmektedir. Farklı bir bakış açısı olan Rose'un olayları ve kişileri de bireysel olarak yine kendine has şekilde değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

Can:

Küçükken Kur'an kursuna gitmiştim. Orayı çok seviyordum ve çok mutluydum. Dua ezberlerinde birinci olmuştum hatta. Şu anda o kadar dine bağlı değilim. Dine inanıyorum. Bu içimde var olan bir inanç. Hayata şöyle bakıyorum: Biz hayatımızda hiç bir şeyi mantıklı yapmıyoruz. Hayatın çok önemli bir kısmını kaplayan dinde de mantık aramıyorum. Zaten dinde mantık aramak bana çok mantıksız geliyor. Kalben inanmayabilirsin. Ama mantıksız geldiği için inanmıyorum demek çok mantıksız. Bana göre o mantıksız. Çünkü din zaten dogmatik olandır. Dogmatik olan her şey mantığa terstir.

Can din ile olan ilişkisini 'mantık' çerçevesinde değil 'inanç' çerçevesinde değerlendirmektedir. Dine inandığını ve bunun içinden gelen bir şey olduğunu dile getiren Can, dinde mantık aramanın mantıksız olduğunu ve dogmatik olan bir şeyin mantığa ters olduğunu ifade etmektedir. Bundan dolayı dine inanmamayı mantığa oturmadiğı gerekçesi ile açıklamanın doğru olmadığını, inanmamanın sebebinin ancak kalpten gelmediğı gerekçesi ile olacağını ifade etmektedir. Küçükken Kur'an Kursu geçmişı olan ve o ortamı çok sevdiğini ve başarılı olduğunu anlatan Can, bugün eskisi kadar dine bağlı olmadığını ifade etmektedir. Dine bağlı olmadığını dile getirse de Can, bir taraftan inancı olduğunu, bunun kalpten geldiğini anlatmıştır. Katılımcılarımızın hemen hemen hepsinin 'inanç' ve 'din' kavramlarından bahsederken bunların içten ve kalpten geldiğı ile ilgili açıklamalarının olduğunu görmekteyiz. Can ise böyle düşünmekle birlikte bunun yanında din ve inancın zaten mantıkla açıklanabilir bir şey olmadığını da ayrıca dile getirmektedir.

- **Cinsel yöneliminden dolayı dinin seni etkileyen olumlu ya da olumsuz yönleri nelerdir?**
 - **Günahkarlık hissi, içe kapanıklık vb.**
 - **Sığınma, merhamet vb.**

Açelya:

Eşcinsel evliliği kabul etmiş birçok ülkede hala trans cinayetleri vardır. Hakaretler, darplar... Buradan tek farkı onlar devlet koruması altındadır. Mesela Norveç'te trans bir bireye hakaret ettiğin zaman para cezası yersin. Fakat devlet korusa da bu ülkelerde dahi halk arasında tepki, aşağılama, ötekileştirme olabiliyor. Brezilya'da mesela eşcinsellere ait sendikalar var. Fakat orada da trans cinayetleri devam etmektedir. Yani LGBTİ bireylerin ötekileştirilmesi az ya da çok her yerde var. Fakat bu durumunu kimsenin gözüne sokmadığın müddetçe ya da kimseyi rahatsız etmediğin müddetçe istediğin gibi yaşayabilirsin. Ama yine de eğer homoseksüel bir kimliğe sahipseniz bazen bıçak kemiğe dayanıyor. Sadece yukarıdaki (Tanrı S.K.) ve sen kalıyorsun. Her şey sana boş geliyor. Kendini her şeyden, herkesten soyutluyorsun ya da insanlar seni soyutluyor. Bir Allah bir de sen kalıyorsun ve sadece O'na sığınıyorsun. O'ndan istiyorsun, Onu arzuluyorsun...

Dinimi araştırmadan önce kendimi günahkar hissediyordum. Daha sonrasında ise kendime şunu dedim: Eşcinsel olmam benim seçtiğim bir durum değil. Hemcinsime aşık olmak benim elimde olan bir şey değil. Ben bir kadınla da birlikte yaşadım. Transken. Fakat bir erkeğin elini tuttuğumdaki hissi vermedi bana... Bir erkeğin yanında daha rahatım, daha keyifliyim. Bunu bir kadında yakalayamıyorum. Bu yüzden panseksüel yönelimim. Cinsiyet ayrımı gözetmem. Fakat erkek bir bireyi kendime daha yakın hissediyorum. Daha çok ortak nokta var. Kendimden biri gibi görüyorum.

Heteroseksüel olup ve Müslüman olan birçok birey görüyorum. Etik değerleri oturmamış... İnsanlara karşı kötü davranan ve haksızlık yapan... Bir de kendime bakıyorum. Kendi inandığım İslamiyet açısından yorum yapacak olursam: Elimden geldiği kadar Kur'an'da yazanları uygulamaya çalışırım. Bu işi bıraktığımda ve normal yaşantım olduğunda inanç olarak kendimi daha tamamlanmış hissederim. Bundan sonrası ise Allah'ın elindedir. Ben elimden geleni yaparım.

Açelya, trans bireylerin (kanunen koruma altında olsalar da) birçok ülkede toplum tarafından gördükleri kötü muameleden ve ötekileştirmeden bahsetmektedir. Bu tavırların Açelya'da yalnızlık ve çaresizliğe neden olduğunu, bir yere sığınma ihtiyacı duyduğunu ve bu ihtiyacını da Tanrı sevgisi ile giderdiğini anlamaktayız. Gelişmiş, gelişmemiş birçok ülkede trans cinayetleri veya trans bireylere yapılan şiddet ile ilgili haberlere şahit olmaktayız. Bu olayların her trans birey üzerindeki yansıması farklı olabilmektedir. Bazı insanlar yaşadıkları olumsuzluklar karşısında kendine zarar verebilir, bazıları başkalarına zarar verebilir, bazıları içine kapanabilir, bazıları korunmak isteyebilir, sığınacak bir yer arayabilir, bazıları çözüm yolları bulmaya çalışabilir... Bu bireyden bireye sosyolojik ve psikolojik şartlara göre değişmektedir. Açelya bu yaşananlar karşısında inandığı Yaratıcıya sığınmakta ve O'ndan yardım isteyerek, O'nun yanında olduğunu düşünmektedir. Muhafazakar Müslüman ailelerin geneline baktığımızda çocuklarını yetiştirirken Tanrı'yı güçlü, koruyucu, merhametli, haksızlığa uğrayanların yanında olan, her şeyi gören ve

gözeten gibi kavramlarla tanımladıklarını, çocuklarını genel olarak bu öğreti ile yetiştirdiklerini katılımcılarımız ve saha çalışmamız esnasında yaptığımız görüşmelerden anlamaktayız. Bunların bir kısmında çocukken Tanrı'dan ve cehennemden korkutularak eğitim veren ailelerin de olduğunu öğrenmekteyiz. Açıyla'nın kötü olduğunu hissettiği zamanlarda ve zor zamanlarında Tanrı'ya yönelmesinin, sığınmasının ve O'ndan yardım istemesinin önemli nedenlerinden birinin çocukken yetiştirilme tarzından, din ve Tanrı ilişkisi ile ilgili ailesinin ve gittiği kurslardan aldığı eğitimlerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Zira kendisi de yukarıda aktardığımız görüşmelerimizde gittiği Kur'an kursunu sevdiğini, orada mutlu olduğunu, Tanrı ile ilgili konuları konuşmayı ve araştırmayı sevdiğini görmekteyiz.

Açıyla'nın din ile olan ilişkisini ikiye ayırabiliriz. Sorgulama/araştırma öncesi ve sonrası gibi... Açıyla inandığı dini araştırmadan önce cinsel yöneliminden dolayı kendini günahkar hissettiğini söylemiştir. Fakat sonraları yöneliminin, içinden geldiği ve bunun için suçlu olmadığı kanaatine varmıştır. Bu dönemde Açıyla'nın ilk homoseksüel, daha sonra heteroseksüel ve biseksüel eğilimler gösterdiğini, kendisini heteroseksüel yönelime karşı denediğini gözlemlemekteyiz. Fakat sonuç olarak kendi sesini dinlediğinde hemcinsine karşı daha yatkın olduğunu ama yine de cinsiyet gözetmediğini ve panseksüel yönelimde olduğunu beyan etmektedir.

Açıyla'nın seks işçiliği yaptığını biliyoruz. Bu durumundan da aslında pek memnun olmayan ve günah işlediğini düşünen Açıyla, bir gün bu işi bırakacağını, kendini ancak o zaman tamamlamış olacağını söylemektedir. Bundan sonraki süreçte de kendi değerlendirmesi ile ilgili takdiri Allah'a bırakıp yine de dininin istediği şekilde bir birey olma yolunda elinden geleni yapacağını belirtmektedir.

Nur:

Geçen gün cinsel yönelimimle ilgili bunalıma girdiğim günlerden kalma günlüğümü buldum. İçinde şöyle bir yazıya denk geldim: 'Güneş buldurdu kibleyi...' (Aşık olduğum kadına 'Güneş'im' derdim.) Rabbime geri döneceğimi ve artık böyle duygularıma geri dönmeyeceğimi yazmıştım.

Bu olayları yaşamadan önce Allah'a hep 'Bir insanı Allah için sevmek nasıl bir duygu? Bana bunu göster.' diye dua ediyordum. Çünkü bir yer duymuştum 'Allah için sev' diyordu. Birini Allah için sevmek nasıl bir şey aklen bilmiyordum. Daha sonra hemcinsime olan aşkı tecrübe ettim. Sevginin sınırsız hali... Sonu olmayan bir sevgi... Kendime şunu dedim: 'Evet bir insan sınırsız sevebilirmiş. Yani sevmenin uçsuz bucaksız olabileceğini ben bu aşta tecrübe ettim. Allah'ı nasıl sevebileceğimi ben bu aşta öğrendim. Bakıyorum

bu aşta karşı tarafı ben her şeyi düzeltebilen, kusursuz, her yerde olabilen, her şeyi görebilen biri gibi görüyordum. Tıpkı Tanrı tanımı gibi... Aslında o benim Tanrı'ımdı. Ben ona tapıyordum.

Daha sonra bundan kurtulmam gerektiğini düşündüm ve yaptığım ilk şey gusül abdesti almaktı. Sanki İslamiyet'e ilk defa giriyormuşum gibi... Hani sahabiler Müslüman olduktan sonra gusül abdesti alıp, şehadet getirip daha sonra iman edermişler ya... Ben de gittim gusül aldım, şehadet getirdim ve Allah'ım sana iman ediyorum dedim. Çünkü imanımın çatladığını düşünüyordum. Hala da öyle düşünüyorum. Şunu da belirtmeliyim ki imanımın çatladığını düşünmem aşık olduğum kişiyi Tanrı yerine koymamdır. Yoksa işte 'Lut kavmi helak edildi, dinden çıkarılma olayı' gibi düşünmedim. Benimki şahsi bir durumdu. Dinden çıkarıldığını ya da lanetlendiğini düşünmedim.

Nur yaşadığı cinsel yönelimi ile ilgili tecrübe sırasında ilk başlarda ne olduğunu tam olarak anlayamamış, daha sonra ne olduğu ile yüzleşmiş ve beraberinde suçluluk duygusu yaşadığını anlatmıştı. Böyle bir dönemde kendisi ile Allah arasında bir ayrılık ya da uzaklık hissetmiş olmalı ki bir gün bu duygularından kurtulacağını ve O'na geri döneceğini düşünmüştür. Rabbine dönmesine ise aşık olduğu kadına olan 'duygularının' vesile olduğuna inanmaktadır. Görüşmelerimiz ve gözlemlerimiz doğrultusunda Nur'un duygusal bir insan olduğunu gözlemledik. Bunun yanında dini vecibeleri yerine getiren, dinin belirlediği kurallara elinden geldiğince uymaya çalışan ve din ile arasında duygusal bir bağ olan bir Müslüman olduğunu da söyleyebiliriz. Nur'un bu yönlerinin onu inandığı dini insanlara anlatma, bu konuda örnek olma gibi davranışlara yönlendirdiğini de uzun gözlemlerimiz sonucunda fark ettik. Ayrıca genel olarak insanlara karşı pozitif ve anlayışlı bir insan olduğunu, mesleğinin psikoloji ve dinleme ile ilgili olmasından da ötürü dinlemeyi ve insanlarla ilgilenmeyi seven bir karaktere sahip olduğunu da gözlemledik. Bunların da bir yansıması olacağını düşündüğümüzden ötürü ve din ile alakalı olarak Nur'un "Allah için sev" gibi fikirleri benimsediğini ve "Bir insanı Allah için sevmek nasıl bir duygu?" gibi düşünce ve meraklara yöneldiğini söyleyebiliriz. Hemcinsine aşık olmasından sonra bir insanı sınırsız sevebileceğini gören Nur, bununla içindeki sevgiyi ve potansiyeli aslında Allah'a yönlendirebileceğini öğrendiğini ifade etmiştir. Aşık olduğu kadına olan duygularını ve hislerini tıpkı inandığı Yaratıcı'ya benzettiğini ve bu duygulardan kurtulmak istediğini dile getirmiştir.

Tanrı'ya tekrar geri dönmeyi sanki dinden çıkıp tekrar girmek gibi ifade eden Nur, ilk olarak tıpkı Peygamber'in arkadaşlarının İslamiyet'e girdiklerinde yaptıkları

gibi gusül abdesti aldığını ve şehadet getirdiğini anlatmıştır. Daha sonra yaşadığı bu tecrübeden dolayı imanının çatladığını düşündüğü için Allah’a iman ettiğini dile getirmiştir. Buradan Nur’un yukarıda bahsettiği aşık olduğu kadına olan duygularını aslında bir yerde birine ‘iman etme’ duygusuna benzettiğini fark ettik. Zaten kendisi de o duygularını Tanrı’ya olan duygularına benzettiğini dile getirmiştir. Bunun Nur’da olumsuz bir etki bıraktığını ve dini açıdan ‘dinden kopma’ gibi endişe verici duygular yarattığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla ‘iman’ ile ilgili düşüncelerinin kaynağı bu gibi sebepler olabilmektedir.

Burada önemli olan bir nokta da Nur’un ‘dinden çıktığını’ ya da ‘imanının çatladığını’ düşünmesinin nedeni cinsel yönelimi değil, aşık olduğu kadını Tanrı yerine koymasındır. Kendisi bu durumu böyle ifade etmiştir. Buradan yola çıkarak Nur, Lut kavmi hadisesine de değinerek ‘Lut kavmi dinden çıkarıldı’ şeklinde inandığından ötürü böyle düşünmediğini belirtmiştir. Duygularının ve kararlarının kendisi ve Tanrı ilişkisi ile alakalı olduğunu ve kendisinin cinsel yöneliminden dolayı dinden çıktığına inanmadığını vurgulamıştır.

Afra:

Allah’ın cinsiyeti yoktur. Bize hep böyle öğretili. Bence Tanrı da queerdir. Dolayısıyla yarattıklarında da herhangi bir bölücülüğe ya da dışlayıcılığa sebep olacak kuralları yoktur. Kendimi günahkar ya da dışlanmış hissetmiyorum. Üreme ve çoğalma tabii ki de söz konusu. Fakat insanların üreyebilecekleri bir sistemde yaratılmaları sadece üreyebilecekleri insanlarla birlikte olacakları anlamına gelmez. Üreyemeyeceği insanlarla da birlikte olabilirler. Bir arkadaşım askerdayken pankreas ameliyatı oluyor. Ameliyatta doktorlar içinde gelişmemiş bir rahmin olduğunu fark ediyorlar. Arkadaşıma baktığımda tamamen erkek olarak tanımlanabilecek özellikte bir birey. Gelişmemiş de olsa rahminin olması onu feminen yapmıyor. Fakat burada kötü olan doktorların o rahmi görür görmez atmaları. Bu şekilde sadece doktorların insiyatifine kalmış ve doktorların ya da ailelerinin kararlarıyla seçimleri yapılmış interseks bireyler var. Bu hepimizin başına gelebilecek bir olay.²⁰⁴ Allah eğer bizi böyle yarattıysa biz böyle yaşayabiliriz. Tabii ki de üreyebilen bireyler yaratmıştır. Fakat bu sadece “üreyebildiklerimiz ve çoğaldıklarımız” olarak nitelendirilemez.

Cis²⁰⁵ bireyler biyolojik olarak kendilerine atanmış cinsiyeti beyan eden bireylerdir. Onların dışında yani atanmış cinsiyetlerin dışında kendilerini beyan

²⁰⁴ Bazı uzmanlara göre insanların yüzde 1.7’si interseks olarak dünyaya gelmektedir. Bu sayının oranı kızıl saçla doğan çocukların oranına yakındır. Fakat interseks bireylerin büyük oranda yetersiz olarak görülmesi nedeniyle ‘interseks’ terimi genel olarak yanlış anlaşılmaktadır.

, s.12.

²⁰⁵ ‘Cis’ “*cisgender*” teriminin kısaltılmış halidir. *Cisgender*, İngilizce ‘transgender/transsexual’ teriminin karşıtıdır. Cisgender terimi, (“cis” Latince “ile aynı tarafta” anlamına gelmektedir.) doğumdan yetişkinliğe kadar sosyal kategoride tipik olan kadın veya erkek üreme organlarına

eden bireyler ‘trans’ çatı kavramı altına giriyorlar. Ben trans bir bireyim. Fakat queer teoriye inancımınla beraber aslında bir gün bu tanımlamaların hiç birine ihtiyaç duyulmayacağı bir dünya düzeni olacağına inanıyorum. İslamiyet’in de bu düzende var olabileceğine inanıyorum. Bugün şeriatla yönetilen bir ülkede trans bireylerin ameliyat masrafları devlet tarafından karşılanıyor. Buradan o şehrin transseksüelliği onayladığı kanısına da varabiliriz. Yani en azından o toplumun transseksüelliği günah olarak görüp görmemesiyle ilgili bize fikir verebilir. Bu üçüncü dünya ülkesi denilen bir yerde uygulanıyorsa ben elbette bu dünyanın da değişeceğine inanırım.

Afra’nın, aldığı dini eğitimlerde Allah’ın cinsiyetinin olmadığını öğretildiğini görmekteyiz. Afra, Allah’ın özelliklerinden biri olan bu durumun O’nun yarattığı şeylere de yansıdığını düşünmektedir. Allah’ın cinsel yönelim gibi farklılıklardan ötürü yarattıkları arasında ayrımcılığa sebep olacak kurallar koymayacağını düşünmektedir. Buradan bağlantı kurarak **”Tanrı da queerdir”** sonucuna varmaktadır. Buradan yola çıkarak Afra’nın Tanrı ile ‘cinsiyetsiz olma’ gibi bir benzerlik kurduğunu, belki İslam literatüründe olan ‘kullarının Tanrı’nın bir yansıması olması’ gibi düşüncelerden yola çıkarak kendini bu şekilde ifade ettiğini bir seçenek olarak gösterebiliriz. Afra’nın zihnindeki Tanrı tanımı ile bağlantılı olarak cinsel yönelimi ile ilgili kendisini günahkâr ya da suçlu gibi hissetmediğini söyleyebiliriz.

Afra, cinsel yönelimlerle ilgili olumsuz tepkilerden biri olan ‘üreyememe veya ürememe’ gibi gerekçeleri, insanların sadece ‘üreyebilenler ve çoğalabilenler’ olarak ayrılmasına neden olmasından dolayı eleştirmektedir. Bunu arkadaşının başına gelen bir olay ile açıklayarak interseks bireylere değinmiş ve bu bireylere sorulmadan yapılan cinsiyet ameliyatlarını da yine eleştirmiştir. Bunun yanında çift cinsiyetli olan bireylerin Allah tarafından o şekilde yaratıldığını ve öyle de kalabileceklerini savunmaktadır.

Afra, bugün dünya düzeninin çeşitli tanımlamaların olduğu bir düzen olduğuna fakat bir gün (queer teoriye olan inancı ile birlikte) bu düzenin değişeceğine ve İslam dininin de bu düzende var olabileceğine inanmaktadır. Bunu şeriatla yönetilen İslam ülkelerinden örnek vererek açıklayan Afra, böyle bir ülkede

(biyolojik cinsiyet/sex) sahip kişilerin toplumsal cinsiyeti de (gender) aynı bedende taşıma durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Terim, 1990’larda biyolojik cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) terimlerini tanımlamanın birçok yaygın yolunu eleştiren bir trans aktivist bireyin söylemlerinden doğmaktadır.

B. Aultman, “Cisgender”, **Transgender Studies Quarterly**, Vol:1, No:1-2, 2014, s.61-62.

trans bireylerin masraflarının devlet tarafından karşılandığını, bunun dünya için önemli bir gelişme olduğunu ve düzenin de değişebileceğini düşünmektedir.

Kavramların, tanımlamaların bireyler üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ile ilgili çeşitli tartışmalar vardır. Bu konunun üzerinde duran kuramlardan biri de “queer teoridir”. Cinsel yönelimler, cinsiyet kimlikleri, kavramlar, söylemler gibi konuların üzerinde duran queer teori temelde ‘kategorileşmeye’ karşı eleştirel bir tutum sergiler. Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ile ilgili konularda insanları bir kategori ya da tanıma yerleştirmenin aslında var olan bu tanımlamaların baskın olan ayrıştırıcı ve ötekileştirici taraflarından ötürü bu durumun insanlar arasında dışlanmaya neden olduğunu savunmaktadır. Sonuç olarak bu baskın olan tarafların iyileştirilerek dışlanan diğer kimliklerle birlikte herkesi bir arada tutacak söylemlere ihtiyaç olduğu görüşündedir. Bunu yapmasındaki amaç ise sadece dışlanmış ve ötekileştirilmiş bireyleri korumak değil, buna neden olan söylemleri oluşturan kavram ve tanımlamaları gözden geçirmektir.

Afra’nın ‘queer teoriyi’ referans göstererek kavram ve tanımlamalar üzerinden yaptığı yorumların temeli de yukarıda queer teori ile ilgili verdiğimiz kısa bilgiler doğrultusunda olmaktadır. Sonuç olarak Afra’nın böyle bir dünya düzeninin var olacağına inandığını ve inandığı din olan İslamiyet’in de bu düzene uyum sağlayacağını düşündüğünü görebilmekteyiz.

Emre:

Kendimi ilk keşfettiğim zamanlarda beni çok zor günler karşılamıştı. Böyle zamanlarda insanlar kendilerine bir çıkış yolu ararlar. Dua ederler. En azından Allah’la irtibat kurarak yalnızlık hislerini giderirler. Benim için böyle olmamıştı. Ben kendimi ilk fark ettiğimde aileme, arkadaşlarıma hiçbir şey söylememiştim. Yalnızdım. Hiç arkadaşım yoktu. Özgüvenim yoktu. Kendimi sevmiyordum. Dua edecek bir Allah da bulamıyordum. Çünkü O’nun da beni sevmeyeceğini düşünüyordum. O kadar bunalımdaydım ki O’nu bile bir çıkış yolu olarak göremiyordum.

Katılımcılarımızdan iki kişinin cinsel yönelimi ile ilgili sıkıntılı süreçlerinde Allah ile olan ilişkileri ve O’na bakış açıları kendi söylemlerine göre olumlu yöndedir. Üç kişi de olumlu ya da olumsuz ekstra bir etki oluşmamıştır. İki kişi ise olumsuz yöndedir. Emre’yi de olumsuz düşünenler kategorisine aldık. Çünkü Allah’a ihtiyaç duyduğunu, ondan sevgi ve merhamet beklediğini fark ettik. Fakat Emre’nin de söylediği gibi özgüveninin eksik olduğunu ve bundan dolayı kendisiyle barışık

olmadığını (bunun bir sebebinin de cinsel yöneliminden dolayı toplumun yaptırım ve söylemlerinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.) gözlemledik. İçinde bulunduğu bu karmaşık ve onu çıkmaza götüren durumdan ötürü genel olarak sevilmediğini düşünmesi Emre için olağan görülebilmektedir.

Çalışma sürecimizde bu gibi durumlarda bireylerin Tanrı'yı toplumun bakış açısı üzerinden değerlendirdiklerini fark ettik. Eğer toplum, bireylerin davranışlarını doğru bulmuyor ya da o bireyi sevmiyorsa Tanrı'nın da aynı tepkilerde bulunduğu inandıklarını gözlemledik.²⁰⁶ Bir kısmı eşcinsel, bir kısmı biseksüel olan bu bireylerin bu süreçle alakalı olarak genel görüşleri Allah'ın onlara kızgın olduğu, günah işlediklerini düşündükleri için cezalandırılacakları yönündedir. Azınlıkta olan bir grup ise günah işlemediklerini ve en başta kimseye zarar vermedikleri ve dini vecibelerini yerine getirdiklerinden dolayı Allah'ın onları sevdiği görüşündedir. Allah'ın kendileri üzerinde olumsuz kanaati olduğunu düşünenlerden bir kaçı yine eşcinsel olduğu için arkadaş ortamından ya da bulunduğu cemaat veya tarikatten atılmış, bir kişi darp görmüş, bir kısmı da arkadaşlarıyla kaldığı evden atılmıştır. Bunların içinde çok azı ise kız öğrencidir.

Uğur:

Karşı cinse karşı hiçbir eğilimim olmadı. Bana hiç çekici gelmediler. Kendimi bildim bileli hemcinslerimden hoşlanıyorum. Bu yüzden Allah'a karşı işte 'Neden beni böyle yarattın?' gibi kızgınlıklarım yok. Hislerimin günah olduğunu düşünmüyorum. Günah olan, benim bu hislerimi hayata geçirmemdir. Lut kavmiyle ilgili olan helak olayının kavmin ahlaksızlığından dolayı olduğuna inanıyorum. Taciz, tecavüz gibi...

Uğur'un muhafazakar bir geçmişi olduğunu, böyle ortamları sevdiğini, dinî kural ve vecibelere elinden geldiğince uymaya çalıştığını biliyoruz. Dolayısıyla Uğur'da cinsel yönelimi ile ilgili olsun ya da olmasın din ile ilgili genel olarak kızgınlık ya da suçlama gibi tepkilere rastlamamaktayız. Genel olarak insanlar arasında 'eşcinsellik' denildiğinde İslam dini için vurgulanan anlatı 'Lut kavmi' hadisesi olmaktadır. Yine bununla ilgili yasak ve cezalandırılmalar genel olarak bu

²⁰⁶ Saha çalışması sürecinde İlahiyat Fakültesi okuyan Müslüman öğrencilerle de görüşebilmek imkanımız oldu. Fakat şunu da belirtmeliyiz ki üzerlerinde yoğun çalışmamıza ve görüşmelerimize rağmen bu bireyleri çalışmamız için katılımcı olarak görüşmeye ikna edemedik. Hatta birçok bireyi iletişimde bulunduğu bir diğer eşcinsel arkadaşının referansı ile sadece sosyal ortamda gözlemleye bildik. Zira bir çoğu kimliğini saklı tutmakta ve görüşmeyi kabul etmemektedir. Detaylı olmasa da görüşebildiğimiz bireyler olmuştur. Ki bunlar da yine özellikle okul ortamında kimliğini gizli tutan bireylerdir.

olayı anlatan ayetler üzerinden değerlendirilmektedir. Katılımcılarımızdan, görüştüğümüz diğer bireylerden ve bu konu ile ilgili olan araştırmalardan yola çıkarak Lut kavmi hadisesi ile ilgili insanların iki şekilde düşündüklerini gözlemledik. Bir taraf hadisenin ‘taciz ve tecavüz’ üzerinden değerlendirilmesi gerektiği kanaatinde, diğer taraf ise olayı ‘cinsel yönelimler’ üzerinden değerlendirmektedir. Uğur’un hadisenin ‘taciz ve tecavüz’ gibi ahlaksızlık olarak nitelendirilen davranışlardan dolayı gerçekleştiğine inandığını görmekteyiz. Bundan ötürü de Allah’a karşı herhangi bir kızgınlık, kırgınlık, hesap sorma gibi düşüncelerde olmadığını fakat cinsel yönelimi ile ilgili davranışlarının günah olduğuna inandığını görmekteyiz.

Rose:

Dine çok kızgındım. Fakat daha sonra kendime döndüm. Her şeyden ayrı bireysel düşündüm. Yalnız kalınca içimdeki Tanrı inancı ortaya çıktı. Ben dinin bir bilgiyle alakalı olduğunu düşünmüyorum. Afrika’daki ilkel kabilelerden herhangi bir insan da Allah’ı bulabilir. Bulduktan sonra nasıl bulduğunun bir önemi yok. Bu yüzden dinî bireyciyim. İmkânlarım ve yaşantım doğrultusunda günah çizgisini geçmemeye çalışıyorum. Geri kalan her şeyin zaten bir ibadete bürünebileceğinin, bunun hep içimizde olduğunu bildiğimiz sürece ve bu şekilde soluduğumuz takdirde bunun bir ibadet olacağını düşünüyorum.

Rose’un İslam dinine bakış açısının diğer katılımcılara göre biraz daha farklı olduğunu gözlemledik. İbadetler konusunda da alışılmışın dışında farklı bir bakışı olduğunu söyleyebiliriz. Rose’a göre Allah’ın ve inancın içimizde var olduğunu bildiğimiz sürece yaptıklarımız (nefes almak da dahil) ibadete dönüşebilmektedir. Meselenin Allah’ı bulmak olduğunu söyleyen Rose, bu noktada hangi yoldan bulduğunun önemli olmadığı fikrindedir. Önceleri dine karşı kızgın olduğunu fakat kendine döndüğünde ve bireysel düşündüğünde içinde Tanrı inancını gördüğünü söylemektedir. Yukarıda bazı bireylerin Tanrı’nın onlara kızgın olduğunu düşündüğünü ve bu yüzden onları sevmediğini düşündüklerinden bahsettik. Katılımcılarımızdan Emre’nin böyle düşündüğü zamanlarda Tanrı’yı kaybettiğini söylediğini aktardık. Diğer katılımcılarımıza ve görüştüğüm diğer bireylere baktığımızda görüyoruz ki bireyler Allah’a karşı ne düşünüyorlarsa Allah’ın da onların hakkında öyle düşündüğüne inanmaktadırlar. Bunların içinde Allah’ı kaybedenler ve Rose gibi Allah’ı bulanlar da vardır. Rose, içinde Allah’ı bulmasını ise toplumdan bağımsız bireysel olarak düşünmesine ve karar vermesine

bağlamaktadır. Bunun ise bilgiye dayalı değil içsel bir sürece bağlı olduğunu dile getirerek “dinî bireyci” olduğunu da vurgulamıştır.

Can:

Kendimi günahkar ya da suçlu hissetmiyorum. Eğer ben burada affedilemeyecek bir şey yapıyor olsaydım bana seçim hakkı sunulurdu ve benden doğru yolu seçmem beklenirdi. Ama benim cinsel yönelimim içgüdüsel, seçimle yaptığım bir şey değil. Dolayısıyla bunun affedilecek bir şey olduğunu düşünüyorum.

Cinsel yöneliminden dolayı kendini suçlamayanlardan birisi de Can’dır. Can bu düşüncesini yönelimlerin doğuştan geldiğine ve seçme hakkının olmadığına bağlamaktadır. Bu yüzden Can, kendisini günahkar hissetmemekte ve Tanrı ile ilişkisinde bu konuyla ilgili olumsuzluk yaşamamaktadır.

4.4.SONLANDIRMA SORULARI

“Sonlandırma Soruları” olarak verdiğimiz son tamamının içeriği katılımcılarımızın düşünceleri doğrultusunda daha çok **Queer Teoloji** ve temelde **Dini Bireycilik** ile ilgili görüş ve yorumları kapsamaktadır. Bu doğrultuda katılımcılarımız bakış açılarını aktarıp bir taraftan da yaptığımız gözlem ve görüşmelerimiz ışığında değerlendirmelerimizi sunacağız. Tamamının iki alt teması bulunmaktadır. İlk tema açıcı sorularla birlikte “İslam dini” üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerden oluşmaktadır. İkinci tema ise katılımcıların bireysel olarak Queer Müslüman olma ve Dini Bireycilik ile ilgili kendi yaşamları üzerinden düşünce ve yorumlarını ele aldık. Alt temalarımız şunlardır:

- İslam dininin cinsel yönelimlere karşı bakış açısı ile ilgili düşüncelerin nelerdir? / İslam dini çatısı altında cinsel yönelim farklılıkları ve bunun değerlendirilmesi.
- Queer Müslüman olmak ile birlikte dini bireysel olarak yaşama şeklinden bahseder misin?

- **İslam dininin cinsel yönelimlere karşı bakış açısı ile ilgili düşüncelerin nelerdir? / İslam dini çatısı altında cinsel yönelim farklılıkları ve bunun değerlendirilmesi.**

Açelya:

Kur'an'da Lut kavminin helak edildiği yazar. Ayetlerde özetle der ki: 'Şüphesiz Lut kavmi bu zamana kadar hiçbir kavmin işlemediği günahı işledi, ileri gitti, o yüzden helak edildi.' Burada oğlancılık ya da herhangi bir şey yazmaz. Fakat bunu meal edenler, yorumlayanlar parantez içinde 'oğlancılıktan dolayısıdır' diye eklerler. Kavmin tam olarak neden helak edildiği bilinmiyor. Mesela Araf Suresi'nde bir ayet var. Lut kavmine diyor ki "Siz kadınları bıraktınız, erkeklere gittiniz." Hemen hemen bütün çevirilerine baktım. Hepsinde de böyle yazıyor. Dolayısıyla bu ayetle ilgili pek yorum yapamıyorum. Bu konuda kararsızım. Arapça'daki kelimeler birden fazla anlam içermektedir o yüzden yapılan çeviriler çok önemli.

Bir yaratıcı var, diyor ki: 'Ben bağışlarım. Affederim. Benim de bir peygamberim var. O da merhametlidir, düşmanlarına karşı affedicidir, yardımseverdir.' İyi olarak nitelendirebileceğimiz bütün özellikleri sayıyor. Dolayısıyla bu kadar merhametli olan bir yaratıcı kendine inanmayana dahi bir şans veriyorken kendine inandığı halde sırf eşcinsel diye bir yarattığını katletmesine benim mantığım ermiyor. Bunu anlamıyorum. Çünkü bu insanların tek farkı hemcinsine ilgi duymak... Katline cevaz verilecek ya da cezalandırılacak bir yanı yok.

Lut kavmiyle ilgili olan ayetlerin saptırıldığını düşünüyorum. Allah merhametlidir. Kullarını sever. Kur'an'ı Mekke Dönemi ve Medine Dönemi olarak iki ayrı şekilde değerlendiriyorum. Ayetleri incelerken dönemsellik olup olmamasını mutlaka araştırıyorum. Mekke döneminde eşcinsellik yoktu. Dolayısıyla Lut kavmiyle ilgili ayetlerin direkt eşcinsellik olarak değerlendirilmesini doğru bulmuyorum. Mekke'de eşcinsellik yoktu ki Lut kavmiyle ilgili ayetler eşcinsellikle ilgili olsun. Bir hocadan şunu duymuştum: "Bu ayetler eğer Mekke halkına örnek olması için indirildiyse konunun eşcinsellik olması mümkün değildir. Çünkü o toplumda oğlancılık yoktu."

İnsanlar bana "Hem Müslüman'ım diyorsun hem de kimliğin bu şekilde. Bu nasıl oluyor?" diye soruyorlar. Ben işimi ayrı tutarak söylüyorum ki onu da giderlerimi karşılayacak ya da kendimi idame ettirecek duruma geldiğimde bırakacağım. Onun dışında kimliğim Allah'la benim aramda olan bir şeydir. Kimseyi alakadar etmez.

Açelya Lut kavmi ile ilgili ayetlerin bazı meal ve tefsirlerinin 'oğlancılık' olarak çevrildiğinden fakat Kur'an'daki ayetlerde oğlancılık kelimesinin geçmediğinden bahsetmektedir. Dolayısıyla kavmin neden helak edildiğinin tam olarak bilinmediğini söylemektedir. Fakat bazı ayetlerde "Siz kadınları bıraktınız, erkeklere gittiniz." gibi söylemlerin kendisini kararsız bıraktığını belirtmektedir. 'Lut kavmi ve helak olması' ile ilgili genel kanının 'eşcinsellik' olduğunu düşündüğünü

gözlemledik. Bir kısmı ise ‘taciz ve tecavüz’ davranışlarından dolayı olduğunu düşünmektedir. Azınlık bir grup ise kararsız olduğunu ve tam olarak neden helak edildiklerinin belli olmadığını dile getirmektedir. Kur’an-ı Kerim’de Lut kavmi ile ilgili birçok ayet vardır. Ayetlerin mealleri ve tefsirleri ile ilgili de tartışmalar olmaktadır. Bu tartışmalardan biri ise İslam literatüründe homoseksüel yönelim anlamında kullanılan ‘livata’ kelimesidir. Fakat Lut kavmi ile ilgili ayetlerde livata kelimesi değil fuhuş kelimesi geçmektedir. Bazılarına göre Arapçanın dil olarak bir kelimeye birçok anlam vermesi gibi özelliklerinin olmasından dolayı anlam karmaşası olduğunu ve ‘fuhuş’ kelimesinin birçok anlama denk geldiğini bunlardan birinin de livata olduğunu savunmaktadırlar. Bazıları ise ayetlerdeki fuhuş kelimesinin ‘homoseksüelliği’ kastetmediğini genel olarak bilinen fuhuş anlamında kullanıldığını savunmaktadır.²⁰⁷ Fakat diğer ayetlerde karşı cinsi bırakıp hemcinsi ile birlikte olan erkeklerle ilgili uyarıların geçtiği ayetlerin Açelya’da kararsızlığa neden olduğunu görmekteyiz.

Daha sonra Açelya Tanrı’nın bizzat kendisi ile ilgili söylediği affedici, bağışlayıcı gibi sıfatları hatırlatmaktadır. Burada Açelya’nın cinsel yönelimi ile ilgili Kutsal kitapta gördüğü olumsuz bir şeyin ardından sanki sığınmak ister gibi Tanrı’nın bağışlayıcı yönlerine vurgu yaptığını fark ettik. Zaten yukarıda kendisi özellikle cinsiyeti ile ilgili değişim yaşadığı süreçte çok yalnız kaldığını ve bu dönemde sadece Yaratıcıya sığındığını söylemişti. Buradan yola çıkarak Açelya’nın sığındığı, sevgisine ihtiyaç duyduğu, varlığından mutlu olduğu, onu kollayan, koruyan, bağışlayan bir Tanrı algısının olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle hayatının kötü dönemlerinde, umutsuzluğa düştüğünde ve çaresiz kaldığında bu Tanrı inancına yöneldiğini fark ettik. Dolayısıyla kendisini inkar eden bir kuluna dahi şans veren bir Tanrı’nın O’na inanan bir başka kulunu sırf cinsel yöneliminden dolayı cezalandıracağına inanmadığını belirtmektedir. Buradan yola çıkarak insanların onun hem Müslüman olup hem de trans bir birey olduğuna yönelik eleştirmelerine karşı kimliğinin Allah’la onun arasında olan bir mesele olduğunu bunun değerlendirmesini Allah’ın yapacağını da savunmaktadır.

²⁰⁷ Konu ile ilgili olarak detaylı bilgi çalışmamızın İkinci Bölümünde yer alan “İslamiyet ve Queer Teoloji” başlığı altında bulunmaktadır.

Nur:

Homoseksüel yönelimimle ilgili yaşadığım en son şey bana pek çok şey öğretti. Hiç aşırılık yapmamıştım hayatım boyunca. İlk defa bu olayla yapmış bulundum. Daha sonra bir sürece girdim ve her şey bittiğinde bu olaydan çıkardığım derslerin, imanımı arttırdığını gördüm. Belki günaha girdim. Belki yanlış şeyler yaptım Allah katında... Bilemiyorum... Ama şunu düşündüm. Kur'an'da bu duygularda ısrarcı olanların nefislerinin kölesi olduğuna dair bir ayet okumuştum. Eğer insanın içine Allah böyle bir şey koymasaydı Kur'an'a da böyle bir ayet ya da uyarı koymazdı. İnsanın bu kadar uçsuz bucaksız, cinsiyetlerden arınmış olarak sevebileceğini ya da hemcinsini arzulayabileceğini Allah da biliyor. Ama bu konuda bir kuralı var ve insanların bu kurala uymasını istiyor. Ben de tercihim bu yönde kullanıyorum. Evet Allah benim içime böyle bir şey koymuş, ben bundan etkileniyorum. Allah beni bununla imtihan etti. Belki de ileride tekrar başıma böyle bir şey gelecek bilemiyoruz. Fakat benim tercihim içimde böyle duygular olsa da bununla ilgili herhangi bir eylemde bulunmayacağım, bu tarz bir hayatım olmayacak. Benim hayat felsefemde inandığım Yaratıcı cinsel yönelimleri karşı cinsle yaşama kuralı koyduğu için ben kendime böyle bir yol çizdim. Böyle bir hayat tarzı belirledim. Kendime böyle bir söz verdim. Tabi ileride ne olur Allah bilir.

Nur, cinsel yönelimini kendisi için Allah tarafından gönderilen bir imtihan olarak görmektedir. Yöneliminin sonradan olmadığına, içinde var olduğuna ve Allah'ın onu bu şekilde yarattığına inanmaktadır. Böyle yaratılmış olsa da bu şekilde yaşamayı tercih etmediğini yönelim olarak böyle yaratılmasını bir imtihan aracı olarak gördüğünü belirtmektedir. İçindeki yönelimi ve duyguları Allah'ın da bildiğini fakat bunun yanında cinsel yönelimlerle ilgili kuralların olduğunu ve Allah'ın da kullarının bu kurallara uymalarını istediğini belirterek kendisinin yolunun da bu kurallara uyma doğrultusunda olduğunu vurgulamaktadır. Konuşmasının sonunda Nur'un "Tabi ileride ne olur Allah bilir." demesinden kurallar bunu gerektirdiği için heteroseksüel bir yaşam tarzı tercih ettiğini fakat potansiyel olarak içinde homoseksüel yönelimlerin hala var olduğunu anlayabilmekteyiz.

Afra:

Dil yaşayan bir kavram yaşayan bir öge olduğu için bir yüzyılda dahi bir kelimenin anlamının ne kadar değiştiğini görebiliriz. Kaç yüzyıl öncesinden indirilen bir kitaptan bahsediyoruz. Dolayısıyla Kur'an'ın bize aktarılmış halinin yanlış olduğunu düşünüyorum. Meallerde, tefsirlerde bireylerin aktarırken kendi düşüncelerini de yansıttıklarını düşünüyorum. Dolayısıyla Kur'an çevrilirken tamamen nötr olarak aktarılmadı bence... Bireyler her ne kadar kendi düşüncelerini katmamaya çalışsa da olayları algılayış biçimleri bilinçaltılarının bir yansımasıdır. Bireyler toplumun kültürel özelliklerini yaşar ve yaşatır. Kur'an'ın o zamanki dilin de özellikleriyle beraber ya da o zaman ki ataerki toplum düzeninin yaşam şeklinden etkilenerek bize aktarıldığını

düşünüyorum. Bu yüzden cinsel yönelimlerle ilgili yaratılan olumsuz algının yanlış olduğunu düşünüyorum.

Kutsal kitapların yazımı, aktarımı, günümüze kadar gelirken değişip değişmediği ile ilgili inananlar ve inanmayanlar arasında çeşitli tartışmalar olmuştur. İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim ile ilgili benzeri tartışmalar olabilmektedir. İslam'da ayrıca Ku'ran'ın açıklamasını yapıldığı 'tefsir' ilmi vardır. Konu ile ilgili kendini geliştirmiş birçok alimin çeşitli tefsir kitapları bulunmaktadır. Afra, bu yazılan meal ve tefsirlerin yaşanılan toplumdaki etkilenerek ve taraflı yazıldığı kanısındadır. Dilin değişken bir kavram olduğunu ve yüzyıllar önce yazılan açıklamaların o yıllarda var olan tarihsel ve kültürel etkilerle bağlantılı olarak yazıldığını eleştirel bir dille ifade etmektedir. Bugün cinsel yönelimlerle ilgili olan yaptırımların ise yine o çağlardan gelen yorum ve açıklamalardan kaynaklandığını ve bunu doğru bulmadığını ifade etmektedir.

Emre:

Lut kavminin taciz ve tecavüzden dolayı helak edildiğini düşünüyorum. Bu helak olayının eşcinsellik yüzünden olmuş gibi değerlendirilmesini haksızlık olarak görüyorum. Kur'an'ın bazı ayetlerinin adaptasyon amaçlı dönemsel olduğuna inanıyorum. Yani bazı kuralların o dönemki Arap toplumunu düzene sokmak adına indirildiğine inanıyorum.

Emre Kur'an-ı Kerim'in bazı kurallarının tarihsel olduğuna ve o dönemde yaşayan insanları düzene sokmak için indirildiğine inanmaktadır. Lut kavminin helak edilmesinin eşcinsellik üzerinden yorumlanmasını haksızlık olarak gördüğünü ve kavmin helak edilmesinin 'taciz' ve 'tecavüz' gibi davranışlar yüzünden olduğuna inanmaktadır.

Uğur:

İslamiyet'in kucaklayıcı bir din olduğunu düşünüyorum. 'Ne olursan ol gel' diyor. Ayırtırma insanların kendilerinde... Ben bu dine ait değilim ya da dinden çıktım diye düşünürsen kendini o zaman ayırtırmış olursun. Yoksa Allah'ın kimseyi ötekileştirdiği yok. Ben eşcinsel olduğum için dinden kovulan birine denk gelmedim. Böyle bir ayet de okumadım. Bu İslam dininin doğasına aykırıdır.

Kurallar ve yasaklardansa Kur'an'ın bir başka tarafına dikkat çeken Uğur, cinsel yönelimlerle ilgili İslamiyet'in duruşunu Mevlana'nın "Ne olursan ol gel" sözüyle

örneklendirmektedir. Ayrıştırıcılığın Kutsal Kitaptan değil insanlardan kaynaklandığı ve bu yüzden de ümitsizliğe düşüp bireylerin dinden çıktığını düşünmemeleri gerektiği kanaatindedir. Allah'ın kulları arasında ötekileştirme yapmadığını, merhametli ve kucaklayıcı olduğunu bunun da İslam'ın doğasında var olan bir düstur olduğunu ifade etmektedir.

Rose:

Lut kavmi ile ilgili ayette 'şehvetle yaklaşırsanız' diyor. Ben şehvetli bir insan değilim. Cinselliğin tamamen spontane gelişen bir şey olduğunu düşünüyorum. Şehvet seks bağımlılığını getiriyor. Allah'ın Lut kavmine bu yüzden yasak getirdiğini düşünüyorum. Seks bağımlılarının ya da bunun içine girme çabası yerine Muaviye gibi daha çok toplumun dışında var olabileceklerini düşünüyorum. Bireysel olmaları ki kendilerine dönebilsinler. Kendileri olabilsinler. Hz Muaviye'yi çok seviyorum. Onun peygambere karşı çok büyük bir sevgisi vardı. Peygamberin sırtından akan kanları yere dökmek için içmişti. Bu hikaye beni çok etkiler. Peygamber böylesine bir sevginin yanlışı olduğunu söyledi ve onu şehir dışına gönderdi. Sadakati var fakat o sadakatin içinde yaptığı yanlışlar var. Bu yanlış peygambere olan sevgisini bedenleştirmesidir. Bu yanlış telafi etmek için toplumun dışına gidiyor. Bence asıl dışarı çıkarak güzelliği buldu. Çünkü bir insanın bir şeyin farkına varabilmesi, kendine dönebilmesi için bireyselleşmesi gerekiyor. Şehveti sevmiyorum. Kötü ve kapitalist sistemin bir parçası gibi geliyor bana. Kabiliden bize kalan bir miras. Kabil bireysel olarak kendini gerçekleştirdi. Ondaki şehvet kendi bireysel bir eylemdi. Fakat bizdeki şehvet ondan bize kalan bir lanet gibi... Adem ve Havva'nın yeryüzünde şehveti yoktu. Freud ve genetik bilimciler "yılan"ı "penis" olarak tanımlıyorlar. Bütün insanoğlunun bilinçaltı korkusunda yalnızca yılan var. İnsanların doğar doğmaz korktukları tek varlık yılanıdır. Yılan arketipi her insanın içine evrimsel süreçte kodlanmıştır. Dini bir açıklaması yok ama İncil'deki yılanla özdeşleştirilebilir. Havva'ya elmayı yemesini söyleyen yılanla... Bence şehvet zihne uygulanan bir günahıdır. Zihinsel olarak zaten bir bütünüzdür. Şehvet, bedensel bütünlüğü yok ediyor.

Katılımcılarımızdan Rose, Lut kavmi ile ilgili ayetleri 'şehvet' kavramı üzerinden değerlendirmektedir. Şehvetin bağımlılığı getirdiğini ve Lut kavmine gelen yasağın şehvetle alakalı olduğunu dile getirirken referans olarak Ku'ran'da geçen Lut kavmi ile ilgili ayetleri göstermektedir. Yukarıdaki görüşmelerimizde özellikle **dini bireyci** olduğunu vurgulayan Rose, İslam ve cinsel yönelimlerle ilgili bu temamızın altında öncelikle şehvetten uzak durulması gerektiğini daha sonra ise bireysel olmayı önermektedir. Bireysellik üzerinde dururken ise Muaviye'nin hayatından örnek vermektedir. Muaviye'nin toplum dışına çıkarak yalnız kalmasının kendisine dönmesine ve bireyselleşmesine neden olduğunu bu yüzden Muaviye'yi çok sevdiğini dile getirmektedir. Rose'un birey kavramının sıklıkla üzerinde

durmasını ve insanlara bireysel olmayı önermesini kendisinin böyle bir şeyi deneyimlemesine ve bunun sonucunda kendisine dönerek var olduğunu fark etmesine bağlamaktayız. Rose, bireyselliği tercih ederek benliğini ortaya koymuş ve kendi içine dönmüştür. Görüşmelerimizde de bahsettiği gibi daha çok doğada yalnız vakit geçirmeyi sevmesini verdiği Muaviye örneğinde olduğu gibi toplumdan ayrı olarak kendine dönme ve kendini bulma isteğine bağlamaktayız.

En son yine şehvetin insanoğluna verdiği zarar üzerinde duran Rose, şehvetin kötü ve kapitalist sistemin bir parçası olduğunu düşünmektedir. Bunu da Adem'in oğlu Kabil'in kardeşini öldürdüğü kıssa ile örneklendirmektedir.²⁰⁸ Adem ve Havva'da şehvetin olmadığını şehvetin Havva'ya yasak elmayı yemesini söyleyen şeytanda olduğunu düşünmektedir. Sonuç olarak insanoğlunun şehvetsiz olması gerektiğini ve şehvetin zihne uygulanan bir günah olduğunu düşünmekte ve şehvetin beden bütünlüğünü bozduğunu ifade etmektedir.

Can:

Bu olaya dinde kesin gözüyle bakamıyorum. Evet literatürde böyle bir şey olabilir ama literatürde bunun karşısında da pek çok şey var. Ben hukukçu mantığıyla düşünüyorum. Bu işin istisnası olabilir diye düşünüyorum. Mesela pek çok ayette "Allah her şeyi gören, her şeyi bilendir." diye geçiyor. Sonra İslam hukuk literatürüne bakıyorsun cinsel yönelimle ilgili cezalar var. Allah seni biliyorsa neden sana ceza versin. Tanrı kötü mü? Tanrı kötüyse herkesin kötülüğünü ister. Ama burada iyi yaşayan insanlar da var literatüre göre. Demek ki Tanrı kötü değil. Bu konuda netim ben. Gördüğümü söylüyorum.

Can Hukuk Fakültesi öğrencisidir. İslam dinini hukuksal açıdan değerlendirdiğinde literatürde cinsel yönelimlerle ilgili yasaklar olmuş olsa da bunların istisnalarının olabileceğini düşünmektedir. Can pek çok ayette Allah'ın her

²⁰⁸ Kabil hadisesi Kur'an'da Maide Suresinde geçmektedir. Özetle hikaye şöyledir: Adem ve Havva'nın iki oğlu Habil ve Kabil Rablerine kurban sunarlar. Rableri ise sadece Habil'in kurbanını kabul eder. Bu duruma sinirlenen Kabil Habil'i öldürür. Daha sonra Allah bir karga gönderir ve Kabil'e Habil'in cesedini nasıl gömeceğini karga vasıtasıyla gösterir. Bunun üzerine Kabil karga kadar olamadığını ve kardeşinin cesedini gömmekten aciz olduğunu düşünür ve pişmanlık yaşar.

Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, 3. Cilt, s. 220-221. Habil ve Kabil hikayesi birçok tarih ve tefsir kitaplarında detaylı olarak anlatılmaktadır. Bu kaynaklara göre Kabil evlenmek istediği ikizi ile evlenmesinin yasak olmasına ve onunla Habil'in evlendirilecek olmasına itiraz etmektedir. Bunun üzerine Habil ve Kabil'den Allah'a kurban sunmaları istenmiş ve Allah'ın hangi kurbanı kabul ederse onun haklı olacağına karar verileceği söylenmiştir. Habil'in kurbanının kabul edilmesi neticesinde Kabil öfkelenmiş ve Habil'e kin duymuştur. Daha sonra da Habil'i öldürmüştür.

Ömer Faruk Harman, "Habil ve Kabil", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, 14. Cilt, s.376-378.

şeyi görüp gözetdiği ve bildiği bilgisinin geçtiğini fakat İslam hukuk literatüründe cinsel yönelimlerden dolayı Allah'ın kullarını cezalandıracağı ile ilgili hükümlerin olduğunu ve bu ikisi arasında bir çelişki olduğunu düşünmektedir. Allah'ın kullarının içindeki yönelimleri bilmesine rağmen onları bu özelliklerinden dolayı cezalandırmasını 'kötülük' olarak nitelendirmekte ve şu soruyu sormaktadır: “ Tanrı kötü mü?” Eğer Tanrı kötü olmuş olsaydı bunu her alanda yapacağını fakat dünyada herkesin kötülük gördüğünü ve haksızlığa uğradığını söyleyemeyeceğimizi dolayısıyla da Tanrı'nın kötü olmadığına kanaat getirdiğini söylemektedir.

- **Queer Müslüman olmak ile birlikte dini bireysel olarak yaşama şeklinden bahseder misin?**

Açelya:

Bugün İslamiyet'e bu kadar bağlı ve barışık olmamın sebebi ailem sayesinde. Bu konuda beni hiç sıkmadılar. Bugün annem, babam hatta dedem bile dini konularla ilgili bir soruları olduğunda bana sorarlar. Yunus Emre'nin bir sözü vardır: 'Yaradılanı sev Yaradan'dan ötürü.' Bazı Müslümanlar şuna inanır: Allah her yarattığına kendinden bir parça verir. Sen her yaratılana baktığında Allah'tan bir parça görürsün. Buna Vahdet-i Vücut denir. Bu bütün dinler için geçerlidir aslında. Biz hepimiz Tanrı'nın bir parçasıyız. O yüzden bir birey düzgün yaşadığı ve kimseye zarar vermediği müddetçe istediği gibi yaşayabilir, inanabilir.

Birçok trans, dönüşüm yaşamadan önce şunu düşünür: Değişeceğim, bir işim olacak, düzgün bir hayatım, insanların arasına katılacağım, bir sevgilim, eşim ve ailem olacak. Yola böyle çıkarlar. Fakat yolun ortasına geldiğinde bırakın aile kurmayı kendi aileni bile karşına almak zorunda kalırsın. Bu kolay değildir. Eğer bir iki yıl buna sabreder ve buradan güçlü çıkarsan sonrası daha kolay olur. Hayatına devam edersin. Fakat bu süreçte yıpranan ve çözüm bulamayan pek çok trans birey de maalesef alkol, uyuşturucu gibi maddelerle teselli bulmakta ve kendini o bataklığın içine çekmektedir. Ben süreci çok şükür psikolojik tedavi dahi almadan atlattım. Çünkü benim yanımda 'Yüce Yaratıcı' vardı. Ona çok şey borçluydum. Beni yanlış insanlarla denk getirmede. Manevi olarak gücünü hep hissettim. Hatta bu süreçte bir sevgilim oldu ve madde bağımlıydı. Ben ondan etkilenmek yerine, onu değiştirdim. Madde kullanmayı bıraktı. Düzenli bir hayatı oldu.

Açelya, bir bireyin neye inanırsa inansın ya da nasıl yaşarsa yaşasın bir başkasına zarar vermediği müddetçe özgür olması gerektiği düşüncesindedir. Yunus Emre'den, Tanrı-insan ilişkilerini ve varlık-yaratılış konularını içeren bir düşünce sistemi olan Vahdet-i Vücut'dan bahsederek tasavvufa da değinmiştir. Bu

doğrultuda insan iradesi ve özgürlüğünü temel alarak hepimizin Tanrı'nın bir parçası olduğunu ve bu sebeple birbirimizi sevmemiz gerektiğini vurgulamaktadır.

Trans bireylerden bahsederken Açelya aracılığı ile özellikle cinsiyet değişim süreçlerinin zor olduğunu öğrenmiş ve bu sürecin bireyleri nasıl etkilediğinden yukarıda bahsetmiştik. Açelya, böyle bir süreçte pek çok trans bireyin ileriye dönük düzenli, toplumun içerisinde rahatça var olabildiği ve aile kurabildiği bir hayat hayal ettiğini fakat sonraları yaşanan olumsuzluklardan dolayı olayların bu şekilde gelişmediğini anlatmaktadır. Yaşanılan olumsuz olaylar ve tepkiler nedeniyle birçok trans bireyin uyuşturucu madde gibi insan sağlığına zarar verecek maddeleri kullanmaya başladığından bahseden Açelya, bu süreçte sabırlı olunması gerektiğini söylemektedir. Bu sıkıntılı dönemde ise Açelya Allah'a yöneldiğini, Allah'ın onun yanında olduğunu ve O'nun gücünü hissettiğini dile getirmektedir. Bu yüzden psikolojik tedavi dahi görmeden bu süreci atlattığını hatta madde bağımlısı olan sevgilisine bile yardımcı olduğunu ve onun hayatını da olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedir.

Nur:

Beni yaratan bir Yaratıcı vardı ve benim içime bu duyguları koyan da oydu. Beni bununla sınıdı. Bana bunun yasak olduğunu söyledi. Daha sonra benim ne yapacağımı gözlemledi. Yani beni bir sınava tabi tuttu. Bunu benim çocukluğumdan beri yaptı. Benim bunu fark etmemi istedi. Ama ben fark etmemiştim. Sonra fark ettim ve olaylar daha farklı ilerledi. Bu olaydan 4 ay sonra eşimle tanıştım. Biraz apar topar oldu. Bir kaçıştı benim için. Yani aslında ben kendimi bulmak için bir kaçış yaptım. Yanlış yaptım. Ama pişman mıyım? Değilim. Çünkü eşim çok iyi bir insan. Güzel bir evliliğimiz ve bir çocuğumuz var.

Aslında eşimle tanıştığım döneme bakıyorum. Kendime 'Bir erkekle tanışabilirim. Bir erkeğe aşık olabilirim.' bunları kanıtlamak istedim. Yani bir kızla olamasam da bir erkekle olabilirdim. O yüzden eşimle tanıştım. Sonra da apar topar evlendik zaten. Çünkü birinin yanımda olmasına bana kol kanat germesine çok ihtiyacım vardı.

Nur, hayat tarzı ve inanma şeklinden dolayı cinsel yönelimini eyleme geçirmemeye ve heteroseksüel bir hayat tarzı yaşamaya karar vermiştir. En başından beri yaşadığı tecrübe öncesi ya da sonrasında da bununla ilgili bir tereddüt yaşamamış ve yolunu bu yönde çizmiştir. Yöneliminin bir imtihan aracı olduğunu, çocukluğundan beri Allah'ın onun ne yapacağını görmek için sınıdığını ve bu doğrultuda ona kendi içindeki yönelimini göstermeye çalıştığını düşünmektedir.

Cinsel yönelimi ile ilgili yaşadığı tecrübeden sonra bir kaçış olarak heteroseksüel bir evlilik yaptığını fakat bundan pişman olmadığını çünkü güzel bir evliliğinin olduğunu söylemektedir. Nur'un anlattıklarından yola çıkarak kendisini yöneliminden dolayı sürekli dizginlediğini ve bu süreçte yıprandığını görmekteyiz. Böyle bir süreçte birisi tarafından seilmek ve kollanmak Nur'a kendisini iyi hissettireceği için bir erkek arkadaş ve evliliğe ihtiyaç duymuştur.

Afra:

İnanmanın en sonu inanmak isteyip istememeye kalıyor. Çünkü inançla ilgili etrafında hiç bir şey seni o kadar tatmin etmiyor. Yani bireyin etrafında inandığı şeyle ilgili onu tatmin edebilecek hiçbir açıklama yok. Bu sadece bireyin isteğine bağlı... Ve ben inanmak istiyorum. Bu şekilde inanacağım, yapabileceğim kadarını yapacağım. Yapamadıklarım illaki olacak. Allah nasıl kabul ederse o şekilde yaşayacağım. Benimle ilgili kabul etmeyeceği şeyler olacak eminim. Fakat bunlar asla cinsiyet kimliğim ve cinsel yönelimimle ilgili olmayacak biliyorum.

Din insanların yasaklı sınırlara girmemesi için önceden kurallar koyar. Bu yüzden bize ağır gelir. Çünkü oralara gitmemek için ağır kurallar gerekir ki yeterince engelleyebilsin. Ben bu kurallara uyuyorum diyemem fakat elimden geleni yapıyorum.

Afra, inancın bireyin isteği ile ilgili olduğunu düşünmektedir. İnanç ile ilgili olan sorgulamalarında etrafındaki hiçbir şeyin onu tatmin etmediğini dolayısıyla bunun sadece bireyin isteğine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Kendisi tercih olarak inanmayı seçtiğini ve bunu kendine göre yaptığını dile getirirken bir yerde bireyselliğe de vurgu yapmaktadır. İnancı gereği elinden geleni yapacağını ve Allah katında mutlaka eksiklerinin olacağını ifade eden Afra, bu eksiklerin asla 'cinsiyet kimliği' ve 'cinsel yönelimi' ile ilgili olmayacağını da vurgulamaktadır.

Emre:

Kendi hayatıma baktığımda sanki benimle dalga geçiliyormuş gibi hissettim. Bu toplumda homoseksüel bir birey olmak... Her şeyden, herkesten farklı hissettiriyor. Yalnız ve haksızlığa uğramış gibi... Kızgındım. Fakat artık kim olduğumu biliyorum ve kendi özelliklerimi seviyorum. Bu yüzden artık öyle hissetmiyorum. Sonuca varmak kendi içimde Tanrı'yı da affetmemi sağladı. Kendime şunu dedim: "Ben varım. Kötü bir insan değilim. Kimseye zarar vermiyorum. Hakkına girmiyorum. Allah neden beni cehenneme atsın ki?" Ben ibadetimi insanları kırmayarak yapıyorum. Bir insanın kalbini kırmamanın dinimizde ne kadar önemi olduğunu biliyorum. Bu yüzden hep insanlara karşı empati yaparım. Ben çok hassas bir insan olduğum için insanlara da aynı hassasiyetle yaklaşıyorum.

Emre'nin ilk kendini keşfettiği süreçte zorlu bir psikolojik süreçten geçtiğini ve kendisini yalnız hissettiğini görmekteyiz. Bu dönemde yaşadığı topluma rağmen gey olması ve toplumun bu konu ile ilgili düşüncesi ve tepkileri gibi etkenler Emre'de kendisiyle dalga geçildiği hissi uyandırmıştır. Kendisini haksızlığa uğramış hisseden Emre Tanrı'ya bu süreçte kızgındır. Bireylerin kendilerini keşfetme ve bundan sonraki süreçlerinin genellikle zor geçtiğini gözlemledik. Bu süreçte kendileri, aileleri ve çevreleriyle ilgili olumsuz duygu ve düşünceler de oluşabilmektedir. Fakat geçirilen bu psikolojik süreç sonrasında bireyler kendilerine dönebilir ve kendilerini tanımaya yönelik girişimlerde bulunabilirse bunun onlarda olumlu geri dönüşümleri sağladığını görebilmekteyiz. Emre, geçirdiği zor dönemlerden sonra kendine dönmüş, tanımış, affetmiş ve bu duygu durumu etrafına bakış açısını da aynı doğrultuda değiştirmiştir. Bunlardan biri de Tanrı anlayışıdır. Kendisi ile ilgili bir sonuca varmak Tanrı'yı da affetmesini sağlamış ve ona karşı bakış açısı olumlu yönde değişmiştir. Bir Müslüman olarak kimsenin kalbini kırmamaya gayret gösterdiğine, herkese empati ile yaklaştığına değinen Emre, Allah'ın da iyi bir insan olmaya çalışan bir kulunu cehenneme koymayacağını düşünmektedir.

Uğur:

Son zamanlarda gey ilişkilere karşı çok soğudum. Daha doğrusu bu tarz ortamlardan, eşcinsellikten, bununla ilgili geçen muhabbetlerden bile soğudum. Bana çok gereksiz gelmeye başladı. Bu tarz ilişkilere girdiğim zaman kendimi rahat hissetmiyorum. Muhafazakar çevrede büyüyen biri olarak bu tarz ortamlara alışmak çok zor oluyor. Bana çok değişik geliyor. Mesela gey bir cafede garsonluk yapıyorum. Oradaki insanları gözlemliyorum tavırlar hoşuma gitmiyor.

Her insanın doğduğunda biseksüel olduğunu fakat daha sonra kendi tercihleriyle başka cinsel yönelimlere yöneldiğini düşünüyorum. Bu yüzden bir süre psikiyatriste gittim. Bana ilaç verdi. Fakat verdiği ilaç adeta beni uyuşturuyordu. Bu yüzden psikiyatristi bıraktım. Gey olmamla barışık değilim. Çünkü böyle olmaktan dolayı çok mutsuzum. Aşırı derecede bir yorgunluk hissediyorum. Zihnimde sürekli bir ağırlık var.

Uğur cinsel yöneliminden kaynaklı olarak psikiyatriste gittiğini fakat ilaçlardan rahatsız olduğu için bıraktığını anlatmaktadır. Uğur ile olan önceki görüşmelerimizde de gey yaşantıdan rahatsızlık duyduğunu eski muhafazakar çevresini özlediğini dile getirmişti. Kendine cinsel yönelimine uygun bir hayat tarzı çizmiş olsa da bundan mutlu olmadığını ve büyük ölçüde psikiyatriste de bu yüzden

gittiğini düşünmekteyiz. Bir yandan inanç olması ve onun gereklilikleri bir yandan da cinsel yönelimi Uğur'u ikilemde bırakmıştır. Mutsuzluğunun bu sebepten kaynaklandığı kanaatindeyiz. Zihninde dini açıdan doğru davranışlarda bulunmadığına dair şeyler olduğu için gey ilişkilerinde de rahat edememektedir. Yani sonuç olarak Uğur'un uzun süredir bir ikilemin içinde olduğunu ve bundan kaynaklı cinsel yönelimiyle barışık olmadığını ve mutsuz olduğunu gözlemlemekteyiz.

Rose:

Tanrıyla iletişimim hareket ettiğim her an oluyor. Yürürken, yatarken hep içimde... Bunu hissediyorum. Beni yönelimlerimden dolayı sevmeyeceğini düşünmüyorum. Çünkü ben hiçbir erkeğe ya da kıza şehvetle yaklaşmıyorum. Şehvet içimizdedir. Eyleme dökülmediği müddetçe günah değildir.

Şehvetle yaklaşmamak önemli... Çünkü hepimiz Muaviye gibi özel insanlarız Yezid'e dönmek için bunu korumalıyız. Herkes kendi özellikleriyle güzel... Fakat Yezid ideolojik bir yöneticiydi ve kendine renksiz bir yol seçti. Çünkü kalıplar dahilinde ilerledi. Oysa Muaviye çok özel bir insandı. Mesela 93 yaşında bir kadınla birlikte olması şehvetin dışında bir birlikteliktir. Aynı zamanda kalıpların da dışında... Bunu karakteristik yapısına bağlıyorum. Mesela orada Yezid olsaydı daha ideolojik yönlerden gidip daha genç ve güzel birisine şehvetle yaklaşıp alacaktı. Ama şehvet dışı bir yaklaşım olsaydı daha kendine has karakteristik bir yaklaşım olacaktı.

Hız. Muhammed'in davranışlarının amacının çok bilinebileceğini zannetmiyorum. Çünkü çok öznel ve özel birisidir. Hız. Muhammed'in seçilen bir insan olduğunu düşünmüyorum. Allah kainatı birisi için yaratmıştı Hız. Muhammed bunu keşfetti ve Allah'a yöneldi. O gerçeği gördü. Onun mağarada olması bir çeşit ibadet ya da iletişimdi. Mağara yalnızlığın bir sembolüydü. Hız. Muhammed mağaraya gitti, Budda dağa çıktı, Hız. İsa toplum dışına çıktı ve kendilerine döndüler. Muhammed bir nefsi ve nefsinin buldu.

Allah'ın tamamen içimizde olduğuna inanıyorum. Dışarıda aramak anlamsız... O yüzden içimde olduğunu düşünüyorum ve namaz gibi ibadetler de bunun bir parçası haline gelebilir. İbadet Allah'ı bulmak da bir aracı... Yürümek, havayı solumak bile bir aracıdır. Allah'ı içimizde bulmak için namaz, oruç gibi ibadetlerden geçmemiz gerekiyor.

Rose yukarıda da üzerinde durduğu gibi şehvet kavramından bahsetmektedir. Şehvetin içimizde var olmasının günah olmadığını ancak eyleme geçirirsek günah olacağını düşünmektedir. Kendisi şehvetle hareket etmediği için Tanrı'nın onu sevmeyeceğini düşünmediğini vurgulamaktadır. Her an Tanrı ile iletişim halinde olduğunu ve bunu içinde hissettiğini ifade etmektedir. Muaviye'ye olan sevgisini bir önceki temada detaylı anlatan Rose, queer Müslüman olarak yaşama şeklinden bahsederken yine Muaviye'nin hayata bakışı ve duruşundan örnekler vererek

aktarmaktadır. Muaviye'nin oğlu olan Yezid'i şehvetle ve ideolojik hareket ettiği için eleştirmiş ve Muaviye'nin bir evliliğinden örnek vererek şehvetten uzak kalıpların dışında olduğunu vurgulamaktadır.

Rose, Hz Muhammed'in özel bir insan olduğuna inanmakta fakat bilinenin aksine seçilen bir insan olduğunu düşünmemektedir. Allah'ın kainatı yaratırken bir insan için yarattığını daha sonra Muhammed'in O'nu keşfettiğini ve yöneldiğini ifade eden Rose, burada Muhammed'in mağaraya gidişinin ve orada yaşadığı tecrübenin de etkili olduğuna dair söylemlerde bulunmaktadır. Mağaranın içimize, kendimize dönmemiz açısından yalnızlığın sembolü olduğunu ve Muhammed'in de mağarada tıpkı İsa ve Buddha gibi kendine döndüğünü düşünmektedir.

Son olarak Allah'ın tamamen içimizde olduğunu dışarıda aramanın gereksiz olduğunu söyleyerek yine içe dönmeye ve yalnızlığa gönderme yapmaktadır. İbadetlerin Allah'ı bulmakta bir aracı olduğunu ve içimizde O'nu bulabilmek için bu ibadetlerden geçmemiz gerektiğini düşünmektedir. Bunların dışında yürümenin, nefes almanın dahi Allah'ı bulmak için bir aracı olduğunu ifade etmektedir.

Can:

Tanrı eğer merhametli ve her şeyi affedense cinsel yöneliminden dolayı kimseyi cezalandırmaz. Cinsel yönelimin farklı olmasının sapkınlık olarak değerlendirilmesi 'toplumsal' bir şeydir 'dinsel' değil. Din bireysel olarak yaşanmalı. Fakat hepimiz dini toplumsal olarak yaşamak mecburiyetindeyiz. İçimizde bireysel olarak yaşayabilir. Fakat sosyal hayatta toplumsal olarak yaşıyoruz. Topluma göre dinimizi yaşıyoruz. Bu benim için de geçerli herkes için de geçerli bir şeydir.

Cinsel yönelimin sapkınlık olarak değerlendirilmesinin 'dinsel' değil 'toplumsal' olduğunu düşünen Can, bu farklılıklardan ötürü merhametli ve affedici olan Tanrı'nın insanları cezalandırmayacağını düşünmektedir. Sosyal hayatta insanların birçok şeyde toplumdan etkilendiği üzerinde duran Can, dini konularda da bireysel kalınmadığını ve genel olarak dinin toplumsal düzeyde yaşanmasını eleştirmektedir. Dinin topluma göre değil iç dünyada 'bireysel' olarak yaşanması gerektiğini vurgulamaktadır. Can'ın bu yorumundan genel olarak 'bireyciliğin' ve 'dinsel bireyciliğin' üzerinde durduğunu ve bu yönde önerilerde bulunduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

Queer Müslüman bireylerin dini bireysel olarak yaşama şekillerinin incelendiği bu araştırma konusu temel olarak, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini ele almaktadır. Ayrıca queer bireylerin çocukluktan itibaren bütün gelişim süreci boyunca bireysel, sosyal ve dini açıdan yaşamlarını, İslamiyet'in cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri özelinde bakış açısını da incelemektedir. Bireyler arasında var olan kadın/erkek gibi biyolojik farklılıkların toplum içerisinde şekillenmesi ve bir kimliğe dönüşmesine cinsiyet rolü denilmektedir. Cinsiyet rolünü belirleyen pek çok faktör olmakla birlikte bu roller toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Daha çok kültürel yapıdan etkilenen cinsiyet rolleri sosyal kimliği de kapsamaktadır. Bu açıdan toplumun ve kültürün belirlediği kadın/erkek tanımlarının bireyler üzerinde etkisi büyüktür. Zira tarihsel sürece baktığımızda toplum tarafından tanımlanan “kadın/erkek” rollerine uymayan bireylerin dışlandığına dair pek çok örnekle karşılaşabiliriz. Bununla ilgili olarak konuya dair çalışmaları olan pek çok araştırmacı, cinsiyet rollerinin ideolojik nedenlere hizmet edecek şekilde belirlendiğini savunmaktadır. Toplumda birçok cinsel yönelimin de yine bu ideolojik sebepler temelinde ‘sapkın’ veya ‘anormal’ olarak tanımlandığını düşünmektedirler.

Kadın ve erkek olmanın bedenlerin cinsiyetine bağlı olduğu düşüncesinde olan bu bakış açısı bize aslında cinsiyet rollerinin sadece biyolojik olarak değil toplumun kültürüne uygun olarak da belirlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla daha bireyler dünyaya gelmeden önce toplumsal cinsiyetleri var olabilmektedir. Peki, tanımlanan cinsiyetler dışında farklı bir yönelimi olduğunu düşünen bireyler için nasıl bir tanımlama düşünülebilir? Açıkçası bu durum toplumdan topluma değişmektedir. Gözlemlerimiz bizi farklı olanın daha çok ‘anormal’ olarak algılandığı yönüne götürmektedir. Fakat toplumdaki rollerle ilgili tanımlamalara rağmen bireylerde hala ‘biyolojik cinsiyetle toplumsal cinsiyetin eşleşmediğine’ dair farklılıklar olabildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla biyolojik olarak “kadın/erkek” olmanın toplumun belirlediği “kadınlık/erkeklik” tanımlamalarını sergilemek anlamına gelmediğini söyleyebiliriz. Bir birey biyolojik olarak kadın olabilir fakat bu toplumsal olarak kadınsı davranacağı anlamına gelmemektedir. Aynı şey erkekler için de geçerlidir. Tabii ki bu durumu etkileyen genetik ve psikolojik faktörler

olabilmektedir. Fakat bu, her bireyin toplumsal olarak belirlenen cinsiyet rolüne gireceği ve yönelimlerini de bu doğrultuda belirleyeceği anlamına gelmemektedir. Bugün konu ile ilgili olarak transseksüellik, homoseksüellik ve interseksüellik gibi cinsel yönelimlerin tıp ve psikoloji alanında hastalık ve rahatsızlık olmadıkları ile ilgili pek çok bildiri yayınlanmaktadır.

'Kimlik', 'özne kurulumu' ve 'cinsiyet' sorunlarını inceleyen "queer teori" cinsiyet ve cinsellikle ilgili her türlü etikete ve bunlar üzerine kurulu kategorilere eleştirel bir gözle bakmaktadır. Bu açıdan elinden geldiğince tanımlamalardan uzak kalmaya çalışan queer teori, şemsiye kavram niteliğinde olarak birçok tanımlamaya da karşılık gelmektedir. Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet ayrımlarına girmeden bunları bir çatı altında toplayarak homofobi ile dışlanan ve ötekileştirilen insanlar için bireyleri ittifaka yönlendirmektedir 1980-90'larda gey ve lezbiyen teorilerinin desteği ile gelişen queer teori, bugün tek başına ve tüm tanımlamalardan bağımsız farklı bir duruş sergilemektedir. Buna en iyi örnek heteroseksüel bireyler için de yaptığı özgürlük mücadelesidir. Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlerle ilgili ayrıştırıcı her türlü etkeni eleştiren queer teori, söylemlerinde sıklıkla değindiği özgürlük mücadelesinin heteroseksüel bireyleri de rahatlatacak bir mücadele olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan özgürlük için temelde cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimler olmak üzere insanı ilgilendiren pek çok konu queer teorisinin kapsamına girmektedir. Din de bu alanlardan biridir. 'Özgürlük' ve 'bireyin hakları' gibi konularda ortak noktaları olan "queer teori" ve "din" bu anlamda pek çok alanda aynı dili kullanmaktadır. Sadece din alanında değil pek çok alanda cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimler, konuşulan konular olmuştur. İlk başlarda Hristiyan camiasında varlığını gösteren queer teoloji, yasak ve sınırlamaları tekrar gözden geçirerek bu konuların yumuşamasına katkı sağlamıştır.

Bugün Yahudi ve İslam camiasında da "queer teoloji" kapsamında pek çok kuruluş ve topluluk bulunmaktadır. Bu topluluklara baktığımızda kullanılan dilin büyük ölçüde 'özgürlük' ve 'bireysellik' kavramlarından yana olduğunu gördük. Din ve queer arasında yer alan topluluklardaki bu bireylerin temelde sevgiye, hoşgörüye ve anlayışa önem vermeleri dikkatimizi çekti. İlk kez Hristiyan camiada yer bulan queer teoloji birçok Hristiyan din adamı tarafından savunulmuştur. Dinin hoşgörü ve sevgi yönü ile queerin benzer yönlerini ortaklık olarak kabul eden din adamları,

kendi alanlarında queer teoloji ve mahiyeti ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bunların ardından Yahudi ve Müslüman bireylerde de queer teoloji alanında pozitif yönde bakış açıları gelişmiştir. Daha çok İslam dini özelinde queer teoloji konusunda elimizden geldiğince detaylı bir araştırma yapmaya çalıştık. Araştırmamız kapsamı gereği sosyolojik bir çalışma olduğu için tefsir, hukuk ve hadis gibi alanlarda ‘fetva’ niteliğinde değil sosyolojik bir gözlem ve değerlendirme niteliğindedir. Elde ettiğimiz sonuçlar bizi Kur’an’da eşcinsellikle ilgili açıktan bir cezai yaptırım olmadığına fakat rivayet kültürüne baktığımızda konu ile ilgili bir takım cezai yaptırımlar ve baskıların olduğuna götürmektedir. Bunların yanında Kur’an, hadis ve hukuk literatürü gibi pek çok yerde *insanları ötekileştirmemek, dışlamamak, haksızlığa uğrayanın yanında olmak* gibi “hoşgörü” temelli söylemleri de görmekteyiz. İslam camiasına baktığımızda cinsel yönelimlerle ilgili cezai yaptırım taraftarları olduğu kadar bireyleri kucaklayıcı ve hoşgörü üzerinde duran söylemlere sahip din adamı ve grupların olduğunu görebiliriz. Bugün Müslüman queer bireyler için kurulan pek çok insan hakları örgütü bulunmaktadır. Bu topluluklar geleneksel İslam’ı ve entelektüel söylemi yeniden gözden geçirerek bireysel dindarlığı savunmaktadır.

Araştırmamız kapsamında yaptığımız görüşmeler bizi yine “bireysellik” kavramına götürmektedir. Bu açıdan “dini bireycilik”, çalışmamız adına katılımcılarımızın ifadeleri doğrultusunda üzerinde durduğumuz temel bir konu olmaktadır. Özellikle ‘din’ ve ‘queer birey olma’ konularında kendilerini ifade ederken Allah’a olan sevgi ve güvenlerine vurgu yaptıklarını ve bu iletişimi ‘bireysel’ yoldan geçerek kurduklarını fark ettik. Bireysel bakmadıkları dönemlerde dinî, sosyal ve psikolojik açıdan kendilerini mutsuz ve umutsuz hissettiklerini, fakat dini bireysel olarak yaşadıklarında Tanrı ile olan iletişimlerinde kendilerini daha güçlü hissettiklerini gözlemledik. Katılımcılarımızın hepsi genellikle ‘anormal’ ve ‘sapkın’ olarak nitelendirilen cinsel yönelimlerin günah olmadığına inanmaktadır. Özellikle İslamiyet ve cinsel yönelimlerle ilgili konularda ilk akla gelen “Lut Kavmi Hadisesi” ile ilgili helak olayının “taciz” ve “tecavüz” davranışlarından dolayı gerçekleştiğini vurgulamaktadırlar. Bulgulardan elde ettiğimiz verileri ve saha çalışması esnasında gerçekleştirdiğimiz gözlem ve görüşmeleri bir bütün olarak değerlendirdiğimizde bireylerin İslam’ı hoşgörü dini olarak gördüklerini ve Tanrı’nın

merhametli ve affedici olduğuna inandıklarını tespit ettik. Dışlama ve ötekileştirmenin toplumdan kaynaklandığını düşünen bireyler, dini açıdan Tanrı ile bireysel iletişim kurduklarında kendilerini iyi ve güvende hissettiklerini fakat dine toplumsal açıdan yaklaştıklarında yalnız hissettiklerini ifade etmektedirler.

Sonuç olarak queer teoloji ve dinî bireycilik temelinde yaptığımız bu nitel araştırma bizlere din ve bireyler arasındaki etkileşimi iki farklı açıdan sunmaktadır. Birincisi toplum baz alınarak yaşanan din ikincisi ise bireysellik baz alınarak dindir. Yaptığımız gözlem ve görüşmeler neticesinde toplumsal olarak dinî yaşantının bireyleri yeterince tatmin etmediğini ve hatta olumsuz yönde etkilediğini gözlemledik. Dışlanma, yalnızlık ve suçluluk duygularının bu süreçte ortaya çıktığını tespit ettik. Dini bireysel olarak yaşamayı tercih eden ya da toplumsal yaşantıdan bireysel yaşantıya geçmeyi tercih eden bireylerin bu alanda kendilerinden daha emin, güçlü ve güvende hissettiklerini gözlemledik. Özellikle toplumsallıktan bireyselliğe geçen bireylerin öncesine göre dinî açıdan kendilerini daha iyi hissettiklerini fark ettik. Cinsel yöneliminden dolayı din ve yönelimleri arasında arada kalan birçok bireyin, bireysellikle birlikte kafa karışıklıklarının netleştiğini ve bu durumun bireyleri sosyal hayatta ve psikolojik yönde davranışsal ve düşünsel açıdan olumlu yönde etkilediğini görmekteyiz. Bu anlamda queer teolojinin sorgulayıcı, bireyci ve kucaklayıcı tavrının queer bireyleri dinî açıdan etkilediğini ve dinî bireyciliğe yönlendirdiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Abelove, Henry, Michele Aina Barale ve M. Halperin. **The Lesbian and Gay Studies Reader**, Routledge Press, New York, 1993.

Akyazan, Abdurrahman. **Azınlık İçinde Bir Azınlık İslam ve Eşcinsellik Arasına Sıkışan Almanya Türkleri**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2017.

Althaus-Reid, Marcella. **Indecent Theology**, Routledge Press, New York, 2000.

Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association). “Answers to your questions about individuals with intersex conditions.” 2006
<http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.pdf> , (31.12.2016).

Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association). “Report of the American Psychological Association Task Force on Appropriate Therapeutic Responses to Sexual Orientation.” 2009
<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/therapeutic-response.pdf> , (31.12.2016).

Annual Review of Critical Psychology. “Queering Psychoanalysis/Psychoanalysing Queer” 2009
<https://discourseunit.com/annual-review/7-2009/> , (06.01.2017).

Ariel, Yaakov. “GLBTQ. Gay, Lesbian, Bisexual, Transgendered, and Questioning: Judaism”, **Homosexuality and Religion: An Encyclopedia**, ed. Jeffrey S. Siker, Greenwood Press, London, 2007, s.s. 136-144.

Aultman, B. “Cisgender”, **Transgender Studies Quarterly**, Vol: 1, No: 1-2, 2014, s.s. 61-62.

Ayan, Sezer. “Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik”, **Cumhuriyet Tıp Dergisi**, Vol:36, No:2, 2014, s.s. 147-156.

Aziz, Aysel. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2015.

BBC, 'Türkiye'de her 7 kişiden 6'sı eşcinsel komşuya karşı' 2015
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150511_turkiye_escinsellik
(01.08.2018).

Bellah, Robert N. "Religious Evolution", **American Sociological Association**, Vol:29, No:3, 1964, 358-374.

Bellah, Robert N., Richard Madsen, William M. Sullivan, Ann Swidler, Steven M. Tipton. **Habits of The Heart**, University of California Press, London, 2008.

Berger, Peter L. **Kutsal Şemsiye**, çev. Ali Coşkun, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015.

Berktaş, Fatmagül. **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Bezmez, Serap ve C. H. Brown. **İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü**, SEV Yayınları, İstanbul, 2008.

Buber, Martin. **Tanrı Tutulması**, çev. Abdullatif Tüzer, Lotus Yayınları, Ankara, 2000.

Budak, Selçuk. **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.

Butler, Judith. **Bela Bedenler**, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2013.

Butler, Judith. **Cinsiyet Belası**, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.

Cevizci, Ahmet. **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Chadwick, Bruce A., Howard M. Bahr, Stan L. Albrecht. **Social Science Research Methods**, Prentice Hall, New Jersey, 1984.

Chauncey, George. **Gey New York: Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World**, Harper Collins Press, New York, 1994.

Cheng, Patrick. **Radical Love: An Introduction to Queer Teology**, Seabury Books, New York, 2011.

Connell, Raewyn. **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017.

Cornwall, Susannah. **Controversies in Queer Teology**, SCM Press, London, 2011.

Creswell, John W. **Research Design**, Sage, America, 2014.

Çakırlar, Cüneyt ve Serkan Delice. **Cinsellik Muamması**, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

Çiftçi, Adil. “Dini Kurumlar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:9, 1995, s.s. 425-465.

Çiğdem, Ahmet. **Bir İmkan Olarak Modernite**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

Çoban, B. Zakir. “Eşcinsellik ve Hristiyanlık”, **Sınırlarda Dolaşmak**, Ed. Süleyman Turan, Okur Akademi, İstanbul, 2018, s.s. 115-145.

Dailey, Timothy J. **The Bible, the Church and Homosexuality**, Family Research Council, Washington, 2004.

David M. Halperin. “The Normalization of Queer Theory” 2003
http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/32185920/Halperin_Normalizati

onQueer.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1483216026&Signature=M6p5rzO%2BvaufDedE7RHnL%2BTvYx8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DThe_Normalization_of_Queer_Theory.pdf, (03.01.2017).

David, Jakob. “Marriage”, **Encyclopedia of Theology**, Ed. Karl Rahner, St. Pauls, India, 2004.

De Beauvoir, Simone. **İkinci Cins**, çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, 1993.

DİKEN. “DSÖ, transseksüelliği davranış ve ruhsal bozukluk kategorisinden çıkardı” (2019)
<http://www.diken.com.tr/dunya-saglik-orgutu-transseksuelligi-davranis-ve-ruhsal-bozukluk-kategorisinden-cikardi/> (30.05.2019).

Doty, Alexander. **Making Things Perfectly Queer: Interpreting Mass Culture**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1993.

Dynes, Wayne. **Encyclopedia of Homosexuality**, Garland Press, New York, 1990.

Deleuze, Gilles ve Felix Guattari. **Capitalism and Schizophrenia**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1983.

Direk, Zeynep. “Queer Kuram ve Cinsiyet Farklılığı”, **Cinsellik Muamması**, Haz. Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

Douglas, J. D., Merrill C. Tenney. **Zondervan Illustrated Bible Dictionary**, Zondervan Press, Zondervan, 2011.

Drescher, Jack. “Gold or Lead: Introductory Remarks on Conversions”, **Ex-Gay Research**, Ed. Jack Drescher and Kenneth J. Zucker, Roudledge Press, London and NewYork, 2011.

Drobac, Jennifer Ann. “Pansexuality and the Law”, **William & Mary Journal of Race, Gender, and Social Justice**, Vol:5, No:2, 1999, s.s. 297-308.

El-Cezeri, Abdurrahman. **Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı**, Çev. Hasan Ege, Bahar Yayınevi, İstanbul, 1979 .

Ellis, Henry Havelock. **Bisexuality: A Critical Reader**, ed. Merl Storr, Routledge, Canada, 2002.

Enstwistle, Joanne. “Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet”, **Temel Sosyolojik Dikotomiler**, ed. Chris Jenks, çev. ed. İhsan Çapçioğlu, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2012.

Erdem, Tuna. “Hizadan Çıkmaya, Yoldan Sapmaya ve Çıkıntı Olmaya Dair: Kimlik Değil, Cinsellik! Tektip Cinsellik Değil, Cinsel Çeşitlilik”, **Cinsellik Muamması**, Haz. Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s.s.11-37.

Fausto-Sterling. “The Five Sexes, Revised”, **The Sciences**, Vol:40, No:4, 2000.

Farsi, Morşe. **Tora ve Bereşit**, ed. Yitshak Haleva, Gözlem Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Farsi, Morşe. **Tora ve Vayikra**, ed. Yitshak Haleva, Gözlem Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Foucault, Michel. **Cinselliğin Tarihi**, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015.

Foucault, Michel. **Herculin Barbin: Being the Recently Discovered Memories of a Nineteenth Centruy French Hermaphrodite**, Panteon Books, New York, 1980.

Frankowski, Barbara L., David W. Kaplan, Angela Diaz, Ronald A. Feinstein, Martin M. Fisher, Jonathan D. Klein, W. Samuel Yancy. "Sexual Orientation and Adolescents", **Pediatrics**, Vol:113, No:6, 2004, s.s.1827-1832.

Freud, Sigmund. **Totem ve Tabu**, Araf Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Friedman, Robert M. "The Psychoanalytic Model of Male Homosexuality: A Historical and Theoretical Critique", **The Psychoanalytic Review**, 1986
http://www.williamapercy.com/wiki/images/The_Psychoanalytic_model.pdf
(11.01.2017).

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008.

Goss, Robert. **Jesus ACTED UP: A Gay and Lesbian Manifesto (JAU)**, Harper San Francisco, New York, 1993.

Goss, Robert. **Queering Christ: Beyond Jesus ACTED UP**, The Pilgrim, Cleveland, 2002.

Greenberg, Steven. "Gayness and God: Wrestlings of an Orthodox Rabbi", **Tikkun**, Vol:8, No:5, 2013.

Haber Vitriini. 'İşte Dünya Eşcinseller Haritası' 2005
<http://www.habervitrini.com/haber/iste-dunya-escinseller-haritasi-183487>
(01.08.2018).

Halperin, David. **Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography**, Oxford University Press, New York, 1995.

Harman, Ömer Faruk. “Habil ve Kabil”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s.s.376-378.

Hennes, Rosemary. “Queer Theory: A Review of the ‘Differences’ Special Issue and Wittig’s ‘The Straight Mind’”, **Signs**, Vol:18, No:4, 1993, s.s.964-973.

Herek, Gregory ve Kevin Berrill. “The context of anti-gay violence notes on cultural and psychological heterosexism”, **Journal of Interpersonal Violence**, Vol:5, No:3, 1990, s.s.316-333.

Holmes, Morgan. **Intersex: A Perilous Difference**, Susquehanna Press, Selinsgrove, 2008.

İnalcık, Halil. **Has-bağçede ‘Ayşu Tarab**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.

İslamoğlu, A. Hamdi ve Ümit Alınacı. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

Kierkegaard, Soren. **Günlüklerden ve Makalelerden Seçmeler**, çev. İbrahim Kapaklıkaya, AnkaYayınları, İstanbul, 2005.

Kierkegaard, Soren. **Korku ve Titreme**, çev. Nur Beier, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Kierkegaard, Soren. **Ölümçül Hastalık Umutsuzluk**, çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2010.

Kligerman, Nicole. “Homosexuality in Islam: A Diffisult Paradox”, **Macalester Islam Journal**, Vol:2, No:3, 2007, s.s.1-13.

Kosnik, Anthony, William Carroll, Agnes Cunningham, Ronald Modras, James Schulte. **Human Sexuality**, Paulist Press, New York, 1977.

Kraliyet Psikiyatri Koleji (The Royal College of Psychiatrists). "Submission to the Church of England's listening exercise on human sexuality" 2007
<http://www.rcpsych.ac.uk/workinpsychiatry/specialinterestgroups/gaylesbian/submissiontothecofe/psychiatryandlgbpeople.aspx> , (07.05.2017).

Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma, Yeni Yaşam Yayınları, Seoul, 2011.

Kümbetoğlu, Belkıs. **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Jagose, Annamarie. **Queer Teori**, çev. Ali Toprak, Notabene Press, Ankara, 2015.

Rousseau, Jean Jacques. **İtirafılar**, çev. Reşat Nuri Güntekin, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991.

Ladee, Levy J. V. "Ambiguous genitalia as a psychosocial emergency", **Z. Kinderchir**, Vol:36, No:3, 1984, s.s.178-181.

Laurel C. Schneider and Carolyn Roncolato. "Queer Theologies", **Religion Compass**, Vol:6, 2012, s.s.1-13.

Lauretis, Teresa. **The Practice of Love: Lesbian Sexuality and Perverse Desire**, Indiana University Press, Bloomington, 1994.

LeVay, Simon. **Gay, Straight, and The Reason Why: The Science of Sexual Orientation**, Oxford University Press, New York, 2010.

Luckmann, Thomas. **Görünmeyen Din**, çev. Ali Coşkun ve Fuat Aydın, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

Marshall, Gordon. **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

McIntosh, Mary. “ The Homosexual Role”, **Social Problems**, Vol: 16, No: 2, 1968, s.s.182-192.

McNeill, J.John. **The Church and the Homosexual**, Beacon Press, Boston, 1993.

Metropolitan Community Church of Toronto. “Homoseksualite: Not a Sin-Not a Sickness” 2002.

https://www.mcctoronto.com/wp-content/uploads/images/Info_Not_A_Sin_Not_A_Sickness.pdf, (04.06.2018).

Moe, Jeffrey L., Stacey Reicherzer, Paula J. Dupuy. “Models of Sexual and Relational Orientation: A Critical Review and Synthesis, **Journal of Counseling & Development**, Vol:89, No:2, 2011, s.s.131-250.

Montefiore, Hugh William. “ **Jesus, the Revelation of God**” in **Christ for Us Today: Papers read at the Conference of Modern Churchmen**, Ed. by Norman Pittenger, SCM Press, London, 1968.

Montoya, Alex. “Homosexuality and the Church”, 2000
<https://www.tms.edu/m/tmsj11h.pdf> , (24.05.2018).

Muslims For Progressive Values İnternet Sitesi,
<http://www.mpvusa.org/> (11.07.2018).

NTV Haber. “Papa’dan ‘eşcinsel birey’ açıklaması” 2016
https://www.ntv.com.tr/dunya/papadan-escinsel-birey-aciklamasi,9phsnmb81kCb8RAwH26zPA?_ref=infinite, (25.06.2018).

Okuyan, Mehmet. **Kur'an-ı Kerim'de Çok Anlamlılık**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Oliffe, John ve Lorraine Greaves. **Designing and Conducting Gender, Sex, Health Research**, Sage Press, Los Angeles, 2012.

Ovesey, L., Person, E. "Gender Identity and Sexual Psychopathology in Men: A Psychodynamic Analysis of Homosexuality, Transsexualism and Transvestism", **Journal of American Academy of Psychoanalysis**, Vol:1, No:1, 1973, s.s.53-72.

Özkazanç, Alev. **Feminizm ve Queer Kuram**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.

Öztürk, Yaşar Nuri. **Kur'andaki İslam**, Yeni Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1990.

Pew Research Center. 'The Global Divide on Homosexuality' 2013
<http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/>,
(01.08.2018).

Prause, N. ve Graham, C. A. "Asexuality: Classification and Characterization", **Archives of Sexual Behavior**, Vol:36, No:3, 2007, s.s.341-356.

Religios Archives Network. "Dr. Marcella Althaus-Reid", 2009
<https://www.lgbtran.org/Profile.aspx?ID=234> , (07.01.2018).

Religios Archives Network. "John J. McNeill", 2002
<https://www.lgbtran.org/Profile.aspx?ID=6> , (08.01.2018).

Roe Ruttenberg. "Ortodoks Rabbi Marries Gay Couple in Historic Wedding in DC",

<https://972mag.com/orthodox-rabbi-marries-gay-couple-in-washington-dc/27424/>
(21.03.2018).

Rolfe, Gary. “Validity, Trustworthiness And Rigour: Quality And The Idea Of Qualitative Research”, **Journal of Advanced Nursing Research**, Vol:53 No:3, 2006, s.s.304-310.

Rothblum, Ester ve Lynne A. Bond. **Preventing heterosexism and homophobia**, Sage Press, Thousand Oaks, 2013.

Savran, Gülnur Acar. **Beden Emek Tarih**, Kanat Kitap Yayınları, İstanbul, 2004.

Schacht, Joseph. “Ceza Hukuku”, **İslam Hukukuna Giriş**, çev. Mehmet Dağ, Abdülkadir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s.s.181-183.

Sedgwick, Eve Kosovsky. **Epistemology of the Closet**, University of California Press, Berkeley, 1990.

Segal, Lynne. **Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler**, çev. Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992.

Stuart, Elizabeth. “Christianity is a Queer Thing” 2009
<https://www.theway.org.uk/back/39Stuart.pdf>, (27.01.2018).

Şeker, Berfu. “İnterseksüellik ve Cinsiyetin İnşası”, **Cogito**, Sayı: 65-66, Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram **Özel Sayısı**, Bahar 2011, s.s.124-132.

Şeker, Cihat. “Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı”, **İLTED**, Sayı:44, Erzurum, 2015, s.s.247-271.

Taş, Kemaleddin, “Sosyolojik Din Tanımları”, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçioğlu, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s.s.37-43.

Tiffany, Jones, et al, **Intersex: Stories and statistics from Australia**, Open Book Publishers, Cambridge, 2016.

Turan, Süleyman, “Günah, Hastalık ya da Alternatif Bir Yaşam Biçimi Mi? Modern Yahudi Mezheplerinde Homoseksüellik Konusunda Yaşanan Kırılmalar”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:30, 2014, s.s.135-172.

USA TODAY. “Being transgender no longer classified as mental illness. Here's why?” (2018)
<https://www.usatoday.com/story/news/2018/06/20/transgender-not-mental-illness-world-health-organization/717758002/>, (30.05.2019).

Ünal, M. Süheyl. “Bireycilik ve Din”, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçioğlu, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.

Ünal, M. Süheyl. **Dinsel Bireycilik**, Açılım Kitap, İstanbul, 2011.

Ünal, M. Süheyl. “Dinsel Bireycilik: Tehdit Mi? Fırsat Mı?”, **Dini Araştırmalar**, Cilt:13, Sayı:37, 2010, s.s.5-18.

Üskül, Z. Özlem. **Bireyselciliğe Tarihsel Bakış**, Büke Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Üskül Engin, Z. Özlem. “Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:72, Sayı:1, 2014, s.s.201-217.

Verta Taylor, Leila J. Rupp. “Chicks with Dicks, Men in Dresses: What It Means to Be a Drag Queen”, **Journal of Homosexuality**, Vol:46, No:3-4, 2008, s.s.113-133.

Yardımcı, Sibel ve Özlem Güçlü. **Queer Tahayyül**, SEL Yayınları, İstanbul, 2016.

Yardımcı, Sibel. **Ne O! Ne Şu! Ne Bu! Queer Kuramı ve Kimliksizleşme**, e-skop Sanat Tarihi E-Dergi, 18.05.2012, www.e-skop.com, (02.02.2017).

Yaşaroğlu, Kamil. “Livata”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, trs.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Yıldız, Tar. “Sınıf devrimcisi homofobiye cepheden saldırmalıdır”, **Etkin Haber Ajansı**, 13.08.2013

<http://web.archive.org/web/20140703002632/http://www.etha.com.tr:80/Haber/2013/08/13/guncel/sinif-devrimcisi-homofobiye-cepheden-saldirmalidir/>, (09.11.2017).

Weinberg, George. **Society and the Healthy Homosexual**, St. Martin's Press, New York, 1972.

West, Candace ve Don H. Zimmerman. “Doing Gender”, **Gender and Society**, Vol:1, No:2, 1987, s.s.125-151.

Wilcox, Melissa M. “When Sheila's Lesbian: Religious Individualism among Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Christians”, **Sociology of Religion**, Vol:63, No:4, 2002, s.s.497-513.

Queer Jihad İnternet Sitesi,

<https://people.well.com/user/queerjhd/index.htm>, (01.08.2018).

EKLER

EK.1: GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞME FORMU

Aile yapısı ve çevrenin kültürel değerleri

- Nasıl bir çevrede büyüdün ve aile yapın nasıl?

Cinsel yönelimi fark etme ve kendini keşfetme süreci

- Cinsel yönelimin ile ilgili davranış ve tutumların ilk olarak ne zaman başlamıştır?
- Kendini ilk keşfettikten sonra ne hissettin, bununla ilgili ne yaptın ve görüşlerin nelerdir?
 - Kabullendin mi?
 - Yok mu saydın?
 - Kabullendin fakat aktif olmamayı mı seçtin?
- Cinsel yöneliminden ailene bahsettin mi?
 - Ailenin tepkisi ne oldu?
- Onur Yürüyüşüne dair eleştiri ve yorumlar.

Queer teoloji ve dini bireycilik

- Din olgusu hakkında neler düşünüyorsun?
- Cinsel yöneliminden dolayı dinin seni etkileyen olumlu ya da olumsuz yönleri nelerdir?
 - Günahkarlık hissi, içe kapanıklık vb.
 - Sığınma, merhamet vb.

Sonlandırma soruları:

- İslam dininin cinsel yönelimlere karşı bakış açısı ile ilgili düşüncelerin nelerdir? / İslam dini çatısı altında cinsel yönelim farklılıkları ve bunun değerlendirilmesi.

- Queer Müslüman olmak ile birlikte dini bireysel olarak yaşama şeklinden bahseder misin?

EK 2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Yaş: _____
2. Biyolojik cinsiyet: () Kadın () Erkek () Diğer _____
3. En son mezun olunan okul: () İlköğretim () Lise () Önlisans ()
Lisans () Yüksek Lisans () Doktora
4. Eğitiminize devam etme durumu? () Evet () Hayır Cevap evetse
eğitim düzeyi: _____
5. Meslek: _____
6. Medeni durum: _____
7. Yaşanılan şehir: _____
8. Cinsel Yönelim: () Lezbiyen/Gey () Biseksüel () Heteroseksüel ()
Diğer _____